

незалежний культурологічний часопис "І"
18 рік видання

46
2007

nezaležnyj kul`turolohičnyj časopys "І"

Проект здійснено
за підтримки
Фонду
Гайнріха Бьоля,
Берлін

РЕДАКЦІЯ ЧИСЛА

Тарас Возняк
(головний редактор)
Ірина Магдиш
Олесь Пограничний
Михайло Москаль

МОЛОДІЖНА РЕДАКЦІЯ

Інна Залуцька
Наталія Гончар
Олександр Різенко
Данило Ільницький
Андрій Репа

У часописі використано
редакційну версію українського
правопису

Відповідальність за добір
і виклад фактів несуть автори

Думка редакції не завжди
співпадає з думкою авторів

Адреса редакції:
e-mail: info@ji.lviv.ua
www.ji-magazine.lviv.ua
www.ji.lviv.ua

© Редакція журналу «І», 2007

Пропозиція культу
молодого федералізму

Молодь дуже чутлива до брехні. Про це занадто часто забувають не тільки батьки, вважаючи чомусь, що дітям можна, а деколи навіть треба, говорити неправду для їхнього ж блага. Напевно, це не зовсім так. Діти виростають і у спогадах дитинства гострими скалками залишаються оті маленькі чи більші неправди. Уже дорослими усвідомлюють, що так батькам було комфортніше і спокійніше і тоді це називалося педагогікою. А тепер, у дорослому світі – маніпуляцією свідомістю.

Про чутливість молодих людей до брехні забуває держава. Коли з екранів ТБ, між рекламою алкоголю і саморекламою політиків, тихенько і вкрай рідко говорять про шкідливість наркотиків, а вийшовши на вулицю, у кожній другій аптеці на території цілої країни можна без проблем купити трамадол чи паркопан вітчизняного виробника, причому кількість випущених препаратів у сотні разів перевищує реальну потребу у них дійсно хворих людей, то реакцією на таку брехню з боку дезорієнтованої і ще не сформованої особистості буде масова наркоманія, яка стає щоразу молодшою.

У цьому випадку брехня не є випадковою чи неусвідомленою. Хтось живе, і то дуже непогано,

на потужностях концерну Стірол чи інших «вітамінних» заводів України. Живе, вбиваючи при цьому двох зайців – непоганого тлустенького собі на щоденний «хліб насущний», і другого – отримуючи цілковито деградоване, маніпульоване молоде покоління, яке за чергову дозу готове буде виконати будь-який наказ. Чи просто команду «фас».

Про вразливість молодих до брехні забувають інколи ті, хто мав би бути моральними і безсумнівними авторитетами – учителі і священники. Коли хабарництво, непрофесійність і безвідповідальність процвітає у школах і університетах, то таке лицемірство породжує тільки ще більше лицемірство, що переходить у цинізм. Коли у церкві проповідують любов до людини і власного коріння, а на Львівщині щотижня не без допомоги духовних осіб горять дерев'яні церкви, що є (були...) унікальними пам'ятками української культури – горять тільки для того, аби у попелі сховати вигідно проданий іконостас, або задля побудови нового кам'яного храму разом з кількома кам'яницями для свата-брата – то така брехня обертається усе більш неповнолітніми злочинцями під орудою цілком повнолітніх бандитів. Обертається з'явою скінгедів чи прихильників ФСБ-ешного корчинського «Братства».

На перший погляд, ніби занадто згущені фарби і пов'язані ніби

не пов'язані речі. Однак, варто замислитись.

Наприклад, над тим, що в Україні виросло ціле покоління цілковито де-соціалізованих молодих людей, чії батьки 10-20 років тому виїхали на заробітки до італій і упродовж років, з почуттям виконаного батьківського обов'язку, надсилали зароблені кошти для дітей. Діти ж, тим часом, росли і формувалися під впливом двох істотних чинників – відсутності справжньої моральної, інтелектуальної батьківської опіки і, що найгірше, під впливом постійних «легких» грошей, що падали з італійських небес. Які насправді вони були «легкі» – ніхто з цих молодих не знав, чи не хотів знати. Натомість, вони звикли до ілюзорного майнового лідерства серед однолітків і не уявляють собі іншого. Вищу освіту такі молоді люди також зазвичай здобувають завдяки заробітчанським грошам, тому особливої потреби у здобуванні знань чи навиків і не бачать. Однак, рай закінчується із отриманням диплому. Далі ніби незручно жити на конверти з талії і, хочеш-не-хочеш, треба шукати власної дороги. Саме на цьому етапі і вилазить цілковита неготовність до самостійного і відповідального життя. Знайти високооплачувану (а тільки про таку і йдеться) роботу з купленим дипломом усе важче, «грошовий станок» десь там за кордоном старіє, хворіє або й умирає. 20-літні опиняються у життєвій кризі. Виходів не так уже й багато. У випадку сильної особистості (а звідки їй узятися при «бур'янному» вихованні і цинізмі, що панує у краї-

ні?) молода людина опановує ситуацією і якимось вигрібає на важкий, але власний життєвий шлях. У інших випадках – це готовий матеріал для кримінальних структур, бо саме там можна так само «легко» здобути чималі кошти, або ж біологічна маса для виїзду за кордон для репіду долі попереднього покоління заробітчач.

Чи є провина батьків у розвитку таких сценаріїв життєвого старту їхніх дітей? І так, і ні. Бо виїжджати за кордон їх змусила ситуація безнадії у власній країні. Чи є вина держави? І так, і ні. Бо, з одного боку, не дала достатньо життєвого простору для реалізації амбіцій й інтересів молодого покоління, а з іншого, розхльобує не найкращий спадок уже не советського, а пост-советського політичного, економічного і соціального мислення, яке мертвою хваткою тримається за владу і не дає дихнути.

Молодь на заході України задихається від постійного опускання регіону до рівня безперспективної провінції шляхом диспропорційного розподілу бюджету, а отже усе менших і насправді щезаючих можливостей для роботи і реалізації. Молодь на сході України потрапила у лабеті маніпуляції кількох власників кількох мега-советських фабрик і заводів.

Що їх об'єднує? Багато що, але найбільше одне – бажання мати усе, чого хоче молодість, бажання мати це тут і зараз. Що їх різнить? Багато що, але найбільше одне – шляхи і методи, якими вони хочуть здобувати оте все, чого хоче молодість. Якщо звести їх до купи на одному майдані і не

маніпулювати ними, вони мирно повеселяться і розійдуться. Бо наразі молоді і час для них нескінченний.

Але я не впевнена, що з віком, коли час буде усе скінченнішим і сконцентрованішим, і для втілення цінностей і норм життя буде його усе менше, простору для компромісу між різними світами також буде все менше. І тоді майдани знову ділитимуться на два, три, чотири.

То ж, можливо, не варто штучно утримувати в ідеалізованому унітаризмі держави дві (три, чотири) різні системи цінностей, а дати шанс і тим, і сим молодим будувати і проживати своє життя, не накидуючи його іншій стороні?

Дискусія про федеральний устрій України давно виросла з юнацького максималістського віку фільмів-страшилок і вимагає серйозного ставлення, передовсім з боку молодих. Бо саме вони дуже вразливі до неправди про реальне і єдино можливе існування України як унітарної держави.

А для політикуючих маніпулянтів, що ніяк не поділять країну, у мене є ідея. Замість того, аби ходити «по маленькому» і розпускати то раду, то суд, пропоную розпустити народ. І влаштувати його перевибори. Вибрати новий, скажімо, мовчазний туркменський чи беларуський, і дати нам нарешті спокій. Молодь сама все зробить. Головне, щоб без вас.

Ірина Магдиш

Propozycja kul'tu molodoho federalizmu

Molod' duže čutlyva do brexni. Pro ce zandto často zabuvajuť ne til'ky baťky, vvažajučy čomuś, ščo diťam možna, a dekoły navit' treba, hovoryty nepravdu dl'a jixního ž blaha. Napevno, ce ne zovsim tak. Dity vyrostajuť i u spohadax dytynstva hostry my skalkamy zalyšajuťša oti maleńki čy bil'si nepravdy. Uže dorosly my usvidomľujuť, ščo tak baťkam bulo komfortniše i spokij-nise i todi ce nazyvaloša pedahohi-koju. A teper, u doroslomu sviti – manipuľacijeju svidomist' u.

Pro čutlyvist' molodyx ľudej do brexni zabuvaje deržava. Koly z ek-raniv TB, miž reklamoju alkoholu i samoreklamoju politykiv, tyxeńko i vkraj ridko hovořať pro škidlyvist' narkotyktiv, a vyjšovšy na vulycu, u kožnij druhij apteci na terytoriji ciloji krajiny možna bez problem kupyty tramadol čy parkopan vitčyz-ňanoho vyrobnyka, pryčomu kil'kisť vypuščenyx preparativ u sotni raziv perevyščuje real'nu potrebu u nyx

dijсно xvoryx ľudej, to reakcijeju na taku brexniu z boku dezorijento-vanoji i šče ne sformovanoji osobys-tosty bude masova narkomanija, ja-ka staje ščorazu molodšoju.

U čomu vypadku brexnia ne je vypadkovoju čy neusvidomlenoju. Xtoś žyve, i to duže nepohano, na potužnosťax koncernu Stirol čy ynšyx «vitaminnyx» zavodiv Ukra-jiny. Žyve, vbyvajučy pry čomu dvox zajciv – nepohanoho tlušteń-koho sobi na ščodennyj «xlib na-suščnyj», i druhoho – otrymujučy cilkovyto dehradovane, manipuľo-vane molode pokolinňa, jake za čer-hovu dozu hotove bude vykonaty bud'-jakyj nakaz. Čy prosto koman-du «fas».

Pro vrazlyvist' molodyx do brex-ni zabuvajuť ynkoly ti, xto mav by buty moraľnymy i bezsumnivnymy avtorytetamy – učyteli i svjaščeny-ky. Koly xabarnyctvo, neprofesij-nist' i bezvidpovidal'nist' procvitaje u školax i universytetax, to take lycemirstvo porodžuje til'ky šče bil'se lycemirstvo, ščo perexodyť u cynizm. Koly u cerkvi propovidu-juť ľubov do ľudyny i vlasnoho ko-rinňa, a na Ľvivščyni ščotyžňa ne bez dopomohy duxovnyx osib hořať derev'jani cerkvy, ščo je (buly...) unikaľnymy pam'jatkamy ukrajins-koji kultury – hořať til'ky dl'a toho, aby u popeli sxovaty vyhidno pro-danyj ikonostas, abo zadl'a pobudo-vy novoho kam'janoho xramu ra-zom z kil'koma kam'janyčamy dl'a svata-brata – to taka brexnia oberta-jeťša use bil's nepovnolitnimy zlo-čyncamy pid orudoju cilkom pov-nolitnix bandytiv. Obertajeťša

z'javoju skinhediv čy pryxyľnykiv FSBešnoho korčynského «Brat-stva».

Na peršyj pohľad, niby zandto zhuščeni farby i pov'jazani niby ne pov'jazani reči. Odnak, varto za-myslyťs.

Napryklad, nad tym, ščo v Ukra-jini vyroslo cile pokolinňa cilkovyto de-socializovanyx molodyx ľu-dej, čyji baťky 10-20 rokiv tomu vyjixaly na zarobitky do italij i uprodovž rokiv, z počutt'am vyko-nanoho baťkivského obov'jazku, nadsylaly zarobljeni košty dl'a ditej. Dity ž, tym časom, rosly i formuva-lyša pid vplyvom dvox istotnyx čynnykiv – vidsutnosti spravžnoji moraľnoji, intelektualnoji baťkivś-koji opiky i, ščo najhirše, pid vply-vom postijnyx «lehkyy» hrošej, ščo padaly z italijśkyx nebes. Jaki na-spravdi vony buly «lehki» – nixto z cyx molodyx ne znav, čy ne xotiv znaty. Natomist', vony zvykly do il'uzornoho majnovoho liderstva se-red odolnitkiv i ne ujavľajuť sobi ynšoho. Vyšču osvitu taki molodi ľudy takož zazvyčaj zdobuvajuť za-vd'aky zarobitčanskym hrošam, tomu osoblyvoji potreby u zdo-buvanni znaň čy navykiv i ne bačať. Odnak, raj zakinčujeťša iz otryman-ňam dyploму. Dali niby nezručno žyty na konverty z taliji i, xočeš-ne-xočeš, treba šukaty vlasnoji dorohy. Same na čomu etapi i vylazyť cilkovyta nehotovnist' do samostijnoho i vidpovidal'noho žytt'a. Znajty vy-sokooplačuvanu (a til'ky pro taku i jdeťša) robotu z kuplenym dyplo-mom use važče, «hrošovyj stanok» deš tam za kordonom starije, xvori-

je abo j umyraje. 20-litni opyňajuťša u žytt'evij kryzi. Vyxodiv ne tak uže j bahato. U vypadku syl'noji osobystosty (a zvidky jij užatyša pry «bur'jannomu» vyxovanni i cynizmi, ščo panuje u krajini?) molo-da ľudyna opanovuje sytuacijeju i jakoš vyhribaje na važkyj, ale vlasnyj žytt'evyj šľax. U ynšyx vypadkax – ce hotovyj material dľa kryminal'nyx struktur, bo same tam možna tak samo «lehko» zdobuty čymali košty, abo ž biolohična masa dľa vyjizdu za kordon dľa repidu doli poperedňoho pokolinňa zarobitčan.

Čy je provyna baťkiv u rozvytku takyx scenarijiv žytt'evoho startu jixnix ditej? I tak, i ni. Bo vyjizdžaty za kordon jix zmusyla sytuacija beznadiji u vlasnij krajini. Čy je vyna deržavy? I tak, i ni. Bo, z odnoho boku, ne dala dostatňo žytt'evoho prostoru dľa realizaciji ambicij j interesiv molodoho pokolinňa, a z ynšoho, rozxl'obuje ne najkraščyj spadok uže ne sovjetskoho, a post-sovjetskoho polityčnogo, ekonomičnogo i social'noho myslennä, jake mertvoju xvatkoju trymajet'ša za vladu i ne daje dyxnuty.

Molod' na zaxodi Ukrainy zadyxajet'ša vid postijnoho opuskanňa rehionu do rivňa bezperspektivnoji provinciji šľaxom dysproporcijnogo rozpodilu bjudžetu, a otže use menšyx i naspravdi šče-zajučyx možlyvostej dľa roboty i realizaciji. Molod' na sxodi Ukrainy potrapyla u labety manipul'aciji kil'kox vlasnykiv kil'kox meha-sovjetskych fabryk i zavodiv.

Ščo jix ob'jednuje? Bahato ščo, ale najbil'še odne – bažanňa maty use, čoho xoče molodist', bažanňa maty ce tut i zaraz. Ščo jix riznyt'? Bahato ščo, ale najbil'še odne – šľaxy i metody, jakymy vony xočuť zdobuvaty ote vse, čoho xoče molodist'. Jakščo zvesty jix dokupy na odnomu majdani i ne manipul'uvaty nymy, vony myrno poveseľat'ša i rozijduťša. Bo narazi molodi i čas dľa nyx neskinčennyj.

Ale ja ne vpevnena, ščo z vikom, koly čas bude use skinčennišym i skoncentrovanišym, i dľa vtileenä cinnostej i norm žytt'a bude joho use menše, prostoru dľa kompromisu miž riznymy svitamy takož bude vse menše. I todi majdany znovu dilytymuťša na dva, try, čotyry.

To ž, možlyvo, ne varto štučno utrymuvaty v idealizovanomu unitaryzmi deržavy dvi (try, čotyry) rizni systemy cinnostej, a daty šans i tym, i sym molodym buduvaty i prožyvaty svoje žytt'a, ne nakydujučy joho ynšij storoni?

Diskusija pro federal'nyj ustrij Ukrainy davno vyrosła z junačkoho maksymalist'skoho viku fil'miv-strašylok i vymahaje serjoznoho stavlenňa, peredovsim z boku molodyx. Bo same vony duže vrazlyvi do nepravdy pro realne i jedyno možlyve isnuvanňa Ukrainy jak unitarnoji deržavy.

A dľa politykujúčyx manipul'ativ, ščo nijak ne podil'at' krajinu, u mene je ideja. Zamist' toho, aby xodyty «po maleńkomu» i rozpuskaty to radu, to sud, proponuju roz-

pustyty narod. I vlaštvaty joho perevybory. Vybraty novyj, skažimo, movčaznyj turkmenskyj čy bjelaruškyj, i daty nam narešti spokij. Molod' sama vse zrobyť. Holovne, ščob bez vas.

Iryna Mahdyš

Аня Трофімова	8	Речі, що вислизують крізь пальці
Петро Охотін	12	Протест під лінійку, або «Маргінали всіх фронтів, єднайтесь!»
Дмитро Дроздовський	18	Молодість, історія і субкультура: знімки контактних зон
Яся Пруденко	26	Субкультура – втеча від свободи
Катерина Чернявська	30	Dolce vita другого покоління
Оксана Дудко	36	Клумба
Оксана Фітель	40	Мозаїка
Інна Залуцька	42	Вона
Юрій Бугай	44	Бережімо собори наших душ!
Тетяна Родненкова	48	Соціальна роль освіти. Молодь у пошуках змісту: нові цінності старої системи?
Роман Горбик	52	Телемахів комплекс
Андрій Іздрик	56	Особливості спілкування молоді у віртуалі
Андрій Степанов	62	Молодь і uzалежнення (наркотики, алкоголь, i-net)
Юрій Римашевський	68	Віртуалізація молоді як соціально-психологічний феномен сучасності
Тод Гітлін	74	Під прапором Мікі Мауса і Брюса Віліса
Юрій Камаєв	80	Trinity
Лера Лауда	86	Металевий присмак на язиці

Іван Коломієць	90	Друг мій? Нет
Гасла революції	98	1968 року у Парижі
Жан Бодріяр	104	Мать твою так!
Арлет Лагіє	108	Надія ані у безплідному насильстві, ані в упокоренні
Ален Бадью	110	Буденне приниження
Андрій Репа	114	Сорбона, специфіка моменту
Андрій Репа	120	Ілюзії молодости. Сніданок на кладовищі неолібералізму
Жан-Люк Нансі	136	Праця
Славой Жіжек	144	Деякі політично некоректні міркування про насильство у Франції і не тільки
Антон Сичевський	160	Скінгеди. ХХІ століття під знаком свастики?
Марія Єщенко	170	«Хворі на музику»
Анастасія Ігнатенко, Олександр Різенко	174	Рукописи не горять, або дві сторінки із двох щоденників
Оля Коцька	182	Фланер
Віктор Мазін	190	Фрагменти революційного сну
Володимир Вакуленко	194	із повісті «Кладовище сердець»
SCC139	198	Молодість як стратегія
Беате Гросегер	206	«Візьми своє життя у власні руки». Молодь в Австрії
Екегард Зандер	212	Медіа в юнацькому віці
Тетяна Мельник	224	ВІДхід

аня трофімова

речі,
що вислизають
крізь пальці

Тома Аквінський, поділяючи сотворені речі на категорії, говорив про категорію найвищу – категорію чистих досконалостей. Їх не можна було визначити інакше, як одну через одну, оскільки ніщо інше не досягало їх досконалості.

Подібно і явища, що вислизують крізь пальці. Ті явища умовно зватиму речима, адже речима ми можемо володіти, і речі можуть володіти нами. Молодість серед них – з ряду «задоволення-пристрасть-влада-гроші-удача-творчість (креатив: збагатімо гендерний розподіл) – зваба». Означувані одне через інше; завжди об'єкт людського прагнення, лаканівська Прекрасна Дама – та, що обіцяє неземну насолоду, але не може бути досяжна – тому і жадана так сильно, усім життям і ціле життя.

Молодість як речовина – речовина, вічно текуча крізь і повз. У цьому вона подібна на пристрасть: пристрасть володіє нами, змушує покоритися її пульсації, її внутрішній логіці (немов фемінне письмо, що чуттєво відмовляється від аристотелівських нормувань думки). Пристрасть має нас, а ми вважаємо, що маємо об'єкт своєї пристрасти; а тоді, задовольнивши своє бажання панувати над людиною – людиною *se ipso*, у її тілесності та не-тілесності (не зводимо це до психології чи релігії), зникає – зникає без сліду, як зникає мародер з пограбованого будинку. Ми оглядаємо бойові шрами, додаємо до списку особистих заслуг і перемог хрестик (нулик), і тішимося тим, що наситили свою пристрасть.

Молодість видається нам тим, що ми маємо – на основі того, що тіло витримує навантаження задоволень ніч за ніччю, шкіра свіжа і гладенька, пам'ять відкрита до будь-якого обсягу інформації, часто, знов-таки, за ніч сприйнятої, життя прекрасне і сповнене можливостей. Молодість – це індульгенція на будь-що, бо молодість відкриває обшир експерименту і наказує вдатися до нього; молодість надається до зловживань, як надається до них вла-

да, відчиняючи двері, як здається, у безмежність. Молодість є звабою необмеженої можливості, можливості виливати що завгодно на чернетку життя, бо ще є час писати набіло, час потім, час за кадром, час нуду і режиму – час не-молодості, і тим молодість сильніша за владу, бо легітимізує свободу від відповідальності. Я молодий – я той, що помиляється і не несе відповідальності за помилки. Я молода – я та, що пробує усього, бо так слід у молодості – чи матиму я потім снагу до цієї зваби, що тепер подарована мені?

Молодість – універсальний еквівалент товару, і тому визначається через гроші. Будучи абсолютною можливістю – доступом до усього бажаного і водночас самим бажанням, молодість стає об'єктом загального попиту. Пропозиція зростає, і сотні способів боротися зі зморшками, облісінням і часом, проведеним не у *burning night life* є до вибору (принаймні ілюзію, маленьку ілюзію необмежених молодих можливостей у формі правильної банки пива, ефективного засобу від целюліту, зрештою, Martini, baby... маленьку теплу ілюзію можна зробити своєю формою влади над часом). Так само, як купівельна спроможність, молодість приносить з собою завищені потреби – потреби витратити річ, що вислизає крізь пальці.

Молодість – це коли завжди і в усьому щастить. Що б не сталося, все на ліпше. Щось втратиш – натомість з'явиться нове; чогось не знаєш – якщо б і знав, однаково забудеш, ще буде час навчитись; хтось покинув тебе – прийде інший. Молодості властива мінливість, припливи і відливи, регульовані чи то місяцем, чи то яким іншим небесним або земним тілом, – без логіки, без розміреності, виповнюючи свою суть – самосповнюючись зникати, забувши залишити слід.

«Я нігде не вистретил дамы, той, чьи взоры непреклонны» – виправдовувався герой Н. Гумільова. Молодість – це поле легких задоволень, які прихо-

дять самі, бо їм легше дають згоду. Природа задоволення така, що його досягти неможливо. Ступаючи на поле задоволення, ми шукаємо найвищої його точки – яка, водночас, є виходом з нього. Бажання задоволення – це стан, люблений більше, ніж саме задоволення, каже Жак Лакан. Лакан був, очевидно, вічно молодим, вічно неадекватним психоаналітиком. Недосягне і невтолиме, задоволення завжди є об'єктом, що наповнює наше життя (слава Богу, що недосягне і невлavimo, бо що ж робити, отримавши усе задоволення? І навіть філософом не станеш, утративши можливість відчувати задоволення мудрістю. І навіть аскетом: не буває аскета без екстазу).

Задоволення – розбите блаженство, пошук нового, схожого до старого. Задоволення – це любити маску. Ми більше не жадаємо блаженства. Нам хочеться задоволення, універсалізованого *safe sex*, теплого арахісового масла, розмащеного на грінці із здорового житнього борошна. Нам здається, що колись шукалося Прекрасної Дами, високих ідеалів... «якщо він лицар, о, якщо він лицар, вона троянду кидала йому». І в пам'ять про те лицар носив кольори тієї Дами. А Дама була заміжня і сумлінно виконувала подружній обов'язок, а також додатки до нього. А лицар не шкодував собі простих задовольень, які приносила йому сила – одна з властивостей молодости, або ж гроші – непоганий її замітник. Однак ілюзія блаженства можливого яскравим штандартом вінчає кінець шляху. Мабуть, щоб уникнути істерійного стресу неунікненого закінчення вислизаючої молодости. Проте, за блаженство боролися хіба поети і богослови: можливо, усі інші погодилися, що досягнувши Блаженства, особистість розчиниться у цілковитому злитті з ним. Розколоте блаженство у формі теплих щоденних задовольень – наш вибір.

Розподілений вогонь молодости, *juventus longa, delectatio non brevis*¹, молодість яскраво пережита в одну мить і нескінченна.

Молодість творча. Не знаючи правил, вона проголошує тотальну ігнорацію усіх несвобод в ім'я можливості розвитку. Те, що зробить молодий митець, не повторить досвідчений, будучи у лабетах відкриттів власної молодости. Творчий здобуток молодости – як близна: плоть змінена; він мов ідеальний ескіз – форму знайдено, і полишивши нас, зникає молода спрага радикальної новизни – новизни без потреби іншої, аніж задовольнятися незмінним смислом у новій масці, від того по-новому звабливим.

Річ, що вислизає крізь пальці, не може бути відпущена. Яко об'єкт пристрасти, стискаємо її, бажаючи оволодіти нею повністю, і що більше стискаємо, то швидше вислизає, висипається, виливається вона крізь пальці, залишаючи нас зі стиснутими кулаками, якими можемо, звичайно, пригрозити небу – квазі-релігійна гештальт-терапія. Річ, що вислизає крізь пальці, жадана, тому що недосяжна повністю. Вона володіє нами – і забуває про нас. І все, що залишає нам – ревниво слідкувати за її динамікою у житті чужому. Фабрика краси. *Playboy*. Дом 2. *Cosmopolitan*. *Beck's*. Ключ у твоїх руках. Двері незачинені. *Always welcome*.

Жан Бодрійяр: зваба – безсмертна, неперервна і невимна, адже гра ніколи не має перериватися; зваба – це блиск і затемнення²; «звabлювати означає помирати як реальність і народжуватися у виді приманки»³. Молодість – приманка і гра, гра з життям. А чим нам іще зайнятись під нашим неоновим небом, у нашому теплому світі, до структури якого ми увійдемо – кожен на своєму рівні – як тільки набавимось у молоді революції? Нам конче буде що згадати.

Є така притча, вигадана для того, аби пояснювати діткам, що таке дружба. Хлопчик спитав маму: «Як мені втримати мого друга?» Мама насипала йому на долоню піску і сказала: «Стисни кулак, що є сили». Пісок висипався крізь пальці. Мама ще раз насипала синові на долоню піску і сказала: «А тепер не закривай долоню».

Що таке зрілість? Уміння відпускати, щоб зтримати, зміна тактики? Фройд його знає. А мені ще не час.

1. Молодість тривала, задоволення не коротке.
2. Ж. Бодрийяр. Соблазнение. М.: Ad Marginem, 2000. С. 158-160
3. Там само, с. 131.

Коментар до статті [1]

10.03.07 12:01__magira_iz_Ji-magazine

Молодість як час найвищої концентрації безвідповідальних задовольень. Задовольень тримати, а не відпускати, народжувати форми, а не втискати існуючі у гальмівні колодки знань і досвіду. Задовольень зловживання часом, щільність якого у молодості настільки низька, що дозволяє втискати туди все, залишаючи місце для безсмертя.

ПЕТРО ОХОТІН

протест
під лінійку,
або
"маргінали
всіх фронтів,
єднайтесь!"

Маргінал – людина важлива й потрібна

Сучасна молодь загнана у дві крайнощі – «жити – учитися – працювати» із надією стати менеджером середньої ланки чи монтером, або піти на протест.

У сучасній Україні є безліч структур різних напрямів, сумішей і поглядів. Ти любиш свою расу, ненавидиш негрів і арабів? Будь ласка, Українська націонал-трудова партія, Blood & Honor або просто вуличні скінгеди з радістю прихистять тебе.

Ти – антифашист? Май своє клеймо «афа», слухай ска, і носи червоні шнурки. Глобально від цього погано не системі, проти якої повстаєш, а тобі, або колезі із протилежного фронту.

На анархістів чекають вечірки, радість від своєї неповторности. Троцькісти і сталіністи дрібними кроками йдуть у «Ліву ініціативу», чи «Че Гевару».

Стьобним мислителям підійде «лівакуватий» «Український Авангард» із ситуаціоністськими загонами і церквою «Дзен-гагарінське двіжені».

Є ще Корчинський і партія «Братство». Можна протестувати, беручи участь у «махачах» – бійках футбольних хуліганів. Усе залежить від рівня поінформованости, суміші Ерос+Танатос і здорової агресії.

Утім, усі є романтиками і філософами. Кожен веде свій блог, пише вірші, б'ється із супротивниками. Система в образі капіталістичних відносин і нереалізованих бажань (вічна боротьба принципу реальности із принципом задоволення) сидить, неначе римський імператор, і дивиться бій. Гладіатори видихаються. «Аве, Цезар, морітурі...»

Нам не пощастило. Ми живемо тоді, коли Система виробила не лише зразки покори, але й бунту.

Маргінал – це двигун революції. Він бунтує, б'ється... Далі його шлях може скластися по-різному. Наголос на напрямку спротиву, на стилі життя.

Сталось неймовірне – без нормованого бунту Системі погано. Без наметів під КМДА. Без «незалежних» сайтів і псевдовільних профспілок не можна буде говорити про «людяність і права людини».

Намети, нонвайоленс... А з іншого боку – бездумне кидання запалювальної суміші і затримання активістів. Усі задоволені – бійці дрочать на свою революційність. Менти отримують премії. А чиновники відпускають дебоширів, творячи імідж милостивих – на виборах знадобиться!

Форми протесту, які були дієвими ще 40 років тому, нині покрилися помадкою гламуру – бітніки, декаданти. Навіть діанетика Рона Хабарда стала джерелом капіталу для певних осіб. Покажіть мені «Оперуючого титана – 8».

На щось претендувало неоязичництво. Воно заплуталося у рушниках, писанках і езотериці дешевого зразка, не давши навіть Варга Вікернаса у вишиванці. Церкви не горіли. Ніхто не лякав дітей злими рідновірами. Віночки? Ну і нехай! Аби мати стабільно низький заробіток.

Революція за розширення свідомості карається статтю карного кодексу як розповсюдження наркотиків. Гофман, Лірі і Гроф – АУ!

Отже, першим твердженням є те, що революція має здатність перетворюватися у балансову часточку Цивілізації, де людина не відчуває себе вільною.

Політика модерної доби вичерпала, показавши постмодерний бунт зразка 1968 року у Парижі. Саме тоді революцію робили люди без чіткої ідео-

логії, хоча й на їхніх прапорах були імена Мао, Маркузе та Маркса.

Мистецтво як засіб. Авангард як мета

Після революцій зразка постмодерну («оксамитові» революції, що проходили не на підтримку якоїсь із чинних еліт, а за світогляд, за зміну порядку), бунт має набути нових форм.

Революційні зміни у суспільстві неможливі без пошуку нових форм у мистецтві – читай у свідомості. Боротьба з царизмом подарувала росіянам Лермонтова. Большевицька революція підняла імена багатьох митців. Початкова доба УССР асоціюється із Гео Шкорупієм, Міхалем Семенком, Маяковскім. СССР тоталітарний – це мистецтво Тичини, Малишка і шістдесятників, які ллють сльози за Україну. Їх відлига – це не паризький травень, «лебеді рожеві, зорі сургучеві».

Доба інтернету і телебачення дає нам можливість дарувати нашу естетику. Основна мета авангарду – звалтувати системне мислення. Мислення пуританське, а у нашому контексті – хліборобське.

Культ вусів, вишиванки і «житниці Європи» нам настільки ж чужий, як культ долара, Бенклі і житла на Подолі.

Слід звернути увагу і на фактор причини бунту. Поки ми скиглимо, на Андріївському узвозі шаленіють митці і журналісти. Їх перфоменс – веселий, а головне – не зробить нікому шкоди. Навіть естетичної. Краще би облили лайном забудовників.

Мистецтво – засіб революції. Авангард – мета

Авангард не ворголівського, платного розливу, а мистецтво вуличних художників на кшталт британця Бенксі та француза Ламперта. Копілефт і не-повторність.

Сучасний митець – людина, яка помирає в злиднях, але їй в падло робити якісь зміни. Мовляв, «Я – виняток. Я – богема». Якщо такий типок відкриває ЖЖ – ти знайдеш там купу смердючої абракадабри під грифом «дефініція арту». Їхні терміни смердять сечею, засохлою спермою і немитими статевими органами. Це – запах їх лицемірного інтелектування. Сипати бісер перед свинями – остання мода київських генделів.

Постмодернізм – задоволення станом речей. Прикольнo нічого не шукати, а списувати з натури. Це охоче куплять мажорчики і так звана «еліта нації».

Поки «мажори» займаються солодійством на постмодерн європейських буржуа, ми пошукаємо свої методи.

Лінгварна бомба

Питання мови має прямий стосунок до нашої теми.

Звичайний націоналіст перебуває у кількох дискурсах «Правопис 1929 чи правопис сталінський», «Дві мови чи одна», «Матюки чи літературна мова».

Цей дискурс задротів вирішується просто – нахер Правописи! Якби Жадан дотримувався Правопису, чи мали б ми рецепт напалму українською мовою на сторінках ДепешМод?

У наш час правопис став гальмом революції. Контрреволюційним засобом ідеологів-імпотентів.

На цьому заробляють професійні українці Кендзор, Яворівський і всі ті, що дістають оргазм без ерекції при словосполученні «Ідеали Майдану».

Завдання революції – ламати дискурси. Їхніми уламках треба йти. Геть правопис, даєш лінгварну бомбу!

Якщо ми будемо бачити, як офігело дивляться звиклі до стабільності люди, значить, ми діємо!

Хай смикають свої шевченкоподібні вуса. Їхні сльози – наша радість.

Наш нігілізм має руйнувати їхні погляди на світ. Байдуже, яку ідею несуть руйнівники. «Бунт має рацію, капец райкомам» – казали хунвейбіни та цзяофані. Так розквітало сто квітів. Їх запах лоскоче ніздрі.

Провокація. Священне – ось наш ворог!

Провокація полягає у тому, щоб посміятися зі святого. Поламати шаблони друзям. Навіть собі. «Хай про Сальвадора Далі говорять, навіть, якщо говорять хороше» – фраза Генія.

Насміятися з найсвятішого – Берегині і Хліба. Серця моїх співвітчизників будуть краятися.

Провокація без мети, провокація як мета!

У політиці, на вулиці, у церкві. На шпальтах «Літературної України» (пробач за ересь).

Плекати культ Гагаріна та підняти дискусію про лінійність часу. «Неззя економить на Космосе!»

Іти, руйнуючи! Традиції й історія – те, що тримає. Історію України не можна читати без бромуму? Тоді краще творити історію. Що під час чого вживати – справа смаку та печінки.

Екологія

Боротьба за свободу особистості неможлива без турботи про середовище, де особистість житиме.

Наразі, коли Природа страждає від системи (у виді заводів, пластику та іншої дешевої сировини), ми можемо бачити її як Жанну Д'Арк без спідньої білизни.

Методи такої боротьби слід позичати у Animal Liberation Front, Earth Liberation Front і «Хранітелів радуги».

Це – мережева структура із високими неформальними зв'язками й анонімністю, яку забезпечує система псевдонімів і «поганял».

Гвинтівка в декораціях спектаклю

Гі-Ернест Дебор був правий. Ми живемо у суспільстві, де інформацію перевірити не можна ніяк. Професія соціального інженера стала престижним фахом у столичних університетах. Напевно, скоро нас чекає ампутація агресивності, ампутація статевих бажань, ампутація ліні.

Працой – у теплому офісі з кавою. За прекрасну зарплату. День і ніч, але працой. При цьому усміхайся. Працой – не бійся імпотенції, із зникненням сексу вона не буде страшною. Куди піти ввечері? Соціальні інженери придумують.

Такий світ нам чужий. Погляд натикається на декорації – речі та їх ціни. Ми – гвинтівка на сцені.

Якщо вона висить – має вистрелити. І режисер і сценарист – ні до чого. Гвинтівка збунтується і перестріляє всіх. Навіть глядачів.

Не слід бути міщанами, якщо у нас є можливість, слід бути бунтарями! І пофіг, чи праві, чи ліві. Ідеології залишилися у часах холодної війни.

Суміш політики, мистецтва і мордобою. Хулігани з фаєрами та у «розах» улюблених клубів. Вулична шпана, яка пробиває шини... Це гарно!

Маркузе і Маркс шукали «революційний клас». Як показала історія, ні студенти, ні пролетарії такого звання не завоювали.

Ми можемо день і ніч писати своє невдоволення на ЖЖ. Форуми замінили кухні, на яких тусувалися дисиденти. Вийти за межі віртуалки, вийти в люди.

Нам потрібна конкуренція між маргінальними групами – ми зліємо, і від того миліші.

А поки все херово. Ми розійдемося по домівках, а вони зароблятимуть бабло. Розслабитися не можна.

Гомогенність маргінесу. Хто є ворог наш?

Внутрішньомаргінальні дискусії привели до того, що українське контркультурне мислення скероване вглиб самого себе. Суперечка «система – бунтар» відсутня у прямій дії. «Бунтар проти бунтаря», неможливість поступитися ідеологічним постулатом задля спільного удару – дефект українського революційного маргінесу.

Це можна побачити на російському прикладі (лімоновська Национал-Большевіцкая партія, що славиться великою кількістю політв'язнів) та західноєвропейському (битва із поліцією за Undomshuse у Копенгагені у грудні 2006, акції антиглобалістів). Вітчизняний антисистемщик найчастіше є неформалом, який «бореться із системою» за допомогою пива. Зранку хайєр зачісується, і «інсургентішко» прямує на роботу.

Говорячи про вияви молодіжного бунту, окрім згаданих вище культурних засобів («ламання шаблонів», проривів у мистецтві, пошуку «новояза» – нової, осучасненої української мови) слід не забува-

ти і про значно матеріальніші, тим самим небезпечніші форми протесту.

Йдеться про такі «стовпи» як закон, власність і кордони.

Раніше революціонери займалися експропріаціями. Тепер – написанням проєктів на гранти у західні фонди. Усе проплачено, отримайте квитанцію. Податок? Будь ласка! Бунтуватимем.

Здобуття грошей антизаконним шляхом (наркоторгівля, рейдерство etc.) – привілей неідейних людей. Але, чи не є антисистемним жити за рахунок ворога? У «Революції щоденного життя» Рауль Ванегейм закликає красти і дарувати.

Інший стовп – кордони. Саме митні закони не дозволяють нонкомформістам пізнати світ. Утім, я пригадую лише одну акцію з прориву кордонів, яку робило «Братство» у 2004 році. Боротьба з кордонами, війна зі спальними вагонами, просування ідей авгостопу.

Один із головних факторів – відсутність у радикальної української молоді відчуття «спільного ворога». Якщо міліціонер битиме лівака – мало який націоналіст буде «чинити спротив представнику влади». Епоха бунту неможлива без того.

«Маргінали усіх фронтів, єднайтесь!» Як казав Ален де Бенуа, «не існує правих чи лівих, існують вороги системи».

Коментар до статті [1]

10.03.07 12:01__magira_iz_Ji-magazine

Супер. Навіть якщо заради цього тексту треба було перечитати купу непотребу і третьосортної жуйки – воно того варте. Хлопче, ти мислиш вільно. Чи вірно – покаже час. Але точно вільно. Наразі це єдина, але найбільша твоя перевага. Почитай слогани 68 року – там теж «найбільший ворог – священне». Тоді такі ж студенти, як Ти, хотіли змінити світ, а вдалося реформувати систему освіти у Франції і понароджувати купу дітей. Хіба мало? Тепер так бракує тих дітей у тій же Франції.

ДМИТРО ДРОЗДОВСЬКИЙ

МОЛОДІСТЬ,
ІСТОРІЯ
І СУБКУЛЬТУРА:
ЗНІМКИ
КОНТАКТНИХ ЗОН

Ура!
 Дозволено бути сміливими!
 Ох же ж і поговоримо!
 Ох же й покричимо
 Між іншим вовка уже підмалили
 Уроків історії не вчимо...

Ліна Костенко

Молодість – це есенціальна категорія в евентуальній системі мислення й осмислення світу. Молодість у теоретичних працях за останні 50 років перейшла в категорію *еністемі*, вона визначає параметри світу, ставлення до трансформаційних змін і зсувів, тектонічних розломів життя. Молодість як концептуальне поняття вийшло з лещат медичних енциклопедій та соціологічних праць, заповнивши простір літератури¹, мистецтва і культури. *Молодість* як буттєва онтологічна категорія визначає механізми об'єктивації світу, усвідомлення ціннісних орієнтирів та стратегій, формування контактних зон на певному етапі життя людини. Але попри все, молодість – більше за теоретичні сублімації та наукові енциклопедичні узагальнення, це стан людського духу (при всій розмитості останнього терміна, мушу наголосити, що сам дух нікуди не зник, а духовна матерія у формі нашої поведінки, свідомости, ментальних і когнітивних процесів як визначали, так і визначають ідентичність людини). Це поняття втілює етап нашого життя, воно є амбівалентним і складним, бо позначає завершення одного стану (а відповідно, і смерть людини в її попередньому житті, ламання усталених уявлень і зв'язків зі світом) і початок нового життя. Молодість – це завжди зона межова, контактна, перехідна. Що дає така перехідність для цього конструкту?

Молодість – це період тектонічних пульсацій життєвої магми, коли людина вже не *така*, але ще й не *инша*. Це провокація змін, над осмисленням

яких людина попрацює трохи пізніше. Не зараз. Молодість – час реваншів. Молодим усе пробачиться. Біном молодости – у самій генетичній природі явища: у цей час відбувається перебудова організму, пришвидшення одних біохімічних процесів та уповільнення інших: якісь білки вже ми не можемо засвоювати, а якихось елементів потребуємо набагато більше. Молодість – це час вітальної активності, змін і нестійкості. Головне в цей час – віднайти у собі простір, здатний продукувати *гормон толерантності*, розуміння того, що світ – це постійна зміна, процес зрушень і тенденцій, а не межовостей, але початий саме в молодості, коли відбувається загострене сприйняття світу через психофізіологічні процеси в *людині-на-межі*.

Граничні зони – ось із чим асоціюється молодість для мене. Але в цей час *ненародженої смерті* відбуваються чи не найцікавіші процеси, що можуть дати підстави для визначення цілісного розуміння можливих ідентичностей у подальшому. Молодість у вигляді лабораторії виставляє реторти з усіма можливими соціальними, психологічними, культурними, політичними якостями людини. Це час поліваріантності, вибуховості енергій і сильних внутрішніх потрясінь. Молодість – це планомірний етап переходу, ключ до ініціації, психологічного визначення *себе*, ідентифікації самости у полівекторному просторі суспільно-економічного та культурно-політичного життя².

Те, що людина може побачити в молодості, вона вже не здатна пізнати в інших періоди. Можливо, експертна кваліфікаційна оцінка побаченого і пережитого на той час неможлива, але головне – здатність до суб'єктивного переживання, відкриття зон *ірраціонального*, розуміння того, що наше життя – це не впорядкована система, а ентропія, хаотичний простір фальшу і брехні, підміни знаків, неточностей, обмовок. Пізнати і дати цьому раду може лише той, хто покладається на інтуїцію, чуття, внутрішні сен-

си і знаки. Молодість відчиняє замкнені двері у льох нашого *несвідомого*.

Але цікаве й інше сприйняття молодости, адже біологічні, психофізіологічні процеси людини співвідносні з процесами, що відбуваються у світі як глобальному макрокосмі. Людство переходить із однієї фази в іншу, накопичуючи енергію і віддаючи її, народжуючись і вмираючи. Помирали цивілізації й поставали цивілізації. У цьому есеї я спробую подати власне бачення доби, в яку поняття молодости є домінантним – це 60-і роки ХХ століття. Йдеться не про локальні модифікації, а про тектонічні зсуви цивілізаційного розвитку у світі, що відбулися у той час. У середині ХХ століття було очевидним, що для розв'язання планетарних проблем потрібно повернутися до загальнолюдських цінностей. ХХ століття довело, що *доросла* стратегія раціоналістичного знання в її новому проєкті зазнала фіаско. ХХ століття – це час кризи. *Криза релігії, криза світогляду і криза технології* охопили весь часопростір «ювілейного» ХХ сторіччя.

Загроза культурі криється саме у матеріальних досягненнях цивілізації, які не враховують суті культури. Цивілізаційна людина втрачає почуття власної свободи, а це зумовлює розчинення індивідуальності. Важливо зрозуміти, що матеріальні досягнення – це ще не культура, навіть якщо вони й допомагають у розв'язанні проблеми вдосконалення суспільства. Але людина, засліплена успіхами теоретичного пізнання, не замислюється над перспективою гедонізму. Замість того, щоб сформулювати ідеали і модель перетворення дійсності відповідно до законів природи, у ХХ сторіччі було створено модель тотальної кризи культури.

Визначальна причина феномену такої кризи – суперечність між стратегією розвитку матеріальної культури і своєрідністю духовних цінностей людства. Розвиток матеріальної культури, зумовлений

науково-технічним прогресом, фактично *перекодував* світ людини.

Криза – це лише знак перехідного стану, результат пошуку, що дає зрозуміти, що наш світ – лише безмежний витвір еволюції, але саме в такий еволюційний спосіб людина має пізнавати себе, щоб у внутрішньому дзеркалі побачити істину (пізнати себе, щоб зрозуміти божественну суть – так учив Григорій Сковорода в діалозі «Наркіс»)³.

Передумова кризи культури ХХ сторіччя полягає в генетичній несумісності двох типів мислення і ставлення до світу: *технократичного* і *гуманітарного*. Технократичний підхід зорієнтовано на ідею «підкорення природи» за допомогою технологій, «пересотворення» людини на основі раціональності, удосконалення розумових здібностей та інформативності. Гуманітарний підхід зосереджено на дослідженні духовного світу людини, вимірів естетики та етики, біоетики. Криза сучасної культури – в лоботомізованому наступі «масової культури», популярної, комерційної, що реалізується в індустрії розваг. Ще одна важлива передумова кризи – глобалізація процесів людської життєдіяльності й одночасна втрата історичного коріння, посилення планетарної єдності людства і відчуження від культури власного роду.

Цікаво, що погляди на суть самої культури у філософських теоріях настільки різняться, що може скластися враження, що культура – це найзаплетаніше поняття за весь час історії людства. Ніколай Бердяєв писав про культуру: «Вона не розвивається безкінечно. Культура несе в собі сім'я смерті. У ній те, що притягує її до цивілізації. Але цивілізація – це смерть духу культури...»⁴. А може, криза – це генетично запрограмована ознака культури, її внутрішній голос, захисний стан людства?

Український кардіохірург Микола Амосов у статті «Мій світогляд» написав: «Людина – це стадна тварина з розвинутим розумом, здатним до твор-

чості...» Але чи може така *стадна істота*, навіть маючи розум, збагнути те, що не належить до категорії логічного мислення? Існує величезна кількість мисленневих парадоксів, софізмів, трюїзмів та апорій, які наш мозок ніколи так і не зможе проаналізувати. Чи може тоді технологічна система, спроектована в обмеженому мозку людини, надати відповідь на запитання про *свободу і щастя*? Чи не криється, у такому разі, одна із причин кризи культури (а врешті – і свідомості) в тому, що людина, у прагненні наблизитися до свободи, приречена на створення штучних систем ілюзорної *не-свободи*, систем захисту від природи, яку упродовж тисячоліть так і не спромоглася зрозуміти, від якої людина втікала у світ власної уяви, в якій вона нарешті могла «претендувати» на роль Бога. У всі періоди людина хотіла бути Творцем, не відчуваючи відповідальності за наслідки «пересотворення» світу.

Може склалася враження, що ХХ сторіччя почалося, пройшло і завершилося під *знаком кризи свідомості*. Ця думка наявна практично в усіх визначних філософських трактатах та художніх творах ХХ сторіччя. Автори *великого століття криз і вибухів* писали про декаданс, що вразив європейське суспільство; вчені середини століття писали про кризу економічного розвитку, до якої призвело вичерпування ресурсів; а інтелектуали дискутували над проблемами зміни парадигми соціокультурного розвитку європейської цивілізації.

Середина ХХ сторіччя – це період становлення нової соціальної реальності через вибух поняття «молодості» як бази для цивілізаційних зрушень, зміни параметрів відображення світу у свідомості. Виникла така суспільна дійсність, що породжує не знану раніше мобільність людини. Людина більше не закріплена за одним місцем свого соціального життя, як це було колись. Вона змінює простір перебування. Людина має можливість обирати шлях із безлічі варіантів. Вона не залишається постійним

членом одного суспільного класу, соціальної групи, а може змінювати власний соціальний статус, підвищуючи або знижуючи його. Нарешті, ця мобільність полягає просто в тому, що кожна людина розширює свої контакти з іншими людьми.

Тільки прийнявши як універсальні цінності життя (збереження людського роду, дотримання свободи і прав людини), можна врятувати цивілізацію від загрози ядерної та екологічної катастрофи. Для цього потрібно змінити не лише громадську думку, а й саму систему світогляду людини, канонізовану схему світоустрою. Першими здійснити цей гігантський стрибок у свідомості спробували гіпі та інші молодіжні субкультури другої половини ХХ століття. І тут концепт *молодості* здійснив чи не найуспішніший проєкт розстановки знаків запитання, визначивши потребу в нових параметрах.

Появу молодіжних субкультур як культурного феномену зумовила особлива ситуація, що склалася в перші повоєнні роки у країнах, які пережили Другу світову війну. Цю ситуацію характеризує високий рівень соціального консенсусу за умов низького рівня життя, що забезпечило *безкризовий* розвиток виробництва, потрібного для післявоєнного розвитку економіки. Війна, образ загального ворога згуртували нації настільки, що було забуто навіть класові суперечності. Уряди робили все для формування нових робочих місць і запобігання безробіттю. Служба в армії у військовий час зрівняла представників різних класів, а повоєнний економічний період зростання зумовив підвищення вертикальної мобільності суспільства.

Відчуття ейфорії, спричинене усвідомленням того, що із закінченням війни *найстрашніше* в людській історії – позаду і, гірше, ніж було, не буде, посилилося відчуттям відкритих перспектив. У такій ситуації спостерігалася повна нестача зовнішніх ознак класового конфлікту. Чинник загальної соціальної напруженості з'явився у Західній Європі

і США тільки наприкінці 50-х років. Однак, упродовж десяти післявоєнних років відновлення економіки мало першочергове значення, відсуваючи на другий план соціальні суперечності. Молодь у той час не мала ані своєї музики, ані свого брендового одягу, ані форм дозвілля, що могли б символічно протиставити культурі *старшого покоління*. Молодь, яка пізнала на собі трагізм військового часу, рано подорослішала і була просто молодшою версією своїх батьків, соціокультурним інваріантом.

На відміну від молоді інших десятиріч, ця молодь не вважала за потрібне хоч у чомусь відрізнитися від представників старшого покоління. Цікаво, що саме зростання добробуту було причиною виникнення перших молодіжних субкультур у Великій Британії (*teddy-boys*, або *теди* – перша робітнича субкультура, *субкультура вільного часу*, 1956 рік, США (*бітники* – перша субкультура середнього класу, або *субкультура способу життя*, 1956 рік) та інших країнах Заходу. Якщо виокремлення молоді в особливу соціальну групу було ознакою входження людини в індустріальне століття, у Новий час, то поява молодіжних субкультур ознаменувала появу постіндустріального суспільства.

Молодь, як соціальна група, виокремилася приблизно з часів індустріальної революції. Це продукт збільшення перехідного періоду від дитинства до дорослої людини, що пов'язано з ускладненням розподілу праці і виробничих процесів. Другим важливим чинником виокремлення молоді виявилася спричинене *фабричною системою виробництва* відокремлення домашньої оселі від роботи, коли перехід у статус дорослої людини пов'язаний з відходом від родинного дому і досягненням незалежної позиції на ринку праці, а також із виникненням спеціальної системи навчання, що дає можливість набути формальних навичок і кваліфікацій. Освітні функції, таким чином, переходять від їхнього традиційного носія – сім'ї до школи. Отже, істо-

рично й соціологічно, молодь як соціальна група – продукт докорінних трансформаційних змін взаємостосунків у тріаді *сім'я – школа – робота*.

У ранніх суспільствах перехід у статус дорослого частіше мав ритуальний характер (славетний обряд ініціації!), знання і навички здобували у процесі дорослішання. *Молоді як категорії чи епістемі просто не існувало*. Натомість, в індустріальному (постіндустріальному) суспільстві спостерігаємо структурний розрив між сім'єю, у якій діти виховувалися, і соціально-економічною системою, де вони мають посісти місце як дорослі. Перехід до статусу дорослого – довгий і складний процес, і молодь займає у ньому важливу структурну позицію. У сучасному суспільстві дедалі міцнішає підпорядкування цивільного суспільства технократичному, життєвий простір визначає логіка ефективності та інструменталізму. Спосіб виробництва ґрунтується на наукових знаннях, а влада – на володінні інформацією.

Індивід постійно випробовує на собі вияви репресивної природи суспільства. Культура, зокрема традиційні цінності, руйнуються від експансії адміністративної раціональності і бюрократизму – *внутрішньої колонізації*. Електронна техніка створює нову революцію (науково-технічну і техніко-технологічну), сприяючи формуванню нового формату свідомості із доміантними протейстичними категоріями під назвою *одноманітність, стандарт, уніфікація*.

У наш час соціальні рухи, що виникають у суспільстві, мають за мету не змінити державний лад, а захистити суспільство від технократичної держави і розвинути альтернативні стилі життя всередині суспільства. Джерела конфліктів – радше культурні, ніж економічні та політичні. Прагнучи знайти і закріпити більш-менш міцний статус у суспільстві, молодь створює власну культуру, власну систему цінностей, альтернативну доміантній культурі, тобто *субкультури*.

Уперше поняття *субкультура* як науковий термін з'явилося приблизно в 30-х роках ХХ століття. Термін поєднав такі концепти, як «люди одного кола, золота молодь, богема». Виокремлення в теорії культури цього поняття має важливе методологічне значення, оскільки вказує на внутрішню диференційовану культуру. У ньому відображається потреба культурного розмежування і самовизначення людини як елемента соціальних груп. Субкультура – це світ-для-себе, вона містить набір якостей, риси свідомості і поведінки, що відрізняють *спільність* від *суспільства*⁵. Водночас, субкультура визначає внутрішню єдність групи і соціокультурну ідентичність її членів. Субкультуру з повним правом можна зарахувати до типу соціальних груп, що з'явилися в результаті природного історичного поступу.

Молодіжна субкультура – стійка спільнота людей на віковій основі, що має власні регулятори соціальної поведінки: традиції та звичаї. Субкультура має чіткий механізм відтворення, а також збереження суспільної практики, що формує спосіб життя групи. Під особливим способом життя субкультури слід розуміти наявність особливих форм спілкування, особливого формату контактів, зв'язків, механізмів соціального регулювання, шкали цінностей і, що найважливіше, мови, знакової системи символів, ритуалів і мітології. Молодь як субкультура певною мірою відокремлена від суспільства, її соціальне життя проходить лише всередині групи у спілкуванні з належними до системи. Усередині такої групи молода людина не має каналів зв'язку з рештою світу.

У повосенній західній соціології утвердилася думка, що націленість молоді на самостійні творчі пошуки нових культурних цінностей пов'язано з особливими психічними властивостями. У зіткненні з культурною спадщиною і життєвими цінностями *батьків*, молодь у всі епохи прагнула скинути

з себе пута колишніх стереотипів, що і забезпечувало культурну динаміку. Розвиваючи цю ідею, західні дослідники прийшли до висновку про історичне месіанство молоді. Уперше цей висновок сформулював К. Мангайм⁶, який намагався виявити рушійні сили історичного розвитку. Мангайм розглядав молодь як стимулятор змін. Він вважав, що історія рухається стрибками. Щоб суспільне життя не стояло на місці, потрібен той, хто постійно вдаряє нагайкою. Тепер цю функцію покладено на молодь.

Мангайм ідеалізував свідомість і поведінку молоді, програму дій якої було, на його думку, закладено в біологічній природі покоління. Звідси випливало, що будь-які чини молоді мають апріорно позитивний характер через факт їх існування, оскільки, прийшовши на зміну *батькам*, молодь є творцем життя і суспільства. Головне завдання молоді полягає в тому, щоб вивільнити інстинкти і, відкинувши заповіді попереднього покоління, виконати свою історичну місію.

У 60-і роки ідеї К. Мангайма здобули підтримку у молодіжній культурі, що стверджувала себе через комплекс ідей, норм і цінностей, які суперечили панівній у суспільстві культурі. Це протистояння отримало назву *контркультури*. Поняття «контркультури» вживається в літературі як загальне позначення різних за ідейно-політичною орієнтацією цінностей груп молоді, що протиставляються офіційним цінностям. Цей протест має різні форми – від пасивних до екстремістських. Загальнодемократична мета поєднується з анархізмом, лівим радикалізмом; це спосіб життя, проіннятий культурним нігілізмом, технофобією, релігійними пошуками.

Контркультура і комплекс явищ, що позначає це поняття, були предметом активного обговорення на Заході в середині 60-х років. Факт цей засвідчено появою двох філософсько-художніх бестселерів: книг Т. Розака «Формування контркультури» 1969

року і Ч. Рейча «Позеленіла Америка» 1970 року, де контркультуру вперше було представлено як ідеологічно впорядковане цілісне світосприйняття стилю поведінки та способу життя. Самовизначення контркультури здійснюється у формі зіставлення ідеології та політичної практики *нових лівих*. Причини і характер молодіжного бунту Т. Розак прагне подати як такі, що мають надполітичний характер культурного феномену неполітичного руху. Богемність Т. Розак визначає як загальну межу, що об'єднує бітників, гіпі та інші молодіжні субкультури.

Контркультура, за Т. Розаком, поєднує в собі нову ліву соціологію Ч. Мілза, фрейд-марксизм Р. Маркузе, анархізм П. Гудмана, апокаліптичний містицизм Н. Брауна, дзен-будистську психотерапію А. Вотса та окультизм Т. Ліри. Якщо розглядати контркультуру у вузькому значенні, то це те, що об'єднує всі форми молодіжного протесту другої пол. ХХ століття, – особливий тип свідомості, світовідчуття і способу життя. Найвпливовіші діячі контркультури не належали до молодого покоління.

Отже, сама контркультура була концептом людей середнього віку, які внесли її в середовище молоді, оскільки вірили, подібно до Мангайма, в месіанську роль молодого покоління. Осередком контркультури як культурного феномену були общини гіпі, що сповідували ідею про трансформацію суспільства за власним прикладом.

1. Чит. роман «Молодість» Джона М. Кетзе, Нобелівського лауреата з літератури у 2003 році: журнал «Всесвіт». – 2005. – № 1-2, 3-4 (переклад українською Івана Яндола).

2. Про сучасні соціальні підходи у визначенні молодости як конструктору, його трансформації в історії ССРСР та України чит.: Кириченко І. Молодість – це рання зрілість. Інтерв'ю з О. Яременком // Дзеркало тижня. – № 24 (499). – 2004. – 19 – 25 червня або: <http://www.zn.kiev.ua/nn/show/499/46835/>

3. Докл. див.: Дроздовський Д. Код майбутнього. Криза людини в європейській філософії: від екзистенціалізму до українського шістдесятництва. – К.: Всесвіт, 2006. – С. 7-16.

4. Бердяев Н. Смысл истории. – М., 1990. – С. 163.

5. Див.: Молодёжная субкультура / Одесский гос. ун-т им. И.И. Мечникова; Институт социальных наук. Кафедра социологии / Н.А. Победа (науч.ред.). – Одесса: Астро-Принт, 1999. – 282 с.

6. Докл. див.: Мангейм Карл. Очерки социологии знания: Проблема поколений – состязательность – экономические амбиции / РАН; Институт научной информации по общественным наукам / Е.Я. Скворцов (отв.ред.), Е.Я. Додин (пер. с англ.). – М.: ИНИОН РАН, 2000. – 162 с.

Яся

Пруденко

субкультура
– втеча
від свободи

Субкультура як явище постмодерну

Культура постмодерну стала благодатним ґрунтом для виникнення великої кількості молодіжних субкультур. Характерні їй плюралізм, багатозначність, фрагментарність, децентрація, перервність, змінність, відсутність бінарних опозицій, еkleктизм, мозаїчність, дають рівні права для будь-яких її соціокультурних елементів. Сьогодні будь-яка субкультура не є однорідним «закритим» явищем, але деяким інтертекстуальним поєднанням «цитат» [3].

У сучасному суспільстві субкультура давно перестала сприйматися як контркультура, а її елементи безболісно приймаються «материнською» (С. Левікова) культурою, яка все ж таки лишається певним «фундаментом», успадкованим від доби модернізму. Більше того, молодіжні субкультури гармонійно увійшли у систему «суспільства споживачів», останні гіпи давно перетворилися на япі (або ж на слуг Крішні). Для «неформальних» угруповань існує абсолютно формальний і налагоджений ринок попиту-пропозиції: спеціалізовані магазини одягу, музики, музичних інструментів, а також преса, ТБ, концерти і фестивалі. Так, серед західних готів прийнято носити дорогі прикраси і одяг. До другої половини 90-х рр. ХХ ст. готика перетворилася в об'єкт комерційної індустрії: на неї працюють спеціалізовані ательє, косметичні фірми, взуттєві фабрики, ювелірні майстерні; для цієї продукції створюються спеціалізовані крамниці [4].

Створюється враження, що сама система продукування товарів, яка намагається підтримати своє функціонування [2], вимагає нових «видів» споживачів, а тому радісно сприймає появу нових молодіжних субкультур, що потребують нових товарів споживання. Перетворення субкультури на субсистему може бути унаочненим такою спрощеною схе-

мою: створення нового альбому рок-групою → виготовлення відповідної продукції: дисків, футболки з логотипами, інших аксесуарів (у чому задіяні звукорежисери, дизайнери та дитячі руки Китаю чи Індонезії) → споживання цієї продукції фанами.

Субкультура – механізм втечі від свободи

Незалежно від загальносуспільної оцінки молодіжних субкультур, причини їх появи, на мій погляд, лишаються незмінними. Звичайно, не є відкриттям, що виникнення субкультур є характерною рисою для індустріально розвиненого суспільства, що почало перехід до постіндустріального. Загублена серед Машин і Техніки особистість, як наслідок, намагається ідентифікувати себе за рахунок маркірування своєї персони як приналежної до певної спільноти.

Ще в першій половині ХХ століття дослідники нових суспільних угруповань запропонували свої пояснення феномену молодіжних субкультур. Англійський етнограф В. Тернер вважає, що причина випадання індивіда з суспільства і створення ним субкультур пояснюється дискомфортом, який людина відчуває, коли переходить з однієї соціальної структури до іншої. Знайшовши свою нішу в житті, що забезпечить їй пристойне існування, людина залишає суб-, контркультуру [7].

Американський антрополог М. Мід вважає, що молодь потрапляє зовсім в інший світ, не в той, до якого її соціалізували батьки; розчарувавшись у батьківському знанні, молодь відкидає його як непотрібне і приступає до пошуків власних правил життя [6].

Російські дослідники називають феномен «субкультур» – феноменом ХХ століття як «техногенної цивілізації», що призвела до подовження процесу фізіологічної акселерації молодих людей, період соціалізації яких зріс в середньому до 30 років. Надзвичайно довгий процес соціалізації призводить до

породження явища інфантилізму, при якому молоді люди довго не наважуються подорослішати [1].

Та можливе, на мій погляд, ще одне пояснення цього явища, якщо розглянути його у руслі проблеми втечі людини індустріальної та постіндустріальної доби від свободи. Такі механізми «втечі», що були досліджені Е. Фромом, як авторитаризм, руйнування, політика погодження та автоматика [8], можуть бути суттєво доповнені народженням молодіжних субкультур. «Проблема» свободи волі, що постала як належність перед середнім класом після хвилі революцій у Європі, у другій половині ХХ століття частково була вирішена за рахунок створення нових молодіжних угруповань. Не відчувши задоволення від таких механізмів «втечі», як тоталітаризм, нацизм і демократія, суспільство породжує, з психотерапевтичною метою, феномен молодіжних субкультур, що частково вилікували екзистенційну хворобу індивіда у соціумі.

Приймаючи положення В. Тернера про те, що молодь відчуває розгубленість перед «дорослим» життям, виникнення субкультур можна пояснити як бажання молоді продовжити стадію інфантильного існування у новій «сім'ї», де вся відповідальність переноситься на «старших» – лідерів, кумирів, ідеологів. Таке існування не потребує самостійних рішень, думок, дій; свобода волі тут є прерогативою масової, а не індивідуальної, свідомості. Цю тезу, можливо, не просто прийняти для людини, що ототожнює для себе поняття суб- та контркультури.

Та при детальному розгляді комунікативних структур різних молодіжних субкультур, навіть тих, що радикально налаштовані одна проти одної, можна виокремити спільні для них елементи.

Символіка молодіжних субкультур

Як будь-яке культурне утворення, молодіжні субкультури мають свої елементи комунікації: символи, знаки, коди інтерпретації. Функції такої ко-

мунікації є також стандартними, як для будь-якої культурної спільноти: порозуміння, посвячення у дану спільноту і, найважливіше, розпізнання, тобто за допомогою певної символіки і кодів її розшифрування проведення поділу на «своїх» і «чужих».

Російська дослідниця молодіжних субкультур Татьяна Щепанская пропонує поділ культурних кодів, за якими можна встановити належність до певної субкультури, на невербальні та вербальні [9]. Невербальні коди містять у собі просторовий код (місце тусовки), часовий код (ця культурна структура не обмежує вікову категорію своїх членів), речовий код (інтер'єр приміщення, одяг, аксесуари) і тілесний код (довжина волосся, зачіски, фемінінність і маскуліність, татування, пірсінг, скарифікація).

Вербальні ж коди, за Щепанскою, включають сленг, сміхові жанри (стьоб-культура), містичні жанри (легенди, перекази), графіті. Звичайно, що всі ці елементи є вираженими в різних субкультурах з різною силою.

Інтерпретація даних культурних кодів залежить від читача та граматик, якими він користується при прочитанні [5]. Так, між спільнотами символ функціонує як розпізнавальний, тобто такий, який дає можливість упізнати «свого» і відштовхнути «чужого». Для маркірування власної культури члени вдаються до знаків-сигналів, що надаватимуть відповідну інформацію про їх власника. Тому угруповання навмисно обирає символи, що будуть контрастувати з іншими групами.

Насамкінець хотілося б зазначити, що автор не визначає сучасну молоду людину, що належить до певної молодіжної субкультури, абсолютно деперсоналізованою особистістю, що не здатна до жодного самостійного вчинку. Дана стаття означає загальнокультурні явища і намагається прослідкувати їх витоки.

1. Бабахо В.А., Левикова С.И. Социально-политические аспекты молодёжной субкультуры // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. – 1996. – № 2.

2. Бодрийяр. Ж. Общество потребления. – М.: «Республика», «Культурная революция», 2006.

3. Левикова С.И. Две модели динамики ценностей культуры (на примере молодёжной субкультуры) // Вопросы философии. – 2006. – № 4.

4. Левикова С.И. О готах, готике и больном российском обществе // Общественные науки и современность. – 2006. – № 4.

5. Лотман Ю.М. К построению теории взаимодействия культур: Семиотический аспект. – Тарту, 1983.

6. Мид М. Культура и мир детства // Избранные произведения. – М., 1988.

7. Тэрнер В. Символ и ритуал. М., 1983.

8. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.: «Аст», Минск: «Харвест», 2005. – 384 с.

9. Щепанская Т. Система: Тексты и традиции субкультуры. – М.: «О.Г.И.», 2004. – 287 с.

катерина чернявська

dolce vita
другого
покоління

Наталка почала дуже нервувати уже після того, як нас пропустили через м'ясорубку угорського кордону. У якоїсь жінки знайшли зайвий блок сигарет і тому автобус затримали приблизно на п'ять годин. Прикордонники вивертали сумки догори дном навіть у італійців, які вирішили зекономити на авіаквитках і поверталися на батьківщину автобусом. На австрійському ж кордоні якась дівчина не могла знайти паспорт, тому нас затримали іще на три години. Моя товаришка витягла пляшечку «Корвалолу» і накрапала до чаю. Мені було якось байдуже, бо зайвих цигарок я не мала, окрім двох пачок у куртці, і думала тільки про те, де взяти гроші на квитки для подорожей до Венеції, Мілану, Неаполя, Флоренції, Риму. Голова моя була настільки забита колізеями і гондолами, що я навіть забула взяти блокнотик з усіма номерами телефонів маминих знайомих, що жили у різних містах і при нагоді змогли б допомогти, а також усі контакти з університету, у який ми їхали на навчання.

Проїжджаючи Будапешт, ми повлипали обличчями у скло, щоби хоча б здалеку подивитися на столицю колишньої імперії, жінки в автобусі нестерпно галасували, ділячись досвідом роботи, страждань і жертвоприношень, у які, для гармонії, уплітали опуси з тасмницями італійської кухні, чоловіків і сезонних розпродажів. Одна навіть читала уголос свої вірші, але її ніхто не слухав; кожен говорив сам із собою.

Молодих дівчат серед них було чимало. Вони показово трималися осторонь, на зупинках викурювали тоненькі цигарки і підфарбовували вії. На нас вони теж дивилися зверхньо, через наше невігластво у деталях моди китайсько-італійського ширнепотребу і блідопоганчасті обличчя без кілограмів тонального крему.

Ми намагалися нікому не заважати, хоча сусідки позаду уже наперед агресивно попередили, що

опускати сидіння не можна, бо ми тиснемо їм на коліна. Ми спали сидячи і після першої ночі затерпла шия і до кінця чарівної подорожі жакливо боліла голова. Увесь часопростір був заповнений голосними розмовами жінок і включеного на максимум звуку відео. Пасажирам запропонували безперервно переглянути 19 серій культового серіалу «Салдати». Хлопці прийняли пропозицію з ентузіазмом.

Спершу ми приїхали до Неаполя, провідати у вихідні Наталчину маму. Мене шокував бруд міста, навіть львівська Привокзальна – найчистіший райський куточок, порівняно зі звалищами картонних коробок, ящиків, поліетиленових пакетів та іншого сміття на площі Гарібальді. Інтеграція українців до Європи відчувалася з першої хвилини: вже за 100 метрів від вокзалу крамниця з гордою вивіскою у советському стилі «ПРОДУКТИ. Ласкаво просимо» і перелік послуг перукарні на форматі А4, написаний від руки теж українською. Італійської мови я так і не почула, поки ми не поїхали до центру. Наші дівчата, яких безпомилково можна відрізнити від італійок, густо дефілювали вулицями міста Попелюшок, одягнуті за останньою базарною неаполітанською модою, і дражнили італійців своїм фарбованим і рідше натуральним білявим волоссям.

У понеділок ми нарешті приїхали до Перуджі; в університеті нас ніхто не чекав. Стипендії в банку, на яку ми мали жити, ще не було, зрештою, нам її виплатили за тиждень до від'їзду, так що ми тільки встигли повіддавали борги, бо увесь цей час треба було платити за курси, помешкання і харчі. Гуртожитку в університеті для іноземців не було, тобто він був, але лише для європейців, які приїжджають сюди вчитися по проекту the rasmus. На щастя, ми знайшли квартиру-комуналку в одному з гарних і дуже некомфортних середньовічних будинків і уникнули таким чином ночівлі на вокзалі. Правда, довелося жити не лише з дівчатами, а й з хлопцями, – арабами, китайцями і євреями, які вчилися в уні-

верситеті. Ми користувалися спільною кухнею і ванною, і уся ця краса за 250 євро на місяць за ліжко – фантастично низька ціна для такої резиденції. Хлопці безсоромно виходили з душу з самими лише рушниками на стегнах, Наталка панічно боялася виходити з кімнати, тому мені увесь час доводилось готувати їсти і знаходити скрізь кучеряві волосини арабів, навіть у банячку з сіллю.

Батарей працювали усього годину на добу, одяг сушився на вішаках у кімнаті, світло автоматично вимкнувалося після одинадцятої, з холодильника зникав наш соус для макаронів. У супермаркетах нам доводилось ковтати рясну слину, бо грошей вистачало тільки на спагеті – 28 центів за кілограм і вже згаданий соус – 38. На парах наші шлунки позрадницьки бурчали і тому всі нас запрошували спробувати якоїсь традиційної їжі: японці пропонували суши, китайці – пересмажені пельмені, бразильці – щось типу дуже наперченої паельї. Так ми економили на їжі і збирали гроші на квитки. У Римі, стоячи у черзі до Ватиканських музеїв, Наталка на декілька секунд втратила свідомість, а я не могла підвестися з лавки у Міланському соборі, бо не було сил.

Якщо не зважати на уже описане, усе було просто чудово; враження від подорожей, знайомства з поляками, чехами, чилійцями, аргентинцями, парагвайцями, німцями, французами, пакистанцями, корейцями, американцями; вечірки, які завжди організував хтось, а не ми; італійські паби і каварні, пиво і морозиво на сходинах собору, на яких студенти прогулювали пари чи зустрічалися після занять; італійська молодь, яка любить нічого не робити, а тільки розважатися, подорожувати і підпірати стінки барів. Молоді і не дуже італійські хлопці справді нагадують півників – майже жоден з них не виходить на вулицю без складної геле-волосяної конструкції на голові; яскраво проявляється любов до дуже подертих джинсів, весело виривають око

рожеві і салатні кольори светрів, гігантські металеві пряжки поясів D&G і сонцезахисні окуляри «авіатор»; їхні дівчата, як це не дивно, значно простіші – єдине, у чому вони перегинають палицю, так це чорний олівець, який накладається дуже товстим шаром і дуже широкими лініями навколо очей, а також жахаюче-темні відтінки тонального крему для обличчя.

На початку другого місяця навчання у Перуджі знайома іспанка запропонувала мені роздавати листівки на вулиці, і я без вагань погодилася підробляти, бо грошей не було навіть на спагеті. Під час роботи я познайомилась з моїм хлопцем, Джельсоміно, і саме через нього я повернулась до Італії через пів року, коли закінчила університет в Україні.

Україну, родину, друзів було важко залишати... Зараз, після шести місяців еміграції, я можу порівняти, що таке бути студентом в Італії і жити тут постійно, хоча, підозрюю, що справжні труднощі у мене ще попереду.

Може, це й звучить малоймовірно, але італійська бюрократія виглядає як сестра-близнючка нашої української, до того ж, якщо ти емігрант, то тобі доводиться мати справу з обома сторонами. Так що черги треба вистоювати як під українським консульством, так і під італійською префектурою. Додзвонитися у державні установи неможливо, зрештою, як і до університету – або завжди зайнято, або ніхто не відповідає. По телефону взагалі спілкуватися важко, якщо не володієш мовою досконально. Иноземний акцент викликає упередження, щоправда, рідко, але все ж трапляється. Зрештою, до наших дівчат ставляться дуже прихильно, особливо якщо вони русяві.

Ринок праці дуже відрізняється від українського. З дипломом міжнародних відносин тут нікуди не поткнешся, хоча в Україні він вважається доволі престижним. За винятком Півночі країни, тут мало державних робочих місць і великих підприємств,

тому робоче місце треба створювати самому, тобто відкривати власну справу. Для цього в Італії є багато національних фондів, що займаються розвитком країни; вони дають кредити під низький відсоток, але якщо комусь і вдається вижити після сплати нереально високих податків, то це диво. Усі мої ровесники-українці, яких я тут зустрічала, живуть переважно без документів, тобто їхнє життя насичене пригодами у пошуках методів народної медицини через неможливість, навіть в екстремальних випадках, відвідувати лікарні, через уникання поліцейських, що у будь-який момент готові попросити показати документи і под. Через нелегальність майже усі вони працюють прибиральниками, сезонними збирачами фруктів або доглядають за старими людьми; офіціант, бармен, продавець – ці «престижні» професії доступні тільки для тих, хто у слушний момент устиг зробити собі «пермессо» і необхідні знайомства.

До слова сказати, відсоток безробіття серед італійської молоді набагато вищий за український, особливо у центрі і на півдні країни, так що знайти роботу на Апенінах – це велике щастя. Хоча життєвий інстинкт нашої молоді не порівняти з його тотальною відсутністю у забезпечених батьками італійців, але все-таки добиваються вони небагато і їхнє матеріальне становище, заробіток, через який головним чином вони сюди приїжджають, ледь не мізерні, і тому, як на мене, зовсім не варті того, щоб емігрувати і терпіти усі пов'язані з цим приниження.

Українці винаймають квартири сім'ями, живуть усі разом, щось на кшталт комуналки, і обов'язково святкують неділю, накупивши майонезу, оселедців, сметани «Президент» і цукерок «Стожари» у водіїв автобусів, що регулярно їздять до неньки-батьківщини.

Нещодавно я вкотре була в українському консульстві. Дуже довго чекала під брамою з іншими людьми, нікого не впускали, тому що того дня було

шість померлих, яких відправляли до України – трьох у труні і трьох кремованих. Чекали майже самі жінки, серед них – ще восьмеро дівчат приблизно мого віку, які приїхали робити такі ж документи, що й я – *nulla osta* – дозвіл на укладення шлюбу...

Зараз мій диплом ймовірно припадає пилюкою в одному з деканатів університету м. Салерно, доки викладачі роблять вигляд, що вирішують, чи можна його легітимізувати. А наразі я працюю в майстерні, яка шиє вручну краватки для «Gucci» і «Armani»; і, незважаючи на відомі у всьому світі імена виробників, платять тут приблизно 200 євро в місяць, чого в Італії вистачає тільки для оплати двомісячної квитанції за світло. Упродовж восьми годин я проробляю одноманітні зосереджені рухи, зшиваючи краватки і пришиваючи етикетки. Не хочу сидіти вдома і чекати, поки будуть готові документи. Морально це дуже важко, не кажучи вже про завжди зігнуту спину і напружені очі. Ще одна дівчина, яка закінчила Львівську комерційну академію, моя сусідка, що винаймає квартиру разом з мамою, мисходи у багатоповерхових будинках і так само чекає на підтвердження з університету.

Коли я думаю про усі ці зміни у моєму житті, то мені видається, що життя ніби розрубане на «до» і «після», але що змінилося, я сказати не можу – мова, клімат, менталітет людей, що мене оточують? Це люди, просто люди, такі ж, як і в Україні... Десь за тисячу кілометрів живе і працює моя мама, під швейцарським кордоном, і тепер ми бачимось частіше. Вона приїхала сюди сім років тому, а я – це вже частина другого покоління «пересаджених рослин». Я не так страждаю від ностальгії, як вона, бо, зрештою, жити скрізь однаково, якщо ти молодий.

Що змушує молодих освічених людей їхати мити сходи у багатоповверхівках Італії? Досвід матері, на чий тяжко зароблені кошти вони отримали освіту у комерційних академіях і університетах? Звичка до «легких» грошей? Адже вони ніколи не бачили, як тяжко вони дістаються матері в Італії. Вони падали ніби з неба. А мама, ніби спокутуючи свою відсутність у вихованні дітей, чи виправдовуючи своє перебування на заробітках, намагалася передати до України усе зароблене. І навіть більше. Відсутність перспективи в Україні? Тоді для чого було займати намарне чеське місце в університеті? Аби потім пришивати бірки до краваток в італійській провінції? Велике кохання до Джельсоміно? А чи усвідомлює молода дівчина, що у міжнаціональних шлюбах вкрай рідко зберігається паритет обох сторін. Зазвичай хтось один мусить підлаштуватися під ментальність, культуру, звички партнера. Коли йдеться про закоханих – це ще пів біди. Але коли її діти будуть соромитися матері, бо вона чужинка, нехтувати українською (бо навіщо вона їм?) і под. – чи готова вона до цього?

В Україні, особливо на Заході, виросло ціле покоління дітей заробітчани. І це покоління абсолютно фрустроване і деморалізоване легкими грошима, наявність яких зовсім не пов'язується із працею. Ціле покоління прагне і надалі отримувати кошти у конвертах з Італії. Якщо це припиняється, вони є готовим матеріалом для кримінальних структур. Або стають робочим матеріалом, який добровільно виїжджає з країни, аби мити сходи і пришивати бірки до краваток.

ОКСАНА ДУДКО

клуба

Статус студента означає безліч прав
й практично жодних обов'язків
Народне

Ми всі вступали до університету, щоб вчитися. Перші лекції, семінари, наївні очі, списані конспекти – ми все ще сподівалися, що викладачі створені для того, щоб навчати...

Однак дуже скоро виявилось, що насправді все не так. Професура поспішала геть з лекції, полишаючи нас самих на себе. Ми плутали вулиці і університетські коридори, бо більшість з нас була типовими представниками маленьких сіл і містечок Галичини з невідомими для широкого загалу назвами. Простір Львова, витворений нашою уявою, множив реальні розміри міста, принаймні, на чотири. Ми почувалися невизначено і самотньо, ми були ніким цьому місту, воно ж для нас було всім. Переконані у месіанізмі Львова, яке хтось колись, невідомо (або відомо не нам) з яких причин обізвав культурною столицею, ми самотужки вчилися відрізнити готику від модерну, Грицька Чубая від Тараса, горілку від самогону, життя від навчання. З перемінним успіхом і останньою гривнею в кишені нам щастило...

Ми знаходили одне одного, здивовані й водночас щасливі від того, що ще хтось слухає «The Beatles» і «Мертвого Півня», «The Doors» і «Братів Гадюкіних», «Pink Floyd» і «Плач Єремії», з однаковим захопленням читає Ф. Кафку і Ю. Андруховича, Г. Маркеса і Т. Прохаська, Ф. Достоєвського і К. Москальця. Зустрівши самих себе, ми вже не боялись прогуляти 9 викладів з 10, писати анекдоти у рефератах-відробках (однаково ніхто не читає), втратити репутацію, мамині передачі й відмінні бали...

Рівно об 11.05 год. нас можна було побачити такими, якими ми є... Себто такими, якими нас зробили статус студента Львівського національного уні-

верситету імені Івана Франка і втеча від батьків... Рівно об 11.05 год. розпочиналась велика перерва в університеті. Зі змінною швидкістю, залежною від пунктуальності викладача, малі й великі, патлаті й skin-headed, чорні й барвисті ми виповзали на передуніверситетську клумбу. Ритуали вітання, сидіння, стояння... Наївне бажання належати до закритого середовища собі подібних, з вірою, що саме ти твориш те, що називається справжнім життям. Тут усі знали усіх за кольором черевиків, зачіскою, прізвиськом, родом занять, часто не по імені, але неодмінно в обличчя. Тут всім було байдуже до твоїх академічних здобутків, але якщо Ти не знав, хто такий Керуак чи Хендрікс, то щось з тобою було не так.

Абсолютна невимушеність й безмежна комфортність прямокутного конструкту з клумбою посередині. Як до біса приємно було лежати на чужому первісному суспільстві, своїй теорії перекладу, його історії Стародавнього Сходу у бозна чийій куртці й дивитися на весняне чи осіннє небо, коли хтось поряд награвав на гітарі щось безмежно близьке й відоме. Як приємно було ковтати холодне пиво й зловтішно посміхатись вслід викладачу, який поспішав на лекцію, яку ти щойно вирішив прогуляти. Знати, що твій заклик піти звідси «у», «в» й «на» підтримує переважна більшість. З легкою ностальгією приходити сюди після літньої сесії, щоб знову відчути свою приналежність до духу, місця й народу, який населяв клумбу.

Треба було тільки перейти дорогу, цей відрізок простору «університет – клумба», щоб відчути себе кимсь на зразок Артюра Рембо – «вільним від будь-якої моралі», незалежним від умовностей університету й академізму.

Ми вірили, що ми можемо все, ми вірили, що всесвіт обертається навколо нас і музики, яку ми творили, картин, які ми малювали, віршів, які ми писали. Ми були переконані, що нам не загрожує

рутина, буденність, робота з 9 до 18, швидке закінчення університету, нудний вечір, сіре завтра й відсутність когось, з ким можна піти на каву.

А потім ми стали дорослими... Хоч тоді ми сподівались, що дорослість – це те, що з нами буде точно не сьогодні.

Коментар до статті [1]

11.03.07 15:32 __magira_iz_Ji-magazine

Так, ніби обірвано на пів слові, на пів думці. Натяк на те, що наївні провінційні першокурсники приходять до універу з вірою, що викладачі існують для того, аби вчити, просто волає про розширення! Текст нагадує розмітку на території, де можна копати, але наразі забиті тільки кілки. А хто ж копатиме?

ОКСАНА
ФІТЕЛЬ
МОЗАІКА

Людину, по суті, можна розглядати як барвисту мозаїку, складену з десятків-сотень вражень інших людей про неї. Враження взаємоскорочуються, як у математиці, зрівноважуються, як у фізиці, гіперболізуються, як у літературі, – і виходить така собі непересічна особистість, про яку кожен склав свою думку.

Ту ж людину можна розглядати і як сукупність її власних вражень про світ довкола і, зокрема, про інших людей. Що похмуріші враження, то менше світла променіє з очей. І навпаки.

Найбільше вражень, як на мене, нагромаджується у дитинстві. І не тому, що дітям ще нічим зайнятися, і вони практикують допитливість. Зовсім ні. У дітей дуже великі очі. Вони ще не навчилися хитро примружуватись і загравати підморгуванням. Вони жадібно вбирають світ своїми безмежними очиськами, намагаючись з допомогою дитячої логіки збагнути, що й до чого.

Нарешті враження осідають у пам'яті і починають перетворюватися у минуле. Враження з минулого за подієвістю може легко переважати найатракційніші події сучасності. А все тому, що нині немає часу на подив, на фіксацію небуденного явища. Усе довкола сприймається як належне. Саме тому нікому в голову не приходять сумувати за теперішнім. Завжди встигнеться. Нікуди воно не подінеться. Хіба, як уже також стане минулим, але не надто далеким. Та коли це ще буде!

Спогад про друга дитинства залишає в пам'яті значно глибший слід, ніж динамічні ряди твоїх сучасників. Не всіх, звісно. Але до більшості справді байдуже. Вони – ніби краєвиди, що пропливають за вікном авто-твоеї-сьогоднішньої-зайнятості. Ми без очевидних причин сумуємо за шкільними чи студентськими роками. А все тому, що вони видаються нам найкращими. А дідька! Ми ностальгуємо за собою – такими, якими були тоді. Бо теперіш-

ні ми – то вже не ми. Це суцільні «мушу», які випливають із купи соціальних ролей. Тими ролями ми обвішали себе, ніби маразматичні брежневи старими орденами та медалями, і радіємо з їхнього дешевого блиску та брязкання. Насправді ми ностальгуємо за тими часточками себе справжніх, що ми їх залишили у своїх друзях. Сумуємо за власними відображеннями в їхніх очах, навіть, коли вважаємо себе, тодішніх, дещо наївними і безпечними. Ми ностальгуємо за тим, як ми тоді усміхалися і сприймали цей світ, адже, по суті, людину можна розглядати як барвисту мозаїку...

ВОНА **ІННА ЗАЛУЦЬКА**

Вона приходить, коли хоче, і йде, коли їй заманеться.

Вона ніколи не прощається. Її благають залишитись хоч на хвилину. Але вона розуміє час як перспективу і тримає його під підборами. Зосереджена тут і тепер, вона конструює точки відліку, сміючись. Homo ludens.

Що вона носить у цьому сезоні? Червоне? Чорне?

Іноді її називають золотою, частіше зеленою. Проте, її однаково прагнуть ще і вже.

Молодість прозора, як вода, що втамовує спрагу. Найчастіше вона солодка, – так говорять ті, для кого вона вже минула. Однак, не завжди і не назавжди. Молодість солонка, перчена, кисла, гірка. Та яка зазвичай, щоразу инакша. Її смакують з насолодою. Вона смакує нами.

Молодість – це постійна спокуса бути инакшим. Кожного дня вона одягає маски і пробує себе у нових містеріях. Їй це дозволено, бо попри все молодість ще бачить небо. Часом навіть літає у хмарах, легковажна, як пір'я. У її небі ще повно зірок і їй ніколи не спадало на думку їх рахувати. Іноді зірка падає і бажання збувається. Вони падають надто часто. Молодість ще не знає, що з бажаннями треба бути обережною, саме тому, що вони збуваються.

Її вабить порив. Вона любить відважних. І вони відповідають їй взаємністю. Парадокс, який називають коханням.

Вона має їх до кольору й до вибору. Молодість задоволена, але постійно незгідна. Ні, не вимоглива чи самовпевнена, хоча це також, а саме незгідна, навіть бунтарська. Протест – її одвічна потреба.

Вона – це суцільний парадокс. Від кожного дня очікують неймовірного і це стається саме в моло-

дості. Іноді не стається – і тоді життя сповнене тотального відчаю, аж до наступного дня.

Вона – це свобода. Молодість ще пам'ятає, що купують тільки рабів. Гроші для неї – міт. Вона може легко знехтувати буденними благами. Це дозволяє їй вдаватись до провокацій. Думаю, що провокація її alter ego, яке вимагає постійних змін.

Молодість не потребує усвідомлення, аби бути, про мати ще не йдеться. Можливо, саме усвідомлення означає початок кінця.

Приходить та сама. А її називають другою.

Ви бачили її? Невже?

Вона вам наснилась.

Її нема.

Є час, який йде і не минає.

Є ті, які хочуть бути молодими. Є ті, які не хочуть, але є. Тільки мить.

Спитайте їх. Спитайте себе. Відверто.

Вже, ще, тільки...

Молоді.

бережімо
собори
наших душ!

юрій бугай

Пам'ятаю, коли я ще був зовсім маленький, бабуся взяла мене за руку і ми пішли до церкви. Я так боявся. Зайшов у велику будівлю, яку називали собором, якось стало і неприємно, і цікаво. Так багато людей. Навколо висять малюнки дивних людей. Але що це... люди чомусь їх цілують. Раптом я розумію, що і я повинен когось цілувати. Але чому? Навіщо? Та я не хочу! Я цілую лише маму!

На щастя, бабуся якось мене нахилила – і все закінчилося. Ніби нічого й не було.

А скрізь щось світиться, палає. І починає ставати цікаво...

Особливо я любив Трійцю, коли у соборі так багато зелені...

Я ходив до церкви, як на свято. Там цікаво. Є мої друзі. А ще, бува, дають щось смачне. І наш сусід у таких гарних блискучих шатах. І чомусь йому цілували руки. Це було цікаво.

Я виріс. Трохи. Мені вже скоро 19. Але і зараз я ходжу з бабусяю до того ж сусіда, який вже так постарів.

Чому?

Напевно, щось всередині вимагає заповнення. І не лише в мене. У неділю можна зустріти дійсно дуже багато молоді під час проповіді. Та друзів у храмі я зустрічаю все менше й менше. Why?

Я не знаю відповіді. І не впевнений, що знайду. Та головне стати на цей шлях пошуку.

Душа людини – це куб або куля, або ще щось... не важливо. Нехай це буде куля. І вона має здатність розпадатися, бо складається з різних шматочків. Ще ці шматочки можуть змінювати свій розмір. Набирати і втрачати вміст.

Ці частинки називаються – любов, робота, бажання, лінь, смуток, ненависть... Серед цих складових є віра. Віра у друзів, у кохану, батьків, наставників. І зрештою, у Бога. Усі вірять в Бога. Тільки по-різному його уявляють.

Оскільки куля – фігура правильна, то вона прагне форми. (Як і кожен хлопець або дівчина ☺). Якщо зменшується кількість любови або бажання, то її місце займає ненависть, лінь. Якщо зникає віра в людей – вивільняється місце. Цей простір, у ліпшому випадку, може зайняти віра в Бога. Тому у наш час і існує велика кількість різних культів і сект. Вони вміють вчасно відчуті цю порожнечу у людини і захопити її. Людина стає абсолютно їм підзвітною. Бо вони володіють не якоюсь думкою чи відчуттям. Вони володіють душею.

Я говорю про цілком реальні речі. Це не фантазії і не уявлення. Це наше оточення. Наше сьогодні. Життя.

Результати соціологічних опитувань свідчать, що більшість людей відчувають відсутність фактору, який би активно формував моральні та етичні цінності (рис. 1.) В українців, особливо в української молоді, ця ніша є вільною. Виникає проблема її заповнення, і питання, чи це зробить релігія? А якщо так, то яка саме релігія?¹

Ця проблема є особливо актуальною серед молоді. Бо відчуття, які заповнюють кулю душі, здебільшого є штучними, хибними, створені фільмами, руйнуючою музикою, ігровими автоматами... Так, на жаль, три крапки.

Результатами порожнечі є існування сатаністів, різних білих та чорних братств, контркультур. Суспільство може розпастися на групи, які будуть знищувати одна одну. Війна всіх проти всіх (за Гобсом). І пекло не треба вигадувати. Воно тут... поряд.

Чи можна цього уникнути? Кожен знаходить свій шлях. Я знайшов. Подорожувати, вчитися, спілкуватися з друзями. Наповнювати ці частинки моєї душі живими відчуттями. Від кожного руху, кроку, помислу, погляду. І кохати. Кохати все. Людей. Жінок. Природу. Себе. І вірити. У Бога. Та найбільше у розум. Розум людини.

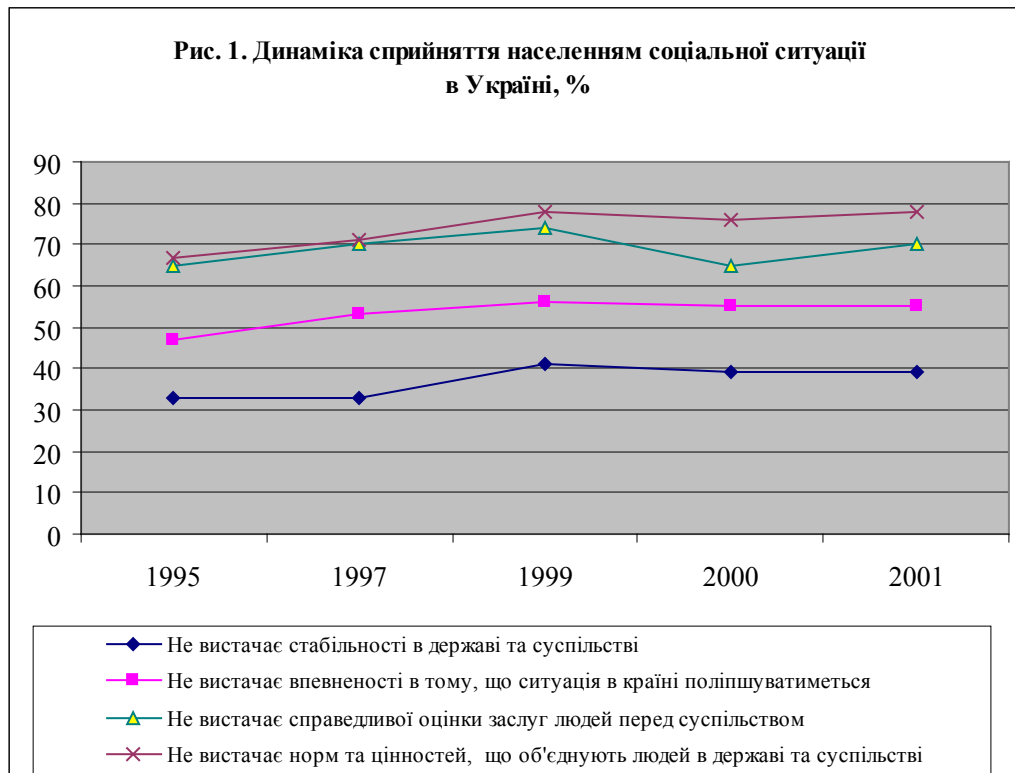

Рис. 1

1. Дудар Н. Детермінанти сучасного стану релігійності // Людина і політика. – №2. – 2003. – С. 101.

Коментар до статті [1]

10.03.07 14:46 magira_iz_Ji-magazine

Цей позитивістський текст стосується насправді істотної і серйозної проблеми. На жаль, церква, релігія великою мірою перестала бути тією інстанцією, яка при різних обставинах залишається моральним авторитетом для молоді. І це стосується не тільки Східної і Центральної України, але і Західної. За свідченнями соціологів-практиків, саме у маленьких галицьких містечках рівень наркоманії і алкоголізму серед молоді зростає з кожним роком. Частково вина лежить і на самій церкві, як інституції, яка дуже повільно, а зазвичай і зовсім не модернізується у відповідності з викликами часу і потребами молоді.

ТЕТЯНА РОДНЕНКОВА

соціальна
роль освіти:
МОЛОДЬ
У ПОШУКАХ
ЗМІСТУ
- НОВІ
ЦІННОСТІ
СТАРОЇ
СИСТЕМИ?

Освіта і суспільство нероздільні. Будь-які проблеми, з якими стикається суспільство, неминуче позначаються на сфері освіти. Водночас, саме сфера освіти, відгукуючись на суспільні й цивілізаційні виклики, реагуючи на них, істотно впливає на розвиток певних культурних програм у суспільстві, основних тенденцій його розвитку.

Сфері освіти, зрештою, належить чимала частка відповідальності за численні негативні суспільні явища, появу кризи у духовній сфері, формування культурного ландшафту загалом і відповідного йому типу особистості зокрема. Найважливішим аспектом цього складного і комплексного процесу є формування, чи пак виховання молоді. Таким чином відбувається трансляція соціальних цінностей, поява нових цінностей, залежно від вимог часу, і трансформація старих. За допомогою інституту освіти молода людина у процесі соціалізації має змогу почерпнути той ціннісний набір, який передається від покоління до покоління і «пов'язує» генерації. З іншого боку, молодь – це соціальна група, яка здатна трансформувати цей ціннісний набір і модифікувати його відповідно до вимог часу.

Сучасні освітні трансформації відбуваються в умовах переходу людства до інформаційного суспільства. Водночас, розв'язання глобальних проблем залежить від того, який тип людини буде сформований суспільством. Ця нелегка місія значною мірою покладена на плечі освіти.

Перш за все, перед українською освітою стоїть завдання зміни педагогічної парадигми, яке полягає у розвитку гуманістичного і відхід від догматичного ідеологізованого мислення.

Які конкретно-суспільні інтереси і цілі ставить перед собою українська освіта у вихованні молодих громадян? На основі чого повинно відбуватися становлення молоді, її самовизначення і саморозвиток – мультикультурності чи національної ідентичнос-

ти, постматеріальних цінностей постіндустріального суспільства чи традиційних локально-історичних культурних цінностей?

Молодь повинна бути рушієм суспільних трансформацій, але постає питання: в який бік рухатись? Стара система освіти нездатна подолати екзистенціальний вакуум, викликаний сучасною цивілізаційною кризою. В Україні впевнено імплікують «наздоганяючу» економіку і «наздоганяючу» освіту. Прикрість у тому, що у процесі гонки за новими підходами, тенденціями, парадигмами наше суспільство не працює над виробленням своїх власних моделей освітнього розвитку, який полягає не в «ксероксній» культурі наслідування, а у виробленні власного підходу на основі традиційності мислення і специфіці культурних цінностей.

Виховна роль школи в Україні (як середньої, так і вищої) почала підмінюватись прагненням до винятково предметного навчання. Школа зняла з себе відповідальність за реалізацію виховної функції. Цю функцію перейняли засоби масової інформації.

Інформаційне суспільство схильне продукувати дві вельми поціновувані сучасною демократією речі: свободу і рівність. Що таке свобода? А що таке свобода для молодої людини? Це свобода думки. Це те, що дозволяє їй бути носієм нових ідей, поглядів та ідеалів. Це також свобода дії: здатність бути найактивнішою верствою суспільства, уміння публічно заявляти про свої погляди і переконання.

Що це означає в умовах інформаційного суспільства? Це зростання ролі інформації та інтелекту, надання пріоритету розумовій праці перед фізичною. Освіта стає визначальним фактором соціальної стратифікації, а освічена молодь – рушієм суспільних змін.

Українське суспільство потребує вироблення спільних завдань і пріоритетів розвитку, формування спільноти. Природний стан людини – це не «війна всіх проти всіх», як вважав Томас Гобс, а радше

громадянське суспільство, яке впорядковується за допомогою великої кількості моральних норм. У чому полягає проблема формування спільноти? Вона полягає в тому, що міцні і процвітаючі спільноти пов'язані цінностями, нормами і досвідом, які є спільними для членів цієї спільноти. Чим глибшим і сильнішим є дотримання цих спільних цінностей, тим сильнішим є відчуття спільноти.

Для молодшої людини характерним є бажання порушувати правила, які є несправедливими, нечесними чи застарілими, і прагнення максимально збільшити особисту свободу. Але необхідно також виробляти нові правила, які б запроваджували нові форми спільних зусиль і давали молодій людині можливість відчувати свою пов'язаність з «іншими» у спільнотах. Ці нові правила завжди передбачають певні обмеження індивідуальної свободи. Суспільство, схильне до постійного перетасовування норм і правил заради збільшення особистої свободи вибору, ставатиме щораз більш дезорганізованим і нездатним реалізувати спільні цілі та завдання. Перед молоддю постає проблема вибору, відповідальності, питання моральності та, знову ж таки, формування нових цінностей.

Не всі переваги інформаційного суспільства є настільки очевидними, а наслідки позитивними. У розвинутих країнах Заходу, які вже вступили в інформаційну еру розвитку, можемо бачити кризу інституту сім'ї, розквіт злочинності, зниження довіри до інститутів влади, демографічні та економічні проблеми. Це відбувається, передусім, через максималізацію економічного фактору та недооцінку соціокультурного чиннику.

Що таке свобода для молодшої людини? Це свобода думки? Можливість вільно висловлювати свої думки і переконання? Засоби масової інформації, наприклад, сконцентрувавши увагу на боротьбі за свободу слова, раптом забули: а для чого, власне, вона потрібна? Мати свободу слова потрібно тому,

хто має що сказати. Молодь готова нести відповідальність за те, що хоче сказати?

А, може, свобода вибору? Свобода вибору особливо цінна для особистостей, які знають, що таке свобода думки. Уміти мислити, нести відповідальність за свої слова і вчинки, володіти прогностичним баченням майбутнього, – це не лише персональні якості особистості, які гарантують успіх адаптації у швидкозмінному світі, це ті універсальні цінності, якими повинна бути наділена освічена молодь, яка зможе стати елітою нашого суспільства, його рушійною силою.

Як підсумок, слід зазначити, що освіта – це соціальний інститут, який характеризується, з одного боку, традиційною автономністю, з іншого – це джерело запровадження суспільних інновацій. Роль освіти в умовах інформаційного суспільства особливо зростає, адже не матеріальний капітал, а інтелектуальний стає засобом виробництва. Розвиток системи освіти великою мірою свідчить про розвиток суспільства. Вироблення чіткої концепції розвитку освіти, сформування на основі цього культурної програми розвитку суспільства свідчить про високий розвиток цього суспільства.

Молодь – це найактивніша, наймобільніша соціальна група. На неї покладається відповідальність визначення вектора суспільного розвитку. Молодь проходить етапи соціалізації через інститут освіти і значною мірою інститут освіти формує молоду людину як особистість: з особливим набором норм і цінностей. Цей ціннісний набір у процесах подальшої соціалізації засвоюється і трансформується, залежно від вимог часу і конкретно історичних умов. Саме дисфункції у сфері освіти сприяють поширенню культурних дисфункцій суспільства, появі криз у духовній сфері, аномії та ін.

Для того, щоб уникнути вищезгаданих проблем, сформувати міцну процвітаючу спільноту, ми повинні збудувати ієрархію спільних моральних цін-

ностей, що якраз і буде об'єднавчим елементом нашого ще наразі дезорганізованого і дезорієнтованого суспільства. Цю відповідальність значною мірою повинен взяти на себе інститут освіти, щоб виховати молодь, яка не лише буде мати право вільно говорити, а й матиме, що сказати.

Коментар до статті [1]

10.03.07 14:53__magira_iz_Ji-magazine

Як же «попрацювала» наша система освіти над цією молодіжною голівкою! Як уміло відучила прозоро і вільно мислити і, відповідно, чітко і зрозуміло викладати свої думки. Як досконало система зафіксувала бюрократичний стиль у цьому юному створінні. Дорога Тетяно, поки не пізно, забудьте усе, що і як Вас учили і спробуйте дивитися на світ своїми очима.

роман Горбик

телемахів
комплекс

1.

Що означає бути молодим? Можливо, ніхто так виразно не відчув і не висловив цього з такою граничною прямою, як Джойс у своєму «Улісі». Найпряміший шлях збагнути молодість (чи, сучасним звичаєм пишучи, «молодість») – збагнути її негативно. Через бінарну опозицію, оскільки і культура наша, попри всі, замалим не сократичні за масштабом повороти сучасної думки, досі залишається культурою двійкового мислення. Збагнути «молодість» через «зрілість». Молодість – як відсутність зрілості, її нестачу, так, як ранні християни розуміли добро як убування, зменшення, нестачу зла.

Водночас, нестача зрілості для Джойса активна, вона вимагає заповнення через присутність суб'єкта зрілості: молодість, втілена у темі Сина, перебуває у безупинних пошуках своєї протилежності, втіленої у темі Батька. Стівен Дедал – митець замолodu, якого часто асоціюють із самим Джойсом, шукає метафоричного батька, котрим стає Блум – зрілий Джойс, як, знову-таки, часто вказують. Це саме те, що я волів би назвати, без будь-яких психоаналітичних підтекстів, комплексом Телемаха:

*«Перший з усіх Телемах боговидий богиню помітив.
Серцем засмучений, мовчки сидів він поміж женихами
Й думкою батька собі уявляв благородного, як він
З'явиться раптом і всіх женихів повгонить із дому,
Честь свою верне і стане господарем власних маєтків»,*

– перша пісня «Одісеї» дає не вичерпний, але переконливий опис. Таким чином, молодість постає з відсутності і пошуку Батька, не конкретного суб'єкта, а функції батьківства, місця Батька – «місце» у тому сенсі, в якому Дельоз писав, що можна витіснити Логос із його місця, але неможливо знищити саме місце. Оцей «топос батьківства», місце,

яке обов'язково має бути заповненим (тяжіє до цього) і визначає молодість як пошук Батька, і цей пошук, врешті-решт, зводиться до пошуку себе. Адже Батько й Син – по-своєму двійники, як і Стівен і Блум – портрети Джойса у профіль і анфас.

Віднайти себе – значить віднайти Батька, відновити власний генезис і визначити власну телеологію. У мить, коли це відбувається, і настає кінець молодості – надходить зрілість, Син перетворюється на Батька, чи, точніше, обертається ним – іншим боком. Зрілість як ентелехія молодості, ентелехія Телемахового комплексу, позбутися якого (знайти Батька) і означає стати дорослим. Зрілість постає здійсненням прагнення до самої себе – не без легкої апорії, що загалом не стоїть на заваді розумінню.

Едип теж був одержимий Телемаховим комплексом, коли вирушив у Теби. І він теж зустрів свого батька – підсумок їх зустрічі є одним із можливих наслідків подолання Телемахового комплексу.

І так само очевидно, що помилявся Гьолдерлін, коли, як і багато інших, називав богів «довічно юними». Молодість не знайома богам, вони довічно і від народження зрілі, тоді як для божих синів юність не тільки приступна, але й визначальна: Діоніс, Геракл та Христос.

2.

Інше питання, що його я хотів би порушити: наскільки правомірно вживання однини, говорячи про «культ молодості»? Може, доречніше було би казати про культу, до того ж, ще більше посилюючи і так наявні релігійні конотації.

Справді, культу, але які й скільки? Очевидячки, прагнення до переоцінки вартостей, радикальне заперечення культурних практик попередньої генерації, проголошення самоцінності експерименту та інші прикмети модерністської модальності якнайліпше кореспондують з культом молодості. З іншого боку, гедоністичний аспект ставлення до молодості

го тіла, увага до тілесности взагалі, певна річ, так само передбачають віднесення до рубрики «культу».

Однак, якщо поглянути глибше, протиставлення духу й тіла, іманентне для західної традиції з часу її переходу на християнський код, як мені видається, не діє в цій ситуації, і семантика молодости з детермінованим нею сприйманням молодих, узгоджується на всіх рівнях.

Навіть беручи до уваги лише ренесансну, класичну і сучасну епістеми, які Фуко виділяв у межах західноєвропейської культури Нового часу, ми побачимо, як ставлення до експерименту в мистецтві, пріоритет антитрадиційности, корелює зі ставленням до тіла. І вже зовсім цікаво стає, коли згадати, яку страхітливу, в сенсі масштабу, трансформацію упродовж останніх ста років відбула європейська культура.

Сучасний консумеризм, часто порівнюваний з тоталітаризмом, і тут виявив себе: подібно до того, як Жіжек у «Нотатках про сталінську модернізацію» вказував на зміну у ставленні до тіла, яка відбувалася зі становленням тоталітаризму у СРСР, – тіло (зокрема, тіло вождя) ставало важливим, набагато значнішим, ніж досі, виконувало функцію краси, її репрезентації. Так само і перехід від вікторіанської тілесности до нової чуттєвості, викликаной до життя модерністичною свідомістю і посиленою сексуальною революцією, посиливши вагу тіла у культурі і у структурах повсякденности, несподівано обернувся переходом від спортивно-еротичного культу юного тіла до естетичної геронтофільї, культу старечого, навіть радше старіючого тіла, який так драстично виявляється в парадигмі постмодернізму і навіть формально не пов'язаного з ним contemporary art. Можливо, це відповідник зі сфери естетичного для геронтократії, поняття зі сфери політичної, закономірний підсумок будь-якого тоталітаризму.

У якомусь сенсі це відповідає виснаженню вітальности західної культури. Чи не слід після такого «старіння» і смерті суб'єкта очікувати пророкованого тим самим Фуко безповоротного зникнення людини – порівняно недавнього винаходу європейської культури – «немов намальованого на піску обличчя»? Лінгвоцентризм (чи ще який -центризм) замість антропоцентризму?

3.

Людина, що від Ренесансу поборювала Бога, після того, як він помер, і сама протрималася недовго, ніби знаряддя у боротьбі з Ним, тепер уже непотрібне. Наш час – вживаю ці слова у суто побутовому сенсі, без будь-яких історіософських спекуляцій – став добою занепаду молодости. Це парадокс європейської свідомості (хоч, можливо, тільки позірний) – поклоніння перед молодим тілом у масовій культурі і поступове відмирання тих якостей, що їх можна визначити як притаманні молоді і молодій цивілізації взагалі: експансіонізм, войовничість, заперечення попереднього досвіду і здатність до повсякчасної, щохвилиної онови. Справді, чи можна уявити молодих німців і французів, наших сучасників, які б із запалом ішли на війну убивати одне одних? Чи можна уявити бійки між прихильниками, приміром, Уельбека і Превера, подібні до тих, що траплялися на виставах молодого Гюго?

Дещо моторошне відчуття, його хотілось би проігнорувати, але досвід сучасної Європи переконує: цивілізація, що перестає воювати (у всіх сенсах), починає деградувати. Можливо, наш скепсис щодо Дарвіна був передчасним – боротьба за існування таки справді творить людину. Принаймні, якоюсь мірою.

Коли розривається замкнуте коло Телемахового комплексу – пошуку, віднайдення, убивства Батька і перетворення на нього – коли десь у механіці молодости стається системний збій, цивілізація (при-

наймні, такого кшталту, як європейська) стає загроженою. Зазіханням, умовно кажучи, «женихів», стає важко опиратися. І, щиро кажучи, складно уявити, чи допоможе втручання Нестора або перетіленої в Ментора Атени. Адже, поставши у своїй здібності постійно самооновлюватися, європейська культура виникла з Телемахового комплексу і вряд чи зможе існувати без нього.

Коментар до статті [1]

09.03.07 00:24 __magira_iz_Ji-magazine

Дуже непогано. Твердження про необхідність війни як єдиного стимулу до розвитку цивілізації, попри те, що справді суперечить усім гуманістичним теоріям, має підстави для існування. Тільки от війни ці будуть не між «французами» і «німцями», і не між «преверами» чи «антипреверами», а, радше, між тими, хто «має енергоресурси» і між тими, хто «хоче мати енергоресурси». Ті, хто «їх не має» змушені будуть стати на чийсь бік, або розробити альтернативні способи добування енергії і тим самим, перейти у табір тих, «хто має». Неунікність такого глобального конфлікту очевидна.

андрій іздрік

особливості
спілкування
молоді
у віртуалі
a posteriori

Бурхливий розвиток обчислювальної техніки та її різке здешевлення за останні десятиліття принесли незнану доти реальність – так звану віртуальну. Немає сенсу згадувати, що комп'ютери проникли у більшість сфер людського життя, що за їх допомогою багато звичних видів діяльності стали простішими чи доступнішими. Нас більше цікавитиме те, *що* обчислювальна техніка й інформаційні технології принесли якісно нового, незнаного досі, що без їхньої допомоги не могло бути реалізованим. У пошуках подібної новизни ми звернемося до феномену, що існує стільки, скільки сама людина, а саме – до спілкування.

Спілкування з допомогою комп'ютера велося з того часу, відколи два перші комп'ютери, пов'язані у протомережу, обмінялися першими бітами даних, тобто з часів ARPAnet^{у1}. Говорити про явище віртуального спілкування уже як про культурний, а не технічний феномен, стало можливим тільки з середини 80-х рр. минулого століття, з часу поширення мереж персональних комп'ютерів. З огляду на невелику (як на сьогоднішні мірки) кількість користувачів подібних мереж і на те, що мережі часто залишалися прив'язаними до певного топосу (державна установа, університет), тодішнє віртуальне спілкування слід розглядати як комунікацію у рамках локальних субкультурних общин. За 90-і роки настали кардинальні зміни: у '92-му Тім Бернерс-Лі втілює у життя ідею World Wide Web, започаткувавши Павутину у звичному нам виді – як сукупність html-сторінок, відкритих для загального доступу, з усім їхнім інформаційним наповненням і, звісно, засобами для спілкування, а у '96-му ізраїльські програмісти створили першу версію усім відомого тепер інтернет-пейджера ICQ². До списку цих віх, що вели до сучасного віртуального спілкування, можна додати хіба період кінця '90-х – початку 2000-х, коли достатньо функціональні комп'ютери стали

дешевими, і, відповідно, загальнодоступними. Надалі, говорячи про спілкування за допомогою комп'ютера, ми матимемо на увазі тільки те, що здійснюється через засоби WWW та інтернет-пейджерів. Альтернатива, звісно, існує, Але вона досить малочисельна, тому її можна проігнорувати. Як правило, вона представлена любителями «цифрового ретро», що підтримують BBS³ у FIDO-мережах⁴, їх можна розглядати як цифрову субкультуру, але для нас вони особливого інтересу не представляють, принаймні тому, що їх відданість певній технічній формі не надто впливає на зміст. У WWW існують адекватні за типом спілкування аналогі.

Чим же є віртуальне спілкування сьогодні? З погляду технології наявні наступні його форми: публічні: форум, чат⁵, блог⁶; приватні: e-mail, інтернет-пейджер і мобільні телефони з SMS⁷ – останні дещо випадають з нашої теми, присвяченої здебільшого комп'ютерам, однак їх не можна оминати, принаймні з огляду на їх конвергенцію з комп'ютерами і взаємопроникнення сфер, охоплюваних цими пристроями.

По суті, Інтернет не можна розглядати тільки як інформативний ресурс, як форму книжки чи енциклопедії. Його основною рисою є *інтерактивність*, принцип взаємодії з користувачем, надання йому права голосу, права на творчість. Інтернет-ресурси навіть не можна чітко поділити на інформативні і комунікативні: хоч загальне спрямування того чи іншого сайту видно з першого погляду (якщо не видно – значить, сайт погано зроблений), але, як правило, на ресурсі *інформативного* спрямування (Інтернет-видання, тематичні сайти і т.п.) існує можливість залишити коментар на статтю. Цей феномен можна вважати якісно новим: обговорення текстів читачами, звичайно, існувало завжди, але в даному випадку з'явилася можливість безпосередньої *зустрічі читача з автором*, який може читати відгуки користувачів і відповідати на критику

ку. Тематичні сайти рідко не мають форуму, на якому користувачі можуть поспілкуватися між собою на тему того чи іншого питання. А енциклопедичний ресурс Wikipedia дає не тільки можливість обговорювати статті, але й змінювати й доповнювати їх. Таким чином, відбувається *конвергенція читача і автора* – той, хто залишив бодай один комент⁸ до статті, перетворюється у її фактичного співавтора. Іноді сторінка може привабити більшість відвідувачів не стільки самою статтею, скільки коментарями до неї. Також кількістю коментів вимірюється і цікавість статті – якщо читач не полінувався принаймні написати стандартне «аффттар жжот» чи «фтопку»⁹, це ознака, що стаття певним чином його зачепила: чи своєю проникливістю, чи навпаки – бездарністю.

Досі йшлося про ресурси, де спілкування спроектоване зацікавленнями користувачів у певній тематиці. Але Мережу населяють також люди, інтереси яких настільки обмежені, що на тематичних сайтах їм нецікаво, у коментарях до статті вони не можуть вичавити із себе більше, ніж «слишком многа букв... ниасилил ☺». Зате їх зацікавленням є спілкування як таке. Чати існують передовсім для них, хоча проводити якийсь поділ тільки за критерієм того, чи сидить людина в чаті, чи ні, було б більш, ніж некоректно. Звісно, і в чаті можна спілкуватися на певну тему (наприклад, про музику – на kinoman.ru, про релігії і світогляди – на kuraev.ru), натомість тематичні форуми також часто засмічуються неінформативними повідомленнями (флуд), чи такими, що не мають стосунку до обговорюваної теми (оффтоп). Однак, на загал у чаті домінують фатичні (в термінології Р.О. Якобсона – повідомлення, що покликані підтверджувати сам факт комунікації) повідомлення, а на форумах вони поступаються чисельністю референтивним.

Чат є способом задовольнити потребу у спілкуванні тоді, коли сказати нічого. Чати не є нічим

принципово новим – порожня балаканина велась завжди – але доводять її до максимуму, до абсурду. Сервер, на якому спілкуються мільйони людей на кшталт chat.ru, є масштабною *імітацією спілкування*.

Передовсім, кількість інформації, що передається у спілкуванні на подібних чатах, досить мала – почитавши лістинг чату¹⁰, навряд чи можна отримати якісь нові знання. Але розглядати їх тільки таким чином означало би намагатися застосувати до них правила іншої мови замість спроб відшукати ключ до їхнього власного коду. Чат випрацював свою мову включно зі своїми системами орфографії і граматики, що можуть різнитись від сервера до сервера, але усюди відрізняються від літературної мови. «Малозначущі», на перший погляд, повідомлення несуть насправді інформацію про наявність спілкування, крім того, якщо учасники чату добре знають одне одного, можуть нести відомий тільки їм, випрацьований несвідомо і зрозумілий їм інтуїтивно код, малозрозумілий для інших – таким чином можна говорити, що *чат – це місце, де під маскою спілкування відбувається конструювання мов*. Цей висновок буде досить несподіваним для того, хто звик вважати чати за зборище мавп за друкарськими машинками, які, усупереч теорії ймовірності так і не надрукували «Одісеї».

Чатерське спілкування є соліпсичним. Чатланин має певне уявлення про світ, у якому йому хочеться жити, і використовує Інтернет для того, щоб створити собі його. Якщо його спитати, що він робить у чаті, він, як правило, відповість, що знаходить багато цікавого і спілкується з друзями. Але це буде брехня, причому брехня самому собі. Чатланин не спілкується, оскільки спілкування завжди передбачає трансценденцію, вихід до Іншого. Чатланин же повністю перебуває у собі, в його світі Іншого не більше, аніж йому потрібно для задоволення потреб у спілкуванні і визнанні. Він використовує інших

чатлан для задоволення цих потреб і сам є засобом для задоволення їхніх подібних потреб, причому потреби часто зводяться до банального бажання розважитися. Часто можна спостерігати таку картину: у чаті зібралася група знуджених людей, які мовчать, чекаючи, поки хтось прийде і їх розвеселить – як правило, їх очікування марні. Чатланин ніколи не робить, не каже, не відчуває більше і інакше, ніж йому хочеться; він одразу вийде з чату, шойно спілкування йому набридне. Таким чином, він сам для себе маскує реальність, надає їй таких відтінків, яких хоче сам. У чаті кожен може бути тим, ким хоче, а не тим, ким є насправді. Об'єктивна реальність не тільки не цікавить його, він тікає від неї. Інтернет йому потрібен тільки для того, щоб підсилити правдоподібність ілюзії.

Віртуальне кохання, у такому разі, доведеться назвати соліпсичним у квадраті: соліпсичність спілкування накладається на соліпсичність кохання взагалі (відомо, що коли я кохаю, я кохаю не реальну людину, а радше себе, свої почуття, той образ, що я його собі вимріяв і, як на субстрат, прикріпив на Іншого). Тож віртуальне кохання є чимось настільки далеким від виходу до Іншого, на якого претендує, що просто дивно, що Інтернет ще не кишить програмами штучного інтелекту, з якими можна заводити віртуальні романи. Інший потрібен для підтвердження звички, що для виникнення почуттів такого типу необхідна ще одна людина. Як бачимо, від Іншого не вимагається нічого, крім його існування. Усім необхідним для об'єкту моєї пристрасти я можу наділити його сам. Зайве й говорити, що спроби перевести віртуальні романи у реальну площину переважно закінчуються повним крахом.

Приватні засоби спілкування породили значно менше цікавих реалій. E-mail замінив паперову пошту, не породивши нічого нового у порівнянні з нею, хіба що додав можливість музичного супроводу листів, однак, використовують її вкрай рідко.

А ось ICQ та SMS заслуговують на детальніший розгляд. Обидві технології є засобом спілкування тільки між двома людьми, незважаючи на технічну можливість влаштувати і конференційний (з багатьма учасниками) зв'язок. Найінформативнішими з названих є SMS, тобто кількість корисної інформації в «середньостатистичній SMS» вища, ніж у «середньостатистичному ICQ-повідомленні». Причина зрозуміла – SMS – найдорожчий засіб спілкування з усіх перелічених, і займає відносно багато часу на набір. В іншому ж спілкування завдяки їм досить схоже, хоча ICQ також досить близька до приват-чату. Водночас, вони близькі також й до звичайної розмови, особливо завдяки швидкості обміну повідомленням і тому, що цими засобами зазвичай не спілкуються довго з будь-ким, як правило, йдеться про знайомих.

SMS – чудовий засіб вклинюватися у чиєсь життя. Коли я спілкуюся іншими засобами, то знаю, що співрозмовник спеціально сів за комп'ютер, коли ж я пишу SMS, то застаю його зненацька, вириваю в його світі, частково вириваючи з нього співрозмовника, частково змішую з моїм власним. Якщо він відписує – я переміг, втягнувши його у мій світ, змусивши відповідати тоді, коли я цього хочу. (Можливі, правда, й варіанти, коли ми обоє святкуватимемо перемогу один над одним.) Пишучи SMS, я також підкреслюю, що моя справа не настільки важлива, інакше я б зателефонував.

Що ж об'єднує усі перелічені засоби спілкування? Вони *писані*, отже, дають більшу можливість для інтерпретації. Текст, написаний Іншим, не вважає мені позбавити його присутності Іншого, читати його по-своєму. Не бачачи обличчя співрозмовника, не чуючи його інтонацій, я не можу вберегтися від того, аби не заповнити місце відсутніх елементів собою, своїм світом, згідно зі своїми правилами сприйняття. Байдужі літери дають змогу говорити тоді, коли слова застрягають, коли боїшся

побачити обличчя співрозмовника; врешті, усі технічні засоби спілкування дають мені відчуття захищеності – що б я не сказав співрозмовнику, ляпаса одразу не отримаю.

На загал до Інтернету може бути два ставлення: у ньому можна жити і ним можна користатися. Різниця очевидна: якщо у першому він перетворюється в окрему віртуальну *реальність*, то у другому він є тільки продовженням реальності звичної, одним з інструментів для оперування нею, у першому випадку він – мета, у другому – засіб.

Хто ж така молодь в Інтернеті? Вікові критерії тут нівелюються як ніде, кожен може оголосити свій вік таким, яким йому хочеться. Дослідження того, яка вікова категорія до чого більше тяжіє, покажуть нам, що молодь як вікова категорія (до 30 років) більше тяжіє до життя в Інтернеті, тоді як старші люди – до користування ним задля отримання інформації чи заробляння грошей. Але у такому випадку ми прийдемо до дивного висновку, що молодь Інтернету – це зaledь не узалеженні від нього люди. Усе стає на свої місця, коли ми візьмемо за критерій молодости креативність. Інтернет розвивається настільки швидко, що той, хто не бере у цьому участі і не розвивається разом з ним і за його допомогою, не може бути сучасним, не може бути молодим.

«Старими» можна назвати усіх тих, кому нічого сказати і не вистачає розуму помовчати, хто, як пенсіонери на лавочках, на чатах перемивають кістки зіркам естради чи бідкаються з приводу політичних подій, дбайливо піднесених їм жовтою Інтернет-пресою. Але, як і здебільшого в теперішньому світі, нетворчі особистості не опиняються на маргінесах, а формують собою мейнстрім – натовп вічно жадібних до розваг та інших ласощів цифрового світу «пенсіонерів», на яких непогано наживаються інші, ті, у кого молодіжний задаток до творчості поєднаний із задатками до комерції. Як і в реалі,

законодавці мод заробляють гроші, натовпи тих, що бояться виділитися зі стада, залюбки платять їм.

Водночас, в Інтернеті, як ніде, мають можливість висловитися ті, кому справді є, що сказати, і бути почутими тими, хто достойний їх почути. Таким чином, можна сказати, що основна новизна віртуального спілкування полягає у тому, що воно дає змогу усім духовно «застарілим» соліпсистам жити у своєму вигаданому світі; попри це, ці ж технічні засоби дають необмежені можливості справді достойним цього креативним особистостям, що за суттю своєю завжди молоді.

1. ARPAnet (від англ. *Advanced Research Projects Agency Network*) – перша у світі комп'ютерна мережа з маршрутизацією пакетів даних, створена на замовлення Міноборони США як система передачі даних на випадок війни. Об'єднала Каліфорнійський Університет у Лос-Анджелесі, Стенфордський дослідницький центр, Університет штату Юта та Університет штату Каліфорнія у Санта-Барбарі. Існувала з 1969 до 1990 рр..

2. Акронім від I seek you (англ. – я шукаю тебе), програма обміну миттєвими повідомленнями, т.зв. інтернет-пейджер. Випущена компанією Mirabilis (Тель-Авів). У рос./укр. сленгу – «аська», «ася». З огляду на відкритість протоколу OSCAR, за яким здійснюється передача даних, крім офіційної програми-клієнта з'явився ряд клієнтів від сторонніх виробників, як, наприклад, R&Q, які не показують рекламних повідомлень.

3. BBS (англ. Bulletin Board System – електронна дошка оголошень) – спосіб зв'язку комп'ютерів через комутовані телефонні лінії. Типовими функціями були оголошення ехоконференції (аналог в Інтернеті – форуми), файлові архіви (аналог – FTP), електронна пошта і чат, але тільки з системним оператором своєї BBS.

4. FIDOnet – некомерційна комп'ютерна мережа, створена у 1984 р. Вона дає можливість обміну повідомленнями в конференціях і приватно, але мало придатна для інших цілей, зокрема, на відміну від WWW, не містить гіпертексту. За легендою, слово FIDO походить від клички собаки винахідника, Тома Дженінгса.

5. Чат (англ. chat – балачка, розмова) – засіб спілкування користувачів у мережі в режимі реального часу. Зазвичай це слово передбачає обмін текстовими повідомленнями, рідше йдеться про аудіо- чи відео чат.

6. Блог (англ. Blog від web log) – сайт, основне наповнення якого – записи, що додаються регулярно. Це може бути відкритий приватний щоденник, стрічка тематичних новин і под.

7. SMS – Short Message Service – система обміну текстовими повідомленнями за допомогою мобільних телефонів. Розроблена в Англії у 1992 році.

8. Комент (комп. сленг) – коментар.

9. Сленг («олбанскей йязыг»), авторство якого належить рунет-субкультурі «падонкі» (див. н. п. Udaff.com, Padonki.org), зокрема їхня манера коментувати статті, стала широкоживаною у російськомовній частині Інтернету.

10. Наприклад (випадкові секунд 30 з розмови на chat.ru):

[20:26:32] lentyiika приходит на канал

[20:26:33] woof_woof_woof: lentyiika, Ждем Вас на нашем форуме <http://erotika.3bb.ru/>

[20:26:34] O_P_r_A_3_M_: lentyiika, Вечер добрый! Заходи! =>

[20:26:35] Dont_Panic_: хыы

[20:26:35] Sladenkuu_Stv: зачем?

[20:26:38] dima_samal: Sladenkuu_Stv:: сладкий а ты он или она ?

[20:26:41] malvinia: приветище всем

[20:26:41] Операторша: Добрый вечер, malvinia!

[20:26:49] Sladenkuu_Stv: dima_samal: он

[20:27:12] Sladenkuu_Stv: malvinia: пливает

[20:27:31] lentyiika: Sladenkuu_Stv: привет

[20:27:44] dima_samal: Sladenkuu_Stv:: ужас

[20:27:56] Sladenkuu_Stv: dima_samal: пчм?

[20:27:58] dima_samal: malvinia:: прива а де буратино

[20:27:59] dima_samal: ?

[20:28:07] Sladenkuu_Stv: dima_samal: почмему?

[20:28:10] malvinia покидает нас (timeout)

[20:28:13] woof_woof_woof: malvinia, Удачи , не забывай!:)

[20:28:21] Sladenkuu_Stv: lentyiika: привет

[20:28:29] lentyiika: Sladenkuu_Stv: как дела?

[20:28:50] Sladenkuu_Stv: lentyiika: хорошо) а у тебя?

[20:28:58] АМА30НКА__: сладенький. разве не ты вчера просил вибратор?

[20:29:02] АМА30НКА__: хотя

[20:29:05] Sladenkuu_Stv: АМА30НКА__: не я

[20:29:09] Sladenkuu_Stv: АМА30НКА__:))

[20:29:11] АМА30НКА__: понятно

[20:29:11] lentyiika: Sladenkuu_Stv: отлично!!!!

[20:29:14] АМА30НКА__: сорри

[20:29:17] АМА30НКА__: память уже

[20:29:24] АМА30НКА__: девичья

[20:29:26] Sladenkuu_Stv: АМА30НКА__: я вилингу предлагал

[20:29:28] АМА30НКА__: *дщд

[20:29:34] АМА30НКА__: ну вот)

[20:29:37] АМА30НКА__: я ж помню

[20:29:38] Sladenkuu_Stv: ыы

[20:29:41] Sladenkuu_Stv: молодец

[20:29:49] АМА30НКА__: что твой ник ассоциируется у меня с вибратором

[20:29:50] Sladenkuu_Stv: АМА30НКА__:

[20:30:02] АМА30НКА__: видел мой ёвибратор на форуме?

[20:30:05] АМА30НКА__: ЫЫЫ

[20:30:09] Sladenkuu_Stv: нет

андрій степанов

МОЛОДЬ

і

у залежненні

наркотики, алкоголь, і-net

Частина людського життя, яка називається молодість, часто асоціюється з необдуманими діями і вчинками. Бажання розширити власний кругозір, здобути новий досвід, взагалі збагатити своє життя всілякою інформацією можуть супроводжуватись неадекватним співвідношенням, зіставленням власних прагнень і можливостей. Молоді роки людини є тим періодом, на який припадає найбільше можливостей для самореалізації, розкриття свого творчого та інтелектуального потенціалу. При адекватній кореляції бажань, прагнень молода людина конструє у своїх думках, уяві те, що реально можливо втілити в життя, не переоцінюючи і не недооцінюючи себе при цьому. Але далеко не завжди намічені людиною завдання, проєкції здійснюються («матеріалізуються»). Юнацький максималізм, завищена самооцінка, ті чи інші суб'єктивні причини і фактори, суспільство, родина та ін. можуть поставити хрест на самореалізації молодої людини, на жаль, не все для втілення цілей та намірів залежить від останньої... Слід зазначити, що йдеться про діяльнісний тип молоді, молодь активну, ініціативну та ін.

Є й інша категорія молодої частини соціуму. Власне, це молоді люди, які задумуються радше про задоволення своїх споживацьких інтересів, ніж про власну «еволюцію». Моїм завданням в даній роботі є відстежити ті чи інші причини, які впливають на таку «позицію» молодих людей, з'ясувати сутність поняття «узалежнення» в контексті розгляду феномену молодости, висловити власні візії щодо картини життя молодої людини, запропонувати можливі шляхи розв'язання проблеми «Молодь і узалежнення».

Епізод людського життя, котрий називається молодість, є, як на мене, тим стрижнем, на основі якого проростатимуть нові шляхи розвитку людства. Здатність до креативності, винахідливості, оригі-

нальності властива людині молодій, незалежній та незаангажованій. Часто можна почути такий вислів: «Вся надія на вас, на молоде покоління...» Та перш ніж виправдати ці сподівання, потрібно визначити широке коло тих чи інших проблем молодого покоління, а їх більш, ніж достатньо.

Існує точка зору, що соціальні проблеми молоді – це не будь-які суперечності її життєдіяльності, а лише ті, які поглиблюються і свідчать про недостатність існуючих способів їх вирішення, а отже, призводять до появи дезорганізуючих процесів у системі «суспільство – молодь». Молодіжні проблеми поділяються на два типи: у першому означенні зростаючі вимоги суспільства до молоді, у другому – особистісні сподівання і прагнення молодих людей і складнощі з їх реалізацією.

Однією з проблем молоді є узалежнення від наркотиків, алкоголю, Інтернету. Наведу соціологічні дані, які показують прикру тенденцію швидкого поширення наркоманії у молодіжному середовищі. Отже, за деякими експертними оцінками, абсолютна кількість наркоманів в Україні наближається нині до 800 тис. осіб. Майже 80% наркоманів – молоді люди віком до 29 років, із них 6,7% – неповнолітні. Прикро констатувати факт, що саме молодь є «найчисельнішим наркоманом»... Проблема узалежнення має цілу низку причин, які зумовили зростання негативних явищ у молодіжному середовищі. Це, передусім, загальний кризовий стан українського соціуму, зумовлений докорінними соціальними трансформаціями, переходом від тоталітарного, «закритого» до демократичного, «відкритого» типу суспільства, ринковими перетвореннями, руйнацією старих систем цінностей і традиційних форм соціалізації молоді. Раніше соціальне дозрівання молоді відбувалося в умовах відносної стабільності, існування великої кількості соціальних інститутів, покликаних здійснювати цей процес. У сучасних умовах наразі практично не існує нових,

ефективних та відносно безболісних форм соціалізації молоді. Розширення можливостей самостійного вибору життєвого шляху при одночасному зростанні особистої відповідальності – також нове явище, до якого більшість молодих людей виявилася неготовою. Багато представників молодого покоління оцінює своє соціальне становище із загальноцивілізаційних позицій, найчастіше порівнюючи його зі становищем ровесників в інших, переважно високорозвинених країнах; це часто спричинюється до появи завищених соціальних вимог молоді. У соціологічній літературі це отримало назву «Революція молодіжних претензій».

Посттоталітарний простір, у якому ми зараз живемо, асоціюється, насамперед, із збільшенням рівня особистої свободи, розширенням прав і свобод людини. Попри утвердження демократії в українському суспільстві, синдром «совка» залишається, і він більш, ніж помітний. Бюрократія, корупція, хабарництво – лише неповний перелік тих чинників, які засвідчують й доводять його присутність. Молоді люди, шукаючи шляхи власної самореалізації, наштвхуються на ситуацію, коли головними виявляються не обдарованість, освіченість, потенціал молодої людини, скільки її фінансова спроможність. Чи це ознака демократичного типу суспільства? Скільки молодих людей тягнуться до наркотиків, алкоголю саме тому, що суспільство ставить барикади на їхньому шляху? Тому, що сучасному споживацькому суспільству потрібна не так раціонально мисляча частина молоді, як молодь, яка піддається маніпуляції з боку держави, уряду та ин. Варто зазначити, що у нашій країні не ведеться державна політика щодо вирішення проблем молодіжного безробіття, зубожіння молоді. Держава, таким чином, сама підштвхує молодих людей до наркотиків, алкоголю тощо. Створення належної кількості робочих місць, реальної, а не за гроші чи зв'язки можливості працевлаштування, істотно зменшить

девіантну поведінку молоді, дасть останній змогу не тільки задовольнити свої індивідуальні інтереси й наміри, а й те, що якраз освічені, не притлумлені системою молоді люди складуть кістяк української нації, нації вільних, розумних, багатих людей. Поки що держава, на жаль, не може нас приємно здивувати своїми далекоглядними планами у напрямку перспектив розвитку українського суспільства, власне, його, здавалось би, найбільш активної частини, сегменту – молоді. Остання тепер дезорієнтована й розгублена... Такий стан справ породжує, у свою чергу, поширення наркоманії, алкоголізму в молодіжному середовищі. Хоч ситуація, як на мене, з іншого боку, не така аж трагічна. Усе ж певна частина молоді, попри зовнішній тиск, не просто існує, а активно живе, пульсує, діє. Велике значення має вплив середовища на молоду людину. Якщо проводити свій час у колі інтелектуальних, культурних, порядних особистостей з числа представників молодіжного середовища, тоді ймовірність залежності від наркотиків, алкоголю автоматично зменшується. Загалом же вулиця справляє жажливий вплив на молоду людину. Власне, неналежне, погане виховання, всездозволеність, позбавлення дітей можливості відчутти батьківську любов, розуміння й підтримку, зумовлюють бажання молодих людей звернутись до певних «способів релаксації» – наркотики, алкоголь, Інтернет. Про останній я згадаю дещо пізніше. Отже, всі дороги до асоціальної й аморальної поведінки відкриті, молода людина постає перед вибором: «Самореалізація крізь призму постійної боротьби як із несприятливими умовами навколишнього середовища, так і з самим собою, постійні силкування, зусилля, тяжка праця, чи «широка колісниця» – наркотики, алкоголь та ин. Було б добре, якби молодь обирала перший шлях, *per aspera ped astra*, аніж поповнювала ряди представників суспільного дна... Та наразі у нашій демократичній країні ще не налагоджені на державному рівні відповідні меха-

нізми щодо розв'язання основних молодіжних проблем. Складається враження, що крім лобювання своїх власних проектів, чиновників більше нічого не цікавить, а щодо питання молоді, то ними взято курс на її оглушення, примітивізацію... Мабуть, у посттоталітарному суспільстві гарматне м'ясо таки цінується, чому ж не зробити його з представників молоді частини населення?.. Позиція «черепах, які хочуть літати» (Д. Донцов) або псевдоеліти доведена, як на мене, до абсурду... Як можна побудувати молоду сильну державу без найактивнішого й найдієвішого її складника – молоді? Не на стару ж генерацію спиратись в питанні розвитку країни...

Тепер спробуймо розглянути проблему «Молодь і узалежнення» під кутом зору психології молодих людей, особливостей їхнього психічного життя, з'ясувавши, тим самим, причини, які провокують молодь до аддиктивної поведінки.

У багатьох культурах вживання алкоголю носить символічний характер. При зловживанні розвивається особливе ставлення до алкоголю, що проявляється у надціннісній ідеї щодо його дії. Людина починає ставитися до алкоголю як до засобу контролю свого емоційного стану. Психологічна залежність від алкоголю будується на фіксації відчуття, що алкоголь викликає певний бажаний ефект. Ефекти вживання алкоголю багатосторонні, їхнє визначення має спрощений і умовний характер. До диференційованих ефектів алкоголю відносять: поліпшення настрою, релаксацію (розслабленість), кайф-ефект, стимуляцію уяви, відхід у сферу мрій, відрив від реальності та ін. Люди відрізняються одне від одного різним прагненням, устремлінням до досягнення певного ефекту вживання алкоголю (Короленко Ц.П., Дмитрієва Н.В., 2000. С. 339-340). Серед факторів, які спричиняють ініціацію вживання молодими людьми алкоголю, можна виділити такі: 1. Соціальні фактори, 2. Біологічний фактор, 3. Фактор кризи ідентичності. Найбільш

суттєву роль в ініціації вживання алкоголю представниками молоді відіграє рівень освіти, ставлення до алкоголю у певному співтоваристві, сім'я і найближче соціальне оточення. Достатньо довгий час зловживання алкоголем розглядалось як наслідок «важкого» дитинства. Однак, ряд досліджень, проведених у різних країнах, спростовують цей погляд. Найнижчий рівень вживання алкоголю у Швеції спостерігався у 30-ті роки, у період важкого безробіття, а найвищий рівень – у 60-70-ті роки, під час економічного підйому. У США хлопчики, котрі у ранньому дитинстві зростали за обставин тверезості, у сім'ях, де алкоголь вживався тільки під час великих свят, рідше ставали алкоголіками, ставши дорослими. Не вдалось виявити вагомих зв'язків між важким дитинством і алкоголізмом у дорослому віці.

Щодо біологічного фактору, то тут треба зазначити таке. Доступність є лиш одним із факторів прив'язаності підлітків до алкоголю. Виявлена і генетична «схильність» до алкоголю. Це доводять дослідження, проведені на близнюках, котрі виростили у різних сім'ях. Існує категорія людей, яка може вживати значно більше міцних напоїв, ніж інші. Саме вони ризикують потрапити у залежність. До групи ризику потрапляють й активні, імпульсивні, контактні молоді люди, котрі мають потребу у гострих відчуттях, різноманітності, нових враженнях, у випадку, якщо вони виховуються в ситуації асоціальності та зловживання алкоголем. Якщо ж виховання проходить за обставин нетерпимості до алкоголю, фантазії підлітків і жадання пригод реалізуються прийнятними для суспільства способами. Стосовно фактору кризи ідентичності, то у цьому контексті йдеться про те, що вживання алкоголю й наркотиків може одночасно послабити емоційні стреси, які супроводжують згадану кризу (Х'ел Л. і Зінгер Д., 1998, С. 245).

Скажу окремо про проблему залежності молоді від наркотиків. Наркоманія серед молоді – широко поширене явище у сучасних суспільствах. Воно складає особливу загрозу в індустріальних суспільствах, наприклад, у США. Деякі дослідники, зокрема Рей (1978), вказують на те, що наркотики стали головним джерелом доходів для торговців тіньової економіки. Популярними наркотиками серед американської молоді у 1980-х рр. були марихуана, а також галюциногени, наприклад ЛСД, «екстазі» та ін.. Рей (1978) зазначав, що серед молоді віком від 12 до 17 років 22% вживали марихуану, 10% – гашиш, 5% – галюциногенні наркотики, 3% – кокаїн, 1% – героїн. Такі дослідники, як Грін і Леві (1976), висловили думку, що існує багато різних причин, через які молодь починає вживати наркотики. В основному це особи зі слабким характером, котрі легко підпадають під негативний і злочинний впливи. Часто вживання наркотиків, як і паління, починається зі звичайної цікавості й пошуку пригод. Тому необхідно, аби батьки і вихователі змогли створити такі обставини, за яких молодь мала б можливість задовольнити свою цікавість і екстремальність конструктивним способом. Відомо, що важливу роль у такому вихованні повинні відігравати молодіжні організації, наприклад Пласт, СУМ. Багато дослідників звертали увагу на вагому роль домашнього оточення. У Торонто (Канада) Старт і Фрезер (1972) досліджували вживання наркотиків серед 8865 учнів. Вони виявили співвідношення між вживанням наркотиків і алкоголю серед родичів і тенденцією їхніх дітей до цього ж.

Серед наркотиків розрізняються такі специфічні групи: седативи або барбітурати, подразнюючі або амфетаміни, галюциногенні наркотики.

Вживання седативів або барбітуратів може спричинити сонливість, проблеми у мовленні, вигляд сп'янілості, блювання. Залежність від седативів

призводить до браку емоційної рівноваги та пригуплення інтелектуальних здібностей.

Амфетаміни зумовлюють невідповідні реакції, наприклад, сміх без причини, дурість, агресивну поведінку. Вживання у більших дозах може призвести до галюцинацій і делірій. Надуживання амфетамінами викликає також фізіологічні реакції, наприклад, пришвидшене биття серця, підвищення тиску крові, безсоння, піт, гарячка. Головними симптомами наркотиків, які викликають галюцинації, є почуття ейфорії, знервованості, а також подразнення зіниць ока, зарум'янення обличчя, втрата апетиту, відчуття паніки, нерегулярне дихання. Відомими наркотиками, які спричиняють галюцинації, є марихуана і ЛСД. Наслідки марихуани відчуються через 10-30 хвилин після куріння, вони тривають 1-4 години. Поведінка осіб, які курять марихуану, подібна до поведінки людей у стані сп'яніння. Частим наслідком може бути втрата орієнтації у часі, просторі і русі. Рей (1978) писав, що студенти, котрі курили марихуану, значно частіше потрапляли в автокатастрофи.

ЛСД більше відомий як сильний і небезпечний наркотик. Фізіологічна реакція на нього включає пришвидшене биття серця, гарячку і конвульсії. Під впливом ЛСД людина має драстичні зміни настрою, галюцинації, делюзії. Такі наркотики, як героїн, морфін, кодеїн були найбільш поширеними у великих містах. Героїн – це хімічний препарат, який виробляється з маку, що росте в Азії, зокрема в Афганістані.

Інтернет пропонує молодій людині широке коло можливостей для власного саморозвитку. У ньому увібрана колосальна кількість інформації, для молоді людини Інтернет – це, перш за все, інформаційні гіперресурси, можливість відстежити те, що діється у світі, розширити власне світобачення тощо. Надзвичайно важливим питанням є те, з якою метою молода людина використовує «принади вір-

туального гіперпростору» (автор). Рациональне використання послуг Інтернету означає акцентування уваги на тому, що потрібно представнику молодіжного середовища, наприклад, для навчання, підвищення рівня власної ерудованості, зацікавленість в тих чи інших питаннях, проблемах національної та світової політики тощо. Отже, при наявності належного інтелектуального рівня розвитку, скерованості на досягнення успіху користування Інтернетом носитиме конструктивний характер. Однак, для молодих людей, котрі мають низьку самооцінку, комплекси неповноцінності, апатичне ставлення до навколишніх подій, відсутність сильної стійкої мотивації в житті, слабкий характер, низький розумовий, культурний, моральний рівні розвитку, Інтернет стає способом марнотратства часу, вбирання в себе всілякого роду інформаційного сміття, непотребу. Звичайно, на таку категорію молоді Інтернет справлятиме негативний вплив, та винуватцем цього є сама людина, оскільки все ж інтернет-послуги для неї, а не навпаки.

Щодо залежності молодого людини від Інтернету, то така перспектива, як на мене, є цілком реальною. У багатьох випадках дане узалежнення є вже навіть закономірністю в молодіжному середовищі. Прикро, коли молода людина стає невільником порнографії, насильства, агресії, інформації відверто маніпулятивного характеру. Як на мене, розчинення свого внутрішнього Я у позапросторовому інформаційному потоці (Інтернет) – гріх людини проти власної індивідуальності й особистості.

Життя молодого людини активне, бурхливе, сповнене тих чи інших мрій, сподівань, планів, цілей тощо. Потрібно скерувати всю цю енергію молоді в соціально легітимну сферу, організувати осередки для інтелектуального й духовного її зростання. Однак зараз ми є очевидцями безпорядку й хаосу у нашій країні, етапу її довготривалого самовизначення, відсутності національної ідентичності та

ин. Молоді люди реально можуть бути тією частиною соціуму, котра стане своєрідним каталізатором всіх сфер людського буття. Розв'язання проблеми узалежнень молоді, принаймні спроби це зробити, повинні вестись постійно, ми ж помалу губимо самих себе, перетворюючись на «індивідуальність без індивідуальності» (Шлемкевич).

1. Психологія підлітка. Під ред. члена-кореспондента РАО А. А. Реана – СПб.: прайм – ЄВРОЗНАК, 2003. – 432 с. – (Серія «Психологічна енциклопедія»).
2. Іван Головінський. Педагогічна психологія. – К.: «Аконіт», 2003. – 287 с.
3. Наталія Черниш. Соціологія. Курс лекцій. – Львів: Кальварія, 2004. – 544 с.
4. Інтернет-ресурси.

Коментар до статті [1]

10.03.07 15:30 __magira_iz_Ji-magazine

Обізнаність в існуванні таких явищ, як наркоманія, алкозалежність чи інтернетзалежність ще недостатня підстава для написання статті. А держава існує не лише для того, аби розв'язувати проблеми молоді. Гарантувати права молоді – так, а от як скористатися цими правами – проблема молодих.

Юрій Римашевський

віртуалізація молоді
як соціально-психологічний
феномен сучасності

Попри грандіозні переваги для суспільства, Інтернет і пов'язані з ним послуги містять широкий спектр породжуваних небезпек. Перша з них – встановлення залежності суспільства від функціонування комп'ютерних технологій. Низка небезпек пов'язана зі спробами певних сил використовувати інформаційні можливості мережі для формування суспільної думки, впливу на маси з метою досягнення своїх інтересів. Безумовно, інформаційному впливу головним чином піддається найбільш масова й активна частина аудиторії Інтернету – молодь. Зіштовхуючись із масивним потоком різнотипної інформації, користувачі глобальних мереж просто не в змозі адекватно її осмислити. Натомість, матеріали, подані в упередженій формі, здатні маніпулювати психікою молодої людини, призводячи до моральної деформації, породжуючи невмотивовану агресію, прагнення до насильства.

Встановлені соціально-психологічні особливості молоді дозволяють віднести її до категорії соціальних груп, аморфних за своєю структурою, пріоритетами і цінностями. На думку психологів, соціально-психологічний портрет молоді характеризується нерівномірністю, напруженістю, наявністю і повторюваністю конфліктних ситуацій. Вважають, що вона, порівняно зі старшими поколіннями, є більш нетерпимою, гостріше реагує на протиріччя дійсності, не так жорстко «вписана» у суспільство, мобільніша, швидше засвоює нове. Виділяють такі її характерні риси, як підвищена вимогливість і критичність до старших поколінь, недооцінка об'єктивної необхідності у досвіді старших за віком, перебільшення власної спроможності до самостійної діяльності. Саме в молодості відбувається формування ціннісних установок, мотивацій, здатність критично себе оцінювати, що детермінує майбутній соціальний статус індивіда. Тому відсутність налагоджених правових механізмів впливу на

інформацію глобальних комп'ютерних мереж і, як наслідок, наповнення Інтернету матеріалами відверто націоналістичного, расистського змісту, порнографічною продукцією з елементами насильства, рецептами виробництва наркотичних і вибухових речовин тощо – усе це сприяє «вихованню» агресивно налаштованої молоді, не здатної функціонувати в умовах «ворожого» до неї суспільства.

Беручи до уваги вплив віртуальних інформаційних ресурсів на формування життєвих установок суспільства, Інтернет можна розглядати як специфічне середовище прояву суспільних відносин. У цьому середовищі представлені практично всі соціальні верстви. Тут знайшли втілення більшість видів діяльності суспільства – політична, фінансово-економічна, комерційна, освітня, культурна. На основі спільності інтересів у комп'ютерних мережах створюються численні віртуальні групи територіально відокремлених суб'єктів. У таких групах складається своя внутрішня соціальна ієрархія, з'являються формальні і неформальні лідери. Тут розвиваються невідомі раніше форми спілкування і взаємодії людей, йде процес створення особливої субкультури. Спостереження показують, що віртуальне середовище, як і соціальне середовище в цілому, впливає на особистісні характеристики людей, соціально-психологічні характеристики представлених у ній груп, породжує відповідну мотивацію поведінки, обрання конкретних засобів досягнення цілей (у тому числі протиправних). Саме тому віртуальне середовище все частіше стає предметом досліджень, спрямованих на вивчення особливостей спілкування і взаємодії користувачів, форм самовираження особистості, характеристик особливих віртуальних колективів. Стає очевидним, що процес становлення соціальних відносин у новому інформаційному середовищі, не підкріплений достатньою мірою ні відповідними законодавчими, ні моральними установками, породжує невідомі

раніше форми негативної поведінки, особливо серед молоді.

Віртуальне спітовариство вирізняється значним різноманіттям індивідів, великою соціальною і культурною диференціацією і стратифікацією, широким спектром поглядів на будь-які суспільні проблеми. Тим часом відомо, що ізоляція суб'єкта з нестандартними (зокрема, і негативними) установками від нормальних контактів у реальному середовищі у більшості випадків приводить до того, що він шукає визнання в інших місцях серед подібних собі. У таких випадках віртуальне спілкування може допомогти молодій людині певною мірою перебороти внутріособистісні і зовнішні конфлікти, що виникають у сімейних відносинах, відносинах з однолітками. При цьому індивід може знайти в мережі підтримку і розуміння практично в будь-яких поглядах, що відкидаються його конкретним оточенням. Спілкуючись в Інтернеті, він може не лише «коригувати» вік чи ім'я, а й «змінювати» стать, з'явитися перед співрозмовником в іншому фізичному вигляді, зрештою, навіть створювати свій новий образ – реалізувати, нехай віртуально, свої фантазії, що важко або неможливо втілити у реальності. «Віртуальний» світ дає додаткову свободу дій і вираження думок, емоцій, почуттів, що обмежується в реальному житті. Психологи вважають, що віртуальному спілкуванню віддають перевагу невпевнені в собі, сором'язливі, «закомплексовані» люди, яким важко контактувати з іншими віч-на-віч. Нерідко вони відчувають самотність, відчуженість, їм здається, що оточуючі їх не розуміють. Все це – серйозні психологічні проблеми. Замість того, аби шукати шляхи їх розв'язання, вони тікають у світ ілюзій, де почувують себе набагато впевненіше. Найбільша спокуса віртуальності – можливість бути тим, ким хочеться, яким бачиш себе у мріях. Однак не слід забувати, що маніпуляції, до яких вдається один із співрозмовників, можуть бути

й на озброєнні в іншого. В результаті відбувається спілкування двох вигаданих, неіснуючих осіб, які у такий спосіб задовольняють свої нереалізовані бажання і «розвіюють» комплекси.

Однак психологи не відкидають й заангажованість у віртуальне спілкування молодих людей, позбавлених комплексів чи труднощів у налагодженні контактів віч-на-віч. Віртуальність для такої частини молоді – захоплююча гра, втеча від буденності, від реальних проблем і, врешті, від самих себе. Однак навряд чи вони замислюються, що в результаті отримують лише сурогат, замітник справжнього життя та стосунків. Неповноцінні (опосередковані) стосунки призводять до скорочення впливу найближчого оточення на особистість молодої людини як засобу соціального контролю, порушення механізмів детермінації позитивно налаштованої поведінки. Більше того, можливість анонімної участі у віртуальному спілкуванні нерідко формує у молоді фіктивну думку про всездозволеність і безкарність, наслідком чого є безвідповідальність таких людей у реальному житті. На думку психологів, анонімність і відсутність заборон вивільнюють приховані комплекси (передовсім, пов'язані з тягою до насильства і сексуальності), стимулюють людей змінювати стиль своєї поведінки, поводитися більш розкуто, перетинати межі моральності.

Популярність такого феномену, як віртуальне спілкування, засвідчує його мітологізація. Йдеться про появу масиву текстів, персонажі яких захоплюються віртуальним спілкуванням. Парадокс полягає у тому, що переважна більшість цих історій мають сумне завершення, однак це не перешкоджає їм бути чи не найдієвішою рекламою, яка притягує до віртуальної реальності нових осіб. Інтернет для молоді – засіб відпочинку, джерело будь-якої інформації, простір без цензури, у якому можна без будь-яких обмежень висловити найбожевільнішу думку.

Натомість, на думку вчених, з'являються підстави говорити про появу у значної частини молоді хворобливої пристрасти до віртуального простору. Її умовно називають Інтернет-залежністю і за симптомами ставлять поряд з такими шкідливими звичками, як куріння, вживання алкоголю і наркотичних препаратів. Перший прояв цієї залежності – цілеспрямоване очікування доступу до віртуального середовища. Потім з'являється стан ейфорії під час перебування у віртуальному просторі, зростає час, проведений перед монітором комп'ютера. Наступні симптоми обмежують суспільну активність індивіда: спершу людина починає ігнорувати членів референтних груп (родичів, найближчих друзів); далі вона почуває себе некомфортно у реальності, поза віртуальним спілкуванням у неї виникає відчуття порожнечі, депресії, роздратованості (своєрідна «ломка»); зрештою, втрачається суспільна активність, наслідком чого може бути розпад сім'ї, проблеми з навчанням чи роботою тощо. Для молодих людей, які отримують доступ до Інтернету, віртуальне середовище іноді здається навіть більш адекватним, ніж реальний світ. Можливість перевтілитися в якусь безтілесну «ідеальну особистість» відкриває для них нові відчуття.

Психологи виділяють кілька видів такої залежності, враховуючи те, до чого сформувалася пристрасть у конкретного індивіда. Перший вид – «кіберсекс». Люди, які страждають від нього, відвідують, завантажують чи продають в Інтернеті матеріали порнографічного характеру або фантазують про це у рольових, спеціалізованих чатах. Другий вид – залежність від віртуальних знайомств. Сюди відносять молодь, яка активно відвідує різноманітні чати та онлайнні служби знайомств. Наслідки цієї залежності – подружні зради та дестабілізація сімейного життя. Третій вид – онлайнні ігри та аукціони. Значна частина молоді віддає перевагу комп'ютерним іграм з віртуальними партне-

рами чи купівлі-продажу на віртуальній біржі. Вони полюбляють відвідувати віртуальні казино, портали інтерактивних ігор, електронні аукціони чи брокерські контори, витрачаючи значні суми коштів. Нарешті, останній вид залежності – інформаційне перевантаження. Велике розмаїття інформації в Інтернеті створило особливий тип поведінки, при якому людині просто необхідно постійно переглядати різноманітні Інтернет-ресурси у пошуках інформації. Молодь, яка страждає цим видом залежності, проводить багато часу у накопиченні та організації матеріалів різного скерування. Нав'язлива потреба у таких пошуках інформації призводить до зниження продуктивності роботи. Будь-який з вище перелічених видів залежності від віртуального середовища є однаково небезпечним і свідчить про відхилення від норми. Патологія виявляється в руйнуванні унормованого способу життя, зміні життєвих орієнтирів, появі депресії, наростанні соціальної ізоляції.

Таким чином, віртуальне середовище глобальних комп'ютерних мереж, здатне впливати на формування негативних психологічних установок у молоді. Безумовно, у сучасних умовах неможливо (та й неправильно) повністю ізолювати молоду людину від використання ресурсів Інтернету. Однак повинні існувати дієві способи нейтралізації негативного інформаційного впливу комп'ютерних мереж. Особливу роль у цьому процесі повинна відігравати родина. Зацікавлена участь дорослих, здатних об'єктивно оцінити ресурси, якими послуговується їхня дитина, і здійснити їх фільтрацію, дозволить правильно зорієнтувати молоду людину в інформаційних потоках. Не повинна залишатися осторонь від розглянутої проблеми і держава. Назріла необхідність визначення твердих критеріїв допустимості розміщення в мережах певних видів інформації. Варто виробити дієві механізми обмеження доступу різних вікових категорій користувачів Інтернету

до окремих сайтів. Потрібно законодавчо закріпити відповідальність власників сайтів за зміст розташованих інформаційних матеріалів. Зрештою, необхідно пам'ятати, що для того, аби повернутися до реального світу, реальних друзів, зрештою, до самих себе, достатньо просто вимкнути комп'ютер.

Коментар до статті [1]

12.03.07 12:20 __magira_iz_Ji-magazine

У журналі назбиралося кілька матеріалів про узалежнення від нету. Але не полишає підозра, що проблема все ж надумана чи перебільшена. Так, колись на зорі ТБ писали про його шкідливість для здоров'я. Звісно, з появою нового продукту завжди набереться відсоток людей, які фанатично йому віддадуться. Кількість нет-залежних не більша, ніж макдональдз-залежних, але від нету користі все ж більше.

під прапором
мікі мауса
і брюса віліса

**ТОД
ГІТЛІН**

Якщо ідея об'єднання усього світу під прапором Мікі Мауса і Брюса Віліса здається вам дурним жартом, то смію нагадати, що ми живемо на дивній планеті. Потрапляючи на завод шампанських вин фірми «Піпер-Хайдсіек» у Реймсі, ви дізнаєтеся з таблички біля входу, що його пивниці мають ім'я Марії-Антуанети. Згодом, наприкінці екскурсії вас заведуть у маленький музей, чия експозиція складається з самих лише фотографій – фотографій людей, що припали до келихів із шампанським. Серед цих гідних взірців роду людського ви не знайдете ані представників сучасних королівських дворів, ані президентів, ані прем'єр-міністрів, ані титанів індустрії. Ні, це винятково зірки кіно, причому переважно американські – від Мерилін Монро до Клінта Іствуда. Можливо, до цієї компанії незабаром приєднається і Леонардо – не да Вінчі, а ді Капріо. Підтекст кришталеву прозорий: зірки Голівуда – королі і королеви нашого століття. Куди там бідній Марії-Антуанеті до їхньої популярності!

Голівуд – столиця світової культури і її основний капітал. Тих, хто не схилився перед його владою, можна перерахувати на пальцях. «Перепрошую, – скажете ви, – французи, наприклад, просто ненавидять Мауса, Віліса та інші плоди американської цивілізації, яких США насильно згодують решті світу». Але поки французькі інтелектуали протестували проти Евродиснейленду (відкритого в околицях Парижа у 1992 році), поки тривала велика битва навколо квот на імпорт, глядачі рвалися на «Термінатор-2» (тільки у перший місяць його прокату у Франції було продано 5 мільйонів квитків). Французький міністр (тепер уже экс-міністр) культури Жак Ланг, що пережив коротку мить скандальної слави в Америці, заявивши, що серіал «Далас» – це синонім культурного імперіалізму, той же Жак Ланг вручив найбільшу нагороду Франції у царині мистецтва Елізабет Тейлор і такому видатному

діячу високої культури, як Сильвестр Сталоне. Мені схоже це не просто на банальне святенництво, а щось більш серйозне і глибоко заховане: залежність. Люди, звісно, віддають перевагу своїй національній культурі, але друге місце в їхній системі пріоритетів незмінно посідає американська продукція. Американська мас-культура – богиня долі, яку люблять ненавидячи і ненавидять люблячи мільярди людей. Врожість і залежність – нерозлучна пара.

Культурною двомовністю уже нікого не здивуєш. Всюдисуща американська масова культура – на біду, а може, і на щастя, – стала універсальною мовою міжнародного спілкування, як, скажімо, англійська стала найуживанішою іноземною мовою (у чому, до речі, часткова вина тієї ж американської культури). Америка головує у Всесвітньому банку стилів і символів, у Міжнародному культурному фонді іміджів і знаменитостей. І вже неважливо, хто тиражує американський культурний стиль – чи самі американські, європейські чи японські транснаціональні корпорації. Головне, що цей стиль перейняв естафету у цілої низки претендентів, які пробували об'єднати світ навколо однієї ідеї: Древнього Риму, католицької церкви, марксизму-ленінізму...

Масштаб залежності світового ринку від Голівуда легко оцінити за даними статистики. На початку 90-х років 45% прибутку Голівуда від кінопрокату і 55% доходів від спонсорованих рекламодавцями телепоказів надійшли ззовні, через кордон. Що стосується десятка найбільш касових фільмів 1997 року, то закордонний прибуток також перевершив «вітчизняний» – і це без обліку великої частини доходів від «Титаніка». Але не забувайте, що США захопили ключові позиції в кінотеатрах Європи ще у другому десятилітті ХХ ст. Така ситуація була в епоху німого кіно, така вона залишилася і з пришествям звуку. Рут Вейзі пише у своїй недавній роботі: «У період між двома Світовими війнами закордонний прокат приносив головним кіновироб-

никам у середньому 35% від їх загального валового доходу».

Чим сильна Америка

Щоб зрозуміти, чому Америка має таку вагу у світовій культурі, варто взяти до уваги досягнуті нею величезні переваги у сфері попиту-пропозиції. Майже монопольне володіння Америкою каналами поширення масової продукції грає тут вирішальну роль. Це було фактом уже для 20-х років, коли голівудські кіностудії налагодили масштабну діяльність з маркетингу і збуту американських фільмів у зруйнованій війною – а тому неконкурентоспроможній – Європі. На той час Америка вже була торговою цивілізацією, що майстерно опанувала мистецтвом масового виробництва і масової реклами. У багатьох країнах США без зусиль вдалося монополізувати кінотеатри: американській продукції охоче надавали перевагу перед будь-якою іншою. Більше того, зниження собівартості кінопродукції завжди було легше досягти у США, з огляду на масштаби американського ринку. Те ж стосується і телебачення, де американські компанії легко ловлять покупця на гачок дешеvizни. На початку 80-х років право на показ однієї години «Даласа» коштувало в копенгазькому дистрибуторному телеагентстві менше 5 тисяч доларів – приблизно ту ж суму слід було затратити на виробництво однієї хвилини данського телефільму. Понад те, створені американською розважальною індустрією жанрові кліше («формули») сприяли виникненню цілої системи жанрових стандартів, на яку тепер орієнтуються творці розважальної продукції в усьому світі. І хоча достеменно відомо, що, вибираючи між американською і вітчизняною телепрограмою, більшість аудиторій будь-якої європейської країни віддасть перевагу вітчизняній, молоді кінорежисери усіх країн і народів мріють стати новими Спілбергами.

Однак, «постачальницький» талант Америки – ще недостатнє пояснення феномена її глобального культурного панування. Ніхто, навіть Дж.Р. Івінг (?), не гнав данців під дулом автомата дивитися «Далас». Навпаки. Нещодавно мені довелося розмовляти з колишнім главою відділу розважальних програм на данському ТБ. Він розповів, як, обійнявши посаду, він розпорядився зняти «Далас» з етеру. Одразу на його відомство посипалися тисячі гнівних листів, сотні данців вийшли на демонстрації – і, схиливши голову, мій знайомий ретирувався. Іншими словами, панування американської масової культури – це панування м'яке, ледь чи не співробітництво з аудиторією.

Чому ж американська культура так легко перемагає? Тут, як мені здається, уся справа в традиції. Уже як мінімум півтора сторіччя традиційно-головне завдання мистецтва у США – розважати і, як наслідок, домагатися популярності. Американській культурі ніколи не доводилося відвойовувати собі територію у міцно закоріненій високої культури. Ще задовго до війни Півночі і Півдня мас-культура благополучно взяла гору над альтернативами релігійно-церковного штибу. Спроби аристократів утвердити свою перевагу в царині культури також зазнали невдачі. У 30-х роках ХІХ століття, коли Алексіс де Токвіль приїхав до Америки знайомитися з демократичною культурою – тобто задовго до Голівуда, Джорджа Гершвіна, Майкла Джексона й Інтернету – американська культура уже відрізнялася емоційністю, любов'ю до сенсацій, мелодраматичністю і неформальністю. Ми уже випускали те, що Токвіль назвав «сонмом недосконалих товарів». Бог з ними, з масовим виробництвом і налагодженими механізмами збуту. Навряд чи потрібно пояснювати, чим американська продукція перемогла своїх конкурентів, у числі яких і рафінований культурний продукт європейців, і фундаменталістські товари ісламу, і дидактичний скарб комуністів.

Окрім того, перш ніж переплисти океан, американська культура була «попередньо протестована» у гетерогенній аудиторії: на найширшому внутрішньому ринку з неймовірно строкатими смаками і з багаторічною традицією довільного комбінування різнорідних елементів. Нехай ці складові, розв'язуючись, дають у підсумку «голівудський компот», усе ж їхнє джерело – різноманіття Америки. Не забувайте, що американська культура – непокірне дитя Європи й Африки. За нашим основним внеском у світову поп-музику стоять африканські раби і їхні нащадки. Нашим почуттям гумору ми зобов'язані в основному європейським колоністам, східноєвропейським євреям і знову афроамериканцям (утім, щоденно наростає значення іспаномовних домішок). Наші історії беруть початок звідусіль одразу – так, «Невидима людина» Ральфа Елісона навіяна одночасно Достоевським, народними афроамериканськими казками і джазом.

Американоцентричні транснаціональні корпорації, що вічно прагнуть чогось новенького, постійно імпортують стилі і діячів мистецтва через кордони – з метою перелицювання й експорту («Бітлз», телесеріал «Справи сімейні», макарена, Рідлі Скот, Поль Верхувен...). Голівуд – це глобальний експортний полігон, це місце, про яке мріють таланти (і де вони нерідко гинуть). Навіть географічні точки, де відбувається дія фільмів, часто є поза США чи взагалі невідомо де – блокбастери з разючою завзятістю затягують глядача у світі без звичних державних кордонів: у космос («Зоряні війни»), у далеке минуле («Парк юрського періоду»), у майбутнє («Термінатор») чи у відкрите море («Титанік»).

І ще одна істотна деталь – комерційний витвір залишає Нью-Йорк, Голівуд чи Нешвіл уже заздалегідь «розкрученим». Тому що він створений найважливішою мовою світу, яка найчастіше вивчається людьми як іноземна. До речі, ще питання, чи можна застосувати слово «мова» до «Рятівників

Малібу» чи «Смертельної зброї-10». Адже роль усного мовлення у голівудській продукції вкрай незначна. Камера то пливе за героями, то хижо пікірує до землі, монтажні переходи озвучуються тріском, а слово задовольняється допоміжною функцією.

Культура веселощів

Вищевказані процеси породжують масову культуру, що поєднала у собі всі принади веселого гаяння часу. Наша тематика і стилістика зводяться до того, що психологи Марта Вольфенштайн і Натан Лейтес у 40-х роках називали «культурою веселощів». Наша культура – культура мас, покликана бути зручною і комфортною. Якщо у неї і є якась інша місія, окрім розважальної, то це місія берегині популістської моралі: вона оспівує торжество чесного народу над аморальною владою. Американські королі розваг, володарі цілого всесвіту матриць, пропонують легкозасвоювані розради. Це культур-знеболююче: приймай одну універсальну таблетку і приляж. Легкість американської продукції дає шанс передихнути від складностей і важких душевних переживань. Телелабіринти на кшталт фільмів «Берлін, Александерпляц» Райнера Марії Фасбіндера чи «Співаючий нишпорка» Деніса Потера, інтровертність великих кінорежисерів Європи, епічна соціальність латиноамериканців і японців – усе це не для американської культури.

Силу матриць жодним чином не слід недооцінювати. Розглянемо чотири таких матриці: фільм «бойовик» («екшн»), «роуд муві» («дорожній фільм», «фільм-подорож»), мультфільм і «комедію недоумків» (комедію абсурду). Так звані «бойовики» – відросток відеоігор з їх невинними монтажними переходами, «чорнухою» і афористичними ремарками – гарантують глядачу кінетичну сублимацію: можливість перемогти земне тяжіння повсякденного життя, полинувши у стратосферу чистого руху, напруги і розрядки. Смертельний ризик –

і порятунком. Глядач залишається в живих. Показ жорстокостей, вчинених з метою спокути – Рембо і же з ним – належить до традиції, яку історик літератури Річард Слоткін назвав «духовним відродженням через насильство». А це, між іншим, основний жанр американської масової літератури, починаючи з XVII століття.

Як і прохолодні напої, які реклама навчилася ототожнювати з невгамовною енергією молодости (як пишуть на футболках гонконгського виробництва «У мене все Соса-со'кей»), фільми жанру «роудмуві» дарують глядачу символи волі. У 1989 році одна студентка з НДР сказала історику Полю Буле, що у ніч падіння Берлінської стіни їй приснилася «Дорога 66». Зрозуміло, це була не та «Дорога 66», якою вона є зараз (легендарна автомагістраль, що з'єднує Схід і Захід США, багато в чому втратила своє значення після спорудження нового суперхайвею). Ні, уяву дівчини полонив однойменний американський телесеріал, зроблений на початку 60-х.

Мультфільми диснейвської традиції – це нічим не затьмарена насолода чарівними образами. Гладкі обличчя диснейвських персонажів – знак вічної безвинності. Життя не встигло вкрити їх шрами. Як пише Аріель Дорфман, рідко хто втримається перед чарівністю дитячости.

Придуркуватість теж по-своєму мила. Фарсовість, гримаси «гумових» обличчя й інші штучки-дрючки – від братів Маркс до Джері Л'юїса і Джима Кері – асоціюються з безтурботним навіженством, такою собі первісною дикістю по-американськи, що дає змогу піти у щасливий відрив від соціальних умовностей. Ми маємо справу з насмішкою над авторитетами, за яку не потрібно розплачуватися.

Поверхнева американська культура оспівує чутеві задоволення, і це дуже імпонує тим з наших сучасників, хто не хоче миритися зі своєю долею. Погана поведінка зі щасливим кінцем – от про що розповідає стандартна американська продукція.

Наші фільми і музика повні символів волі. Вони прославляють суспільство, де культивуються постійне прагнення до успіху, неформальність, фамільярна рівність і ненаситна спрага життя. Така розкіш дуже притягальна в епоху, коли люди тягнуться до «гарного життя по-американськи», навіть якщо, будучи свідомими громадянами, розуміють несприятливі наслідки такого підходу для екології, соціальної сфери і рівноправності. В останні дні комуністичного режиму в Угорщині найбільш популярними телепередачами були два поліцейські серіали 70-х років – «Коджак» і «Вулиці Сан-Франциско». Я звернувся за роз'ясненнями до угорського дослідника ЗМІ. Глибоко замислившись, той припустив, що угорцям прийшлися до смаку розкуті, невимушені, контактні американські поліцейські. У якомусь сенсі то були утопічні поліцейські – приємна альтернатива місцевим слугам режиму.

І все-таки, хоча у всіх куточках Землі люди насолоджуються американськими видовищами, вони далеко не завжди готові зізнатися, що схвалюють поведінку їхніх дивакуватих персонажів. І тут американська культура знову стає корисна. Вона схильна до необразливого вуаеризму, створюючи усі можливості для проєкції «незручних» переживань кудись назовні. Власне, культура й потрібна людям як проєкційний екран, на якому вони могли б бачити страшні і притягальні об'єкти своїх бажань. Кілька років тому я запитав у китайської студентки, що відвідала Вайомінг, що думають китайці, коли дивляться церемонію вручення «Оскарів». «Ми думаємо, що американці – шибайголови і божевільні», – сказала вона. Оглядач «Нью-Йорк Таймс» Елізабет Розенталь у своїй статті від червня минулого року, присвяченій неймовірній популярності, що здобули в Китаї трансляції телерепортажів з чемпіонату NBA, цитує вислів китайського підлітка (одягненого, до речі, у джинси і майку) про Деніса Родмана. «Від китайського спортсмена я не потерпів би

такої поведінки, – сказав цей хлопчик, – але Родман – американець, чого ж від нього ще чекати...»

Якщо американці здаються «шибайголовами і божевільними», отже, для світу ми – не тільки законодавці цінностей, але і «Необхідний Інший»: усесвітній ізгой і блазень в одному флаконі.

Наш гібрид нешанобливості і брутальності, наша любов до вільних мандрівок на тлі деградації слова, наша «музика душі», сплетена з несамовитим шумом – така строката американська суміш. На щастя і на нещастя, вона заповнює культурний простір світу, стимулюючи імміграцію, наслідування і відторгнення, скорочуючи генофонд культури, пропонуючи фантомне відчуття культурного громадянства. Можна допустити, що отут діє найбільш нещадний із принципів вільного ринку – закон Грешема: низька культура відбиває смак до високої.

У цьому сенсі всюдисущі «Кока-кола», Маус, Віліс і компанія дають привід до занепокоєння, що під бетоном американських товарів незабаром буде похований увесь спадок світових культур. Це занепокоєння легко – занадто легко – вважати перебільшеним і відкинути. Очевидно, споживання американської мас-культури ще не знищує усі ті національно-своєрідні форми, у згоді з якими творять письменники і художники. Творчі люди продовжують працювати – як по матрицях, так і всупереч їм. Глобальна напівкультура, що народжується, не стільки витісняє місцеві культури і ментальності, скільки співіснує з ними. Але американська продукція – це перевертень на кожному бенкеті, чарівне чудовисько, зненавиджене й обожнюване усім іншим світом.

Переклав М.М.

Юрїй
КАМАЄВ

trinity

Мережа лише здається безладом, нагромадженням айпішок, доменних імен, форумів, чатів, ефтіпі-серверів, веб-ресурсів. У всьому є система. Вона мусить бути, бо хаос має властивість до самоорганізації. Контора дещо запізнилася і лише нещодавно взялася наводити там лад. У всьому винні старі пердуни, що керували Конторою донедавна. Вони визнавали лише традиційні методи роботи – топтунів, стукачів, ліквідаторів. Та наш мудрий Президент вчасно змінив керівництво. Ще трохи – і ми програли б боротьбу за мережу. Бо ж бардак, або ж хаос, починається в головах. Моя робота – мурувати стіну. Ні, не матеріальну. Такі не довговічні, їх потім руйнують і камінці із них продають, як сувеніри. Я ж мурую стіну у свідомості, перегороджую цим муром людям мізки. А далі вони народять дітей і вже самі їм змурують стіну. З любов'ю – камінчик до камінчика.

Я працюю в Конторі у відділі протидії інформаційним диверсіям. Моя спеціалізація – інтернет-форуми. Звати мене Ярема, Lvovjanin, Sarmat, Юнона, Kim, Pravoslavnyi, Zaporozhets, Russ, Lusiya, Petropavlovsk, Sarmat, Даша. Я люблю свою роботу – тут я завжди різний. Можу бути чоловіком, а можу і жінкою. Я мешкаю в Івано-Франківську і в Лондоні, в Ярославлі і в Нью-Йорку. Я живу в Мережі – різноманітне і цікаве життя, наповнене сенсом і спілкуванням. А що удома? Маленька однокімнатка з нудними шпалерами в дрібну квіточку, протерте м'яке крісло, пачка позавчорашніх сосисок в холодильнику і телевизор. А що телебачення може сказати нового для мене? Я знаю те, що вони говоритимуть завтра, знаю, що скажуть їхні опоненти і знаю, що їм відповідь Президент. Це все є на тому папірці, що роздають нам на щоденній планшорці. Новини не стаються – їх створюють. Справа лише в тім, хто – ми чи вони.

Ось, мало не пропустив потрібний пост.

Trina> Ми сповзаємо до тоталітарної системи. Фашизм – це реальність. Невже ніхто не помічає?

Швидко відповідаю:

Sarmat> Дамочка, тебе би мужика надо, чтобы тебе із своїх куріних мозгов мислі ізвлекать било некогда і на форуми, где умние люди общаются не совалась.

Юнона> Я в Лондоне живу. Здесь все тоже. Спецслужбы все контролируют. Так і должно быть.

Kim> Это все америкоси мозги тебе засрали. У нас нормальное государство. Нужен порядок.

Вона щезла. Я уявив її на хвилину – дамочка років тридцяти, в окулярах. Освіта вища, мабуть технічна, живе самотньо. Для такого психологічного портрету вистачає двох-трьох постів. Нічого чудесного – простенька прикладна психологія. Заміжня не буде стільки часу висіти в мережі. Пише більш-менш грамотно, хоча часом губить коми. Мережевим сленгом не користується. Таку обхамиш і вона заплаче. Ось, накопили губу від образи і закрила браузер. На цьому форумі вона більше не з'явиться. Інтелігенція, блін, культура... Здається, ще Дзержинській казав – «коли чую слово культура, рука сама тягнеться до маузера». Ги-ги, звісно знаю, :). Це слова Геббельса. Але Залізний Фелікс під ними теж із задоволенням підписався б.

Інший монітор:

Trinity> Людожерський терористичний режим. Мо' вже не треба офіціоз тут проганяти? Sarmat, забий си об мур.

Тінейджерка, мабуть жує жуйку, доки це пише. Розумна – не використовує відіменний нік, готовий закластися – ходить через анонімні проксі. Що ж, цікаво...

– Відділ ідентифікації, перевірте нік Trinity.

Якесь шарудіння і заспаний голос відповідає:

– Не прослідковується, ланцюжок анонімних проксі-серверів. На третьому ми її загубили. Це поки все...

Усміхаюся до себе. Що ж, падонковській ми вчили на курсах і навіть здавали екзамен. Чи *зачот*?

Sarmat> *В бабруйск животное.*

Pravoslavnyi> *Это всё жиди, жиди воду мутят. Всё тише становиться чистий звон колоколов канонического православия. Когда в стране бардак – они богатеют.*

Lusiya> *Trinity, думаєш тут всё красиво? Любуй поліцейській посреди улицы может остановит тебя і проверит документи. А если нет Нью-Йоркской регистрации – заберют в участок. У них всё тоже, что і у нас.*

Trinity> *Sarmat- Pravoslavnyi- Lusiya, таварісч майор – рогочудонесхожу. ПешиСче про Нью-Йорк. :))))))))))*

Я мимоволі усміхнуся до монітора. Вредне дівчисько. Мабуть жує свою жуйку і теж усміхається до свого монітора. Цікаво, напевно, ці флюїди якимось передаються через комп'ютерні чіпи, кабелі, хаби, оптоволокло, супутники. Дивно, але часом відчуваєш якусь симпатію до людини, навіть не знаючи, хто вона, скільки років, як виглядає. Trinity – комп'ютерна бунтарка, що повстала разом із жменькою таких же божевільних проти весильної Матриці.

А я хто у цій грі? Один з агентів Смітів, незчисленних і всюдисущих, гвинтик системи, одна із складових Матриці?

Мабуть ні, я не схожий на елегантного і незнищенного Сміта. Окуляри ношу, щоправда не чорні, а звичайні, мінус п'ять діоптрій, маю черевце і ходжу у пом'ятому костюмі й краватці з плямою. Але я теж незнищений. Якщо потраплю під авто чи раптом зупиниться серденько (а воно вже вряди-годи дає про себе знати) – Sarmat, Юнона, Kim, Pravoslavnyi, Zaporozhets, Russ, Lusiya, Petropavlovsk, Sarmat, Даша залишаться жити. Прийде хтось схожий на мене – у м'ятому костюмі, можливо в окулярах. Я не агент Сміт, я безсмертний і неопали-

лимий капітан держбезпеки, я частина новітньої Матриці, створеної Конторою.

Телефонний дзвінок перервав роздуми.

– Операторе, притримайте Трініті, нам потрібно її вирахувати. Вона *створює проблему*.

Та Trinity вже вийшла з форуму. Вже прийшла наступна зміна і я швидко передав справи.

Була восьма ранку, люди поспішали на роботу. Створює проблему? В перекладі із конторської говірки на людську мову це означає, що її шукатимуть ліквідатори. Вони уб'ють це прикре дівчисько. Не з пістолета з глушником, це лише у фільмах. Скинуть під поїзд, викинуть з вікна, організують пожежу. Ліквідатори винахідливі. Зрештою, навіщо все це мені? Яке мені діло до людини під ніком Trinity?

Та шефи з контори помилилися, помилилися небезпечно. Старенький кумедний парадокс – якщо цирульник голить лише тих, хто не голиться сам – тоді хто голить самого цирульника? Не можна мурувати стіну у чужих мізках, якщо вона є у твоїй голові. Матриця недосконала...

У Інтернет-каварні сиділо кілька школярів, що вирішили прогуляти заняття і завзято мочили з великих шот-ганів якихось потворних монстрів. Ці примітивні світи із похмурими, захляпанними кров'ю стінами нескінченних коридорів, дверима, де завжди причаїться якась цифрова примара, притягують дітлашню. Усе просто – є лише «Я» – грізний і нещадний, до зубів озброєний мен з квадратною щелепою і маленькими очима, – і дуже хоробрі і не вельми кмітливі вороги-монстри, що самі лізуть під вогонь футуристичного мега-гана. Якщо тебе вбили – зчитався з останнього пройденого епізоду. Простенька і наївна симуляція реальності, де ти не гвинтик системи, а вісь Усесвіту.

Відірвітьися на мить від своїх моніторів, дітки, озирніться. Ось я, літній дядечко в окулярах, із червоними від нічних сидінь за монітором очима –

справжній комп'ютерний монстр, підступна почва-ра, що руйнує вашу свідомість, отруює мозок. Мене не вб'єш цими пукалками, я, як кіплінгівський удав Каа, паралізую вашу волю – ви чуєте мене, бандерлоги?

Щоб не реєструватися в журналі, помахав перед носом адміна червоним посвідченням із золототис-неним логотипом Контори.

Я швидко створив поштову скриньку на безкош-товному сервісі і залишив коротке повідомлення.

> *Trinity, ти в небезпеці. Напиши мені на мейл tovatistch-major@zxx.com. Потрібно терміново зу-стрітисся.*

Я навіть не сподівався, та Trinity відповіла. Чому? Це ж не розумно. Може, це мене перевіряє Контора? Ні, навряд... Просто Trinity ще дитина. Хоч і дуже розумна, просунута, та дитина...

Удома дістав із тайника чистий бланк паспорта – колись була нагода, лишив собі про всяк випадок. Ледве знайшов пістолет поміж постільної білизни. Зрештою, проти ліквідаторів у мене жодних шансів, але, коли він у кишені – відчуваєш себе крутим.

«Любий, це у тебе пістолет, чи ти просто радий мене бачити?»

Ні, вона цього кіна, мабуть, не бачила – надто юна. А шкода...

Він пройшов кілька зайвих кварталів, змінив два автобусних маршрути. Хвоста ніби немає. Ніякий бовдур не розглядав манекенів у вітринах крамниць із жіночим одягом, ніхто не читав газет на лавочках, ніяких підозрілих парочок. Він знав цих трудівни-ків невидимого фронту – сірих, без жодних проявів індивідуальності, примітних своєю середньоста-тистичністю клонів системи. Та наче все чисто...

Мила коротко підстрижена дівчинка-студентка чекала на нього за столиком у літньому кафе. Він уявляв її іншою – демонстративно-андеграундною,

пірсінговою, нахабною. Дивно, інтернетівські ніки майже ніколи не схожі на їхніх живих власни-ків, вони живуть у мережі своїм окремих, неза-лежним життям. Він підсів до неї:

– Я – tovatistch-major.

Вона здивовано глянула на нього. Мабуть теж уявляла зовсім іншим – молодшим, привабливи-шим.

– Trinity, мовчи і слухай. Тебе мають ліквідува-ти. Навіть коли ти заляжеш на дно і не виходити-меш у мережу – з часом вирахують. Вони аналізува-тимуть трафік провайдерів. Якщо вдасться, зламають закордонні сервери. Анонімні проксі, TOR та інші подібні системи є надійними лише до пори до часу. Тобі потрібно тікати з країни.

Вона принишкла – дійсно злякалася.

– Ви з Контори?

– Так, я офіцер держбезпеки, – відповів він і на хвилю задумався. – Trinity, мені потрібен твій логін і пароль.

– Навіщо? – запитала вона.

– Я спробую виграти для тебе кілька днів.

Вона швидко написала на серветці і простягнула йому.

– Дівчинко, якщо хтось із мережі буде шукати зустрічі з тобою – не відповідай. Збався від мобілки – через неї вони зможуть знайти тебе, не користуй-ся кредиткою. Їдь електричками, зміни одну, дві. Потім потяг. Можеш автостопом. У жодному разі не літаком. Ось трохи грошей і паспорт. Лише вклеї фото. Щастя тобі, Trinity.

Вона поцілувала його в лисіноче чоло.

Він прийшов додому і відкрив ноутбука. Пісто-лета поклав поруч.

Trinity> *Превед красавчегі чекісти*

Контора миттєво відповіла.

Sarmat> *опять эта дурочка будет нас лечить про фашизм,:(*

Він знав, що відповідь хамуватий Sarmat, релігійний Pravoslavnyi, манірна Юнона та інші боти. Його п'янило відчуття цілковитої свободи. Він наче бачив, як морщить чоло, щоб відповісти щось осмислене, його змінник, бачив, як той заплутався у власних ботах – Сармат ляпнув щось депресивно-Юнонівське від особи жіночого роду, Юнона емоційно по-сарматівськи матюкнулася, а релігійний Pravoslavnyi чомусь правив про каноніческое православіє не з Ярославля, а з Франківська.

Він обдурич Контору, перемиг її, забрав у неї кілька днів. Поки цей бюрократичний монстр переварюватиме і усвідомлюватиме те, що сталося, Trinity буде за межами країни.

Ліквідатори з'явилися за дві години – він не надто ховався і чекав на них. Два постріли гримнули майже одночасно, кров захляпала останній відправлений пост на екрані:

Trinity> *А я все одно жива,:))))*

Лера Лауда

металевий
присмак

«...Колір чорної жіночої білизни...»
 червоні ріки навкруги
 помішка
 металевий присмак на язичці
 Впіймати!

Напіврозплющені повіки. Мереживо дійсності «кольору чорної жіночої білизни» – цю фразу, це порівняння вона колись прочитала у книзі Жадана, і воно надовго запало їй у пам'ять. Так глибоко, рельєфно...

Мереживо дійсності з-під напіврозплющених повік. Темрява і поодинокі пазли реальності. Ще кольорові – але вже не яскраві. Реальність?.. Не певна. Реальність переплітається зі спогадами... мареннями... привидами минулого. Привиди колись дорогих людей посміхаються... чи не посміхаються... плачуть?.. ні... їхні обличчя спалахують то там, то там...

Червоні ріки навкруги.

Я помираю?.. Вже?..

Такий спокій і байдужість. Невагомість. Щастя...

Щастя?.. Невже ти насправді щаслива, що полишаєш це життя, Єво?.. А ти насправді його полишаєш?.. Не знаю. І ти не знаєш...

Ще трошки. І ти, сподіваюся, дізнаєшся. Дізнаєшся про те, про що мріяла дізнатися все своє життя. Таке коротке життя... «Ну то й дякувати Богу, що коротке!» – сказала би ти зараз. Та не скажеш. Бо не маєш сил. Та й не хочеш говорити – ти ж бо зайнята зовсім іншим. Хочеш встигнути роздивитися картинки на випадкових уламках реальності... уламках минулого і майбутнього... уламках, яких все менше і менше стає навкруги... вони розчиняються у чорній вічності... теж «кольору чорної жіночої білизни»?.. Ти посміхаєшся і теж потихеньку розчиняєшся. Насправді – швидко, але тобі здається

– потихеньку. Посміхнися ще раз. У тебе гарна по-мішка.

Ти завжди хотіла померти молодою. Боялася старости. Нікому непотрібности. Боялася тих старих, німецьких бабусь у підземеллях Києва. Які просили грошей на шматок хліба... які ледве ходили... на яких молоді дивилися зі зневагою і роздратуванням... ти боялася і хотіла померти молодою. Просто померти.

Тобі завжди було цікаво – як це?.. І що далі?.. Ти вважала, що варто народитися, прожити життя лиш заради однієї миті чи навіть менше – частиночки, сотої долі миті, заради одного моменту – *останнього*. Насправді ОСТАННЬОГО. Того, коли ти зможеш ВІДЧУТИ, що *твоє* життя покинуло, покидає, зараз, ось вже, зараз, саме зараз покидає, *твоє* тіло. Пожити – заради єдиного моменту *розуміння*, розуміння того, що ти *востаннє* вдихаєш повітря. Вдихаєш – і більше ніколи-ніколи не видихнеш його. Воно так і помре в тобі. Ти УСВІДОМЛЮЄШ, ЩО ЗАРАЗ ТЕБЕ НЕ СТАНЕ. Все! Саме заради *цього* усвідомлення варто прожити всі роки-місяці-дні... Вона так вважала.

«Я зараз це відчую» – подумала вона і посміхнулася. Ледь помітно. Бо сил не було, а час спливав дуже швидко. Сили витікали з неї. А вона раділа тому.

Стеля. Єва лежала на підлозі і здавалося, що стеля усе віддаляється і віддаляється, стає... вище, вище... далі... запаморочення і легка нудота. А потім холод. Холодний піт на тілі. «Смерть холодна на дотик» – подумала вона, але думки так пово-віільноооо прихооо-ди-лии наароооджу-вааалися-яяаа... і вмить зникали десь в невідомості. Провалювалися у темряву. Єва знову посміхнулася. Вона підходила все ближче і ближче.

Червоні ріки навкруги. Насправді – ніякі то не ріки.

Єва уявила своє нездорово-бліде обличчя. Потім – того, хто знайде її. Мама? Можливо. Ага, уявляю – вона заходить до кімнати, а там... страшний крик, вереск... істерика... вона кидається до тіла дитини... можливо, сама втрачає свідомість... кумедно. Бідна, як же вона засмутиться – не побачить в руках своєї доньки диплому найпрестижнішого університету країни... і весілля її не побачить, не буде нянчити онуків... Так, це сумно.

Металевий присмак на язиці.

Вона розлучається з дійсністю. «Я сама хочу заплющити очі» – думає вона і заплющує їх (полегшення), прощаючись із зовсім уже розмитими картинками привидів. Вона їм посміхається.

Свинцева важкість у голові.

Сильний поштовх у груди. У грудях. Пульсація... Нестерпна, сильна... уривчаста, так, наче щось всередині гарячково хапає ротом повітря... його не вистачає... намагається зачепитися, вчепитися у життя... слизьке, воно вислизує з-поміж пальців. Тікає. Зникає. Стежинка його слідів біжить у кольорову далечінь. Так багато кольорів. Яскраві. Ріжуть заплющені очі. Під повіки...

За нього, за життя, все ще хапаєшся. По інерції. Інстинктивно. «Відпускаяй вже! Не хапайся!» – закричала би зараз Єва, та не могла, бо в ній жевріли уже останні рештки життя і свідомости. Прозорої зовсім. Незаплямованої. Вона відпустила все.

Все. Зааааааааавіса... Останній конвульсійний рух руки... Вона розтирає кров по білій підлозі. Бліде обличчя, щока теж в крові... такій червоній. Ще, здається, живій. Жива кров мертвої дівчини. Можна було би зробити чудове художнє фото.

На Євиному обличчі немає посмішки.

Червоні розводи крові. Червона калюжа крові... декілька струмочків червоної крові на білій підлозі. Ніж поряд з Євою. Його криваве лезо божевільно виблискує у сутінковій темряві кімнати, темряві майже «кольору чорної жіночої білизни»...

У будинку навпроти... у знайомих, горіло світло... вони дивилися телевизор...

Ключ у замок. Двері скрипнули. Хтось повернувся додому. Кинув сумку на підлогу. Кроки... Двері в Євину кімнату ще зачинені...

2.08.2006 р.

Коментар до статті [1]

10.03.07 17:40 magira_iz_Ji-magazine

Трохи спекуляція, трохи театральщина, але загалом – ображена дитина у сльозах і шмарклях, що зловтішається думкою, що от зараз помру, а ви всі будете за мною плакати. Усі через це переходили. Важливо не залишитись у цьому ображеному стані у дорослому житті.

ІВАН КОЛОМІЄЦЬ

дРУГ мІЙ?
нЕТ

Fail to see the tragic, turn it into magic?
My big top tricks will always make you happy.

Marilyn Manson

Покоління Мережі: порнографія пришвидшення і пришвидшення порнографії

Мабуть, з 1968 р. молодість завжди була синонімом свободи. Свободи від суспільних умовностей, зашкарублої моралі etc. Проте зараз ми маємо ще одну квінтесенцію свободи – інтернет. Як виглядає зустріч цих двох втілень свободи?

Загальновідомо, що молодь найшвидше і найорганічніше влилась у Всесвітню Мережу, ставши її найпалкішими прихильниками, її найвідданішими жерцями, її незмінними юзерами. Однак, виникає запитання: яких трансформацій зазнало натомість це покоління М., покоління Мережі?

Інтернет – це дійсно квінтесенція свободи. Але у масовому, споживацькому суспільстві – це «свобода від», негативна свобода, а не «свобода для», позитивна свобода. Свобода від чого? Від усього – найперша, найпростіша й найправильніша відповідь, яка зразу спадає на думку. Дійсно, давня мрія людства про абсолютну свободу здійснилась у Всесвітній Мережі. Усі заборони подолано, усе виставлено на конвеєр споживання. Понад те, усе вимагає бути спожитим. Жан Бодрійяр недарма визначає сучасний стан людства як стан «після оргії», коли всі заборони подолані і усього досягнуто [2]. Але постає питання: «Що робити тепер, після оргії?» [2]

За Бодрійяром, «оргія – це кожен вибуховий момент у сучасному світі, це момент звільнення у будь-якій сфері» [2]. Далі: «це була всеохопна оргія матеріального, раціонального, сексуального, критичного і антикритичного, оргія всього, що пов'язане з ростом і хворобами росту. Ми пройшли

усіма шляхами виробництва і прихованого перевиробництва предметів, символів, послань, ідеологій, насолод». «Нам залишається лише зображати оргію і звільнення, прикидатися, що пришвидшивши крок, ми продовжуємо йти в тому ж напрямку. Насправді, ми поспішаємо у порожнечу, тому що всі кінцеві цілі звільнення залишились позаду, нас невідворотно переслідує і мучить передбачення всіх результатів, апіорне знання всіх знаків, форм і бажань». «Ми живемо у постійному відтворенні ідеалів, фантазмів, образів, мрій, які вже присутні поруч з нами» [2].

Метастатична відтворюваність фантазмів, блискуче описана Бодрійяром, пронизує, звичайно, усю сучасну культуру – передовсім у так званому реальному житті, але ще більш рельєфною вона стає при погляді на життя віртуальне – звичайно, там, де їх ще можна відрізнити одне від одного. У цьому сенсі вельми показовим є феномен порнографії. Звільнення – абсолютне. Бажання – втілені, апіорно, всі і одразу, майже як у відомій рекламі. Водночас уся ця продукція порнографічного змісту парадоксальним чином, попри всю свою засадничу реалістичність і натуралістичність, є річчю максимально ірреальною. Коїтус показаний прямо і неприховано, об'єktiv камери проникає у всі найпотаємніші куточки тіл. Начебто, порнографія повинна показувати коїтус-як-він-є насправді. Але відразу ж постає питання, чи справжній це коїтус, чи лише відображення бажань споживача. Бажань засадничо ірреальних (зайве говорити, що завданням і кінцевою ціллю бажання є не його задоволення, а постійне самовідтворення), як то довжина пеніса (максимальна), кількість і густина сперми (максимальна кількість і максимальна густина), тривалість статевого акту (максимальна, зрозуміло) etc. Запитання багато в чому реторичне, адже максимую ринку є те, що бажання клієнта – закон. Чи, радше, Закон – з великої літери – подібно до Кантівського. Невід-

ступно дотримуючись цього Закону, віртуальна реальність творить (шляхом як банального монтажу, так і найвитонченіших спецефектів) реальність, більш яскраву, більш цікаву і більш реалістичну за реальність справжню. Вправність режисерів-порнографів заслуговує на окреме дослідження. Не коїтус-як-він-є, а коїтус-як-він-має-бути показує порнографія. Таким чином, ми маємо справу з єдністю симулякра (замісника реальності, хибної реальності – коїтус несправжній, хибний) і ейдосу (ідеальної реальності, справжньої реальності – коїтус ідеальний, єдино суцільний). Порнографія у Всесвітній Мережі займається тим, що Жіль Дельоз услід за Ніцше визначав як завдання філософії – деконструкцією платонізму [3].

Але цим порушується сам принцип бажання як рушія – воно вже не може самовідтворюватись, оскільки воно вже утілене. Сучасний індивід – навіть якщо він молодий (самовідтворення – біологічна, природна програма молодості – хіба ж не про це казали ідеологи 1968 року?), фізіологічно (тією мірою, в якій він ще не зрісся зі своїм персональним комп'ютером) здоровий, з біологічно повноцінною репродуктивною системою вже навіть не мастурбує, дивлячись матеріали порнографічного змісту у Всесвітній Мережі, він вже втрачає бажання навіть до мастурбації, ніяковіючи перед розсіпом подібної продукції в інтернеті. Натомість він починає все швидше, і швидше перебігати від одного фото до іншого, від одного порноролика до іншого, з одного ресурсу на інший, зовсім не передивляючись їх повністю.

Звернемось знову до Жана Бодрійяра: «Тоді починають поступово зникати любовні пригоди – пригоди істот, наділених статевими ознаками; вони відступають перед попередньою стадією істот безсмертних і безстатевих, які, подібно одноклітинним організмам, розмножувались шляхом простого поділу однієї і тієї ж речовини і відхиленням від іс-

нуючого коду» [2]. Змальовану Бодрійяром картину доповнює Жіжек: «Секс в кіберпросторі не супроводжується контактом «обличчя до обличчя», тут наявний лише зовнішній імперсональний простір, в якому все, зокрема мої власні, найбільш інтимні фантазії, може артикулюватись без всякого стримування...» [4]. Але звільнення є хибним, адже тут ми маємо справу з феноменом репресивної десублімації, описаним Франкфуртською школою. Зрештою, «універсум, звільнений від звичних стримувань, перетворюється в універсум безмежного садо-мазохістського насилля і нестримного бажання володарювати» [4].

Звільнення уже відбулось. Залишається його симулювати, постійно збільшуючи швидкість і інтенсивність цієї симуляції – швидкість кліків переходу з одного порноресурсу на інший неухильно зростає. «Віртуальна реальність не імітує реальність, але симулює її за допомогою схожості. Інакше кажучи, імітація імітує реальну перед-існуючу модель, симуляція породжує схожість неіснуючої реальності – симулює щось, що не існує. Насправді ніякої «реальної» реальності вже не існує – замість неї залишилась реальність віртуальна, чи, радше безкінечна череда віртуальних реальностей, які невпинно перетікають одна в одну» – пише Славою Жіжек [4]. У цьому місці доречно буде згадати Станіслава Лема, який, з притаманним йому гротеском, описав подібну ситуацію у «Казці про три-машини-оповідачки короля Геніальйона» [7]. У ній розповідається про «Розпорика, короля кембрів, дейтонів і недоготів, якого довела до згуби хтивість» [7, 233]. Родичі короля партії «лівозбочених» захотіли усунути його від влади, використовуючи його непомірну хтивість. З цією метою вони підіслали до нього вченого Хитріяна, який сконструював для Розпорика машини, під'єднавшись до яких той міг вживлятися у найрозпусніші сни. Боягузтво і жадібність Розпорика вберегли його від перших пасток на шля-

ху насолоди, які йому розставив Хитріян, але коли він під'єднався до сну «Мона Ліза (далі з тексту ми дізнаємось, що це скорочення від слова «монархоліз» – І.К.), або Лабіринт солодкої нескінченності», Розпорик потрапив у ціле сплетіння марев, які з точністю повторювали один одного – реальності, яких насправді не існувало – «У надто вже велику кількість снів потрапив Розпорик, надто багато щільних коконів його обсотало» [7, 248-249]. «Давай Розпорик кидатися й стрибати на всі боки, але ніде нічого, тільки сон і сон: одвірки й мармурові підлоги, золототкані запони, лампаси, кутаси і, зрештою, він сам – усе лише мара, міраж і облуда» – так закінчив своє життя у реальності Розпорик [7, 249]. Ув'язнення у такій безкінечній череді фантазматичних реальностей – така плата покоління Мережі за звільнення, про яке так мріяли їхні колеги '68 року.

Конструювання ідентичності: безмежні можливості віртуальної персони

Засаднича відмінність між реальною і віртуальною персонами, за Жіжеком, полягає в наступному: усе те, що я боюсь проявити в реальному житті, весь свій лібідозний потенціал я втілюю у своїй віртуальній персоні [4] (з лат. *persona* – маска). З цього логічно випливає, що моя віртуальна персона є більш життєвою, ніж реальна. Для віртуальної реальності Лаканівське визначення істини як такої, що має структуру фікції [4] є актуальним як ніколи. Або, за Рикліном, тотожність суб'єкта з самим собою є фікцією, мета якої – гранична інтенсифікація відмінності [9]. За Жіжеком: «Персона в віртуальній реальності – це випадок уявного обману, адже експлікується хибний образ мене самого (боягуза, який зображає в Multiple User Domain героя) і символічного обману, адже з'являється правда про мене під маскою гри (приймаючи в ігровій формі личину агресивності, я виявляю свою істинну агресив-

ність)» [4]. Цікавим також є приклад – його наводить Жіжек [4] – однієї з учасниць конкурсу двійників Мадонни, яка на запитання журналістки, чи це зручно – перебувати в чужій шкірі, відповіла, що вона і так 364 дні в році змушена перебувати у своїй власній шкірі, так що звільнення від неї хоча б на один день дає їй чудове почуття свободи.

Вас не влаштовує ваша стаття? Хочете звідати іншу сторону буття? У неті чоловік може назватись дівчиною, жінка може назватись чоловіком. Не подобається ваш вік? Лише кілька кліків – і ви отримаєте в неті вічну молодість. Хіба не про це ви мріяли? Лишень уявіть собі: замість того, щоб дивитися в дзеркало, в якому відображатимуться ваші зморшки, ви будете дивитись в монітор, в якому ви вічно зберігатиметесь молодою і свіжою, приваблюючи чоловіків й тоді, коли ваше реальне тіло вмиратиме. Мрія? Реальність!

У житті ви невдаха? Кілька кліків – і ви станете *superman*'ом. Немає з ким спілкуватись в реальності? В неті багато людей, які лишень про вас і мріють – таких же, як і ви, невдах в реальному житті, на яких би ви у житті і не глянули, але з яких Мережа зробила людей цікавих і достойних.

І так до безконечності. Лишень не гайте часу, приєднуйтеся до Мережі. Гра вже розпочалась. І хай вона триває вічно. Кінця їй не буде. І хай переможе в цій грі той, хто віддасть грі свою душу.

Ми маємо справу з плаваючою чи ковзаючою ідентичністю, позбавленою якогось центрального ядра. «Децентрація вказує на той факт, що саме ковзання з однієї ідентифікації на іншу або ковзання між «множинними «Я» передбачає розрив між ідентифікацією як такою і порожнечою, яка слугує порожнім медіумом ідентифікації, а [...] використання комп'ютерів і віртуальної реальності з метою перебудови суспільства призводить (чи, радше, вже призвело – І.К.) до створення суспільства всередині машини, яке зводить індивідів до ізольованих

монад, які в самотності сидять перед своїми комп'ютерами, і які в кінцевому підсумку залишаються в непевності відносно того, чи є чоловік чи жінка на моніторі, з якими вони спілкуються, «реальною» особистістю, фіктивною персоною, агентом, який суміщає в собі кілька «реальних» персон, чи взагалі комп'ютерною програмою» – пише Славою Жіжек [4].

Децентрованою суб'єкта ми отримуємо у віртуальній реальності, натомість в реальності в результаті ми отримуємо дивний сплав машини і людини. Не дарма ж, і про це пише Жижек, однією з іконічних фігур сучасності є Стівен Хокінг – геніальний розум у комп'ютеризованому тілі [4].

Френди versus Друзі: проблематизація актуального психічного контакту

Славою Жіжек пише: «У сучасній дійсності, де наше тілесне існування все більше і більше переживає (або вважається, що переживає) екологічні негаразди, ВІЛ-інфекції і т.ін., і страждає від крайньої вразливості сучасного нарцистичного суб'єкта, який побоюється актуального психічного контакту з іншою персоною, – ми здатні винайти простір, де можна отримувати тілесне задоволення, позбувшись власного тіла» [4]. Відбувається віктимізація суб'єкта: він є вразливим через своє тіло, яке заважає, або, принаймні, проблематизує отримання ним тілесного задоволення [4]. Логіка Мережі просто чудова: людство повинно емансипуватись від власних тіл, у кіберпросторі вони вже будуть зайві, ба навіть більше, шкідливі. Відбувається звільнення людей від їхніх тіл, але й звільнення машин від «їх» людей [4]. Мережа є втіленням давньої мрії людства про «безпечний» секс, коли власне «безпечними» є вже не лише секс, який вже, власне, є неможливим (див. вище), а й будь-які інші приватні міжперсональні стосунки, насамперед дружба. Машина виконує роль презервативу – універсального, багато-

разового і безкінечного. Знову ж таки, ми маємо справу з єдністю ейдосу і симулякру: віртуальний френд (в livejournal (живому журналі – ЖЖ), ICQ, в чатах чи на форумах) є водночас другом ідеальним, який ніколи не зрадить (тому що не може), і другом уявним, з яким неможливий актуальний психічний міжперсональний контакт, що суперечить самому поняттю дружби. Враховуючи те, яке колосальне значення надавалось дружбі в Античності, завдання філософії – деконструкція платонізму (за Дельозом і Ніцше) у даному випадку слід вважати виконаним (що зайвий раз наближає вже так багато разів пророковану і констатовану смерть філософії, згадаймо Петера Слотердайка: «Упродовж століття філософія вмирає і не може вмерти [...] Тому вона болісно зволікає з розставанням. Де вона ще не загинула через спробу прямо керувати мисленням, там вона конає у дивовижній агонії, під час якої їй на думку спадає те, що вона забула сказати раніше [...] (і найголовніше – І.К.) *Більше не існує такого знання, чийм другом (philos) можна бути* (виділення моє – І.К.)» [8, 5]). Користувач, особливо затятий користувач, віртуальної реальності виходить з апіорного припущення про злу природу людини (чи не Гобсу ми завдячуємо їй?), тому майже всі, а в перспективі і всі, міжперсональні контакти зводяться ним до віртуальних. Славою Жіжек пише про один з мітів сучасності, за яким «у кіберпросторі ми маємо змогу спостерігати за поверненням до «конкретного», «чуттєвого» мислення» [4]. Але насправді це є мітом, адже «ця конкретизація «конкретних» елементів породжує «абстрактне» значення» [4]. Парадоксальне поєднання віртуальної реальності – абстрактне міжперсональне спілкування, яке за визначенням мало б бути конкретним.

Насправді, це велике питання: наскільки можливі приватні міжперсональні стосунки, позбавлені тілесного аспекту рецепції – у всіх сенсах цього

слова, включно з відчуттям запаху іншого (можна згадати Ніцше, який надавав великого значення саме тілесним практикам). Приватні міжперсональні стосунки між індивідами, ще не позбавленими своїх тіл – у віртуальній реальності це Paradise Lost сучасної культури. Усвідомлення цього втраченого раю викликає зворотну реакцію – реакцію, найяскравішим проявом якої, мабуть, є феноменальний успіх «Das Parfum» Зюскінда. Зайве казати, що у віртуальній, позбавленій запахів, реальності, герой Зюскінда Жан-Батіст Гренуй не вижив би. Цей момент вимагає детальнішого пояснення. Віртуальна реальність (принаймні, поки що, на ранніх етапах розвитку) відрізняється від «звичайної» перш за все тим, що вона впливає лише на зорові і слухові рецептори людини, тоді як «звичайна» реальність впливає на всі п'ять. Якби віртуальна реальність впливала теж на всі п'ять чуттів людини, вона перестала б бути віртуальною, і почала повністю підпадати під визначення реальності, продиктоване епопеєю «Матриці», за якою реальність – це сукупність електричних імпульсів, які сприймаються нашими рецепторами. Адже насправді, і про це пише Жіжек, ілюзія реальності (класичне ленінське визначення: реальність – все те, що існує незалежно від людського розуму і його уявлень про нього) і ілюзія (досконалої) віртуальності (визначення «Матриці»: реальність – сукупність електричних імпульсів, які сприймаються нашими рецепторами) абсолютно рівнозначні [4]. Іншими словами, жодної «реальної» реальності не існує, існує лише той чи інший рівень віртуалізації. Зрештою, за Лаканом, реальність завжди є маскуючою і фантазматичною, на відміну від жахливого і травматичного Реального [5, 80; 6, 9-51; 9].

Френд не є другом, і ніколи не зможе ним стати. Вже хоча б тому, що друг – завжди у реальному житті, а френд – завжди у віртуальному. Зустрітись у реальному житті їм неможливо. Зустрічаються не

два знайомі між собою віртуальні френди, а два реальні суб'єкти, зовсім відмінні від них (щодо конструювання ідентичностей у віртуальному просторі – див. вище). Не факт, що вони зможуть знайти спільну мову. Якщо ж зможуть, то генеалогічно їхня дружба виходитиме з розвилки між знайомством віртуальних френдів і реальних друзів. Зайве говорити, що якщо вони спілкуватимуться і в неті, і в реальному житті, то це буде спілкування не однієї пари суб'єктів, а двох – пари віртуальних френдів і пари суб'єктів, знайомих між собою в реальному житті. Неусвідомлення цього може призвести до конфліктної ситуації, у випадку, коли хтось з них переплутає своїх віртуального і реального співрозмовника. Усвідомлення ж – до обезцінення стосунків (я, виявляється, спілкувався зовсім не з тим, з ким хотів). Перефразовуючи Орвела, можна сказати, що віртуальна реальність працює двоюко: з одного боку, вона експлуатує уявлення щодо міжперсональних стосунків, які вони повинні бути, з іншого – працює на їхню деструкцію.

Цікаво також відзначити позірну відсутність ненависти у віртуальній реальності: на багатьох сайтах ви знайдете не лише розділ «посилання», а розділ «друзі» чи «дружні ресурси», рубрику ж «ворожі ресурси» ви майже ніколи не знайдете. Так само й на форумах. Списку «ворогів», подібного до списку «друзів», немає, у кращому випадку є лише список ігнору. «Ворог» ізолюється, втрачає актуальність і зникає. Але відсутність ненависти означає, що ненависть усюди. Нав'язаний індивіду комфортний простір, начебто позбавлений будь-яких міжособистісних проблем, обертається на «універсум безмежного садо-мазохістського насилля і нестримного бажання володарювати». Ворог – це перш за все завжди інший. Відсутність іншого, загальновідомо, призводить до неможливості власного [само]визначення. Неможливість визначення призводить до того, що у віртуальній реальності не іс-

нує багато віртуальних суб'єктів, а лише один колективний, проте шизофренічно розколотий суб'єкт. Тут доречно буде згадати блискуче оповідання Айзека Азімова «Останнє запитання» [1]. Кілька цитат: «Безліч зірок, і кожна зі своїм людським населенням... Справжнє життя людей точилося переважно не на планетах, а в космосі. Життя розумів, а не тіл! Безсмертні тіла людей, залишаючись на планетах, перебували у стані суспензії. Інколи, вони прокидалися для діяльності, але таке траплялося дедалі рідше. У Всесвіті було мало простору, і рідко народжувалися нові особи, щоб приєднатися до велетенської людської маси. [...] Їх (галактик) так багато, сотні мільярдів, і всі вони населені безсмертними істотами, чиї розуми вільно ширяють у космічному просторі. [...] тіло одного мешкало, може, за трильйони світових років, а, може, й зовсім поруч – це вже не мало значення. [...] Інтелекти усіх людей органічно розчинилися один в одному й стали неподільним цілим. Трильйони й трильйони їхніх безсмертних тіл спочивали на своїх місцях. Їх добре обслуговували досконалі роботи. [...] Людські тіла відчувувалися від розуму, і то так, наче це була не втрата, а набуток. Поступово Людина зливалася з Аком. [...] Розум людини поглинувся, у надпросторі тепер існував тільки АК» [1, 621-625]. Замініть слово «космос» на слово «віртуальна реальність», і, гадаю, вам все стане зрозуміло.

Віртуальний суб'єкт (у межах одного форуму це, мабуть, видно найліпше) характеризується а) колективністю, і б) шизофренічністю. Адже форуми у віртуальній реальності за визначенням є форумами однодумців, для спілкування ж однодумців створеними. Чужі з них виключаються. А відсутність іншого, як ми визначили вище, призводить до неможливості [само]визначитися. Якщо віртуальні користувачі форуму не є повноцінними самодостатніми індивідами, для яких інший є актуальною персоною, то вони складають всією своєю віртуаль-

ною спільнотою один колективний суб'єкт. Відсутність іншого, чужого (форуми ж створюються для спілкування однодумців) призводить до конфліктів між користувачами віртуального форуму, з яких складається колективний суб'єкт віртуального простору. Проте, від такого віртуального спілкування ніхто ніколи не відмовляється, адже воно є джерелом Joussanse – насолоди, що отримується з крайнього дискомфорту (за визначенням Міхаїла Рикліна [9]). Зрештою, ця тема вимагає окремого дослідження.

Підсумовуючи, можна сказати, що приватні міжперсональні стосунки у віртуальній реальності характеризуються безпечністю, стерильністю, відстороненістю, дистанційованістю, штучністю і ізоляваністю тих, хто спілкується. Можна спитати френда, чи є він другом, але відповідь Мережі буде: Нет.

1. Азімов А., Останнє запитання // Кінець вічності. – К.: «Дніпро», 1990.

2. Бодрийяр Ж., Прозрачність Зла // <http://lib.rin.ru/doc/i/9828p.html>

3. Делез Ж., Платон і симулякр // <http://www.philosophy.ru/library/intent/07deleuze.html>

4. Жижек С., Киберпространство, или Невыносимая замкнутость бытия // ч.1 – <http://old.kinoart.ru/1998/1/25.html>, ч.2 <http://old.kinoart.ru/1998/2/19.html>

5. Жижек С., Метастази насолоди. – К.: ВД «Альтернатива», 2001.

6. Лакан Ж., Имена-Отца. – М.: «Гнозис/Логос», 2006.

7. Лем С., Казка про три машини оповідачки короля Геніальйона // Кіберіада. – К.: «Дніпро», 1990.

8. Слотердайк П., Критика цинічного розуму. – К.: ВК ТОВ «Тандем», 2002.

9. Рьклин М., Слово о невозможном. Феномен Славоя Жижека. // <http://old.kinoart.ru/1998/1/24.html>

гасла
революції
1968 р.
у парижі

Геть сталіністську тухлятину
 Геть опортуністські секти
 Геть суспільство споживання
 Геть товарно-спектакулярне суспільство
 Геть жабу з Назарету
 Геть соціалістичний реалізм. Хай живе сюрре-
 алізм

Геть журналістів і тих, хто хоче ними керувати
 Геть державу
 Геть сумарність. Хай живе ефемерність. Марк-
 систська Песимістична Молодь. Хай живе Міжна-
 родний Союз Робітників

Геть сектантський парламентарський об'єк-
 тивізм. Розумність – на боці буржуазії.

Творчість – на боці мас. Більше не голосуйте

У декораціях спектаклю погляд наштовхується
 тільки на речі та їхні ціни

І однак всі хочуть дихати, і ніхто не може дихну-
 ти, і багато хто говорить: «ми подихаємо згодом».
 А більшість людей не вмирає, бо вони уже мертві

Сум – контрреволюційний

Ми не хочемо жити у світі, в якому впевненість,
 що ти не помреш від голоду, міняється на небезпеку
 померти від суму

Ми хочемо жити

Право на життя не клянчать, його беруть

У суспільстві, яке скасовує усяку авантюру, за-
 лишається єдина можлива авантюра – скасувати
 суспільство

Емансипація людини буде тотальною, або її вза-
 галі не буде

Ті, хто роблять революцію наполовину, тільки
 копають собі могилу Не треба штукатурки – загни-
 ла структура

Революція є неймовірною, бо робиться по-
 справжньому

Біжи, товаришу, старий світ вже позаду тебе!

У будь-якому разі, не шкодуй ні про що!

Вже десять днів щастя

Живи цим моментом

Нічого не вимагатимемо, нічого не проситиме-
 мо. Візьмемо, займемо!

Коли Національне зібрання стає буржуазним те-
 атром, усі буржуазні театри стають національними
 асамблеями [на фронтоні «Одеону»]

Плебісцит: коли говорять «так», коли говорять
 «ні» – однаково роблять з нас придурків

Боляче зносити начальство, ще дурніше їх оби-
 рати

Я нікому не служу (ні народові, ще менше – на-
 чальству), народ служитиме собі сам

Природа не породила ні панів, ні слуг. Я не хочу
 давати чи отримувати накази

Добрий начальник – це той, хто сам собі началь-
 ник

«У революції є два різновиди людей: ті, хто її
 роблять, і ті, хто з неї користується» (Наполеон)

Не дамо політиканам нас проковтнути брудною
 демагогією. Розраховуймо тільки на себе. Соціалізм
 без свободи – це казарма

Ми хочемо, щоб структури були на службі у лю-
 дини, а не людина на службі у структур

Наша надія може прийти тільки з безнадії

Пролетар – це той, хто не має зайнятості в жит-
 ті і знає про це

Люди, які працюють, знуджуються, коли не пра-
 цюють. Люди, які не працюють, ніколи не знуджу-
 ються

Робітники усіх країн, розважайтеся! [Workers of
 all countries, enjoy!]

З 1936 року я боровся за підвищення зарплати.
 Мій батько боровся за підвищення зарплати. Тепер
 у мене є телевізор, холодильник, машина. Усе життя
 було гальмом. Не вступайте у переговори з босами.
 Скасуйте їх [Since 1936 I have fought for wage
 increases. My father before me fought for wage
 increases. Now I have a TV, a fridge, a Volkswagen. Yet

my whole life has been a drag. Don't negotiate with the bosses. Abolish them.]

Ти потрібен начальнику, він тобі не потрібен
Зупинивши наші машини об'єднано, ми покаже-
мо їхню слабкість

Захоплення заводів

Уся влада робітничим радам (Лютий). Уся влада
Лютому (робітник)

Робітнице: тобі 25 років, а твоя профспілка з ин-
шого століття

Будь-ласка, залишіть Комуністичну партію та-
кою ж чистою, якою б ви хотіли, щоб вона була,
коли в неї вступали [Please leave the Communist
Party as clean on leaving it as you would like to find it
on entering.]

Людина – це не добрий дикун Руссо, не збоче-
нець церкви і Ларошфуко. Вона груба, коли її при-
гноблюють, і ніжна, коли вона вільна

«Бій – це батько всіх речей» (Геракліт)

Будьмо жорстокими

Людство дістане щастя в той день, коли остан-
ній капіталіст буде повішений на тельбухах остан-
нього бюрократа

Пристрасть до руйнування – це радість творчос-
ти (Бакунін)

Це стосується нас усіх

Ми усі німецькі євреї

Ми усі є «небажаними»

Ми мусимо залишатись «неприспосованцями»

Консерватизм – це синонім гниття і потворнос-
ти

Культура – це викривлення життя

Скасування відчуження

Скасування класового суспільства

Завершення кожної думки – це бруківка у твою
морду, С.Р.С. [поліцейські спецзагони]

Акція не повинна бути реакцією, а креацією

Акція дозволяє подолати розмежування і знайти
рішення

Золотий вік – це коли золото не панувало

Золотий бичок завжди в багні

Агресор – це не той, хто бунтує, а той, хто ствер-
джує

Агресор – це не той, хто бунтує, а той, хто при-
гнічує

Любіть один на одній

Алкоголь убиває. Вживайте ЛСД (*у той час ЛСД
не вважався наркотиком, його застосовували як
препарат у лікуванні алкоголізму. – Прим. ред.*)

Амністія: акт, за яким суверени найчастіше про-
бачають ті несправедливості, які вони вчинили
(Амброз Бірс)

Анархія – це Я

Схильність студента з усього робити політичну
акцію свідчить про відсутність у нього потенції. –
Люті дівчата

Зброя критики проходить через критику зброї

Мистецтво мертве. Годар нічим не зарадить

Мистецтво мертве. Звільнимо наше повсякден-
не життя

Мистецтво мертве. Не споживайте цей труп

Перманентне і культурне вібрування

Обнімай свою любов, не кидаючи з рук гвин-
тівку

Я тебе люблю!!! О, говоріть це з бруківкою в ру-
ках!!!

Я кінчаю у бруківку

Насолоджуватись без перепон

Увага: пристосованці і кар'єристи можуть пере-
биратися у «соціальників»

Увага: нас оточили придурки. Не гальмуймо на
спектаклі суперечок, берімося нищити сам спек-
такль

Самоврядування повсякденного життя

Раніше у нас були тільки маки, тепер – бруківка

Перш, ніж писати, навчіться мислити

Продається: спеціальна шкіряна куртка для маніфестацій, анти-CRS [поліцейські спецзагони], великий розмір, ціна 100 франків

Майте ідеї

Трахайте одне одного, інакше вони трахатимуть вас

Зриваймо оплески – спектакль усюди

Барикада перекриває вулицю, але відкриває шлях

Кийок вчиться у байдужості

Прекрасне – може, й ні, але, о, яке чарівне. Життя проти виживання

Добре підкопано. Старий кріт

Блакить залишиться сірою, якщо її не винайти знову

Щастя – це нова ідея

Гарний пан буде тоді, коли кожен буде планом для себе

У буржуїв немає іншої радості, як усім деградувати

Сховайся, об'єкте

Товариші, з 24-х годин 5 для сну необхідні: ми розраховуємо на вас для революції

Товариші, коханням займаються й у нашому університеті, не тільки в полях

Товариші, якби весь народ зробив як ми...

Товариші, ви содомізуєте мух

Поступитися хоч трохи – це набагато капітулювати

Той, хто хоче порухувати емоції – придурок

Молоді дівчата з червоних – завжди найпрекрасніші

Молодь робить любов, старі – непристойні жести

Полишимо страх червоного бикам, а страх чорного – сталіністам

Сльози буржуа – божественний нектар

Свобода – це усвідомлення необхідності

Свобода – це злочин, який містить усі злочини, це наша абсолютна зброя

Свобода – це право на тишу

Звільніть наших товаришів

Мандарин – всередині вас

Їжте ваших викладачів

Нестача уяви – це не уява нестачі

Уяву – до влади

Уява – не подарунок, а предмет боротьби (Бреттон)

Тут – спонтанують

«Треба носити у собі хаос, щоб принести у світ танцюючу зорю» (Ніцше)

Ворог руху – скептицизм. Все, що стало реальною, постало з динаміки, яка вийшла зі спонтанності

Розкривайте мізки не рідше, ніж свою ширінку

Усякий вигляд речі, що не викликає подив, є фальшивим

Створюймо комітети снів

Повстаньте гнані Університету

Викладачі, ви змушуєте нас старіти

Кінець Університету

Викладачі, ви такі ж старі, як ваша культура, ваш модернізм – це тільки модернізація поліції

Ми відмовляємось від ролі, яку нам приписують: ми не будемо собаками для поліцейських

Ми не хочемо бути сторожовими псами або прислужниками капіталізму

Коли вас екзаменують, відповідайте запитаннями

Нахабство – нова революційна зброя

Старий кріт здається добряче підкопав Сорбону. Телеграма Маркса, 13 травня 1968 р.

Думка, яка зупинилася, це думка, яка гние

Поставмося до революції всерйоз, але не до самих себе

Будувати революцію – це також розривати внутрішні ланцюги

У кожному з нас спить мент, треба його
прибити

Проженіть мента зі своєї голови
Релігія – це найвище шахрайство
Ні бог, ні пан

Як мислити вільно у темряві молитовні?
Нам немає місця, де пісяти, а не молитися

Треба систематично вивчати випадок
Товар – його спалять!

Мазохізм сьогодні набирає форми реформізму
Make love, not war

Товар – опіум для народу

Навіть якщо Бог існував, його треба було скасу-
вати

Мільйонери усіх країн, єднайтеся, вітер перемі-
нівся

Смерть тепленьким
Смерть – це обов'язково контрреволюція

Моціон убиває емоції

Стіни мають вуха. Ваші вуха мають стіни

Більше не кажіть: пане професоре, кажіть: бруд-
ний покидьок!

Більше не кажіть: урбанізм, кажіть: завбачлива
поліція

Не звільняйте мене, сам упораюсь

Казна що, зведене в систему

Нігілізм має починатися з себе

Ми пересвідчилися: 2+2 не дорівнює 4

Вони купили твоє щастя, укради його!

Немає... часу писати!!!

Нічого не вимагаємо, захоплюємо

«Наважмося! Це слово містить усю політику
цього часу» (Сен-Жюст)

Забудьте все, чого вас вчили, почніть мріяти

Відкриймо двері притулків, тюрем та інших фа-
культетів

Лінощі – це тепер злочин, так, але водночас
і право

Жодної свободи ворогам свободи

«Пристрасть до руйнування – це творча радість»
(Бакунін)

Я беру участь, ти береш участь, він/вона бере
участь, ми беремо участь, ви берете участь, вони ко-
ристуються

«Через те, що існує власність, є війни, бунти
і несправедливість» (Св. Августин)

Якщо хочеш бути щасливим, повісь свого влас-
ника

Поговоріть із сусідами

Революція – це ІНІЦІАТИВА

Балачки – контрреволюційні

Не можна спокійно спати, якщо раптом розплю-
щив очі

Думка, що стагнує, думка, що гние

Думати разом – ні, штовхати разом – так

Найпрекрасніша скульптура – бруківка в морду
мента

Я більше займаюсь коханням – більше хочу ро-
бити революцію. Більше роблю революцію – біль-
ше хочу займатися коханням

Поезія – на вулиці

Політика діється на вулиці

Коли національна асамблея стає буржуазним те-
атром, усі буржуазні театри мають стати національ-
ними асамблеями

Коли останній соціолог буде придушений тель-
бухами останнього бюрократа, чи матимемо ще
«проблеми»?

Коли палець вказує на місяць, дурень дивиться
на палець (китайська приказка)

Коли люди помічають, що їм нудно, вони пере-
стають нудитись

Як це сумно – любити мента

Реформуйте мій зад

Глянь на себе: ми тебе чекаємо!

Глянь на свою роботу: вона зроблена з небуття
і тортур

Дивися прямо!!!

Священне – ось ворог
 Уявіть-но, що християни досі існують
 Єдина істина – це революція
 Один вікенд без революції незміряно криваві-
 ший, ніж місяць перманентної революції
 СЕКС – це добре, сказав Мао, але не занадто
 часто

Якщо є потреба вжити силу, не лишайтесь посе-
 редині

Якщо зустрінеш мента, бий його в піку

Суспільство – це м'ясоїдна квітка

Під бруківкою – пляж

Будьте посолени, не зацукровані

Будьте реалістами – вимагайте неможливого

Сталіністи, ваші сини – разом з нами

Профспілки – це борделі

«Усяке бачення речей, що не є дивним, є фаль-
 шивим» (Валері)

Уся влада зловживає. Абсолютна влада зловжи-
 ває абсолютно

Усякий реформізм характеризується утопізмом
 своєї стратегії і опортунізмом своєї тактики

Увага! Реакціонери – серед вас.

«Знищуйте все, що може одного разу зруйнува-
 ти ваше досягнення (Сад)

Згвалтуйте вашу Alma Mater

Швидше!

Хай живе влада робітничих рад, поширена на
 усі аспекти життя

Жити у теперішньому часі

Ви усі кінчите тим, що здохнете від комфорту

Зельда, я тебе люблю! Геть роботу!

Об'єднавці всіх країн, пролетаруйте!

Майбутнє містить тільки те, що ми вкладаємо
 в нього зараз

Зібрав і упорядкував Daniel Dzierzowski

З французької переклав Андрій Рена

Жан бодрійяр

МАТЬ ТВОЮ ТАК!

Треба було, щоб за одну ніч спалили 1500, потім – у спадному порядку – 900, 500, 200 – поки не підійшли до повсякденної «норми», аби помітили, що в середньому у нашій милій Франції щоночі згорає близько 90 машин. Щось на кшталт вічного вогню, як той, що горить під Тріюмфальною аркою, на честь Невідомого іммігранта. Він визнаний сьогодні, та хоч настав час для болісного переосмислення, ми обманюємо себе.

Маємо незаперечний факт: французька винятковість завершилась. Після Чорнобиля наш кордон незаконно перетнула радіоактивна хмара, й «французька модель» завалилася на наших очах. Однак, будьте певні, завалилася не тільки вона – розбилась на друзки уся західна модель, і не просто під ударами нападу ззовні (тероризму чи африканців, які штурмують колючий дріт Меліл'ї), а із-середини.

Перший висновок, який скасовує геть усі дотеперішні проповіді і балачки, полягає у тому, що саме суспільство – на шляху дезінтеграції – не має жодного шансу спромогтися інтегрувати своїх іммігрантів, адже вони водночас є і результатом, і мимовільним аналізатором цієї дезінтеграції. Жорстока дійсність осьдечки: якщо іммігранти є віртуально поза грою, то ми, ми перебуваємо у глибокій неуспадкованості й у кризі ідентичності. Імміграція та її проблеми – це лише симптоми розпаду нашого суспільства, що воює саме з собою. Або ще: соціальне питання імміграції – це лише більш наочна, грубша ілюстрація вигнання європейця у власній країні (Еле Бежі). Це неприпустима істина: ми самі не інтегруємо власні цінності, а тому, не маючи змоги їх прийняти, ми нав'язуємо їх іншим, добровільно чи силою.

Ми більше не здатні запропонувати хоч що-небудь у термінах інтеграції (до речі, інтеграції у що?), ми – сумний приклад «вдалої» інтеграції, інтеграції абсолютно баналізованого, технічного, комфортно-

го способу життя, стосовно якого ми тільки й клопочемося, щоб нас не турбували. Отож, говорити про інтеграцію в ім'я незнайденого визначення Франції для французів – це просто безнадійно мріяти про власну інтеграцію.

Ми не просунемося ні на йоту, якщо не усвідомимо, що наше суспільство у власному процесі соціалізації секретує і продовжує секретувати щодня цю невблаганну дискримінацію, для якої іммігранти є найпершими визначеними жертвами, але не тільки вони. Це – залишок, сальдо від нерівного обміну «демократії». Це суспільство мусить зіштовхнутися зі ще страшнішим випробуванням, аніж ворожі сили: випробуванням власною відсутністю, власною втратою реальності, з тим, що скоро більше не буде нічого іншого, окрім чужих тіл, що бродять периферією, окрім тих, кого воно виштовхнуло, і які ось тепер виштовхують його. Але жорсткі випадки з їхнього боку водночас виказують, що ж у ньому розладналось, і пробуджують щось схоже на свідомість. Якщо суспільству вдасться їх інтегрувати, воно остаточно припинить існувати у власних очах.

Але, знову ж таки, ця дискримінація по-французьки є лише мікромоделлю світового розламу, що продовжує – якраз під знаком глобалізації – ставити на прою два непримиренних світи. І той самий аналіз, який ми робимо про наше суспільство, може бути повторений на глобальному рівні. Адже міжнародний тероризм – це лише симптом розладнання світового могуття, що бореться із самим собою. Якщо ж шукати вирішення, робимо однакову помилку на різних рівнях, як стосовно наших передмість, так і ісламських країн: геть ілюзорно думати, що ми розв'яжемо проблему, піднімаючи решту світу на рівень західного життя. Розлам є таким глибоким, що у разі, якби всі об'єднані західні сили по-справжньому захотіли його зменшити (стосовно чого у нас є всі підстави сумніватися), вони не змогли б цього

зробити. Сам механізм їхнього виживання і вищості не дає їм це зробити, механізм, котрий, попри усі благоговійні розмови про універсальні цінності, лишень посилює їхнє могуття і розбухує загрозу антагоністичної коаліції сил, які його знищать, або мріють про це.

На жаль чи на щастя, ми вже втратили ініціативу, більше не маємо, як мали упродовж століть, контролю над подіями, й над нами ширяє загроза повернень непередбачених пожеж. Можна оплакувати, оглядаючись назад, провал західного світу, але *«Бог сміється над тим, хто скаржиться йому на біль, якого завдав собі сам»*.

Повернення полум'я у передмістях прямо пов'язане зі світовою ситуацією; але воно також пов'язане з тим, чому дивним чином так і не було пояснення в нещодавній історії нашої країни і що було ретельно приховано так само, як і знання про передмістя. Маю на увазі подію голосування проти Європейської конституції на референдумі. Адже люди, які голосували «проти», не надто усвідомлювали, чому так роблять. Просто не бажали грати у цю гру, у пастку якої вони так часто потрапляли, позаяк вони відмовлялися інтегруватися офіційно із цим зачарованим «так» Європи «золотої рибки». «Ні» сказали ті, кого система представництва вигнала геть, ті, кого було виключено із системи соціалізації. Бачимо спільне несвідоме, та ж безвідповідальність в опусканні Європи на дно, що й у молодих іммігрантів, які палять власні квартали, школи, нагадуючи чорношкірих Вотса і Детройта 1960-х рр.

Добра частина населення отак і живе, культурно і політично, як іммігранти у власній країні, яка навіть більше не може запропонувати визначення своєї національної ідентичності. Усі – неприєднані, за словами соціолога Робера Кастеля. А від неприєднання (*désaffiliation*) до *desafito*, до виклику (*défi*) лише один крок. Усі ці виключені, неприєднані (хай

вони з передмістя, африканці чи французи «з низів») перетворює своє неприєднання у виклик, і в той чи інший момент переходять до дії. Це їхній єдиний, наступальний, спосіб більше не бути приниженими, ані залишеними напризволяще, ані навіть узятими на утримання. Однак, я не впевнений – і це інший аспект проблеми, замаскований під політичну соціологію «у нас все добре», соціологію асиміляції, зайнятості, безпеки – я не переконаний, що вони так вже хочуть, як ми сподіваємось, бути інтегрованими, або узятими на утримання. Без сумніву, за великим рахунком, вони розглядають наш спосіб життя з такою ж поблажливостю чи байдужістю, як ми розглядаємо їхні злидні. Можливо, вони навіть воліють спалювати машини, аніж їздити у них. У кожного своє задоволення. Я не певний, що їхня реакція на добре продуману турботу не буде інстинктивно такою ж, як і на виключення і репресії.

Західна культура підтримується лише на бажанні решти світу до неї долучитись. Тільки-но з'явиться найменша ознака відмови, найменший відступ від бажання, вона втратить не лише усю вищість, але й усю привабливість у власних очах. Адже підпалюють і розгромлюють усе, що вона може запропонувати «найліпшого» – машини, школи, комерційні центри, дитсадки! Якраз те, за допомогою чого хотіли їх інтегрувати, оточити материнською турботою!.. «Й...б твою матір!» – це, по суті, і є їхній слоган. І чим більше намагатимуться їх оточити материнською ласкою, тим більше вони трахатимуть свою матір. Нам слід було би переглянути нашу гуманітарну психологію.

Нашим політикам і освіченим інтелектуалам не зашкодить дивитися на ці події як на побічні наслідки на шляху демократичного примирення усіх культур; насправді ж, навпаки, усе наводить на думку, що це – послідовні етапи бунту, який ще не готовий скінчитися.

Мені дуже сподобався б трохи веселіший висновок, але який?

107

*Переклав Андрій Рєпа за виданням:
Nique ta mère! par Jean Baudrillard
Libération. vendredi 18 novembre 2005*

арлет лагіє

надія
ані
у безплідному
насильстві,
ані
в упокоренні

Після паризького передмістя сплески насильства у народних кварталах поширилися на інші міста. Звісно, не цинічні розмови Шірака про «рівність шансів» могли зачепити молодь! Щодо Саркозі, то щоразу, як він розтулить рота, на вулиці виходять все нові групи молоді, навіть підлітків.

Не йдеться про той водночас демагогічний і провокуючий жест використання датованого війною в Алжирі закону про надзвичайний стан, який впливає на становлення цього руху.

Цей вибух насильства є безплідним. Палити машини своїх батьків чи сусідів, палити автобуси, які обслуговують народні квартали, плюндрувати дитсадки – це свідчить, з боку тих, хто так чинить, про відсутність соціальної свідомості і солідарності. Перетворити життя на ще більш нестерпне для своїх близьких, просто наслідуючи вчинки інших – не єдиний спосіб висловити свій гнів й, напевне, не найліпший.

Але яким чином політичні керманічі – ті, хто при владі, як і ті, хто мріє до неї допнутися, могли б переконати молодь, що, незважаючи на їхнє теперішнє життя, у них є надія на майбутнє?

Бідність кварталів, що перетворилися у гето, безробіття, кричуща відсутність інфраструктури не пояснюють форму, якої набрав, але вони є гумусом, з якого він проростає. Як відважитись стверджувати, ніби для народних кварталів щось роблять, якщо молодь, яка там проживає, день у день констатує, що тут нічого не міняється, може, тільки на гірше? А держава з'являється у низах лише у формі поліцейського контролю у виді масованих втручань спецзагонів, а у верхах – у виді міністрів, які зневажають усе, що не прибуткове.

Більшість правих, а також соціалісти-опозиціонери закликають сьогодні як до кийків, так і до «республіканського ідеалу». Однак, як молодь з народних кварталів може прийняти цю Республіку за ідеал, якщо її створено для багатіїв і можновладців?

Як ставити тих, хто випендрюється, виходячи на роботу, у приклад тим, хто її шукає, але не знаходить?

Як вирвати молодь народних кварталів з-під впливу дрібних паразитів, які промишляють усякого штибу спекуляціями, тоді як життя усміхається лише великим паразитам, що панують над суспільством? І як же їх переконати, що безглуздо палити школи у народних кварталах, тоді як поруч зі спальною школою стільки інших, украй необхідних споруд, навіть не були збудовані, позаяк ті, хто нами керує, на це гроші не витрачають? У той час, як тратимо мільярди на користь багатіїв, школи народних кварталів переповнені, викладачі в них у матеріальній скруті і не можуть передати той мінімум знань, який не мають змоги передати дітям родини – хай то вміти читати, писати, або хоча б навіть говорити без помилок.

Робочий люд не задоволений формою, якої набув цей вибух, і не лише тому, що він – перший, хто від нього потерпає. Молодь – це майбутнє. Однак, творцем якого майбутнього може бути збита з пантелику молодь?

Наші керманічі не можуть дати надію на майбутнє молодим із бідних кварталів. Адже єдина перспектива, яку вони пропонують, це – у ліпшому випадку – індивідуальний успіх для декого з них і смиренність для інших.

Аби бідняцьку молодь не зводити до альтернативи між упокоренням в експлуатації і безплідним насильством, потрібно, щоб робітничий рух віднайшов у собі спроможність до боротьби і, зокрема, політичну волю втілити щодо цієї молоді сподівання на соціальну зміну.

Те, що відбувається у народних кварталах, означає не просто невдачу уряду. Щонайбільше, воно означає невдачу капіталістичної організації суспільства, що прогнила в нерівностях і несправедливостях, які зводять соціальне життя лише до форми розпаду.

Переклав Андрій Пена
Lutte Ouvrière n°1945, 11 novembre 2005

ален бадью

буденне
приниження

«Постійно контрольовані поліцією». Найбільш сильні, найбільш часті з усіх нарікань, які висловлюють молоді бунтівники народу цієї країни, – ця повсюдність контролю і арешту в їхньому щоденному житті, це безнастанне переслідування і чіпляння. Чи дійсно ми усвідомлюємо, що означають ці скарги? Ці порції приниження і насильства, які вони демонструють?

Маю шістнадцятилітнього прийомного сина, який є чорношкірим. Назвімо його Жераром. Він не є продуктом звичних соціологічних і плаксивих «пояснень». Його історія діється у Парижі, от і все.

Між 31 березня 2004 року (Жерарові ще не виповнилось 15 років) і сьогоднішнім днем я не спроможний підрахувати, скільки разів його перевірjali на вулиці. Безліч – іншого слова немає. Арештів – шість! За півтора року... Я називаю арештом, коли його у наручниках відводять у комісаріат, коли ображають, прив'язують до лави, коли він отак залишається годинами, деколи один чи два дні під охороною. За ніщо.

Часто найгірше у переслідуваннях розкривають його деталі. Отож, я прискіпливіше розповім про останній арешт. Жерар разом зі своїм приятелем Кемалем (який народився у Франції, отже, він француз, із турецької родини) близько о пів на п'яту перед приватним ліцеєм (для дівчаток). Допоки Жерар намагається зазнайомитись із котроюсь панночкою, Кемаль веде переговори з хлопцем із сусіднього ліцею про покупку велосипеда. Двадцять євро, велика справа! Підозріла, це точно. Утім, зазначимо, у Кемалю є трохи грошей, бо він працює помічником кухаря, випікає млинці. До них підходять трое пацанів, «малих». Один із них має розгублений вигляд: *«Цей велик мій, а цей здоровило його позичив покататись півтори години тому і не віддав».* Ого! Здається, продавець виявився позичальником. Дискусія. У Жерара є тільки одна пропозиція: віддати

велосипед. Нікому чуже не потрібне. Кемаль згоден. «Малеча» відходить із машиною.

Ось тоді, скрегочучи гальмами, під тротуар під'їздить поліцейське авто. Із нього вилазять двоє, вони наскакують на Жерара і Кемалю, притискають їх до землі, закладають наручники за спиною, потім приставляють їх до стінки. Пішли образи і погрози: *«Наволоч! Виродки!»* Наші два герої запитують, у чому вони провинилися. *«Самі добре знаєте! Ану, поверніться, – їх у наручниках повертають до перехожих на вулиці, – хай усі бачать, хто ви такі і що ви робите!»* Ревіталізація середньовічного ганебного стовпа (півгодинна вистава для перехожих), але з нововведенням – ще до будь-якого суду, навіть без звинувачення. Під'їздить фургон. *«Ви зараз побачите, де раки зимують, коли залишитесь з нами наодинці!».* *«Ви любите собак?»* *«У відділку вам ніхто не допоможе».*

Малеча на вулиці говорить: *«Вони нічого не зробили, вони повернули нам велосипед».* Та наплювати, забирають усіх, Жерара, Кемалю, трьох «малих», велосипед. І цей клятий велосипед винен? Відразу скажемо: ні, про нього навіть не згадають. Там, у комісаріаті, Жерара і Кемалю відділять від трьох інших хлопців із велосипедом, трьох бравих «білих» пацанів, яких відпускають наусібіч. Інша річ – Чорний і Турок. Отут, кажуть нам, найбільш *«прикрий»* момент. Прикуті наручниками до лави, хлопці отримують удари по ногах щоразу, як повз них проходить поліцейський, чуючи образи, зокрема, щодо Жерара – *«тлуста свиня», «чорнопикий»*... Їх піднімають і знову садять, так триває півтори години, вони не знають, у чому їх обвинувачують і чому вони стали здобиччю. Нарешті оголошують, що їх затримано за вияв колективної агресії два тижні тому. У хлопців відвертий шок, вони вже не знають, чого ще чекати. Підпис вартового, обшук, камера. Десята година вечора. Удома я чекаю свого сина. Через дві з половиною години дзвонить телефон:

«Вашого сина затримано з огляду на ймовірність скоєння колективного насильства». Як мені подобається оця «ймовірність»! Попри те, один поліцейський, не такий нарваний, говорить Жерарові: *«Але ти, здається, не схожий на всіх тих ділків. Що ти тут робиш?»* Дійсно, загадка.

Щодо Чорного, мого сина, скажемо відразу, що його ніхто не ідентифікував на упізнанні. «Для нього все скінчилось», – говорить одна трохи розчарована поліцейська. «Прийми наші вибачення». З чого виникла ця катавасія? З доносу, знову і завжди. Наглядач ліцею для дівчаток нібито упізнав у ньому одного з учасників відомих заворушень двотижневої давности. Що, то був зовсім не він? Та ви знаєте, один Чорний, інший Чорний...

Стосовно ліцеїв – винюхування і доноси. Побіжно зауважу, що під час третього арешту Жерара, такого ж даремного і брутального, як і п'ять інших, до його ліцею надійшов запит на фото і шкільні справи усіх чорних учнів. Ви правильно прочитали: чорних учнів. І коли відібрана справа лежала на столі в інспектора, гадаю, що ліцей, перетворившись на філіал поліції, зробив цікаву «селекцію».

Нам телефонують після десятої вечора, щоб ми прийшли забрати нашого сина, він нічого не зробив, вони вибачаються. Вибачення? Хто ними може вдовольнитися? Але ж уявіть, що ті, хто з «передмість», не мають права навіть на вибачення. Накидаючи на повсякденне життя цих підлітків дух безчестя, хто повірить, що це залишиться без наслідків, без руйнівних наслідків? І якщо вони так хочуть побачити докази, то кінець-кінцем – адже їх контролюють безпідставно – може статися так, що одного дня і «колективно» вони дадуть зрозуміти небезпідставність своїх дій, то хто тоді буде дорікати?

Маємо бунти, на які заслуговуємо. Держава, для якої те, що вона називає громадським порядком, є лише спарюванням захисту приватного багатства

і собак, спущених на дітей робітників чи іногородців, просто заслуговує на презирство.

*Переклав Андрій Рєпа за виданням:
L'humiliation ordinaire, par Alain Badiou // Le Monde.
15.11.05.*

андрій репа

сорбона,
специфіка
моменту

давно пішов, разом з їхнім ідеологічним зашморгом. «Нові ліві» покоління 68-го свого часу чудово влаштувалися в неоліберальній системі капіталізму й тепер зовсім не розуміють радикально нової специфіки нинішнього моменту.

* * *

Та специфіка історичного моменту наших днів, його революційна суть полягає у тому, що влада більше не прикриває свої інтереси будь-якою ідеологією або проектом «світлого майбутнього» для мас. Справа в тому, що після розвалу Советського Союзу закінчилася велика епоха «лібералізму» (див. книгу І. Валерстайна «Кінець лібералізму»), коли і Заходу, і Сходу більше не потрібно протистояти один одному «ідеологічно», конфлікт переміщується винятково у площину конкурентної боротьби за ресурси й капітали. Відтепер кожен переслідує свій економічний інтерес, використовуючи для цього політичне алібі («національний інтерес», «права людини») або культурологічне алібі («конфлікт цивілізацій», «непримиренні цінності Заходу й Сходу»), однак, жодного ідеологічного підґрунтя для конфліктів капіталізм більше не висуває. Головне – побільше прибутку й контролю над природними й людськими ресурсами. Усе інше – «література», ідеологічні тимчасові атавізми великої епохи лібералізму, риторика якого ще якось цінують відсталі країни «третього світу». Увесь же «цивілізований» світ приймає ідеологію свобод і прав людини тільки в поліцейській системі стримування й регулювання. Тому «демократія» в таких поліцейських суспільствах («суспільствах контролю», як говорив Жіль Дельоз) може визначатися не інакше як «диктатура закону і права». Але сьогодні ніхто серйозно не буде стверджувати, що у світі діє який-небудь інший закон і право, ніж право сильнішого й багатшого (погляньте, з одного боку, на Ірак і Іран, а з другого – на США й Росію – і все стане

зрозуміло). Ось така специфіка нашого моменту. Ніякого глобального «позитивного проекту майбутнього», що традиційно стримував повстанські пориви мас, нинішні володарі світу не мають. Усе, що вони можуть запропонувати, це переспів старого гасла класика лібералізму Франсуа Гізо: «Збагачуйся, як можеш, будь сам за себе – або помри».

Але що робити за таких умов – коли влада відверто й цинічно вишкірює свої зуби – революційному суб'єктові? Залежно від регіону, революційні повстання проти реакціонерів усіх мастей бувають або відверто «німими» (найчастіше в багатих країнах «першого світу»: наприклад, масові й систематичні підпали машин у передмістях Західної Європи без якихось політичних заяв – різючий контраст із потоками краснобайської балаканини травня 68-го), або надто «балакучими» (як, наприклад, події минулої зими в Україні, які врешті-решт на хвилі риторики про «демократію і ринок» привели лишень до перетасування владних еліт, які донині не можуть заткнутися й виливають словесний «понос» один на одного в мас-медіа).

Отож, революційний суб'єкт сьогодні збагнув, що будь-яка ідеологічна «балаканина» грає на руку тільки реакціонерам і капіталістам, які кидають проти незгодних ідеологічні й силові апарати держави (там, де не допоможе підручник професора або требник священика, завжди ефективно спрацює поліцейський кийок або звільнення з роботи). Але у громадян залишаються два фундаментальні права, які вони не без зусиль завоювали упродовж останніх століть класових боїв: «право на непокору» і «право на права», які належать усім і, передовсім, кожному пригнобленому. Тобто, якщо спростити, сьогодні, як ніколи, слід вимагати виконання того, без чого сучасна держава як така є немислимою: «права на громадянську дію». Прочитуємо І. Валерстайна: «Стратегія боротьби на багатьох фронтах різноманітними групами, кожна з яких є складною

за складом й внутрішньо демократичною, володіти-ме однією тактичною зброєю, яка може виявитися непереборною для захисників статус-кво; ця зброя – *приймати стару ліберальну ідеологію буквально й вимагати її повного здійснення*. Наприклад, маючи справу з масовою нелегальною міграцією з Півдня на Північ, хіба не буде прийнятною тактика вимоги принципу необмеженого вільного ринку – відкритих кордонів для всіх, хто хоче приїхати? Зіштовхнувшись із такою вимогою, ліберальні ідеологи можуть тільки відкинути свої пісні про права людини й визнати, що вони зовсім не мають на увазі свободу еміграції, оскільки не мають на увазі свободу імміграції... Я говорю тут не про що інше, як про тактику перенапруги системи шляхом прийняття її претензій і декларацій серйозніше, ніж того хотіли б пануючі сили» («Після лібералізму»).

Отже, специфіка нинішнього моменту вимагає того, щоб революційний суб'єкт ставився буквально до ідеологічних і політичних обіцянок держави, які вона, звісно ж, сама не сприймає всерйоз. (Як от, до обіцянок Ющенка «бандити сидітимуть в тюрмах» або обіцянок Януковича «поліпшимо життя громадян уже сьогодні», – які є реакційними й брехливими самі по собі через свою практичну завищену недосяжність, – слід сприймати прямо і «наївно», ніби за чисту монету, чого держава ніколи ні від кого не очікує, оскільки логіка ліберального реформізму проектує політичні фантазми громадян винятково на «світле майбутнє».)

Тому так жалюгідно й безпомічно (якщо не лицемірно) виглядають сьогодні свого часу «революційні» вимоги епохи 68-го: «Бажай неможливого», «Заборони забороняти», «Уся влада уяві», «Насолоджуйся без обмежень» тощо. Коли система наступає на твої права й свободи, тобі як ніколи хочеться знати, що ж реально тобі загрожує і як улаштована ця система. Революційний суб'єкт сьогодні стає на суворі позиції критичного реалізму

й розуму, класичного політичного позитивізму, повернення «великих наративів» безкомпромісної визвольної політики, водночас враховуючи нинішню складність і кризовий стан світу праці, комунікацій і свобод.

* * *

Отже, виступи французьких студентів – частина глобальних революційних сплесків проти неоліберальної політики свого уряду. Формальною причиною обурення послужила ратифікація Сенатом нового трудового закону, т. зв. «контракту першого найму» (CPE), який є лише частиною ширшої реформи трудового законодавства під назвою «контракт нового найму» (CNE). CPE (інша назва – «молодіжний контракт») стосується тільки молодих працівників до 26 років, що дозволяє роботодавцеві без будь-якого пояснення звільнити молодого службовця з роботи. Масштабніший договір CNE вже узаконює подібне звільнення робітників будь-якого віку, від 14 до 65 років, і покликаний лібералізувати «рівність шансів» на ринку праці. Владі здається, що подібна реформа дозволить збільшити зайнятість серед населення й загальну мобільність ринку праці.

Протест студентів, як і протест бідняцьких передмість наприкінці 2006 року, став логічною відповіддю світу праці світові капіталу на неоліберальну реструктуризацію прав. Адже молодь – це не просто учні й студенти, це також найнезахищеніша й найуразливіша категорія найманих робітників. Усім відомо, що студент після закінчення школи змушений працювати або підпрацювати. Тільки деяким забезпеченим юним буржуа можна цілком покластися на матеріальну допомогу своїх батьків (такі найчастіше й залишаються у наукових інституціях: чи не тому вони настільки консервативні?) й інвестувати свій капітал у досить недешевий «риннок знань». Допомоги, яку пропонує держава юна-

кові чи дівчині з простої родини, без необхідної соціальної бази (а при неоліберальному відкати соціальних прав і гарантій її усе менше й менше) зовсім не вистачає, і молодій людині, ціною приниження і поступок, доводиться продавати свою робочу силу куди завгодно, на ту панель, де були б раді поексплуатувати «салагу» або «дівчисько» без диплома, стажу чи досвіду. Економічна криза передусім б'є по молоді. Студенти – це найбільш незахищений пласт найманих робітників (якщо додати до цього відому поправку, «...якому нема чого втрачати, крім своїх оковів», одержимо класичне визначення «пролетаря»), які щоденно зіштовхуються з принизливими умовами проживання (горезвісні гуртожитки або батьківська опіка), світом криміналу (наркотики, проституція, поліція), корупцією й вимаганнями чиновників, реакційністю, тупістю або диктаторськими повноваженнями старої професури, екзистенціальними пошуками й душевними кризами...

Найчастіше серед студентів, що захопили аудиторії, звучить слово «pécarité»: це одночасно й несталість, ненадійність, хиткість, і недовготривалість, – от що тотально пронизало сучасний світ праці. Сьогодні тобі посміхнувся «шанс», а завтра ти вже на вулиці. І всім наплювати, – адже неолібералізм розуміє соціальну рівність не в координатах захисту й гарантій, а в термінах казино: «рівність шансів», – коли виграти може тільки один, а решта програють.

Тому таким насущним сьогодні постає питання робітничої й студентської низової солідарності. Тому студенти у своїх письмових заявах і петиціях протесту ставлять себе, студентів, в один ряд з іншими групами, у які вони увіллються вже завтра: *«Робітники (saliariés), безробітні (chômeurs), незахищені (pécataires)! Усі на страйк! Усі на маніфестацію в четвер 16 і суботу 18 березня! Усі на радикальні дії!»* Студенти знову виходять на багато-

тисячну демонстрацію разом із найбільшими робітничими й студентськими профспілками: CFTD, CGT, FO, CFTC, CFE-CGC, FSU, UNSA, Solidaires, UNEF, UNL, FIDL і «Студентською конфедерацією»... Вимога проста і чітка – скасувати «контракт першого найму»! Усі прекрасно розуміють, що це не «дріб'язок», не «відступне», а удар по самій структурі неоліберальних реформ правого уряду Саркозі і Вільпена (обидва висувують свої кандидатури на президентські вибори-2007 і є суперниками, що було помітно з їхніх учинків під час заколотів у передмістях у листопаді 2005 р., проте, цього разу в боротьбі зі студентами, вони виявляють пречудову «класову» солідарність буржуазії – Сарко влучно зазначив з цього приводу: «Успіх може бути персональним, але невдачі завжди колективні»). Уряд дає зрозуміти, що закон прийнято й оскарженню не підлягає.

Сьогодні, 12 березня, пройшла велика студентська конференція, у якій взяли участь студенти 40 університетів Франції. Вони вирішили не здаватися й продовжувати боротьбу. У ці хвилини Сорбону оточили жандарми й спецслужби CRS. Класова боротьба світу праці проти світу капіталу триває. Не маємо ані краплини сумнівів, на чиєму ми боці.

12 березня 2006 року

андрій репа

ілюзії
молодости.
сніданок на
кладовищі
неолібералізму

Юність, таємничий континент...

Психоаналітики визнають, що підлітків, цю «загадкову націю юні», вивчати складніше, аніж дітей, позначених традиційним едипальним трикутником (мама-тато-я). Особливо, коли сучасне суспільство робить усе, щоб інфантильність ніколи не закінчувалась. Молодість – це не вік, це стан душі, кажуть нам. Приблизно відомо, коли починається це, за висловом Русо, «друге народження», «момент кризи» (11-12 років), але коли воно закінчується? Початком самостійного життя, фінансовою незалежністю, закінченням навчального закладу, народженням власних дітей, досягненням віку Христа? Складно сказати. Понад те, сучасні суспільства не витворили властивих для традиційних суспільств ритуалів переходу, ініціації у доросле життя. Межі між дитячістю і зрілістю стираються. Маємо занадто досвідчених підлітків та інфантильних дідусів.

Нам йдеться про підлітковий вік, оскільки подальше життя молодій людині залежить від особливостей становлення цієї непростой фази переходу, мутації. «Господи, і що вийде з цієї дитини, чи стіл, а чи тарілка?» – бідкається учитель, спостерігаючи за незграбною ученицею. Власне, підлітковий вік і є тим віком, коли особа ще ані господь, ані стіл, ані тарілка. Цей період можна порівняти з моментом, коли омари і лангусти гублять свою мушлю і ховаються під скелею, щоб дочекатися, коли наросте нова. У цей час будь-яке uszkodження може залишити на їхньому тілі довічну близну. Цей час не є простим для підлітка, – коли він чи вона втрачає довіру до оточуючих, на допомогу приходять уявний світ.

Перша робота уяви активізується у трирічній дитини і спрямована на людей, що її оточують. Щойно переживши едипівську кризу, дитина занурюється у стан «латентної» сексуальності, коли вона усвідомлює, що є дитиною і очікує свого майбутнього, зберігаючи, тим не менше, ідеалізовані

почуття до матері та довіру і страх до батька. Судження про навколишній світ дитина виносить з суджень своїх рідних. У віці одинадцяти років, разом з пробудженням сексуальності, у підлітка активізується друге життя уяви, спрямоване на зовнішній світ. Проблеми та інтереси сім'ї продовжують сприйматися як основні, але віднині дедалі більше переважатиме цікавість до моделей, пропонованих суспільством. Уся енергія йде на стосунки з товаришами у школі, у спортивних гуртках тощо, а також на уявне життя, яке пропонує телебачення, комп'ютер, читання або ігри. Разом зі статевим дозріванням уява штовхатиме підлітка назовні, щоб, так би мовити, виміряти неспівмірність між уявним і реальним світом усередині символічних спільнот.

Можливість відрізнити уявне життя від реального й визначатиме ступінь дорослішання. Фізіологічні зміни супроводжуються психічним збудженням від захоплення мас-медійними «зірками», що прийшли на зміну героям лицарських романів, а коливання між депресією та екзальтацією змушує шукати ідеали поміж «естетами», «борцями за свободу» чи ватажками місцевих вуличних зграй. У певному сенсі розділення уявного та реального є проблематичним, і в цьому й полягає драматургія молодости.

Починається ідентифікація «другого порядку», яку знаменує входження до Культури, до світу інших й Іншого. Це світ переходу, досвіду, безконечної низки зачарувань і розчарувань, насильства й експерименту. У світі культури молода людина має справу не з ідентичністю, а ідентифікацією. Справді, будь-яка ідентичність – це насамперед процес ідентифікації, адже жодна ідентичність не дається і не здобувається раз і назавжди; її піддають випробуванню і ревізії, ризику і підвішуванню, грі й інтерпретації. Ідентифікація завжди має *трансіндивідуальний* характер, себто вона не є ані чисто індивідуальною, ані чисто колективною. Звичайно, самість може переживатись як абсолютно унікаль-

на і неповторна, однак це не означає, ніби вона не пов'язана з системою реальних чи символічних суспільних відносин. Так само колективна ідентичність, або стосунки приналежності (те, що дозволяє говорити «ми»), в дійсності може існувати лише між індивідуальних систем уявлень та через них. Ідентифікацію отримують від інших, і вона завжди залежить від існування матеріальних інституцій, а отже, від можливості символізувати свої та чужі ролі, зв'язки і розриви. Це можуть бути як неформальні, «антисистемні» інституції, так і офіційні, панівні (які Луї Альтюсер називає державними ідеологічними апаратами).

Звідси можна зробити висновок, що жодна ідентичність не є однозначною. Вона поєднує численну кількість ідентичностей (сексуальних, професійних, релігійних, національних, лінгвістичних, естетичних тощо), які водночас, так би мовити, ми обираємо і які нас обирають. Ця множинність є *наддетермінованою* (ще один термін Альтюсера, запозичений з психоаналізу), тобто вона виконує кілька функцій водночас (я не є «студентом» *лише* для того, щоб навчатись; я не є «учителем» *лише* для того, щоб навчати). Кожен вибір детермінує *інша сцена* – це не обов'язково «бутон троянди» громадянина Кейна (з однойменного фільму Орсона Велса), а ціла система взаємодії між матеріальним та ідеальним, реальним та уявним, «духом» і «кісткою», насильством і розумом, універсальним і партикулярним.

За межами Гегеля

Сьогодні цю діалектику називають Культурою. Свого часу ідея Гегеля полягала у тому, щоб перетворити це насильство множинностей в етичну розумність універсальної (правової) держави (*Sittlichkeit*), що звільняє індивідів від їх «нецивілізованості», «дикості», притаманної зокрема і молоді, опосередковуючи їхні партикулярні *конкретні*

спільноти (сімейні, регіональні, релігійні, професійні, політичні тощо) в *абстрактній* – універсалізуючій – ідентичності (за допомогою права, освіти, публічних функцій, соціального громадянства). Таким чином, індивіди стають суб'єктами. Абстрактна ідентичність стає умовою можливості для конкретних ідентичностей. Йдеться про те, щоб зруйнувати первинні неконтрольовані приналежності, аби не просто їх знищити, а радше відтворити їх як окремі прояви та опосередкування колективної політичної ідентичної (держави). Це складний процес денатурації, диференціації первинних ідентичностей, селекції та ієрархізації між ними залежно від державного інтересу, а отже, боротьби за визнання.

Іншими словами, це одночасний і подвійний рух *дезідентифікації* та *ідентифікації*, але контрольований державою, або «вищою» спільнотою, етичними патернами громадянського суспільства. Цей рух можна назвати «інтенсивною універсалізацією» (коли прийняти розрізнення Етьєна Балібара між інтенсивною та екстенсивною універсалізацією) у тому сенсі, що він звільняє індивідуальність від її «природного» ув'язнення в одній спільноті (для молодих людей це насамперед сім'я), відкриваючи простір для гри, в рамках якої індивід приймає і приміряє численні ролі чи маски.

Однак, залишаються протиріччя, які не вписуються у гегелівську діалектику. По-перше, вона нехтує тим фактом, що деконструкція первинних ідентичностей, що вважається звільненням індивіда від архаїчних форм насильства, є так само надзвичайно жорстким процесом *насильства*. У рамках цієї діалектики ми не отримуємо відповіді на питання про наслідки та «ціну» цієї свободи, що виливається у внутрішні та зовнішні форми агресії. Більше того, держава і є тим «легітимованим насильством», що відчужує та дисциплінує індивідів, нав'язує їм свої правила і цінності.

По-друге, ця теорія не помічає, що універсалізуюча спільнота (держава) є насамперед *спільнотою*, а отже, тим, що мусить бути вигадане, уявлюване (згадаймо мотив «уявлюваної спільноти» від Е. Ренана до Б. Андерсона). Субстанція спільноти залежить від складної мережі уявлюваних зв'язків, кордонів, місць пам'яті та мітів історії. Спільнота неможлива без ідентифікації дезидентифікації. Інституцій замало, потрібна ще фікція. Проте в процесі глобалізації, коли кордони більше не є чіткими, а транснаціональні апарати комунікації і контролю розмивають межу між (національними) інституціями та (наднаціональними) регуляціями, більше не існує держави та *Sittlichkeit* на рівні політичного уявного. Політичне стає трансполітичним. Вочевидь, функцію «вищої» спільноти виконують відтепер телевізійні канали та інтернет-мережі.

Третє протиріччя полягає у самій природі громадянського суспільства. Гегель називає *bürgerliche Gesellschaft* насамперед як систему ринкових відносин, приписуючи останній головну функцію індивідуалізації суб'єктів, у процесі відділення традиційних зв'язків та поширення договірних стосунків. Аби стати універсалізуючим началом, держава мусить інкорпорувати у себе деструктивну силу (негативність), властиву для свого іншого (економічного процесу). Але ця негативність, натомість, розбиває і нищить усе, що не є «абстрактною працею». З одного боку, Гегель чітко говорить, що автономний рух приватної власності неминуче призводить до поляризації між багатством, що перевищує будь-які потреби, та бідністю, що ледь не відкидає людину за межі існування, але, з іншого боку, він уявляє цю поляризацію між *Klassen*, що руйнують самі основи людської спільноти, як *маргінальне* явище. Уже Марксові випаде довести, що те, що Гегель бачив на маргінесі, насправді перебуває у самому центрі...

Чи не стають ці висновки вирішальними для розуміння молоді в новітні часи? Універсальні про-

блеми ідентичності і насильства, праці та освіти, культури і товару безпосередньо вдаряють по молоді. Водночас, перебуваючи на маргінесі і в центрі суспільства, молодь і ставить під сумнів, і дошукується нових форм універсальності. Це і спротив проти насильства держави та її репресивних апаратів, це і контркультурний рух, спрямований на пошук нових форм вираження ідентичності та «звільненої» уяви, зрештою, це і колективні пошуки політичного суб'єкта, що формується у нових класових битвах та соціальних рухах...

Від бунтівливих та утопічних ідей «антисупільства» молодь доходить до висновків, сформульованих у гаслі: «Інший світ можливий». Усе починається з заперечення, але приходять до усвідомлення необхідності утверджувальних проєктів.

У цьому процесі можемо виокремити два одночасні рухи усередині суспільних множинностей: становлення-мажоритарним та становлення-міноритарним (якщо скористатися дельозівськими поняттями). Складно віддати тому чи іншому становленню перевагу, – і перше, і друге є необхідним для емансипативної політики. Перше – це організація масових рухів, спрямованих на те, щоб громадяни контролювали державу та її інституції; ба більше, колективно брали в руки цей контроль і захоплювали владу з метою її радикальної демократизації. Друге – це автономістський рух, спрямований на винайдення нових форм мікрополітичних зв'язків у повсякденні; це низове громадянство, що дошукується неавторитарних шляхів «зміни світу, не захоплюючи владу» (Джон Головей). Перше становлення критикують за амбіції здобуття гегемонії, з неминучими у цьому випадку ризиками утворення «тотальної» (коли не «тоталітарної») ідеології; друге становлення наражається на небезпеку розчинитися у заплутаних сітках суспільства контролю та споживання в епоху пізнього капіталізму.

Між ілюзією та симуляцією

А що, як «молодь» – це своєрідна пастка для розуму, певна індустрія, зручна модель, яку легко повернути проти неї самої? Ми говоримо про молодість у термінах романтизму, надчуттєвості, максималізму, патосности, примхи, пози, поверхневості, моди, минушості тощо. Молодість особливо чутлива до нового, до творчого, до бунтівливого (протест проти норм, традицій, канонів, фіксацій, несправедливості, штучності, залежності)... Від молодих нічого іншого й не очікують. Але, водночас молодь є найпершим і найпривілейованішим об'єктом для маніпуляції з боку мас-медіа, індоктринації з боку освітніх установ, жертвою пасток і зваблювання суспільства споживання. Молодь, недосвідчену і незахищену, найлегше експлуатувати і тероризувати матеріально та інтелектуально. Кому, як не молодим, найлегше нав'язати фальшиві цінності, ідеї та емоції? Підмінити мрії «ідеологією», вкрасти сни «фабрикою сновидінь», купувати за безцінь, застрашувати авторитетами? Темні плями найліпше видно на білому...

Індустрія грає на цій вразливості, й окрема сім'я просто не спроможна вистояти перед компаніями, котрі витрачають мільярди доларів, аби звабити їхніх дітей. Чи етично маніпулювати? Чи етичний капіталізм як такий? Корпорації не ставлять собі таких запитань, – їхній інтерес в іншому: продати товар, сформувані попит, максимізувати прибутки, розширити долю на ринку. Молодь стає споживачем товарів, у яких немає життєвої потреби. Ось вона, іронія вторинної ідентифікації у рамках суспільства споживання – продукування «вторинних потреб»! Треба змусити людину жадати нікому не потрібні речі, створюючи штучні потреби, нав'язуючи філософію нікчемності (*futility*), де самосприйняття людини зводиться до питання: скільки вторинних потреб я можу задовольнити?

Але ця ситуація приховує і фундаментальний ігровий момент. Адже діти купують шоколадку «кіндер-сюрприз» не заради шоколаду, а заради сюрпризу. Тут уже задіяна логіка не так споживання, як бажання. Споживають не просто речі, а образи, мрії, історії та стиль життя. За великим рахунком, ми торкаємось рівня *ілюзії*, позаяк остання етимологічно пов'язана з поняттям гри (*ludus*). Перебувати в ілюзії – вплутатись у гру. Ми почуваємося комфортно, поки можемо контролювати ситуацію, утримуючи дистанцію для відступу, а отже, й для рятівної невіри: усе це «гей-би», не по справжньому... Коли губимо цей контроль (а ми його таки губимо), не знаємо насправді, чи продовжуємо грати, чи це щось більше, ніж гра, – входимо у стан зачарування. Хтось назве цей стан товарним фетишизмом... Бен'ямін вважав, що так капіталізм не «розчарує» світ (М. Вебер), а радше знову зачарує його, робить з нього «dreamworld» (С. Бак-Морс).

Але чия це гра, хто замовляє музику, за які ніточки смикає лялька? Молодь водночас ставить ці запитання і поринає з головою у спіраль зачарованої гри. Бодрійяр пропонує радикальну гіпотезу: «Світ – це ілюзія, нестерпна ілюзія, й усі зусилля – наука, техніка – спрямовані на те, щоб її заклясти, відвернути. Усі ці заклінальні зусилля – це те, що доречно назвати симуляцією. Ілюзія та симуляція протистоять одна одній, вони антиномічні, натомість традиційно прийнято ототожнювати ілюзію та симуляцію». Коли Холден Колфілд кидає школу (вже вчорверте), бунтуючи проти лицемірства і тупости освітньої системи, яку пораду дає йому система вустами директора школи та учителя історії? Йому пропонують симулювати, визнати, що все це «чесна гра». «Але життя *дійсно* є грою, мій хлопчику, і грати треба за правилами». І Колфілд втікає від системи, він кидається на пошуки щирості не кудись на край світу, а у саму гущу фарисейського світу дорослих, де він годує усіх побрехеньками і ви-

гадками, тим самим відплачуючи зовнішньому світові тією ж монетою – симуляцією.

Індустрія розваг симулює молодість. Система освіти симулює свободу. Усі симулюють. Інша річ, як. Можливо, має рацію учитель Антоліні, цитуючи німецького психоаналітика Вільгельма Штекеля: «Ознакою незрілості людини є те, що вона хоче благородно померти заради доброї справи, а ознакою зрілості є те, що вона хоче смиренно жити заради доброї справи».

Але чим відрізняється ілюзія від симуляції? На думку Бодрійяра, ілюзія має справу зі смертю, тоді як симуляція знищує смерть як фундаментальну інституцію «символічного обміну». Дитяча психоаналітикиня Франсуаз Дольго говорила: «У той день, коли дитина усвідомлює, що дорослі не мають відповіді з приводу смерті, вона виходить з едипівської залежності від батьків, які, ймовірно, знають усе». Утікаючи, обманюючи, накладаючи на себе руки, шукаючи інтенсивного зачарування, входячи у дорослий світ з «чорного боку», молодий анти-Едіп бачиться зі смертю, яку дорослі вже давно прогнали зі свого світу за допомогою симуляції. Смерть – це частина світу постедипальної молоді. У сучасному кінематографі саме діти спілкуються з мерцями у своєму повсякденні, – лишень згадаємо фільми «Шосте відчуття», «Інші», «Дзвінок»... Колфілд постійно спілкується зі своїм померлим братом Аллі як з особою, якій не треба брехати. Власне, він може спілкуватися відверто лише з ним і ще з маленькими дітьми. Він бачить межу між життям і смертю і мріє займатися в житті одним: «Розумієш, я собі уявив, як маленькі дітлахи граються увечері на величезному полі, у житті. Тисячі дітлахів і навколо – жодної душі, геть нема дорослих, окрім мене. А я стою на краю прірви, над прірвою, розумієш? І моя справа – ловити дітлахів, аби вони не зірвались у прірву».

Пруст вважає, що у дитинстві ми помираємо багато разів, більше того, у цьому – «жорстокий закон» мистецтва: «Адже я розумів, що помирати – це не щось нове, навпаки, уже в дитинстві я чимало разів помер... Віктор Гюго сказав: «Необхідно, щоби трава росла, щоби діти помирали». Я стверджую, що закон мистецтва є жорстоким, згідно з яким люди помирають, і ми помremo, випивши до дна чашу страждань, щоби проросла трава – не забуття, а вічного життя – густа плодоносна трава мистецтва, на якій прийдешні покоління влаштують веселий – не тривожачись за тих, хто спить під нею – «сніданок» («Віднайдений час»).

Безперечно, тут є натяк на відому і скандальну свого часу картину Едуара Мане «Сніданок на траві» (1862-63). Кажуть, що сам Наполеон III розлючено відшмагав полотно нагайкою. Річ у тім, що академічне мистецтво дозволяло зображати оголену жінку в античному чи мітичному антуражі, але тут ця Венера сидить на пікніку серед молодих художників у досить пікантній ролі світської розпусниці. Вуаль метафори знята, жінка є просто жінкою, занадто реальною, щоб виконувати алегоричні функції. Де купідони, сатири, кентаври? Навколо неї сидить місцева богема, а Венера, либонь, працює повією. Але Пруст ладен вбачати у цій сцені й атеїстичну алегорію бенкету на кладовищі культури: ця жінка – блискавка сексуальності, що пролетіла поміж Імперією та Революцією, це сама Смерть, що приносить життя мистецтву, яке не турбується про своє коріння, адже важить насправді тільки ось ця радісна мить зустрічі, афективна спільнота, ось ця трава і дружня бесіда.

У термінах Дельоза йдеться про *детериторіалізацію* та *ретериторіалізацію*. Уся молодість – це зіткнення цих рухів. Мистецтво і бунт детериторіалізує самість, натомість капітал і держава її ретериторіалізує. Але самість – це креслення ліній, становлення-іншим, вислизання, зрада, листя тра-

ви (В. Вітмен). Для Дельоза ця колізія найкраще винаочнюється на прикладі різниці того, як *мислить* література – англо-саксонська і французька (умовно): «Французи мислять загалом поняттями дерева: дерево пізнання, місця розгалуження, альфа і омега, коріння і верхівка. А тут ми бачимо траву. Трава не тільки посеред усього, але й росте як середовище. Це проблема англійців або американців. Трава є втечею, а не укоріненою осілістю. У голові у нас трава, а не дерево: ось що означає мислити, ось що таке мозок, «своєрідна нервова система», – трава». Не важко здогадатися, що Пруст у цій системі координат є радше «англо-саксонським» письменником... «Лоуренс викривав те, що йому здавалось притаманним усій французькій літературі – пристрасть до «брудних таємниць»... Маленька таємниця зазвичай приводить до сумної, нарцисичної і праведної мастурбації: такою є сутність фантазму! «Трансгресія» – добра концепція для семінаристів під указкою папи або священника, тобто хитрунів. Жорж Батай – цілком французький автор: він перетворив маленьку таємницю на сутність літератури, з матір'ю всередині, священником внизу і Оком зверху... Сьогодні багатьох можна побачити, як вони йдуть і кричать: хай живе кастрація, адже в ній Початок і Кінець бажань!... Безнастанно виводять нові породи священників для брудних таємниць, які не мають іншої мети, окрім як домогтися визнання, і засунути нас назад у найчорнішу діру і збудувати перед нами якомога вищу стіну».

Очевидно, на Дельоза не міг не вплинути фільм Алена Паркера «The Wall» (1982), коли він порівнює соціальну систему з поєднанням білої стіни та чорної діри. «Ми завжди пришпилені до стіни панівних значень, ми завжди утиснені в діру власної суб'єктивності, у чорну діру свого Я, котре нам дороге понад усе. На цій стіні записані усі об'єктивні детермінанти, що нас фіксують, обрамовують, ідентифікують і роблять упізнаваними; у цій дірі ми

мешкаємо, разом із нашою свідомістю, з нашими почуттями, нашими пристрастями і добре відомими брудними таємницями, з нашим бажанням заявити про них». Для Дельоза бажання, як вважає дехто, не є універсальною панацеєю звільнення; саме бажання може бути стіною, пасткою, чорною дірою. Слід навчитися вислизати, прослизати крізь розлами і розриви. Стіна – це симуляція зв'язності, єдності, комунікації. Коли Влада чи навіть Бог говорить «давайте поговоримо», йдеться про те, щоб нав'язати вчення, доктрину, «науку», «техніку», симуляцію. Говорити ні про що. Усе вже сказано: Влада є Влада, Бог є Бог. Справжнє спілкування починається, коли покров симуляції розриваємо; коли Бог відвертається від людини, яка відвертається від Бога. «Це історія Іони: пророк упізнається за тим, що обирає протилежний бік, порівняно з тим, який указує йому Бог, й тим самим вірніше слідує божій заповіді, аніж якби він слухався». Зійти з натоптаної стежки симуляції (на якій нічого не росте) означає креслити лінію втечі, зануритись у саму реальність ілюзії – «над прірвою в житті».

Ідеологія постмодернізму

Неолібералізм кінця XX-го і початку XXI століття стає синтезом протесту та конформізму. Насправді суспільство споживання, либонь, іронічно ретериторіалізує філософію самого Дельоза. Більше того, Жіжек доходить до того, що називає його «ідеологом пізнього капіталізму». До прикладу, він розповідає про молодого япі у метро, який читає книжку Дельоза-Гватарі «Що таке філософія?». Здавалось би, піжон має бути збентежений, скандалізований тим, що прочитав. Ця ж бо книга написана проти таких, як він. Аж ні, навпаки: «Замість здивованого погляду, на його обличчі висвітиться ентузіазм, коли він прочитає про позаперсональну імітацію афектів, про комунікацію афективних суб'єктивностей на рівні, що випереджають значен-

ня: «Та ж саме так я роблю рекламу!» Або коли він прочитає про руйнування меж автономної суб'єктивності і про відкрите уподібнення людини машини: «А це нагадає улюбленого воїна-трансформера синочка, який перетворюється на машину!» Або про постійне перевинайдення самого себе, відкритості множинності бажань, що підштовхують нас до межі: «Хіба це не мета відеогри про віртуальний секс, над якою я зараз працюю? Адже це вже не питання відтворення реального сексуального акту, а зруйнування встановлених кордонів реальності і уявлювання нових способів нечуваної інтенсивності сексуальних задоволень!»

Неолібералізм реконвертує анархістські гасла у валюту ринкових цінностей. Бунтарська молодь 60-70-х шукала свободу – зрештою, справжнім простором свободи був проголошений вільний ринок. Ненависть до держави приводить до реалізації закликів покінчити з публічним сектором та соціальним страхуванням. Підірвати владу уряду... заради свободи корпорацій. Соціальне звільнення? Отримайте вільних підприємців, розкутих менеджерів і незалежних япі. Відповіддю на сексуальну революцію є розгалужена порноіндустрія. Контркультура поглинається шоу-бізнесом. Незалежні інтелектуали стають експертами. І так далі.

Постмодернізм – це ідеологія пізнього капіталізму, його «культурна логіка» (Ф. Джеймісон). Тому слід, бодай панорамно, оглянути цю «логіку» з точки зору культурної критики ідеологій в контексті товарної глобалізації. На думку Йорана Терборна, політичним завданням цієї ідеології була атака не так на «великі наративи», як на «модерністську» лівицю. Це був дрейф більшості (але не всіх!) розчарованих лівих інтелектуалів у стан правих ідеологів і, врешті-решт, встановлення ними культурної гегемонії (цей перехід таки благополучно завершився упродовж 1980-90-х років). Перескочити до правих було складно, треба було поступово підірвати під-

валини лівої ідеології зсередини. Джефрі Александер вважає, що на філософському рівні «постмодернізм слід розглядати як спробу скорегувати проблему значення (meaning), що спричинилася поразкою «шістдесятих». Крах молодіжних революцій 60-х на Заході приводить до появи постмодернізму як домінуючої системи.

Постмодернізм, вочевидь, виник у колах так званої «культурної лівиці» (*Cultural Left*), прихильники якої, за словами Річарда Рорті, «спеціалізуються на тому, що вони називають «політикою розрізнення», або «ідентичності», або «визнання». Ці культурні ліві більше розмірковують про стигму, ніж про гроші, більше про глибокі і приховані психосексуальні мотивації, ніж про недалекоглядну і очевидну жадобу». Вони відразу зосередили увагу на «маленьких людях у маленьких групах», вимагаючи дискурсивного консенсусу і «політкоректності» у питаннях плюральних форм існування («мультикультуралізм»). На рівні дискурсивних практик витворилася нова мовленнєва «вульгата» з корпусом обов'язкових термінів і фігур. П'єр Бурдьє і Лоїк Вакант констатують появу неоліберального дискурсу: «В усьому розвиненому світі керівництво та службовці різних країн, медійні інтелектуали та журналісти найвищого рівня одностайно заговорили дивною новомовою. Її терміни ніби вигулькнули нізвідки, проте лунають у всіх на вустах: «глобалізація» та «гнучкість»; «управління» та «зайнятість»; «underclass» та «exclusion»; «нова економіка» та «нульова толерантність»; «комунотаризм», «мультикультуралізм» та їхні «постмодерні» родичі – «етнічність», «меншинства», «ідентичність», «фрагментація» тощо». Такий, за словами дослідників, «символічний імперіалізм» сприяє поширенню нових форм *насильства* (наприклад, як вірно підмітив соціолог Александр Тарасов, російські постмодерністи зробили все, що змогли, аби фашизувати путінську Росію, позаяк «із постмодерністської

точки зору не існує ієрархії теорій, усі позиції рівно відносні щодо інших, а отже, й фашизм є такою ж рівноправною і законною позицією, як усі інші»).

Також, як демонструє у своїх останніх працях філософ Етьєн Балібар, для дискурсу сучасного «мультикультуралізму» притаманний досі нечуваний «диференціалістський» *расизм*, що ґрунтується вже не на біологічних теоріях, а на культурних – неподоланих і чітко зафіксованих – особливостях тої чи іншої нації. Його аналіз продовжують Антоніо Негрі та Майкл Гардт: «Цей плюралізм припускає усі відмінності, які стосуються того, ким ми є, аж доти, поки ми граємо за правилами нашої раси. Расові відмінності, тим самим, є випадковими в принципі, однак необхідними на практиці як індикатори соціального розподілу. Отож теоретична підміна раси або біології культурою у парадоксальний спосіб трансформується у теорію збереження раси». Автори роблять висновок, що сучасні постмодерні теорії переймають традиційні теми людської емансипації й перетворюють їх у легітимуючі обґрунтування непорушних принципів соціального розподілу.

Теорії ідентичності на тлі декларацій про «смерть суб'єкта» турбують тим, що в парадигмі «тотожне/відмінне» немає місця для «метафізичного» суб'єкта, котрий пручається «приналежності» до певної ідентитарної категорії, яка неодмінно підраховує, диференціює, приписує. Пошуки ідентичності, таким чином, скидаються на роботу поліцейних служб зі встановлення місця проживання, імені, кола інтересів та джерела прибутків індивіда. Навіть фігура «іншого» – це ідентичний собі «саме той», кого в будь-який момент можна (при потребі) вислати на його «рідну» культурну батьківщину.

Парадоксальним є те, що постмодернізм як ідеологія одночасно стверджує, з одного боку, неможливість об'єднання гетерономних ідентичностей та культур, а з іншого – наголошує на глобальній сукупності культурних та економічних практик.

Перша доктрина набула завершеної форми в ізоляціоністській теорії «зіткнення цивілізацій» С. Гантінгтона, друга – глобалізаційно-гомогенізуюча – в ідеї остаточної перемоги ринкової демократії та «кінця історії» (Ф. Фукуяма). «Синтезом» цих постмодерністських геополітичних сценаріїв стала концепція «Імперії» Антоніо Негрі та Майкла Гардта. В однойменній монографії філософи досліджують становлення світової постмодерної імперії, ситуацію, в якій імперіалізм настільки глобалізувався, що злився з самим світом. Така новітня Імперія, вважають автори, не має ні кордонів, ні центру, до того ж вона не може бути суто економічним, політичним чи культурним явищем. Як нова форма суверенності, імперія свідчить про повсюдну кризу суверенітету національних держав, а тому не отожднюється з класичним імперіалізмом, який мав справу з територіями та ресурсами держав-націй.

Точніше, форма національного суверенітету нікуди не зникла, їй довелося змішатися з іншими суверенностями (ринковими, ідентитарними, професійними). Держава-нація дегенерувала у щось на зразок «змішаної конституції», яка ще від часів римського історика Полібія вважалася характерною рисою політичного устрою імперії. У ній перетинаються та накладаються одна на одну «монархічні» сили (такі, як Пентагон чи СОТ), «аристократія» транснаціональних корпорацій, «демократичні» об'єднання типу недержавних організацій (NGOs) тощо. Всередині цієї імперії химерно переплітаються процеси ринкової та культурної глобалізації, ідеї та цінності універсалізму, сингулярності альтернативних чи революційних об'єднань, а також й *всесвітнє* поширення зубожіння третього світу (зростаючу глобалізацію бідності Мішель Сюрія, між іншим, запропонував називати «лібанізацією», підкреслюючи повзучу типовість для більшості країн третього світу політичних та гуманітарних катастроф у країнах Півдня).

Утім, постмодерністських мислителів характеризує мінімальний інтерес до соціальної критики. На думку Пері Андерсона, ідеологія постмодернізму отримала потужну підтримку на Заході саме на хвилі протистояння культурно-політичній гегемонії марксизму і теоретичним зусиллям історичного матеріалізму. Тому, на його думку, ідеологи постмодернізму, проголошуючи «кінець історії, ідеології, метанаративів, істини, класової боротьби», тим самим трансцендують, виводять поза історично зумовлені рамки суспільства категорії й цінності неоліберального парламентаризму та капіталістичного реформізму, які ніби набувають універсально-фаталістської ваги (наприклад, глорифікація Бодрійяром фатальності та прозорості «після-оргіастичної» глобалізації). Постмодерністи нехтують історично-матеріальними чинниками, класовою діалектикою виробничих відношень і продуктивних сил, гегемонічним позиціонуванням капіталізму й праці, емансипаторними імперативами, «реальністю» чи «істинним станом речей».

Проте загальний процес «постмодернізації», за твердженням Фредріка Джеймсона, унаслідок інформатизації капіталістичної системи, таки стає загальним економічним процесом, що «прибирає залишки докапіталістичної організації, з існуванням яких він мирився й брав з них свою данину». Технологічні нововведення націлені не лише на придушення спротиву робітничих мас, але, як доводять А. Негрі та М. Гартд, також змінюють *самий склад пролетаріату*: «<...> промислове виробництво більше не головує над іншими формами економічного життя та соціальними явищами. <...> процес постмодернізації, або інформатизації, виявив себе через відтік робітничої сили з промисловості до сфери послуг (третинний сектор виробництва) <...>. Сфера послуг охоплює широку царину діяльності від медичного обслуговування, освіти й фінансів до діяльності сфери транспорту, розваг і рекламної ін-

дустрії. Зміст праці часто змінюється, й від працівника вимагається здатність до перенавчання. Ще важливішим є те, що сфера послуг характеризується першочерговим значенням знань, інформації, емоцій та комунікацій. <...> Так само як процеси індустріалізації трансформували сільське господарство й підвищили його продуктивність, так й інформаційна революція змінює промислове виробництво, змінюючи й поновлюючи виробничий процес. Новий імператив управління тепер звучить так: «Стався до виробництва як до послуги». Процеси виробництва та робоча сила «віртуалізуються» настільки, наскільки це не суперечить основоположному принципу капіталістичної системи: безнастанному накопиченню капіталу та відтворенню структурної нерівності між капіталом та працею.

Опираючись на широку документацію фірм і підприємств Франції 1960-90-х років, соціологи Люк Больтанскі та Ев Шіапелло виявили поступове зміщення референційного ідеалу фігури підприємця від значення і ролі «кадрів» убік зростаючого значення і ролі «менеджерів». Не останню роль у цьому процесі відіграла й вимога з боку критиків капіталізму надати індивіду більшу автономність на підприємстві. У своїй фундаментальній книзі «Новий дух капіталізму» науковці відслідковують, яким чином ідеал планіфікованого цілісного підприємства 1980-х років упродовж цього часу поступається місцем ретикулярній (мережевій) парадигмі контактів: для пояснення нового конекціоністського світу на перший план виступає метафора «мережі». Світ праці та розваг поділився на тих, хто *in* і тих, хто *out*. Отож, якщо індивід втратить необхідні соціальні зв'язки для підтримання мобільності та існування в світі праці, він ризикує взагалі випаруватись, перетворитись на «ніщо» у буквальному сенсі слова (звідси – новітній феномен *негативної ідентичності* серед молоді або те, що Фаусто Бертіноті назвав «самотністю робітника»).

Якщо такі критично налаштовані мислителі, як Дельоз і Деріда, займалися тонкою деконструкцією категорій автентичности й присутности, зняттям бінарних опозицій чи трансцендентного позначника, то їхнім завданням насамперед було розхитування й трансформування притаманної для французького інтелектуального поля залежності західноєвропейської культури від доксихних, ригідних академічних інституцій, що підпорядковувались ідеологічним апаратам влади. Натомість, некритичне «псевдоморфозне» (О. Шпенглер) перенесення їхніх та інших «постструктуралістських» ідей, сукупно зі складним специфічним концептуальним апаратом, на університетський ґрунт Сполучених Штатів або Східної Європи призвів до бурхливого перенаправлення інтенцій *French Theory* у домінуючу сьогодні версію «культуралізму» в дусі неоліберального індивідуалізму.

У царині етики, моралі та політичної філософії поширилися ідеї «Критики цинічного розуму» Петера Слотердайка, який вирізняє на руїнах безсилої та порожньої ідеалістичности просвітницьких ідеологій «просвітлену хибну» та «поновлену нещасну» – самоіронізуючу, хитромудру і всезнаючу – постмодерну свідомість. Якщо традиційні ідеології вводять в оману, то – знову ж таки традиційно – вважалось, що ілюзію можна викрити, лишень просвітивши себе та інших щодо прихованих механізмів їхньої дії та впливу. Проте цинічний розум не відає таких революційних просвітлень, він більше не є невинною жертвою, іграшкою хибної свідомости, а добре усвідомлює природу своїх вчинків і слів, тим не менше продовжуючи жити і діяти «так, ніби нічого не сталося». Тері Іглтон прокоментував інтелектуальну операцію нівелювання ідеології у Слотердайка як поступове конструювання нового ідеологічного суб'єкта епохи постмодернізму: «Спочатку несумісність запроваджується поміж тим, що робиться в суспільстві, й тим, що воно про це гово-

рить; відтак, це перформативне протиріччя раціоналізовано; наступний крок полягає в тому, що раціоналізація іронічно стає самоусвідомленою; й нарешті саме самоіронізування починає слугувати ідеологічним цілям».

Постмодернізм перетворився на прагматичне вчення, що стимулює цинічний та ігровий потенціал особистости, котра ставиться до оточуючих людей й до навколишнього світу як до проекту досягнення особистого успіху, до ситуативних партнерів у сферах бізнесу або на спортивному (інтелектуальному) майданчику. Ми вже побіжно зазначали, що в такому суспільстві зникають ритуали переходу, ініціації. Індивід назавжди залишається істеричним і примхливим підлітком у погоні за задоволеннями, Нарцисом, що егоїстично любить тільки себе, позаяк вихід до «справжнього» іншого індивіда неможливий. Отак трагічно справджуються слова Бодрійяра про «неможливий обмін»: навіть розповідаючи про свою нібито любов до партнера, ближнього, дітей, собак та пролетарів я, тим самим, ще більше люблю самого себе. Я – «справжній», що проблематично сказати про іншого. І так далі.

Больганські та Шіапело доводять, що вирішальна для постмодерністської теорії критика категорії присутности та «справжності» сприяла остаточній перемозі неолібералізму упродовж 1980-90-х років: «Набагато дівішим, з точки зору безкінечного накопичення, було замовчування проблеми, що люди переконують самі себе в тому, ніби відтепер все навколо є нічим іншим, як симулякром, що істинна справжність віднині вигнана зі світу або що прагнення до дійсного – це лишень ілюзія». Світ, у якому фікція і симулякр, які не мають жодної іншої опозиції, окрім *іншої фікції та симулякру*, ризикує втратити саму онтологічну сутність фікції і тієї імажинативної сфери, до якої будь-яка культура зазвичай відносить різноманітні ілюзії, утопії, віртуаль-

ності, фантазії, мрії тощо, без яких неможливо говорити про дійсність як таку.

Тому багато хто з критиків постмодерністської ідеології самі звертають увагу на те, що «віртуалізуюча» логіка, якою послуговуються її численні адепти, не здатна адекватно відобразити соціокультурну, політичну та економічну ситуацію, в якій сьогодні опинилось людство. Отож, аби залишатися притомним щодо історично-суспільної дійсності, до постмодернізму варто ставитись радше як до предмету, а не як до методу. Слід читати тексти постмодернізму не буквально, а симптоматично.

Кінець утопії

Постмодернізм став певним симптомом, закономірним продовженням і розривом для контркультурного бунту молоді 60-70-х. Симптомом, – тому що постмодернізм став символом трансформації свідомості, праці та технологій у «постіндустріальному» суспільстві. Закономірним продовженням, – тому що контркультурний бунт, позбавлений політичного підґрунтя, може легко впасти в обійми стандартизації та конвеєризації «суспільства спектаклю». Розривом, – тому що молодіжний протест відроджується на руїнах постмодернізму на початку нового тисячоліття, своєрідно продовжуючи завоювання і стратегічні інтенції 60-х. Але пройшовши випробування постмодернізмом...

Сьогодні було б дуже цікаво і повчально порівняти нові молодіжні виступи проти неолибералізму, що отримали назву «альтерглобалізму», з тим, що Валерстайн називає «світовою революцією 1968 року». Справді, актуальний спротив неолибералізму несе характеристики глобального руху, що за допомогою новітніх технологій стирає комунікативні, культурні та політичні кордони. Так само події навколо 1968 року захопили не тільки Францію, а мало не увесь світ (американські та латиноамериканські університети, робітничий рух, націо-

нально-визвольний рух у третьому світі, повстання в Будапешті, польський Жовтень, чеська Весна, осінь 1969 року в Італії, активізація «шістдесятників» у СССР тощо). Як і тоді, так і тепер можна говорити про масові виступи протесту, що спираються на молодь.

Ми вже визначали три складові цього молодіжного протесту: боротьба проти репресивних апаратів держави (і насамперед ригідних освітніх установ); пошук нових контркультурних ідентичностей (символічні спільноти, альтернативне мистецтво, сексуальна революція тощо); включеність у множинні соціальні рухи, що носять ознаки класової боротьби. І тоді, і сьогодні ці три процеси залишаються визначальними. Різниця полягає тільки в тому, що сьогодні ці процеси позбавлені того утопічного забарвлення, яке було їм притаманне у 60-ті. Молодь сучасності є принципово антиутопічна. Замість пошуку якої-небудь ідеології, вона шукає шляхи конкретного розв'язку своїх проблем. А для цього вона усвідомлює необхідність заміни ідеології конкретною політикою – і, насамперед, це вирішення питань освіти (знання), праці (творчості) та соціального руху (демократизації).

Чеснотою нещодавньої книги Крістен Рос «Травень та його подальші життя» (2005) є наступне твердження: з кінця подій навколо травня 68-го широко поширилась інтерпретація, що мала на меті применшити політичну вагу руху, тим самим вивисуючи його чисто «культурну» вагу. Постійно наголошують на студентських виступах, геть забуваючи чомусь про те, що травень 68-го був часом найбільшого страйку в історії французького робітничого класу. Містичним чином робітники розчинилися у «молоді», що стала єдиним офіційним актором протестів, так само як уся країна чомусь зводиться до Латинського кварталу. «Поколінням 68-го» вважають невелику (найбільш політизовану) групу студентів та інтелектуалів, ідеї і гасла яких

і вивчають. Натомість з пам'яті стерлися мільйони страйкарів фабрик «Flins», «Billancourt», «Sud-Avignon», «Rhodiacéta» тощо. Отож, опираючись на численні документи, авторка доходить висновку, що у питаннях про «травень 68-го» зазвичай віддають перевагу «контркультурній» компоненті (хоч вона була менш важливою, ніж у інших країнах) і нехтують компонентою політичною, справжні джерела якої, згідно з її дослідженням, сягають у часи протестів проти війни в Алжирі, водночас залежачи від ролі профспілок, що були налякані можливістю втратити контроль над робітничим рухом і дуже радо скористалися нагодою прийняти неспівмірні з розлогістю страйку подачки міністра Гренеля.

Отож, уже цих аргументів вистачає для серйозної дискусії, у якій критики ламають списи, вирішуючи, чи був «травень 68-го» культурним, політичним чи соціальним рухом? Одні вважають, що зводити події 1968 року до діяльності певних груп та конфліктних ситуацій кількох місяців неможливо, оскільки ті трансформації та бунтівні настрої готувалися упродовж десятиліття і народили ціле покоління.

Своєю чергою, події 1968 року спричинилися до становлення глобальної «демократичної культури» (Ален Рено), яка визначила подальшу історію світу. Це безперечно так. Більше того, на основі цієї демократичної культури робилися начерки для стратегії руху, визначення природи «революції», яку він творив (боротьба класів? конфлікт поколінь? культурна революція? духовна революція?), а також його чільних пріоритетів (захоплення влади? скасування капіталістичних виробничих відношень? зміна соціальних стосунків? відміна ієрархій та авторитарності?).

На думку Бернара Бріяна, автора «Клерків 68-го» (2003), словом-ключем у дискурсі 68-го було слово «відчуження». Крім того, що його поділяли

як марксистки, так і християнські демократи, воно означало насамперед критику спеціалізації функцій та розділення сфер людської діяльності (це було викликано тим, що Крістен Рос влучно назвала «радикально-егалітарними сподіваннями»). Так, критика відчуження поширюється на всі сфери людського життя: у політичній сфері – це розділення держави та громадянського суспільства; у соціальній сфері – розділення між тими, хто приймає рішення, і тими, хто їх виконує; у культурній – розділення людини-творця і споживача. А об'єднання цих трьох сфер, з одного боку, перетворює парадигмальне розділення фізичної/розумової праці на архетип відчуження, а з іншого – робить питання про союз між студентами та робітниками питанням стратегічним.

Як зазначає соціолог Ален Турен у книзі «Травневий рух: бунт і реформа», «для студентів робітники уособлювали і грізну силу, і революційний клас *par excellence*, який вони ототожнювали з великими соціалістичними боями та Російською революцією. Отож студенти більше схилилися до ідеї соціальної революції, аніж до реальних робітників». Університетська молодь романтизувала робітничий клас, а отже, уявляла останній як елемент своєї теорії. Насправді, як показує Турен, робітники не були схильні до продовження боротьби з системою, обмежуючись питаннями власного зиску. Тому рух висував не тільки економічні вимоги в ім'я подолання експлуатації на підприємстві, але й ширші, радикальніші вимоги, що стосуються усього ладу: контроль за владою, зміна державних інститутів, демократизація суспільства. Що означає: «боротьбу проти масового споживання, товаризації людських стосунків, почуттів та сексуальності»; проти «маніпуляції потреб та бажань, дозвілля та почуттів з боку комерційної пропаганди». Звичайно, це стосується усіх підвалин і традиційних зв'язків у суспільстві, а отже, не може не носити характеру

культурного бунту. Було відомо, чого молодь не хоче, але їй було важко чітко сформулювати, якими мають бути нові речі. Часто це бажання підмінювали молодіжною енергією та спонтанністю, від якої більш традиційні робітники відмежовувались. «Дуже часто апологети прогресу звинувачують тих, хто служить іншим, у тому, що вони ледачі та нецивілізовані. Колонізатори вважали африканців та латиноамериканців ледарями та мінливими у настроях. Так само технократ бачить студентів гуманітарних наук емоційними та ірраціональними». Хоча, з іншого боку, він трохи має рацію, оскільки маргінали таки не мають достатніх інтелектуальних ресурсів, аби помічати різницю між матеріальним прогресом та пануванням тих, хто женеться за прибутком. Маргінали мають свою утопію.

Студентство відіграє вирішальну роль у революційних подіях радше не як інтелігенція, а як соціальний фактор. Турен наголошує на тому, що роль університету в суспільстві змінюється. Вона більше не така, як у традиційному суспільстві, в якому вона полягала в збереженні суспільних та культурних цінностей. Відтепер це масові інститути, що все більше зливаються з новими виробничими апаратами. Насамперед студентів готують як осіб, що виконуватимуть роль «інтеграції та маніпуляції, без яких соціальна та економічна система не може розвиватися». Студенти – це завтрашні робітники-технократи, хай навіть це інтелектуали, однак вони будуть інтегровані в державні та економічні інституції. А ті, хто не інтегруватимуться, будуть вважатися у суспільстві «невидимими» (проблеми не видно, отже її не існує).

З іншого боку, університет вважається місцем не тільки соціалізації, а й місцем безнастанного розвитку знання та здобування освіти; це місце не тільки навчання, а й дослідження, відкриття, експерименту. Насправді перша і друга ідеї – не дві різні концепції університету, а два протилежні політичні

погляди. І той, і інший говорять про демократизацію. Але у першому випадку маємо справу з методикою відбору та відокремлення еліт від решти суспільства. У другому – скасування відокремлення еліт від мас.

Університет включений в один шерек демократичних «питань суспільства», що й інші (в'язниця, помешкання, суд, школа, іммігранти тощо). Після «політичної» поразки революції 1968 року та корупції контркультурних рухів постмодернізмом на передній план виходять глибинні низові та довготривалі «суспільні рухи», що витворювалися та здобували гегемонію упродовж багатьох десятиліть. Це – феміністичні, антивоєнні, екологічні, правозахисні, антифашистські рухи тощо. Утім, ще Маркузе вважав, що запорукою перемоги є розширення соціальної бази руху.

Разом з тим, змінюється виробництво, а отже, і природа праці. У вік інформатизації та комп'ютеризації співвідношення фізична/розумова праця стає неоднозначним; насправді їх дедалі складніше розділити. Так само для неоліберальної системи більше не існує поділу між молоддю і робітниками як суб'єктами праці та об'єктами капіталу. Для людини, для якої головним інструментом праці є її інтелект, більше немає межі для норми робочого часу. Сьогодні потрібно переосмислити ідею звільненої праці, а отже, творчих та ігрових потенцій вільної людини.

Молодь 1968 року робила ставку на утопічні ідеї скасування підвалин старого світу та створення світу нового. Це був культурний патос, що мав період політичного загострення, але збереглася лише довга і кропітка боротьба з «інституціями». Заклики до повалення держави, пропущені крізь тигель постмодернізму, привели лишень до скасування соціальних гарантій і публічної сфери. Сучасна молодь по всьому світу вимагає сьогодні соціальних гарантій, що були знищені неоліберальною реставрацією.

Цікава зміна політичної культури на зламі століть: держава розглядається як горизонт емансипативної політики – низової радикальної демократії «для всіх».

Що ж перешкоджає проєктові радикальної демократизації? Адже матеріальні та інтелектуальні сили, які можна використати для створення вільного суспільства, вже давно наявні (а це, за відомим визначенням Маркузе, і є «кінцем утопії»): те, що ці матеріальні та інтелектуальні сили не використовуються, «пояснюється тотальною мобілізацією існуючого суспільства проти власного потенціалу звільнення. Але, – додає Маркузе, – подібна ситуація жодним чином не робить утопічною саму ідею докорінного перетворення».

Стаючи на шлях боротьби проти неолібералізму, молодь мусить усвідомити, що вона і є цим суспільством. І слід розвіяти *симуляцію* суспільства, що ніби «мобілізується проти власного звільнення», як сірий і задумливий дим!

ЖАН ЛЮК НАНСІ

праця

Сенс світу зведений до праці чи сенс праці – до світу? Певним чином, це питання наскрізь проймає нас, принаймні тільки-но сама можливість роботи по-справжньому уприсутнюється, і якщо припустити, що її відсутність (з одного боку, «безробіття», з іншого – «неповна зайнятість») не є наслідком загальної редукації до праці, з її нерівним розподілом.

Можна переформулювати це питання за допомогою начерку історії рок-н-ролу. Як відомо, народження року відповідало моменту соціо-економічної скрути, що супроводжувалась (першою?) дестабілізацією, чи то розтріскуванням репрезентацій, виражених у термінах «робітничого класу», й разом з ними – певних форм популярної музики. Рок відповідає, з самого початку, трансформації ставлення до експлуатації, де змішалися бажання втечі від світу праці (через успіх у тій царині, що стане шоу-бізнесом) і воля до творення нових популярних форм (наприклад, «поп-музика» і «поп-арт»). Конформізм середнього класу, яким завершилось фонтанування доброї частини рок-музики та її подальших утворень, не охоплює, і сьогодні також, тотальність явища: як із соціальної, так і з музичної точок зору, у своїй множинній, рухливій ідентичності вона пройнята, «пророблена» потрясіннями й розривами (*hard, punk, destroy, grunge* тощо або ж, навпаки, *understatement* нової стриманості), що підтримують стосунки зі своїм походженням, супроводжують свою сингулярну глобальність¹.

Маркс завжди мав за кінцеву мету звільнити, чи то пак «егаліберувати»², наміри, цілі [les fins], а не завершити Справу. Для нього ім'ям сенсу – сенсу звільнення і звільнення сенсу – була *праця* (для нього – і для цілої епохи, що залишається багато в чому й нашою також). Зостається тільки дізнатись, що ж «праця» означає.

Те, що Маркс мав на увазі, не було просто вільним, рівним і соціалізованим управлінням необхідністю «органічних обмінів з природою». Адже лишень «по той бік царства необхідності розпочинається розвиток людської сили, що є її власною метою, істинне царство свободи, яке, таким чином, може квітнути, лише засновуючись на царстві необхідності»³. Царство свободи зовсім не є для Маркса виходом ані поза сферу, ані поза категорію «праці». В іншому місці «людську силу», про яку він тут говорить, визначає як «працю»: «Коли ж праця стане не просто засобом для існування, але й першою життєвою потребою»⁴.

Праця як *перша життєва потреба* – ось таким є питання. Яким чином її розуміти?

Треба зазначити, що цій фразі передують інша: «Коли зникне рабське упідлеглення індивідів розподілу праці і, як наслідок, протиставлення між розумовою і фізичною працею». Слід це відзначити, – тому що не треба бути маоїстом, ані відсилати інтелектуалів і артистів на примусові роботи, – щоби стверджувати, що ми не можемо відмежуватись від питання, що постає з цього протиставлення: воно висуває наперед принаймні одну визначену (й дуже точно, політично і соціально конкретно) фігуру загальної проблеми «царства свободи». Без сумніву, терміни опозиції мають бути прискіпливо проаналізовані за ситуації, коли інформатизована праця, сфера обслуговування, так звана «соціальна» праця тощо, вочевидь знищують розмежування «розум/тіло», яке ще відносно і феноменально було для Маркса неproblemатичним. Але кора головного мозку і нерви належать тілу, так само як очі, вуха, руки... Навзаєм, усе тіло, м'язи і кістки, задіяні у так звану «інтелектуальну» працю. Той, хто відчуває, й те, що відчувається, належить тілу. *Ergo*: дана опозиція є – і тільки – фігурою розподілу між працею як «засобом» і працею як «метою».

Саме у цьому розподілі безсумнівно полягає сутність проблематики, очікування й, можливо, того, що до цього часу функціонувало як марксистська апорія. («До цього часу»: тому що бунт (якщо не революція), знову ж таки, не є непередбачуваним, й він не матиме місця без посилання на Маркса, яким би, власне, воно не було.)

Щоб перейти від праці як засобу (все тут: засіб [*moyen*], посередник [*médiateur*], оператор (через) заперечення або...?) до праці як мети, або ж від праці-необхідності до звільненої праці, потрібно одночасно повністю змінити сферу, й одначе зберегти дещо, що ідентичність утримує під назвою «праця». Чи можлива така діалектика? Чи можливо вирвати з «праці» тасмницю трансмутації від необхідності до свободи? Чи йдеться про діалектику? Чи, може, про діалектику, яка більше не буде «роботою негативного», і в якому сенсі? Я не зможу відповісти. Але потрібно дослідити умови цих питань.

Насамперед слід спростувати те, що у розвинених країнах, в їхньому теперішньому порядку речей, мовчазно запроваджують вірування (без сумніву, ідеологічне), буцімто ця діалектика є чинною. Адже змінилося чимало зовнішніх форм праці, адже змістовний образ робітника-чорнороба затушувався (так ніби *ніколи* не було сталеливарних заводів, збиральних конвеєрів, важких інструментів, грубих матеріалів, пилу, газу... й так, ніби інформатизована праця не має своєї тяжкості, ризику... – вже не кажучи про розподіл обов'язків між іммігрантами й іншими, між Північчю й Півднем), адже зникла відчутна різниця між рентою і працею, адже нещодавня експансія фінансового капіталізму підтримує ілюзію невеличких грошових сатисфакцій; й за інших причин також треба було б нагадати, що здається, ніби категорія «праці» поширюється й розтягується аж настільки, що розчиняється, нібито готова «просочити усі сфери існування» (чого Маркс хотів від політики) – й це, у супереччи,

може, *завдяки* більш гостро явленій, ніж колись, опозиції між «дозвіллям» (з блискучим видовищем елітної Club Med) і «працею». Неявним чином, насправді не видаючи себе за таку, теза про самофіналізовану працю набуває поширення за рахунок того, чим у дійсності є генералізоване становлення – роботою соціального існування.

Щоб передбачити, що ми таки оминули пастки цієї ілюзії, треба поставити питання глибинно: перейти від необхідності до свободи, *зберігаючи працю*, означає перейти від виробництва до творчості, чи краще – у строгіших термінах (більш аристотелівських і марксистських): перейти від *poiesis* до *praxis*, від діяльності, що виробляє щось, до діяльності, через яку агент діяльності «виробляє» себе або ж себе «реалізує».

Можна було б також сказати: перейти від «надлишкової вартості», визначеної як вимагання доданої вартості, вимірюваної в одиницях сили і/або робочого часу, до «надлишкової вартості», визначеної як «вартість-цінність», а отже, поза межами вартості, або ж до абсолютної, ні з чим не сумірної, вартості (те, що Кант назвав «гідністю») мети-усобі, чистої автотелії (крім того, щораз сингулярної, незрівнянної). Тут задіяне все економічне, включно з «політичною економією», *разом* з її критикою.

Іще в інших термінах: перейти від роботи до мистецтва. Від одного до іншого «*techné*». Або ж: від техніки до «неї самої», якщо це можливо... Задля такої програми, яку, ймовірно, неможливо запрограмувати, віднайдеться чимало зачіпок у самого Маркса.

(Як приклад, зав'язі питання у Маркса: «Більше не діючи на користь додаткової праці, редукція необхідного робочого часу дасть індивідові змогу вільно вдосконалюватись. Насправді, завдяки дозвіллу й відкритим для всіх засобам, зведення до мінімуму необхідної суспільної праці сприятиме мистецькому, науковому тощо розвитку кожного»⁵.)

Вузол питання закручується у сплетінні понять *додаткової праці* (що є, за контекстом, «вкраденим» часом, у якості «робочого часу»), *соціальної праці* (що ж тоді буде не-соціальною, асоціальною працею?), *необхідної соціальної праці* та її імпліцитного корелята (?), *вільної соціальної праці* чи певної *додаткової праці* – мистецтва чи науки – що мала б пропрацювати працю по той бік її відчуження.)

Відразу виникають три питання.

1. Належать чи ні перша й друга праці в певному сенсі до однієї сутності? Чи випрацьовує праця працю? Це, можливо, є великою гіпотезою і/або питанням Маркса. Воно успадковане від Гегеля, але відрізане власним лезом від того, що лишалось зрозумілим від Канта до Гегеля, а саме те, що праця випрацьовує і звільняє працю від неї самої, проходячи *від одного класу до іншого* й, одночасно, від одного регістру («тілесного») до іншого («інтелектуального»).

2. Здійснюється чи ні через «працю» – і в якому сенсі? – перехід від одного до іншого? (Мені здається, що це питання, на які не дали відповідь мислителі того марксизму, що був звільнений від ексклюзивності продуктивістської моделі чи моделі завершення капіталізму «комунізмом», як-от Максимилен Рюбель і Мішель Анрі.)

3. Чи має стосунок до цього гіпотетичного переходу *техніка* (до певної міри, згідно з поглядами Маркса), якщо її сутність більше не має бути розглянута таким чином, як це думав робити Гайдегер (принаймні, у найвідомішому і найприйнятнішому регістрі його дискурсу), себто як вимагання, що чиниться супроти переосмисленої як «ресурс» природи, а зовсім інакше – як ін-фінітизація «виробництва» і «твору» [œuvre], або як «роз-творення» [désœuvrement]?

Ці питання збирають до купи непомірну неоднозначність, яку вже давно ілюструє максима чи гасло, згідно з яким «*праця робить вільним*».

Буржуазна й благочестива ідеологема безхребетної діалектики, що веде від необхідності у свободу, ця формула коронувалася, як відомо, страхітливим глузуванням, виписаним на фронтоні Аушвіцу (*Arbeit macht frei*).

Але, щоб углядіти, що ця формула може читатись інакше, побачити, що «праця» приводить до свободи, сама формула добре дає бачення того, що їй бракує: адже вона не говорить, що *праця робить вільним*. У чому й полягала проблематика Маркса.

Не прагнучи заглиблюватися, додам лише дещо до опису цієї проблематики.

a) Чи дозволяє праця, що стає вільною й самодостатньою, поставити *робітника* за кінцеву мету? Відомо, що то була фігура, з якої Юнгер робив вістуну нового світу, і якою надихався Гайдегер у «Ректорській промові». Чи може бути «робітник» агентом, суб'єктом, людиною, *Dasein* чи сингулярністю *praxis*'у? (зрозуміло, що тут-таки постає й розігрується тема революції як праці: революція як праця або як гра...)

b) Є принаймні щось, що залишається немислимим, коли хочемо мислити працю, яка б (себе) звільнювала: це – тяжкість роботи, вимір *трудности* (*peine*) (що стосується концепту, як відомо, *щонайменше* етимологічно). Вільна праця і/або праця, через яку праця звільнює (себе від) себе, чи ще вона обтяжлива (*répible*)? Що б значив труд без трудності? Це не просто питання слів. Це, напевно, набагато радикальнішим чином – онтологічне питання: воно постає з онтології необхідності, необхідності «тіла», «природи» і «потреб». Можливо, нам не вистачає, якщо мовити гайдегерівськими словами, екзистенційної аналітики утруднення, певного екзистенціалу труднощі, й щоб не був він виправданям жертвоприношення типу.

Переходити від необхідності до свободи, чи не означатиме це переходити від труднощі до задоволення? Чи міститься у цьому переході трудність? А у самому задоволенні? Що ж тоді робить тут – в історичному сусідстві – ця категорія «піднесеного» [sublime] в якості суміші труднощі й задоволення? Чи матимемо піднесену працю?

Насправді, я лише озвучую питання, оскільки вони тут виникають, їх не оминеш. Але я не передбачив відповіді на них.

Я зовсім не закликаю трансформувати переможну в своїй власній діалектизації діалектику за допомогою онтологічного «долоризму» – насправді щиро моралізаторського, – що вже без сумніву є наявним в ідеології «праці, що робить вільним» («*Працюйте, зусиль докладайте: багатство щедро збирайте*»...). Уся неоднозначність байки підсумована в останньому рядку: «*Труд – це справжній скарб*». Цей скарб є вартістю чи він лежить поза будь-якою вартістю? Як мислити *багатство*? Однак зазначу, що як Маркс, так і Гайдегер, як Мішель Анрі, так і Юнгер, не беруть до уваги, безпосередньо й *заради неї самої*, трудність праці. Щонайбільше, вивчаючи тексти, її подибуємо присутньою у вже опосередкованій, діалектизованій, перетвореній формі *зусилля*, що потрібне, як відомо, будь-якому великому завоюванню й, особливо, завоюванню «себе»...

Так, можливо, віднаходимо у Маркса – по той бік зазначеної труднощі у *відчуженій* праці – одну ремарку, що заслуговувала б на глибокий контекстуальний аналіз: «Істинно вільні труди, наприклад, написання музики – це до біса серйозно, це вимагає найбільшого зусилля»⁶. Взагалі, є чи ні у Маркса невідчужена праця? Чи тотожна вона «необтяжливій праці [non pénible]»? Чи знову ж: що значить «відчуження»? Це питання не випадково було – вже тридцять років тому – лінією розколу комуністичного моноліту. Його можна перекласти й так: що

значить «самовиробництво»? *Poiesis, praxis* чи ще щось нечуване, інше? Чи можливо було б подолати (?) поділ між ними й провадити *поієнпраксичне* чи *праксипоієтичне* мислення?

Мінімальна пропедевтика до таких питань: треба було б позбавити себе тематики *сили*, відійти від мотивів зусилля, сили і могутності – від *Macht* до *tachen* (чи можемо це зробити в ім'я «праці»?). Адже трудність, – пасивність, пасіонарність чи то упіддлегленість [passibilité], – прив'язані до труднощі, й не постають з того ж реєстру. – Зрештою, як не постають вони й з морального реєстру християнської заборони, з якою праця була пов'язана (але пов'язана також й зі спокутою, що, можливо, залишила сліди у Маркса).

Чи можемо мислити «піт чола» окремо від сили й окремо від гріха?

Маркс: «Ти працюватимеш у поті чола твого!» Це прокляття Адам отримав від Єгови, й саме так Адам Сміт розуміє працю; що ж до спочинку, він буде схожий до «свободи» й «щастя». Що найменше турбує Сміта, так це те, що «за нормального стану здоров'я, сили, діяльності, майстерности, вправности» індивід мав би також потребу в нормальній кількості праці, що кладе край його спочинку»⁷.

Праця як потреба? Потреба нормальної кількості цієї потреби? Сміховинні чи відразливі питання, з яких виходять табори, стаханівщина чи фордизм (якщо припустити, що хто-небудь з них *вийшов*, чи що відомо про значення, у цьому випадку, «виходу з»). Однак, їх треба ставити: насправді вони запитують, чим є сенс праці, й допоки, і яким чином треба, щоб цей сенс був звільнений, щоб бути сенсом.

«Праця, як відтепер її розуміють, націлена на експлуатацію природи, експлуатацію, яку з наївною вітхою протиставляють експлуатації пролетаріату. Якщо порівняти з цією позитивістською концеп-

цією фантастичні вигадки Фур'є, які принесли матеріал стільком глузливим насміханням, то ці фантазії виказують вражаючий здоровий глузд. Для Фур'є результатом добре організованої соціальної праці мало стати те, що чотири місяці освітлювали б нічне небо, лід посунув би з полюсів, морська вода стала б прісною, а дикі звірі почали б служити людям. Усі ці візії подають ілюстрацію праці, котра, не експлуатуючи природу, здатна допомогти їй породити з себе витвори, що дримають в її нутрі»⁸.

Певним чином, ми є ближчими до фантазій Фур'є, ніж міг уявити собі Беньямін. Однак те, що здійснюється, не проходить під знаком праці, а під знаком техніки. А хіба фактично *techné* не заступило місце *phusis* й не виконує її ролі? У техніці праця, здається, зникає в якості виробництва. Техніка намагається радше наслідувати *praxis*, ніж *poiesis*. Вона радше трансформує свого агента – себе саму і людину-техніка, – ніж виробляє продукцію. Таким чином, тяжкий труд залишається, – відтепер у нього віднімають не тільки додану вартість, але й самий сенс «виробництва». Утім, це повільне відхилення від виробництва є неоднозначним. Воно може відповідати гаслу «Виробляйте заради виробництва»⁹ або ж може (себе) роз-творювати [*dés-œuvrer*]: мати за мету не покінчити із сенсом. Однак мова тут не про те, щоб розділити (що завжди властиво ідеології вибору між «сліпою технікою» й «технікою освоєною»): йдеться про безплотну межу, що (не) розділяє без-межність від іншої без-межності. Такою є лінія, що поділяє слово «праця» поміж двома іншими – «тяжким трудом» і «пракисом».

Але ця лінія, правду кажучи, й сама ділиться у межах тих обмежень: тяжкий труд – між екзистенціальною трудністю й вимогою продуктивності, пракис – між актом екзистенції і «автотелічним» актом, який називають «капіталізмом» чи світоєкономікою. Економічне не може більше бути репрезентоване як «інфраструктура», немає більше еко-

номіки, є *екотехніка*, глобальна структурація світу як ретикулярного простору¹⁰ капіталістичної організації, що є присутньою глобалістською і монополістичною, монополізуючою світ¹¹. Мірою того, як монополізація світу змушує зникнути фантом іншої «економіки» – ось чому «реальний соціалізм» розчинився сам, не через поразку, а через неусталеність – віднині *екотехніка* розвертає можливості в новому світлі: або ж її сенсом є аутизм «великої монади» у невизначеному розповсюдженні, і/або ж сенсом для неї стане, ще раз, підриг усіх значеннєвих обмежень заради прищестя сенсу, неодмінно нечуваного сенсу. Себто – або екотехніка творить увесь сенс із праці (віднині безкінечної, одурілої від власної безкінечності й невизначено зростаючої тоталізації), або ж екотехніка відкриває працю назустріч сенсові, роз-творює її назустріч безмежності сенсу¹².

¹ Лишень один приклад, узятий в Лу Ріда: «Down at his job his boss sits there screaming / if he loses his job, life looses its meaning / his son is in high school / there's nothing he's learning / he sits by the TV» («Video violence» на альбомі Mistril, RCA, 1986). В одному інтерв'ю Джоні Холідей проголосив: «Тоді не мали вибору, то був або завод, або рок-н-рол». – Про «світ»: «Де ми, Біллі? / Невада? Малакоф? / В пустелі / – (Пустеля усюди)...», Kat Onoma, Billy the Kid, Fnac Music, 1992.

² Під словом «*égalité*» (із взаємозалежністю рівності та свободи як «політичною проблемою *par excellence*») Етьєн Балібар позначає «демократичне необмежування процесу поширення прав на все людство» і «право кожного (і кожної) ставати «суб'єктом» чи діячем політики», маючи на увазі, що «ніщо не може бути звільнене чи емансиповане іншими «зверху», це «зверху» було б Правом чи демократичною державою». (*Les Frontières de la démocratie*, Paris, La Découverte, 1992, pp. 247–248.)

³ *Le Capital*, t. II, Bibliothèque de la Pléiade, p. 1488.

⁴ Critique du programme du parti ouvrier allemand, t. I, Bibliothèque de la Pléiade, p. 1420.

⁵ Principes..., t. II, Bibliothèque de la Pléiade, p. 306.

⁶ *Ibid.*, p. 289. Формулюванням наступного питання завдячуємо Дені Генуну.

⁷ *Ibid.*, p. 288–289.

⁸ Walter Benjamin, *Sur la philosophie de l'histoire*, trad. M. De Gandillac dans *Essais*, II, Paris, Denoël/Gontier, 1983, p. 202.

⁹ Домінік Жаніко так позначає один з рівнів раціональності, рівень «Могутности», щоб вирізнити його від іншого, який «зберігає можливе», і для якого «не виключена жодна несподіванка». За його словами, цей «поділ» раціональності «допомагає заперечити [...] будь-яку суверенну непорушність Сенсу, будь-який ексклюзивістський дискурс» (*La Puissance du rationnel*, Paris, Gallimard, 1985, pp. 346–348). Але хіба не треба радше вивідувати сенс і його суверенність – нерозв'язним чином могутню й порожню – з самого вибрунькування, розкриття «раціонального»? Недостатнім буде боронити себе від «ексклюзивістського» панування: знову ж таки треба, щоб воно творило сенс: такою є загальна форма наших проблем.

¹⁰ *Oikos*, дім, помешкання, сім'я, коріння яких сягає також до «містечка» і «групи». *Domus*, що належить до цього ж ряду, становив родинну і життєву фігуру, яку сьогодні руйнує «величезна мегаполісна просторова монада», згідно з якою «метафізика зреалізована у фізиці, за великим рахунком, задіяна в техно-науці», «доместикація без *domus*'у [...] фізика без бога-природи [...] економіка, де все узято, й нічого не отримано», якщо йти за термінами Жан-Франсуа Ліотара («*Domus* і мегаполіс» в *L'Inhumain*, Paris, Galilée, 1988, pp. 210–211). Утім, Ліотар зазначає, що *domus*, «звичайно, ніколи не існував», й що, таким чином, «думка не може апелювати до (його) пам'яті» (р. 213). З цього спостереження він висновує, що залишається лишень «свідчити про мислення як катастрофу, номадизм, розрізнення й роз-творення» (*id.*). Отож кожний з цих термінів зрозумілий як форма остаточно поруйнованої крайнощі «метафізики». Жесту Ліотара при-таманна уся суворість і важкість останнього – нескінченного – жесту філософії. Тут я зроблю лише два зауваження: 1. Кожне позначення крайності вже (мовчазно й неунікно) повертається проти себе й вислизає між

пальцями, виписується назовні у якості сенсу; тобто воно не є відтвореним чи відданим в іншому значенні, а є пере-відкритим для необмеженого означення. Звісно, ні виписування, ні відкритість не стаються без страждання. Тут-таки треба розпитувати, яке страждання є катівнею, а яке екзистенційною тяжкістю (тим не менш, воно також неприпустиме для толеранції). 2. У цьому тексті Ліотар говорить про філософа як про *працівника* мислення й письма, працівника, який опиняється «не-працюючим» у тому сенсі, що має справу з *думкою*, не просто з нею як такою, а як з думкою і само-думкою сенсу, що прирівнюється до існування кожного. Те, що певна філософська праця-виробництво є застарілою (як кажуть про машини), й те, що треба змінити стиль, про це вже було сказано (і Ліотар, як і багато інших, говорить це відтоді, як пише!), зрештою, нічого в цьому нового нема, філософія має це на увазі, відтоді як з'явилася, якщо взагалі можна це визначати в термінах часу. Але те, що є сенс у філософських книгах – яким би не був їхній стиль – ось де криється метафізично-мегаполісна пастка. Сенс полягає в виписуванні книги назовні, сенс – у тому, що *він не перестає з'являтися деінде і туди в інші місця*, так, аж до меж «великої монади», виставляючи її саму поперед себе, і працівник-філософ вписує це. Але інший працівник (той інший, ким філософ є *також* в своєму тілі, в екотехніці свого твору) інакше *удатний* на це прищестя сенсу. Я маю на увазі: йому не бракує праксису, чи то буде реформа чи бунт, міграція чи стале місце проживання, трудність чи радість, винахід чи рутинна, і безнастанно розігране рішення. Не можна, щоб секулярна меланхолійність Заходу засліплювала нас от що: вона є незаперечно залежною від розподілу праці, й філософ ризикує бути меланхолійним, оскільки *вирить*, що його праця вже «вільна», тоді як інша, *вирить* він, є просто рабською. Але це не так все просто, хоч, вочевидь, не навпаки. Поки-що застається невідкладним наступне: не розшифруймо світ крізь нашу філософську меланхолію, – так само як не треба вдаватися до маніакального оптимізму, зліпленого з того ж тіста. Але навчимося мислити в світі.

¹¹ Я відворюю висновки Ф. Броделя в *La Dynamique du capitalisme*, Paris, Arthaud, 1985.

¹² Щодо цього, насамперед треба перестати змішувати доступ до сенсу з «дозвіллям», що є, як відтепер відомо,

нічим іншим як економічним поняттям в економіці (на відміну якому, правду кажучи, привнесли ностальгійний образ *scholé*, прекрасного проведення вільного часу вільної людини, а точніше (і як не випадково) філософа...). У нас немає «дозвілля», щоб вибирати, віддатися чи ні розмислу сенсу. Він надходить і проймає нас у невідкладності та у необхідності. Ось чому мова йде про те, що «час не-праці може перестати бути *протиставленим* часу праці», таким чином, даючи можливість тому, щоб «індивіди були вимогливішими щодо природи, змісту, цілей і організації праці й більше не приймали ані «ідіотичну роботу», ані репресивне підкорення наглядові та ієрархії» аж до тої міри, що «звільнення праці призведе до звільнення в праці, тим не менш не змінюючись (як уявляв Маркс) на вільну особистісну діяльність [...] В умовах складного суспільства гетерономія не може бути повністю скасованою на користь автономії» (André Gorz, *Métamorphoses du travail. Quête du sens*, Paris, Gallilée, 1988, p. 119). Ці думки можуть видатись «ідеалістичними»: насправді, я не впевнений, що Андре Горц, попри точність й вимогливість його тексту, зміг би дати відповідь на всі питання, що були поставлені вище. Тим не менш, це більше не фантазії Фур'є. Радше це екотехніка розвиває (так само й у своїх суперечностях) можливість, навіть необхідність, іншої «праці». Так, наприклад, сьогодні видається за необхідне говорити про «першу кризу постфордизму» як про кризу, в умовах якої нова «виробнича валоризація» (тією мірою, якою вона передбачає в багатьох аспектах ініціативу самих робітників) «радикально протистоїть міжнародному керуванню», що провадиться за допомогою «засобів фінансово-грошового контролювання» (Toni Negri. «La première crise du postfordisme», *Futur antérieur* № 16, 1993/2, L'Harmattan.)

Переклав Андрій Репа за виданням:
Nancy, Jean-Luc, «Travail», *Le sens du monde*. Paris,
Gallilée, 1993. P. 149–162.

Коментар до статті [1]

11.03.07 13:38 __magira_iz_Ji-magazine

Усіх цих лівацьких французів перекладає і постачає один із наших улюблених авторів, великий друг журналу Ї Андрій Репа. Редакція спостерігає за розвитком цього талановитого хлопця і очікує, коли ж він нарешті встане з марксистського горщика :-)

СЛАВОЙ ЖІЖЕК

деякі
політично
некоректні
міркування
про
насильство
у Франції
і не тільки

Насильство, раціональне й ірраціональне

Недавні спалахи насильства у Франції змушують згадати про дві схожі події – Новий Орлеан, розграбований після урагану Катріна, і травень 1968 року. Незважаючи на істотні розходження, з цих паралелей можна отримати певні уроки. Що стосується Нового Орлеана, паризькі пожежі вплинули на тих європейських інтелектуалів, хто використовував події у Новому Орлеані, аби підкреслити перевагу європейської моделі держави загального добробуту над диким американським капіталізмом – тепер ми знаємо, що це може трапитися й у нас. Ті, хто пов'язував насильство у Новому Орлеані з відсутністю «європейської» солідарності, помилялися не менше, ніж американські ліберали-прихильники вільного ринку, які тепер зловтішаються, що саме жорстке державне стримування ринкової конкуренції і розвитку перешкодило економічному росту маргіналізованих іммігрантів у Франції (на відміну від Сполучених Штатів, де багато іммігрантських груп домоглися величезних успіхів). З іншого боку, що стосується травня 1968 року, то тут помітна повна відсутність будь-якої утопічної перспективи у протестуючих: якщо травень 1968 року був повстанням з утопічним ідеалом, то недавнє повстання було просто спалахом насильства без якихось претензій на позитивний ідеал – якщо тривіальна ідея про те, що «ми живемо у постідеологічну епоху», і має якийсь сенс, то він полягає саме у цьому. Хіба той сумний факт, що опозиція до системи нездатна виразити себе у виді реалістичної альтернативи чи принаймні значимого утопічного проекту і виявляється тільки у виді безглузвих спалахів насильства, не є найбільш серйозним обвинуваченням тому становищу, в якому ми опинилися? Де тут прославлена свобода вибору, коли єдиним вибором виявляється гра за правилами або (само)руйнівне насильство, насильство, що майже

цілком спрямоване проти себе самих – автомобілі і школи горіли аж ніяк не у багатих районах, вони були зароблені тяжкою працею тих самих страт, вихідцями з яких і були протестуючі.

Отож, перший висновок полягає у тому, що консервативна і ліберальна реакції на заворушення явно потерпіли провал. Консерватори розмірковували про «зіткнення цивілізацій» і – очевидно – про закон і порядок: іммігранти не повинні зловживати нашою гостинністю; вони – наші гості, тому повинні поважати наші звичаї; наше суспільство має право оберігати свою унікальну культуру і спосіб життя; і немає жодного виправдання злочинам і агресивній поведінці; молодим іммігрантам потрібна не соціальна допомога, а дисципліна і важка праця... Ліві ліберали не менш очікувано промовляли свою стару мантру про забуті соціальні програми і закинуті зусилля задля інтеграції, що позбавляє молоде покоління іммігрантів скільки-небудь ясних економічних і соціальних перспектив, тим самим залишаючи їм спалахи насильства, оскільки вони – єдиний спосіб виразити своє невдоволення... Як сказав би Сталін, безглуздо сперечатися, яка реакція гірша: вони обидві гірші, включаючи застереження, озвучене обома сторонами, що реальна небезпека цих спалахів полягає у передбачуваній расистській *реакції* на них натовпів французьких популістів.

Що тут може зробити філософ? Слід мати на увазі, що завдання філософа полягає не у тому, щоб пропонувати рішення, а у тому, аби заново сформулювати саму проблему, змістити ідеологічні рамки, у яких вона осмислювалася дотепер. Можливо, для початку непогано було б вибудувати недавні спалахи насильства у послідовність, яку вони утворять із двома іншими типами насильства, що сприймаються сьогодні ліберальною більшістю як загрози нашому способу життя: 1) прямі «терористичні» напади (терористи-смертники); 2) праве популістське

насильство; 3) «іраціональні» спалахи насильства молоді передмість. Ліберал сьогодні стурбований цими трьома формами порушення розміреного плину його повсякденного життя: терористичними нападами, молодіжним насильством, тиском правих популістів.

Першим кроком аналізу повинен стати пошук «підкладки» кожної з цих форм насильства: підкладкою «терористичних» нападів є американська військово-неоколоніальна світова політика; підкладкою правого популістського насильства є контроль і регулювання держави загального добробуту; підкладкою спалахів молодіжного насильства – анонімне насильство капіталістичної системи. У всіх трьох випадках насильство і його підкладка творять жахливе порочне коло: усі вони породжують власну протилежність, з якою вони намагаються боротися. До того ж, усі три форми, незважаючи на глибокі розходження між ними, відображають логіку сліпого *passage a l'acte* (1): у всіх трьох випадках насильство служить неявним визнанням безсилля.

Ressentiment терористів

Що стосується нападів «терористичних» фундаменталістів, то перше, що кидається у вічі, – це недоречність ідеї, яка найбільш послідовно розроблялася Дональдом Девідсоном, про те, що людські дії раціональні, інтенціональні і пояснимі з точки зору переконань і бажань діючої особи (2). Цей підхід є прикладом расистської упередженості теорій «раціональності»: хоча їхня мета полягає у розумінні Іншого зсередини, вони, в остаточному підсумку, приписують Іншому лише сміховинні вірування (аж до горезвісних чотирьохсот незайманиць, що чекають правовірного у раю, як «раціональне» пояснення його самопожертви у цьому житті), тобто вони роблять Іншого смішним і дивним у самій

своїй спробі зробити його «таким же, як ми». Ось уривок з одного пропагандистського тексту, що поширювався Північною Кореєю під час корейської війни:

Герой Канг Хо Юнг був важко поранений в обидві руки і обидві ноги у бою за висоту Камак, потім він опинився у ворожому оточенні з ручною гранатою у роті і, знищивши противника, прокричав: «Мої руки і ноги зламані. Але моя ненависть до вас, негідники, стала у тисячу разів сильнішою. Я покажу вам непохитну волю члена Корейської робочої партії і непохитну відданість партії і вождю!» (3)

Легко посміятися над нереалістичним характером цього опису: як нещасний Канг міг говорити, якщо він тримав у роті гранату? І відкіля у розпал бою взявся час для такої довгої пихатої промови? Однак, можливо, помилка полягає у прочитанні цього уривка як реалістичного опису безглузких вірувань корейців? Іншими словами, можливо, це повторення помилки антропологів, які приписують «примітивним» аборигенам віру у те, що вони дійсно походять від орла лише на підставі існування у них культу цього птаха? Хіба не можна прочитати цей насправді оперно-патосний уривок, як прочитується третій акт вагнерівського «Трістана», де смертельно поранений Трістан виспіває свою арію майже годину – хто з нас готовий приписати Вагнеру, що він у це вірить?

Фундаменталістський ісламський терор ґрунтується не на вірі терористів у свою перевагу і не на їхньому бажанні відгородити свою культурно-релігійну ідентичність від глобальної споживацької цивілізації: проблема фундаменталістів не у тому, що ми вважаємо їх гіршими від нас, а радше у тому, що *вони таємно* самі так вважають (те ж, очевидно, відчував і сам Гітлер щодо євреїв), – саме тому наші поблажливі політкоректні запевнення, що ми не вважаємо себе ліпшими, тільки підсилюють їхній

сказ і *ressentiment*. Проблема не в культурному протистоянні (їхній спробі зберегти свою ідентичність), а зовсім навпаки: фундаменталісти вже схожі на нас, бо потай застосували наші стандарти і мірки до себе.

(Це явно стосується і Далай-лами, який обґрунтовує тибетський буддизм у *західних* термінах прагнення до щастя і уникання страждань.) Парадоксальним чином фундаменталістам дійсно бракує певної дози «справді расистського» переконання у власній перевазі.

У «терористичних» нападах спантеличує те, що вони не відповідають нашому стандартному протиставленню Зла як егоїзму, як зневаги загальним благом, і Добра як духу самопожертви (і дійсної готовності до нього) заради великої Справи: терористи неминуче здаються деякою подобою мільтонівського Сатани з його «Зло, будь моїм Добром»: хоча вони переслідують, на наш погляд, погані цілі поганими засобами, сама *форма* їхньої діяльності відповідає найвищому стандарту Добра. Розгадка цього проста і вона була відома вже Русо: егоїзм (турбота про власне благо) *не* суперечить загальному благу, оскільки альтруїстичні норми легко можуть бути виведені з егоїстичних інтересів (4). Протиставлення індивідуалізму і комунітаризму, утилітаризму й універсальної нормативності є *помилковими* протиставленнями, оскільки вибір або одного, або другого приведуть до одного і того ж результату. Критики, що скаржаться на брак у сучасному гедоністично-егоцентриському суспільстві істинних цінностей, упускають головне: справжньою протилежністю до егоїстичного самолюбства є не альтруїзм чи турбота про загальне благо, а заздрість, *ressentiment*, що змушує мене діяти *усупереч* власним інтересам. Це знав ще Фройд: потяг до смерті протилежний до принципу задоволення і принципу реальності, тобто справжнє «Зло» (потяг до смерті) пов'язане з заподіянням шкоди

самому собі, воно змушує нас діяти *усупереч* своїм інтересам. (Дюпою (5) помилявся, називаючи лаканівський психоаналіз складовою частиною «механізації розуму» – навпаки, психоаналіз *заново поміщає* поняття Зла і відповідальності до нашого етичного словника; «потягом до смерті» називається те, що *порушує* гомеостатичний механізм раціонального пошуку задоволення, дивне перетворення, при якому я віддаю свої власні інтереси). Якщо *це* справжнє зло, то не тільки сьогоднішні світські прагматичні етичні теорії, але і «механізація розуму» у когнітивних науках повинні сприйматися не як «зло», а як захист від Зла.

Проблема людського бажання полягає у тому, що, за висловом Лакана, воно завжди є «бажанням Іншого» і в *genitivus subjectivus*, і в *genitivus objectivus*: бажання іншого, бажання бути бажаним Іншим й особливо бажання того, чого бажає Інший, – заздрість і *ressentiment*, таким чином, лежать в основі людського бажання, про що прекрасно знав вже Августин, – згадаємо уривок зі «Сповіді», часто цитований Лаканом, сцену с дитиною, яка відчуває ревності до свого брата, що ссе груди матері («Я бачив і спостерігав ревнивого малюка: він ще не говорив, але блідий, з гіркою дивився на свого молочного брата»).

Відштовхуючи від цієї ідеї, Дюпою пропонує переконливу критику теорії справедливості Джона Ролза: у моделі справедливого суспільства Ролза соціальна нерівність припустима лише остільки, оскільки вона ґрунтується на природній нерівності, що пов'язана з випадковими обставинами, а не з заслугами (6). Ролз не усвідомлює, що таке суспільство здатне створити умови для нестримного росту *ressentiment*: у ньому я буду знати, що мій нижчий статус «виправданий», так що тим самим я залишуся без виправдання своїх невдач як наслідку соціальної несправедливості. Таким чином, Ролз пропонує дивовижну модель суспільства, у якому ієрархія

прямо легітимізується природними властивостями; тут не враховується простий урок анекдоту про словенського селянина, якому добра чарівниця пропонує вибір: або вона дасть йому одну корову, а його сусіду дві корови, або забере в нього одну корову, а в його сусіда – дві. І селянин, не задумуючись, обирає друге. (У більш моторошній версії чарівниця говорить йому: «Я зроблю усе, що ти хочеш, але попереджаю, що твоєму сусіду дістанеться удвічі більше!») Хитро посміхаючись, селянин відповідає: «Вибери мені око!»).

Фрідріх Хайек (7) знав, що примиритися з нерівністю набагато легше, якщо сказати, що вона є наслідком дії сліпої безособової сили, тому користь від «іраціональності» ринкового успіху чи невдачі при капіталізмі (згадаємо старий мотив ринку як сучасного різновиду непередбаченої Долі) полягає в тому, що вона дозволяє мені вважати свою невдачу (чи успіх) «незаслуженою», випадковою...

І Ніцше, і Фройд поділяли ідею про те, що справедливість як рівність ґрунтується на заздрості – на заздрості до Іншого, котрий має те, чого немає у нас, і який насолоджується цим; вимога справедливості, таким чином, в остаточному підсумку є вимогою такого урізання надлишкової насолоди Іншого, при якому усі одержують рівний доступ до *jouissance*. Неминучим результатом цієї вимоги виявляється, звичайно, аскетизм: оскільки неможливо надати рівного *jouissance*, можна встановити загальну *заборону*. Але не слід забувати, що сьогодні, у нашому суспільстві всюдозволеності, цей аскетизм набуває форми своєї протилежності: *загального* наказу Над-Я – «Насолоджуйся!». На усіх нас тисне такий наказ, що виявляється найбільш серйозною перешкодою для нашої насолоди, – згадаємо япі, що поєднують нарцисичну «самореалізацію» із вкрай аскетичною дисципліною (біг зранку, здорове харчування і под.) Можливо, саме це мав на увазі Ніцше, говорячи про останніх людей, – тільки сьо-

годні можна по-справжньому розрізнити контури останніх людей у виді гедоністичного аскетизму япі. Ніцше, таким чином, не виступає за просту відмову від аскетизму: він прекрасно знає, що певний аскетизм є зворотним боком надлишкової декадентської чуттєвості, – на це спрямована його критика вагнерівського «Парсіфаля» і взагалі пізнього романтичного декадансу, що коливається між вологою чуттєвістю і незрозумілим спіритуалізмом.

Так що ж таке заздрість? Згадаємо августинівську сцену з рідними братами, один із яких заздрить іншому, що ссе груди матері: суб'єкт не заздрить тому, що Інший має дорогоцінний об'єкт як такий, а тому, що Інший може *насолоджуватися* цим об'єктом – тому для нього недостатньо просто учинити крадіжку і тим самим заволодіти об'єктом: його справжня мета полягає у тому, щоб позбавити Іншого здатності/можливості *насолоджуватися* об'єктом. По суті, заздрість варто помістити у тріаду заздрості, скнарості і зневіри – трьох форм нездатності *насолоджуватися* об'єктом (звичайно, рефлексивно *насолоджуючись* самою цією неможливістю). На відміну від суб'єкта заздрості, що заздрить володінню і/чи *jouissance* іншого об'єктом, скнара має об'єкт, але не може *насолоджуватися/споживати* його – він отримує задоволення від простого володіння ним, перетворення його в сакральну, невлівиму/заборонну сутність, що при жодних умовах не повинна бути використана (згадаймо горезвісну фігуру самотнього скнари, що, повернувши додому, ретельно зачинає двері, відкриває скриню і нишком захоплено дивиться на свій дорогоцінний об'єкт); сама перешкода, що заважає споживанню об'єкта, гарантує його статус об'єкта бажання. Суб'єкт, підданий зневірі, як і скнара, має об'єкт, але він утрачає причину, що змушувала бажати його: ця фігура, найбільш трагічна з усіх, має вільний доступ до усього, що він хоче, але не знаходить ніякого задоволення в ньому.

Цей надлишок заздрости – основа відомого, але проте не розвинутого до кінця протиставлення між егоїзмом, *amour-de-soi* (який є природним) і *amour-propre*, *викривленою* перевагою, що надається собі над іншими, у якій я зосереджуюся не на досягненні мети, а на руйнуванні перешкод до неї.

Найпримітивніші пристрасті, спрямовані на досягнення щастя, змушують нас мати справу тільки з об'єктами, що пов'язані з ними і чийм принципом є тільки *amour de soi*, – усі вони по своїй суті милі і приємні; але коли, відгороджуючись від цих об'єктів перешкодами, вони піклуються про перешкоду, якої намагаються позбутися, а не про об'єкт, якого вони прагнуть досягти, вони змінюють свою природу і переростають у роздратування і ненависть. Так *amour de soi*, що є шляхетним і абсолютним почуттям, стає *amour-propre*, тобто порівняльним почуттям, за допомогою якого воно порівнює себе з почуттям, насолода яким абсолютно негативна і яке прагне знайти задоволення не в нашому власному благополуччі, а тільки в нещастях інших.

Жан-Жак Русо «Русо судить Жана-Жака»

Згідно з Русо, погана людина – це не індивідуаліст, «що думає тільки про власні інтереси»: справжній егоїст занадто зайнятий турботою про власне благо, щоб мати час заподіювати неприємності іншим, тоді як основний недолік поганої людини полягає в тому, що вона більше зайнята іншими, ніж собою. Русо описує тут ідеальний лібідальний механізм: інверсію, що зміщує лібідальне навантаження з об'єкта на саму перешкоду. Саме тому егалітаризм ніколи не слід приймати за чисту монету: ідея (і практика) егалітарної справедливості, оскільки вона спирається на заздрість, залежить від інверсії звичайної відмови приносити користь іншим: «я готовий відмовитися від цього, щоб інші (також) не мали (не могли мати)!» Зовсім не супере-

чачи духу самопожертви, Зло уособлює дух жертви, готовність зневажити своїм благополуччям – якщо своєю жертвою я зможу позбавити Іншого його *jouissance*..

Саме тому ідея оцінки дуже важлива для функціонування демократичного суспільства: якщо на рівні своєї символічної ідентичності усі суб'єкти рівні, якщо *un sujet vaut l'autre*, якщо вони можуть безконечно взаємозамінюватися, оскільки кожен з них зводиться до порожнього місця, до «людини без властивостей» (згадаємо назву *magnum opus* Роберта Музіля) – якщо, отже, усякі посилення на відповідний символічний мандат заборонені, то як вони повинні бути розподілені у соціальній надбудові, як може бути легітимізоване їхнє становище? Відповідь, звичайно, полягає в оцінці: кожен повинен оцінювати – якомога більш об'єктивно і за допомогою усіх можливих засобів (від кількісного тестування здібностей до більш «персоніфікованих» глибинних інтерв'ю) – свій потенціал. Основна ідея полягає в тому, щоб дати характеристику, вільну від будь-яких слідів символічної ідентичності (8). І тут звичайні ліві критики, що засуджують приховану культурну пристрасть до процедур оцінки і тестування, упускають суть: проблема оцінки з її тотальною об'єктивацією критеріїв полягає не в тому, що вона несправедлива, а саме в тому, що вона цілком справедлива.

Це значить, що банальність «деконструктивізму» / «суспільства ризику», відповідно до якої сам індивідуальний досвід виявляється цілком денатуралізованим, а те, що переживається як найбільш «природні» риси (від етнічної ідентичності до сексуальних уподобань), є результатом вибору, історичної випадковості і виховання, глибоко помилкова: насправді ми спостерігаємо сьогодні зворотний процес нечуваної ренатуралізації – усі «суспільні проблеми» переводяться в площину регулювання інтимних «природних»/«особистих» особливостей

і відповідного ставлення до них. Саме тому на більш загальному рівні псевдонатуралізовані етнорелігійні конфлікти є формою боротьби, що цілком відповідає глобальному капіталізму: у нашу «політичну» епоху, коли політика у власному сенсі слова поступово заміняється експертним соціальним адмініструванням, єдиним джерелом конфліктів стають культурні (релігійні) чи природні (етнічні) протиріччя. А «оцінка» регулює соціальний розвиток, що відповідає такій серйозній ренатуралізації. Тому, можливо, прийшов час заново згадати – як істину оцінки – перекинувши логіку, про яку іронічно говорить Маркс у своєму описі товарного фетишизму, наводячи наприкінці першого розділу «Капіталу» пораду Догбері з комедії Шекспіра «Багато галасу даремно»: «щаслива зовнішність є дарунком обставин, а мистецтво читати і писати дається природою». Сьогодні, в епоху оцінки, бути фахівцем з комп'ютерів чи успішним менеджером – це дарунок природи, а мати красиві губи чи очі – факт культури...

Утеча з Нового Орлеана

Той же тупик очевидний і у випадку зі спалахами насильства у Новому Орлеані. Одним з популярних героїв американсько-іракської війни був, безсумнівно, Мухамед Саїд аль-Сахаф, бідолашний міністр інформації Іраку, що на своїх щоденних прес-конференціях героїчно заперечував найбільш очевидні факти і уперто гнув іракську лінію – коли американські танки стояли усього в декількох сотнях метрів від його міністерства, він продовжував твердити, що всі кадри американських телеканалів з танками на вулицях Багдада – це лише голівудські спецефекти. Іноді він прорікав дивні істини – скажімо, наткнувшись на заяви про те, що американці контролюють окремі райони Багдада, він різко відповів: «Нічого вони не контролюють. Вони самих себе не контролюють!».

Усе виглядало так, начебто при зануренні Нового Орлеана в хаос старий афоризм Маркса про те, що трагедія повторюється уже як комедія, виявився поставленим з ніг на голову: комічна дотепність Саїда перетворилася на трагедію. Влада Сполучених Штатів, цього всесвітнього поліцейського, що намагається попереджувати виникнення загроз миру, свободи і демократії в усьому світі, втратили контроль над частиною самої метрополії: за кілька днів місто скотилося до дикості грабежів, убивств і згвалтувань, стало містом мертвих і умираючих, постапокаліптичною зоною, якою ходили ті, кого Джорджо Агамбен назвав *hominī sacer* – виключені з громадянського порядку. Багато можна сказати про страх, що пронизує наше життя, страх того, що в результаті якогось стихійного лиха чи технологічної катастрофи (відключення електроенергії, землетрусу...) уся наша соціальна тканина розпадеться – згадаймо страх перед «проблемою 2000 року» кілька років тому. Це відчуття крихкості наших соціальних зв'язків служить соціальним симптомом: саме там, де можна чекати виникнення хвилі соціальної солідарності перед обличчям лиха, назовні виходить найбільш жорстокий егоїзм.

Зловтіха у душі «катюзі по заслугі» тут недоречна з огляду на масштаби трагедії: ми маємо справу не зі звичайною повинню, оскільки Новий Орлеан розташований нижче рівня моря, так що вода не відступить сама. Але зараз саме час для аналізу. Сталося щось таке, що ми вже бачили. Але де? Сцени, які ми спостерігали по телевізору кілька місяців тому, не можуть не нагадати нам цілий ряд реальних, медійних і культурних явищ. Перша асоціація – це, звичайно, телевізійні репортажі з міст «третього світу», що занурюються в хаос під час громадянської війни (Кабул, Багдад, Сомалі, Лівія...), – цим також пояснюється несподіванка новоорлеанського лиха: те, що ми звикли бачити *там*, тепер відбулося *тут*. (Іронія в тому, що Луїзіану часто на-

зивають «американською банановою республікою», частиною «третього світу» у самих Сполучених Штатах.) Це, імовірно, одна з причин того, чому реакція влади серйозно запізнилася: хоча усі розумом усвідомлювали, що могло статися, ніхто не думав, що це може відбутися насправді, як і з загрозою екологічної катастрофи – ми про неї знаємо, але не віримо, що це станеться насправді.

Що ж за катастрофа сталася у Новому Орлеані? При більш пильному розгляді перше, на що слід звернути увагу, є її дивний часовий характер, своєрідна запізнена реакція. Відразу ж після удару стихії пролунав подих полегшення: вона обійшла Новий Орлеан боком, повідомлялося, що загинуло усього 10 осіб, тому найстрашнішого знову вдалося уникнути. Але згодом усе пішло шкереберть: частину захисних дамб було зруйновано, місто заповнила вода і соціальний порядок розпався... Стихійне лихо (ураган), таким чином, проявилось безліччю різних «соціально опосередкованих» способів. Насамперед, є вагомі підстави думати, що США страждають від більшої кількості ураганів, ніж колись, через глобальне потепління. Крім того, катастрофічні безпосередні наслідки урагану (затоплення міста) були багато в чому пов'язані з діями людини: захисні дамби не були достатньо міцними, а влада не була готова до (легко передбачуваної) гуманітарної катастрофи. Але справжнім потрясінням стали соціальні наслідки стихійного лиха – розпад соціального порядку, немов природна катастрофа згодом повторилася у соціальній. Як пояснити цей соціальний розпад?

Перша реакція, зазвичай, виявляється консервативною: події в Новому Орлеані вкотре показали, наскільки тендітним є соціальний порядок, наскільки гостро ми маємо потребу в суворому застосуванні закону і морального тиску для запобігання вибу-

ху насильницьких пристрастей. Людина зла за своєю природою, і завжди існує загроза занурення у соціальний хаос. Ця аргументація може також носити расистський відтінок: у спалахах насильства були помічені в основному чорношкірі, так що у нас є нове підтвердження того, що чорні не є справжньому цивілізованими.

Звичайно, очевидна відповідь на такі міркування полягає у тому, що занурення Нового Орлеана в хаос зробило видимим расовий розкол, що зберігається у Сполучених Штатах: 68% населення Нового Орлеана складали чорношкірі, бідні і безправні, що не мали жодної можливості вчасно покинути місто і були залишені напризволяще, тому немає нічого дивного у тому, що вони обурилися – їхні спалахи насильства варто вважати повторенням безладів у Лос-Анджелесі у відповідь на побиття Рідні Кінга чи навіть бунтів у Детройті і Нью-Йорку наприкінці 1960-х років.

Однак, найбільш важливим питанням є: що, якщо протиріччя, що призвело до вибуху в Новому Орлеані, було не протиріччям між «людською природою» і силою цивілізації, яка тримає її на прив'язі, а протиріччям між двома проявами самої нашої цивілізації? Що, якщо, намагаючись контролювати вибухи, на зразок того, що відбувся у Новому Орлеані, сили Закону і Порядку зіштовхнулися з «природою» капіталізму у чистому виді, з логікою індивідуалістичної конкуренції, з нещадним самоствердженням, викликаним розвитком капіталізму, з «природою», більш небезпечною і сильною, ніж усі урагани і землетруси?

У своїй теорії піднесеного (*das Erhabene*) Емануїл Кант твердив, що наше замилювання проявами сил природи є доказом від противного переваги духу над природою: якими б грубими не були прояви дикої природи, вони не здатні зачепити моральний закон у нас самих. Хіба катастрофа Нового Орлеана не є таким прикладом піднесеного? Яким би

серйозним не був вихор урагану, він не здатен зруйнувати вихор капіталістичного розвитку...

Суб'єкт, що ймовірно грабує і насилує

У спалахах насильства в Новому Орлеані можна виділити ще один аспект, що дозволяє побачити дію ідеологічних механізмів, які регулюють наше життя. Відповідно до відомого антропологічного анекдоту, представники «примітивних» народів, яким приписуються певні «марновірні уявлення» (про походження від риб чи птахів, наприклад), коли їх прямо запитують про ці марновірства, відповідають: «Звичайно, ні! Ми ж не настільки дурні! Але мені розповідали, що деякі наші предки дійсно вірили, що...» – коротше кажучи, вони переносили свою віру на інших. Хіба ми не чинимо так з нашими дітьми: ми проходимо через ритуал Санта Клауса, оскільки наші діти (ймовірно) вірять у нього, і нам не хочеться їх розчаровувати; вони роблять вид, що вірять, щоб не розчаровувати нас, нашу віру в їхню наївність і т.д. і т.п. Хіба не це зазвичай служить виправданням мітичних перекручувань цинічних політиків, коли вони раптом стають чесними? «Я не можу розчарувати простих людей, що вірять у це (чи у мене)». І, крім того, чи не служить ця потреба пошуку іншого, котрий «дійсно вірить», стимулюванню нашої потреби у тавруванні Іншого як (релігійного чи етнічного) «фундаменталіста»? Дивним чином здається, що деякі вірування завжди діють «на відстані»: для того, щоб віра могла функціонувати, вона повинна мати певного остаточного гаранта себе самої, але цей самий гарант завжди є відсунутим, зміщеним, він ніколи не представлений *in persona*. Безпосередньо віруючий суб'єкт сам по собі для віри не потрібний: досить *припустити*, що він існує, *вірити* у нього, представляти його у виді якоїсь мітологічної фігури, неіснуючої в емпіричній реальності, чи когось безособового («хтось вірить...»).

І хіба те ж не відбувається при будь-якому глибокому переживанні суб'єкта, включаючи плач і сміх? Досить згадати дію феномена перенесених/зміщених емоцій – від так званих «плакальниць» (жінок, найманих оплакувати небіжчиків на похороні) у «примітивних» суспільствах до «сміху за кадром» на телеекранах і надягання екранних масок у кіберпросторі. Коли я конструюю «помилковий» образ, що виступає замість мене у віртуальному співтоваристві, учасником якого я є (наприклад, у сексуальних іграх сором'язливий чоловік найчастіше приймає екранний образ привабливої, нерозбірливої в сексуальних зв'язках жінки), емоції, що я випробовую і «вигадую» як частину мого екранного образу, не є просто помилковими, хоча (те, що я переживаю як) моє «істинне я» не відчуває їх, вони проте певною мірою «істинні». Те ж відбувається і тоді, коли я, втомлений після важкого робочого дня, дивлюся телесеріали із закадровим сміхом: навіть якщо я не сміюся, а просто дивлюся на екран, після перегляду шоу я все ж відчуваю себе відпочилим...

Події, що відбувалися в Новому Орлеані після урагану Катріна, дозволяють доповнити цей ряд «суб'єктів, що ймовірно...» *суб'єктом, що ймовірно грабує і насилує*. Важко забути повідомлення про розпад суспільного порядку, спалахи «чорного» насильства, грабежі і згвалтування – однак, пізніше розслідування показало, що у більшості випадків цього очікуваного розгулу насильства просто не було: неперевірені чутки засоби масової інформації подавали як факти.

Реалії незаможних чорних, покинутих напризволяще, залишених без засобів до існування, у такий спосіб перетворилися у спалахи чорного насильства, пограбувань і згвалтувань простих перехожих на вулицях, де запанувала анархія, у спортивний комплекс «Супербудинок», заповнений бандами, що насилують жінок і дітей... Ці пові-

домлення не були просто словами, вони були словами, що мали цілком матеріальні наслідки: вони викликали страх, що змусив владу перекидати війська, зволікати з евакуацією хворих, спонукав поліцейських звільнитися і перешкодив вертольотам сідати... Наприклад, машини швидкої допомоги компанії «Акадія» були припарковані на стоянці після повідомлень про розграбовану пожежну частину в Ковінгтоні, що виявилися недостовірними.

Звичайно, наростанню відчуття загрози сприяли реальні безладдя і насильство: грабежі почалися, коли ураган пройшов повз Новий Орлеан, але в основному мародери брали предмети першої необхідності. І (обмежена) реальність злочинів жодним чином не виправдує «повідомлення» про повну руйнацію суспільного порядку, і не тому, що такі повідомлення були «перебільшеними», а з більш серйозної причини. Жак Лакан стверджував, що навіть якщо дружина пацієнта дійсно спить з іншими чоловіками, його ревності однак слід вважати патологічним станом; навіть якщо багаті євреї у Німеччині на початку 1930-х років «дійсно» експлуатували німецьких робітників, спокушали їхніх дочок, панували у популярній пресі і так далі, нацистський антисемітизм був «помилковим» патологічним ідеологічним станом – чому? Патологічним його робила заперечуване лібідальне навантаження фігури єврея: причини усіх соціальних антагонізмів проектувалися на «єврея», об'єкт перекрученої любови-ненависти, примарну фігуру, що поєднала у собі огидне і привабливе. Те ж стосується грабежів у Новому Орлеані: навіть якби усі повідомлення про убивства і згвалтування відповідали дійсності, історії про них, як і раніше, залишалися б «патологічними» і расистськими, оскільки вони були викликані не фактами, а расистськими упередженнями, почуттям задоволення тих, хто може сказати: «От бачите, незважаючи на наліт цивілізації, чорні залишаються дикими варварами!». Інши-

ми словами, ми мали би справу з неправдою, що подається як істина: навіть якщо те, що я говорю, фактично істинно, мотиви, що спонукають мене так говорити, помилкові.

Звичайно, ми відмовляємося визнавати такі мотиви відкрито, але іноді вони впливають у нашому публічному просторі у нецензурованій формі – у виді заперечення того, що пропонувалося як можливість, але потім відразу ж було відкинуто. Згадаємо слова Вільяма Бенета, правовірного неоконсерватора й автора «Книги чеснот», сказані ним 28 вересня 2005 року у прямому етері передачі «Доброго ранку, Америка!»: «Я знаю надійний спосіб зниження злочинності, якщо зайнятися цим усерйоз: усім вагітним негритянкам потрібно зробити аборт, і тоді рівень злочинності знизиться. Це неймовірно смішно і морально неприйнятно, але рівень злочинності знизиться». Представник Білого дому негайно відреагував: «Президент думає, що коментарі тут недоречні». Два дні потому Бенет поправився: «Я висунув гіпотетичне припущення... Потім я сказав, що було б морально неприйнятно радити зробити аборт цілій групі людей. Але так буває, коли говорять, що ціль виправдує засоби». Саме це мав на увазі Фройд, говорячи, що несвідоме не знає жодного заперечення: офіційний (християнський, демократичний...) дискурс супроводжується цілою низкою непристойних і брутальних расистських, сексистських і інших фантазій, що можуть бути визнані тільки у цензурованому виді.

Але тут ми маємо справу не тільки зі старим добрим расизмом – йдеться про щось набагато більш важливе – про суть формування «глобального» суспільства. 11 вересня 2001 року був нанесений удар по вежах-близнюках. Дванадцятьма роками раніше, 9 листопада 1989 року, упала Берлінська стіна. 9 листопада проголосило про початок «щасливих дев'яностих», мрії Френсіса Фукуями про «кінець історії», віри у те, що ліберальна демократія

в принципі здобула перемогу, що пошуки закінчилися, що от-от виникне глобальне ліберальне світове співтовариство, що перешкоди, які стоять на шляху до цієї надголівудської щасливої кінцівки, є емпіричними і випадковими, що опір локальний і зустрічається тільки там, де лідери ще не встигли усвідомити, що їхній час минув. На відміну від 9 листопада, 11 вересня – це головний символ закінчення клінтонівських щасливих 1990-х, прийдешньої епохи виникнення нових стін – між Ізраїлем і Західним берегом, навколо Європейського Союзу, на кордоні США і Мексики. Поява популістських нових правих – це лише найбільш очевидний приклад потреби у спорудженні нових стін.

Кілька років тому одне важливе рішення Європейського Союзу залишилося майже непоміченим: план створення загальноєвропейської прикордонної поліції для забезпечення ізоляції території Союзу і стримування припливу іммігрантів. У цьому і є істина глобалізації: спорудження *нових стін*, що обгороджують процвітаючу Європу від напливу іммігрантів. У цьому зв'язку виникає спокуса звернутися до старого марксистського «гуманістичного» протиставлення «відносин між речами» і «відносин між людьми»: у славнозвісному вільному обігу, відкритому глобальним капіталізмом, йдеться про вільний обіг «речей» (товарів), тоді як обіг «людей» контролюється усе сильніше. Таким чином, ми маємо справу не з «глобалізацією як незавершеним проектом», а з дійсною «діалектикою глобалізації»: сегрегація людей і є реальністю економічної глобалізації. Цей новий расизм розвивається у набагато більш бруталному напрямку, ніж старий: його легітимацією служить не натуралістичний («природна» перевага розвинутого Заходу) і не культурний (мешканці Заходу хочуть зберегти свою культурну ідентичність), а неприкритий економічний егоїзм – фундаментальний поділ між тими, хто вхо-

дить до сфери (відносного) економічного процвітання, і тими, хто з неї виключений...

Коли на початку жовтня 2005 року еспанська поліція зіштовхнулася з проблемою припинення припливу відчайдушних африканських іммігрантів, що намагалися проникнути на територію Іспанії через Гібралтар, вони запропонували план спорудження стіни на кордоні Марокко й Іспанії. Показані проекти – складна система зі всіляким електронним устаткуванням – дивним чином нагадували зображення Берлінської стіни, хоча була призначена для зовсім іншої мети: вона повинна була перешкодити людям увійти, а не вийти.

Жорстока іронія ситуації полягає у тому, що саме уряд Сапатеро, на сьогодні найбільш антирасистський і терпимий в Європі, змушений був піти на такі сегрегаційні заходи – і це явно свідчить про обмеженість мультикультуралістського «терпимого» підходу, що проповідує відкриття кордонів і прийняття Інших. У випадку відкриття кордонів першими збунтуються місцеві робітники. Таким чином, очевидно, що рішення полягає не у «руйнуванні кордонів і прийнятті усіх бажаних», це просто популістська вимога м'якотілих ліберальних «радикалів». Єдине справжнє рішення полягає в тому, щоб зруйнувати *дійсну* стіну, не поліцейську, а соціально-економічну: змінити суспільство так, щоб людям не потрібно було в розпачі намагатися утекти зі свого власного світу.

Це повертає нас до чуток і «повідомлень» про «суб'єктів, що ймовірно грабують і насилують»: Новий Орлеан – це місто в Сполучених Штатах, де найліпше помітна внутрішня Стіна, що відокремлює багатих від чорних мешканців гето. І про тих, хто живе по той бік Стіни, ми фантазуємо: вони живуть в іншому світі, у чистій зоні, що пропонує себе як екран для проектування наших страхів, тривоги і тасмних бажань. «Суб'єкт, що ймовірно грабує і насилує», є по той бік Стіни – саме про цього

суб'єкта Бенет може робити свої зауваження і визнавати у цензурованому виді свої кровожерливі мрії. Більше, ніж що-будь інше, плітки і помилкові повідомлення про наслідки Катріни свідчать про існування глибокого класового розколу в американському суспільстві.

Підпалювати автомобілі – *c'est mon choix...*

Недавні спалахи насильства у Парижі показали, що така Стіна існує й у самій Європі. Зіштовхуючись з шокуючими повідомленнями про підпалені у передмістях Парижа автомобілі, необхідно встати перед «спокосою інтерпретації»: пошуком більш глибокого значення чи послання, схованого у цих проявах насильства. Найважче визнати їхню крайню безглуздість: вони є не формою протесту, а *passage a l'acte*, що свідчить не тільки про безсилля злочинців, але і про відсутність того, що Фредрік Джеймісон назвав «когнітивним картуванням», про їхню нездатність помістити своє переживання ситуації у значиме Ціле. І варто задатися питанням про джерела такої дезорієнтації.

Соціальні теоретики люблять повторювати, що сьогоденне суспільство цілком «рефлексивне»: немає ніякої Природи чи Традиції, що забезпечує міцну основу, на яку можна опертися, навіть наші найглибші спонуки (сексуальна орієнтація) усе частіше виявляються результатом вибору. Як годувати і виховувати дитину, як переходити до сексуальної спокуси, як і що їсти, як розслаблятися і розважатися – усі ці сфери усе більше «колонізуються» рефлексивністю, вважаються чимось, чого можна навчитися і щодо чого можна приймати рішення. Однак, основний тупик суспільства ризику полягає у розриві між знанням і рішенням: немає нікого, хто «дійсно знає», що робити, ситуація у своїй основі «нерозв'язна», однак, ми *повинні прийняти рішення*. Проблема, таким чином, не у примусовому виборі (я вільний вибирати за умови, що я зроблю правиль-

ний вибір), а у протилежному: свобода вибору дійсно існує, і тому вона сприймається у край болісно.

Ми опиняємося у ситуації, коли нам потрібно приймати рішення у питаннях, що доленосно впливають на наше життя, але при цьому у нас немає необхідних знань. Пережите зовсім не як визвольне (радше така необхідність вільного вибору сприймається як тривожна і непристойна азартна гра) своєрідне іронічне скасування Приречення: я відповідаю за рішення, що я змушений приймати, не знаючи, як слід, ситуації. Свобода рішення, якою користується суб'єкт у «суспільстві ризику», – це не свобода вибору своєї долі, а лякаюча свобода людини, що змушена постійно приймати рішення без усякого уявлення про наслідки таких рішень. Немає жодної гарантії, що демократична політизація важливих рішень, активна участь безлічі зацікавлених людей обов'язково поліпшить якість і точність рішень, і, тим самим, дійсно знизить ризики – як не згадати тут відповідь католика на докір невіруючого ліберала у тому, що вони, католики, настільки дурні, що вірять у непогрішність Папи: «Ми, католики, принаймні, віримо в непогрішність *одного* і тільки одного чоловіка; хіба демократія не спочиває на куди більш небезпечному уявленні про непогрішність більшості?»

Таким чином, суб'єкт опиняється у кафкіанській ситуації: він винен, але навіть не знає, у чому (і чи винен узагалі), тобто мене завжди переслідує думка про те, що я вже прийняв рішення, яке поставить під загрозу мене й усіх, кого я люблю, але коли я довідаюся (якщо взагалі довідаюся) правду, буде вже занадто пізно. Згадаймо у цьому зв'язку фігуру Фореста Гампа, цього ідеального «зникаючого посередника», повну протилежність Пана (того, хто символічно відзначає подію, називаючи її, вписуючи її у великого Іншого): Гамп з'являється як безневинний спостерігач, який, просто роблячи те, що він робить, неусвідомлено викликає історичні змі-

ни. Під час візиту до Берліна для участі у футбольному матчі він випадково перекидає м'яч через стіну, тим самим викликаючи процес, що веде до руйнування стіни; під час візиту до Вашингтона він зупиняється в готельному комплексі Уотергейт, зауважує посеред ночі дивний рух у номері протилежного крила будинку і телефонує охороні, тим самим викликаючи події, що в остаточному підсумку призвели до падіння Ніксона – хіба це не влучна метафора для ситуації, про яку йдеться глашатаями «суспільства ризику», ситуації, у якій ми змушені робити кроки, наслідки яких незбагненні для нас?

І тут ми намагаємо головний нерв ліберальної ідеології: правляча ідеологія намагається видати ненадійність, викликану руйнуванням «держави загального благоденства», за можливість нових свобод. Ви щороку змушені змінювати місце праці, перебуваючи у залежності від короткотермінових контрактів, замість стабільної тривалої роботи? Чому б вам не подивитися на це, як на звільнення від обтяжливої постійної роботи, як на можливість перевідкривати себе знову і знову, усвідомлювати і здійснювати прихований потенціал своєї особистості? Ви більше не можете розраховувати на стандартне страхування здоров'я і пенсійне забезпечення і змушені додатково збирати кошти на платну допомогу? Чому б вам не подивитися на це, як на додаткову можливість вибору: більш повне життя зараз чи довготермінові гарантії? А якщо ці труднощі викликають у вас занепокоєння, ідеологи «постмодерну» чи «другого модерну» негайно обвинуватять вас у нездатності прийняти повну свободу, у «втечі від свободи», у незрілій прихильності до старого стійкого порядку... Ба більше, коли все це вписується в ідеологію суб'єкта як психологічного суб'єкта, наділеного природними здібностями і схильностями, тоді я автоматично інтерпретую усі ці зміни як наслідки моєї особистості, а не як результат моєї закинутості у ринкові відносини. Най-

більш популярним телевізійним шоу осені 2000 року у Франції з глядацьким рейтингом, що удвічі перевищує рейтинг славнозвісного «Великого брата», було *“C'est mon choix”* («Це мій вибір») на каналі *France 3*, шоу, гостями якого завжди були звичайні (чи – у рідкісних випадках – відомі) люди, що зробили незвичайний вибір, який цілком змінив їхній спосіб життя: один вирішив ніколи не носити нижньої білизни, інший увесь час намагався знайти більш вдалого сексуального партнера для свого батька чи матері – дозволялося (і навіть заохочувалося) усе незвичайне, за винятком вибору, що міг схвилювати публіку (скажімо, людина, що зробила вибір на користь расизму, *a priori* неприйнятна). Важко знайти більш вдалу ілюстрацію того, яке значення має «свобода вибору» у наших ліберальних суспільствах насправді. Ми можемо робити наші маленькі вибори, цілком «перевідкриваючи себе», за умови, що ці вибори не призведуть до серйозного порушення соціального й ідеологічного балансу. Що стосується *“C'est mon choix”*, то тут по-справжньому радикальним рішенням було би повернути увагу саме до цих «хвилюючих» виборів: запросити людей, на зразок переконаних расистів, тобто тих, чий вибір (чия відмінність) *дійсно* був іншим. Це також є причиною того, чому сьогодні «демократія» усе частіше виявляється помилковою проблемою, поняттям, настільки дискредитованим його широким використанням, що, можливо, варто ризикнути і залишити його ворогу. Де, як і ким приймаються рішення про глобальні соціальні проблеми? Чи приймаються вони у публічному просторі при зацікавленій участі більшості? Якщо так, то чи так уже й важливо, однопартійна система у державі чи ні? Якщо ні, то чи так уже й важливо, є у нас парламентська демократія і свобода індивідуального вибору чи ні?

Ще раз про класову боротьбу у Франції

Етьєн Балібар (10) назвав надмірну, нефункціональну жорстокість характерною рисою сучасного життя: жорстокість, що проявляється від «фундаменталістської» расистської і/чи релігійної різанини до «безглуздох» спалахів насильства підлітків і бездомних у наших мегаполісах, насильство, яке не можна не назвати «Воно-Зло» (що відсилає до фройдівського Воно (*das Es, le Ca*), насильство, що не має утилітарних чи ідеологічних основ). Усі розмови про иноземців, що вкрали наші робочі місця, чи про загрозу для наших західних цінностей, не повинні запроваджувати нас в оману: при більш уважному розгляді стає ясно, що такі розмови є поверхневою вторинною раціоналізацією. Візьмемо, наприклад, типового бритоголового, який, обґрунтовуючи свої насильницькі дії, говорить, що він відчуває полегшення, б'ючи иноземців, що їхня присутність викликає у нього занепокоєння. І тут ми зіштовхуємося саме з таким Воно-Злом – Злом, структурованим і викликаним найпростішим дисбалансом у відносинах між Я і *jouissance*, протиріччям між задоволенням і чужорідним *jouissance*, що лежить у самій його основі. Воно-Зло, таким чином, організує найпростіше «коротке замикання» у ставленні суб'єкта до споконвічно відсутньої об'єкта-причини свого бажання: нас завжди «турбує» у «иншому» (євреї, японці, африканці, турки) його нібито привілейований зв'язок з об'єктом – інший або має об'єкт-скарб, украдений у нас (саме тому його і немає у нас), або ставить під загрозу наше володіння цим об'єктом.

І тут знову варто згадати гегельянське «безколюче судження», яке проголошує спекулятивну тождність цих «марних» і «надмірних» спалахів насильства, що виявляють лише чисту і відкриту («несублімовану») ненависть до Іншого, і постполітичної мультикультуралістської вселенської терпимости до инакшості, що не виключає нікого.

Звичайно, ми використовуємо термін «несублімована» у його звичайному значенні, що у даному випадку цілком протилежне психоаналітичному, коротше кажучи, у зосередженні нашої ненависти на певному представнику (офіційно терпимого) Іншого і криється найпростіший механізм сублімації: всеосяжний характер постполітичної конкретної всезагальности, що стосується кожного на рівні символічного включення, цієї мультикультуралістської ідеї-і-практики «єдності у відмінностях» («усі рівні, усі різні»), залишає відкритим, як єдиний спосіб маркірування Відмінности, протосублімаційний жест перетворення випадкового Іншого (раси, статі, релігії...) у «абсолютного Іншого» неможливої Речі, основну загрозу нашої ідентичності – Речі, яку необхідно знищити для того, щоб ми могли вижити. У цьому і криється справді гегельянський парадокс: остаточне досягнення справді раціональної «конкретної всеосяжности» – скасування антагонізмів, «зрілий» світ обумовленого співіснування різних груп збігається зі своєю радикальною протилежністю, з непередбаченими спалахами насильства.

Головне правило Гегеля полягає у тому, що «об'єктивний» надлишок (безпосереднє панування абстрактної всеосяжности, що нав'язує свій закон «механічно», з повною байдужністю до суб'єкта, що потрапив у її тенета), завжди доповнюється «суб'єктивним» надлишком (нерегулярним і довільним задоволенням примх). Як ілюстрацію такої взаємозалежности, Балібар наводить розходження між двома протилежними, але взаємодоповнюючими формами надлишкового насильства: «ультраоб'єктивним» («структурним») насильством, властивим соціальним умовам глобального капіталізму («автоматичне» створення виключених і зневажуваних індивідів – від бездомних до безробітних), і «ультрасуб'єктивним» насильством нових етнічних і/чи релігійних «фундаменталізмів». Таке

«надлишкове» і «необґрунтоване» насильство пов'язане зі своїм особливим модусом знання, безсилою цинічною рефлексією – повернемося до нашого прикладу з Воно-Зло, бритоголовим, що б'є іноземців: коли починаєш розпитувати у нього про справжні причини його насильства (і якщо він здаєтен до мінімальної теоретичної рефлексії), він раптово починає говорити мовою соціальних працівників, соціологів і соціальних психологів, посилаючись на зниження соціальної мобільності, ріст непевності, зменшення авторитету батька, брак материнської любові у ранньому дитинстві... Одним словом, він дає більш-менш точне психосоціологічне пояснення своїх дій, надзвичайно приємне для освічених лібералів, що прагнуть «зрозуміти» молодіжне насильство як трагічний наслідок певних соціальних і сімейних умов. Стандартна освічена формула дієвості «критики ідеології», починаючи з Платона («вони так чинять, бо не відають, що діють»), тобто знання саме по собі звільняє: коли суб'єкт, що помиляється, помізкує над тим, що він робить, він перестане це робити) у цьому випадку цілком перевертається: бритоголовий «відає, що діє, але проте продовжує це робити». Символічне знання, включене в саму соціальну практику суб'єкта, розпадається, з одного боку, на надлишкове «ірраціональне» насильство, що не має політико-ідеологічних основ і, з іншого боку, на безсилу зовнішню рефлексію, що ніяк не впливає на дії суб'єкта. Спостерігаючи таку цинічно-безсилу рефлексію бритоголового, що з іронічною посмішкою пояснює здивованому журналісту джерела свого безглуздо-насильницької поведінки, освічений терпимий мультикультураліст, що прагне «зрозуміти» форми надлишкового насильства, отримує своє послання в його переверненому, справжньому виді, – одним словом, як сказав би Лакан, у цьому випадку комунікація між ним і «об'єктом» його дослідження,

нетерпимим бритоголовим, виявляється цілком успішною.

Що спільного між цими спалахами насильства і тим фактом, що ми живемо у «суспільстві ризику» і змушені постійно робити вибір? Усі ці «марні» і «надлишкові» спалахи насильства, що виражають лише чисту і відкриту («несублімовану») ненависть до Іншого, є зворотною стороною «рефлексивізації» нашого повсякденного життя. Це особливо відобразилося у долі психоаналітичної інтерпретації. Сьогодні витвори несвідомого (від сновидінь до істеричних симптомів) явно втратили свою безневинність і стали цілком рефлексивними: «вільні асоціації» звичайного освіченого пацієнта складаються зі спроб дати психоаналітичне пояснення своїх розладів, отже цілком можна говорити про те, що ми маємо справу не тільки з юнгівськими, кляйнівськими, лаканівськими... інтерпретаціями симптомів, але і із самими симптомами, що є юнгівськими, кляйнівськими, лаканівськими..., тобто існування яких припускає зв'язок з певною психоаналітичною теорією. На жаль, результат цієї глобальної рефлексивізації інтерпретації (усе стає інтерпретацією, несвідоме інтерпретує саме себе) полягає у тому, що інтерпретація самого аналітика втрачає свою перформативну «символічну дієвість» і залишає симптом недоторканим у безпосередності його ідіотичного *jouissance*. Те, що відбувається у психоаналітичній практиці, точно корелює з відповіддю бритоголового неонациста, коли єдність практики і відповідної ідеологічної легітимації розпадається на грубе насильство і його безсилу безрезультатну інтерпретацію.

Повторна поява грубого Реального з «ірраціонального» насильства, непроникного і нечутливого до рефлексивної інтерпретації, – це необхідний виворіт уніфікованої рефлексивності, проголошеної теоретиками «суспільства ризику». Тому, чим більше сучасна соціальна теорія говорить про кінець

Природи і/чи Традиції і появу «суспільства ризику», тим сильніше неявні відсилання до «природи» пронизують наш повсякденний дискурс: навіть коли не йдеться про «кінець історії», ми повторюємо те ж послання, говорячи про встановлення постполітичного порядку, коли єдиними легітимними конфліктами виявляються етнічні/культурні конфлікти.

Сьогодні зі словника критичного і політичного дискурсу зник термін «робітник» – на зміну йому прийшли «іммігранти» («робітники-іммігранти»): алжирці у Франції, турки у Німеччині, мексиканці у США. Таким чином, класова проблематика експлуатації робітників перетворюється в мультикультуралістську проблематику «нетерпимости до Іншого» і так далі, а надмірна турбота мультикультуралістських лібералів про захист етнічних прав іммігрантів явно обумовлена «витиснутим» класовим виміром. Хоча теза Френсіса Фукуями про «кінець історії» швидко набула поганого розголосу, ми, як і раніше, мовчки припускаємо, що ліберально-демократичний капіталістичний глобальний порядок є нарешті бажаним «природним» соціальним режимом, ми, як і раніше, вважаємо конфлікти у країнах «третього світу» різновидом стихійних лих, спалахами квазіприродних насильницьких пристрастей чи конфліктів, заснованими на фанатичній ідентифікації з етнічними витоками – і хіба слово «етнічний» не означає тут природу?

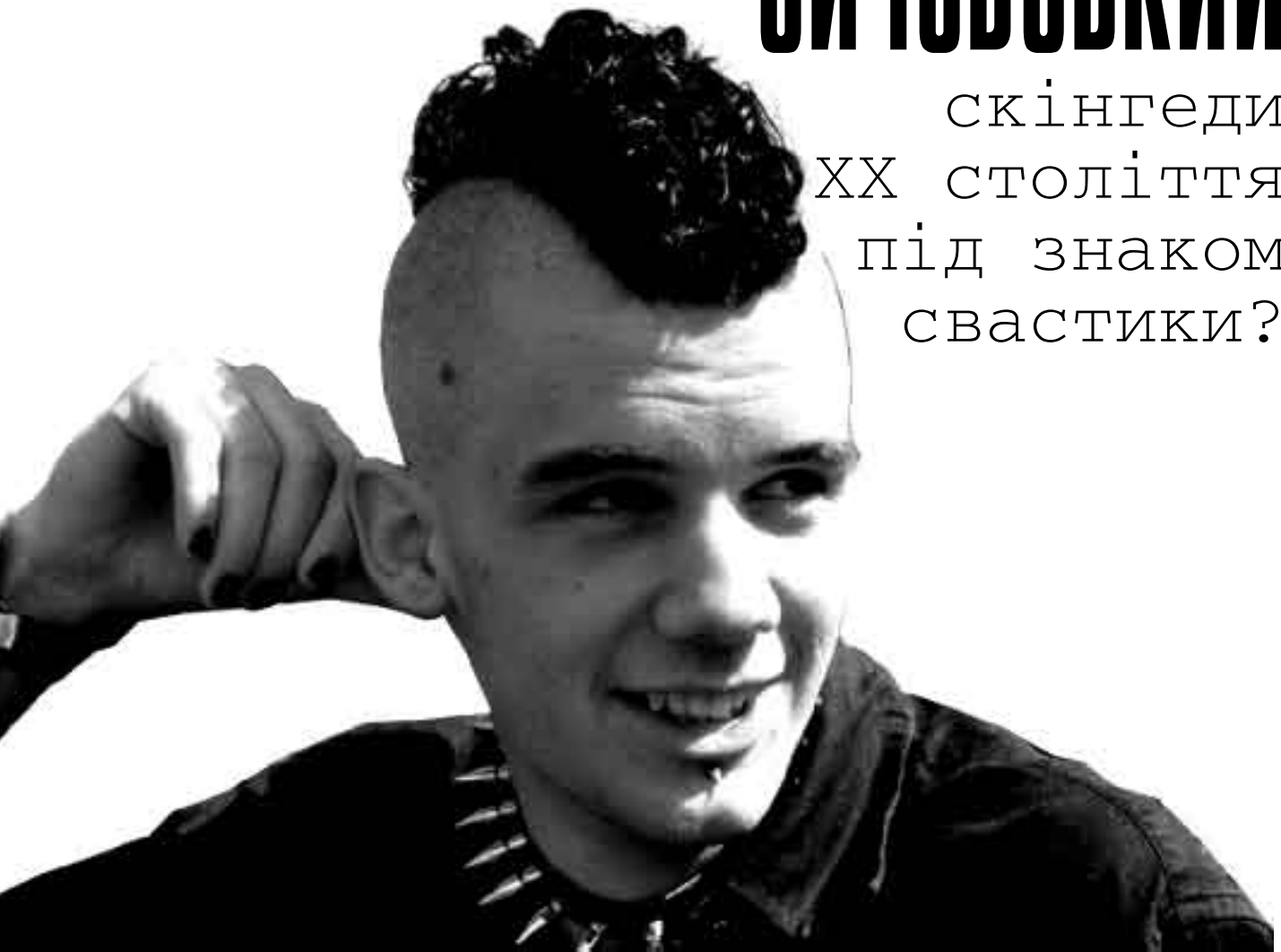
Згадаємо відомий анекдот про Пікасо часів Другої світової війни: німецький офіцер відвідав його студію, побачив у ній «Герніку» і, вражений незрозумілою модерністською картиною, запитав його: «Ви зробили це?» Пікасо спокійно відповів: «Ні, це зробили ви!» Сьогодні багато лібералів, зіштовхуючись зі спалахами насильства на зразок палаючих машин у передмістях Парижа, запитують нас, нечисленних збережених лівих, які усе ще сподіваються на радикальні зміни у суспільстві: «Хіба не

ви зробили це? Хіба не *цього* ви хотіли?» І ми повинні відповісти, як Пікасо: «Ні, це зробили *ви!* Це справжній результат *вашої* політики!»

1. Перехід до дії. – Прим. ред.
2. Donald Davidson. *Essays on Actions and Events*. Oxford: Oxford University Press, 1980.
3. Цит. за: Bradey K. Martin. *Under the Loving Care of the Fatherly Leader*. New York: Thomas Dunne Books 2004. P. 85.
4. Robert Axelrod. *The Evolution of Cooperation*. New York: Basic Books, 1984.
5. Jean-Pierre Dupuy. *Avions-nous oublie le mai? Penser lapolitique aprh le 11 septembre*. Paris: Bayard, 2002.
6. John Rawls. *A Theory of Justice*. Cambridge: Harvard University Press, 1971 (rev. ed. 1999).
7. Хайек Ф. *Дорога к рабству*. М., 2005.
8. Jacques-Alain Miller, Jean-Claude Milner. *Voulez-vous etre eualue?* Paris: Grasset, 2004.
9. Jim Dwyer and Christopher Drew. *Fear Exceeded Crime's Reality in New Orleans* // *New York Times*. 29 September 2005.
10. Etienne Balibar. *La violence: idealite et cruaute//La crainte des masses*. Paris: Editions Galilee, 1997.

АНТОН СИЧЕВСЬКИЙ

скінгеди
XX століття
під знаком
свастики?

«Брати мої по війні! Я люблю вас до глибини душі; тепер і раніше я був вашим рівним. Та я також ваш кращий ворог. Дозвольте ж мені сказати вам правду! ...Я бачу безліч солдат; як би я хотів бачити багато воїнів! «Мундиром» називається те, що вони носять; та не буде мундиром те, що приховують під ним!»
Фрідріх Ніцше

Усесвіт з небаченою швидкістю розвивається, змінюється й удосконалюється у різних напрямках природного, наукового та, безперечно, суспільного життя. Упродовж різних історичних епох ми можемо помітити різні настрої громадськості та появу різних думок, гіпотез, ідеологій та теорій, що одразу або ж із часом знаходили своїх прихильників серед членів людського співтовариства. За цією схемою (ідея – вплив – сприймання – реакція – результат) ми можемо спостерігати, як у світі виникають нові віяння, що несуть у собі неординарні погляди, моду і тягнуть за собою певні наслідки, які відображаються в історії сьогодення. Так, появи расової теорії людство завдячує французу Ж. Гобіно, який ще наприкінці XIX ст. визнав вищою расою «арійську», фашизму – Б. Мусоліні, нацистській ідеології – А. Гітлеру. Поступовий взаємовплив та проникнення вище зазначених теорій викликали появу концепції неонацистського «білого» майбутнього, яка набрала обертів у багатьох країнах. Це явище стало ознакою сучасної епохи. Тепер вже нікого не здивуєш молоддю, яка сповідує ультраправі погляди і має англійську назву – скінгеда.

Історія виникнення

Скінгеда (англ. «skinhead» – голена голова) з'явилися десь у 1967-1969 роках минулого століття у Великій Британії. Цей неформальний рух люмпенізованої робітничої молоді мав класовий характер та декларував пролетарський інтернаціоналізм (се-

ред них були й чорношкірі). Гасло перших бритоголових: «*Fight for your class, not for your race!* – *Борися за свій клас, а не за расу!*» Прибічники руху бунтували проти влади, «воювали» з гіпі, проте трохи згодом головними їхніми ворогами стали іммігранти з колишніх Британських колоній та інших країн. Наплив дешевої робочої сили збив ціни на ринку праці і спровокував безробіття серед місцевого населення. Зовнішній вигляд скінгеда кінця 1960-х років передбачав дешеві і зручні високі армійські чоботи, джинси з підтяжками й обов'язково – голена голова, на противагу іншим молодіжним утворенням, члени яких носили довге волосся. З другої половини 70-х років на рух бритоголових вплинули неонацистські віяння. Рух набуває нацистського і расистського спрямування. У 80-х роках у субкультурі скінгедів відбувається розкол через розбіжності у поглядах: з одного боку, виникають redskin (ліві скіни), з іншого – bonehead (неонацисти). Було створене ліве угруповання під назвою SHARP (Skinhead Against Racial Prejudices – «Скіни проти расових забобонів»). Серед ред-скінів набуває популярності теорія анархізму. На початку 90-х років з'являється ще одне об'єднання ліво-анархістів – RASH (Red & Anarchist Skinheads – «Червоні та анархістські скіни»). Праві ж скіни створили величезну кількість світових організацій. Скіни з ультраправими поглядами почали домінувати над лівими, і коли йдеться про неонацистів, то ми, звичай, говоримо скінгеда, а коли про неокомуністів – використовуємо приставку red (червоні). Розвиток і поширення цього руху не знали меж і охопили значну частину світу, поступово дійшовши і до колишніх республік Советського Союзу.

Їм потрібна «Велика Росія»...

У Росії скінгеда з'явилися на початку 90-х років. Тоді їх було небагато, вони поводитися тихо і, в основному, локалізувалися у центральних частинах

міст. Проте, починаючи з 1994 року, скінгеди стали масовим рухом, що спричинили соціальна невизначеність, прогресуюча бідність, економічна криза 1998 року, безробіття, а також терпимість суспільства до випадків ксенофобії. До кінця 1999 року у Росії їх налічувалось понад 20 тисяч, однак ця цифра неточна.

У більшості випадків скіни – це старшокласники, учні ПТУ, безробітні, але є серед них і чималий відсоток студентів престижних університетів. Більшість з них об'єднані у маленькі банди, які не є політичними організаціями. Водночас у Москві існують три найбільші політичні скінгедівські організації: «Скінлегіон», «Blood & Honour» (російська філія міжнародної організації «Кров і Честь») та «Об'єднані бригади 88».

Іншими масовими організаціями і угрупованнями у Росії є петербурзька «Русский кулак», нижньоновгородська – «Север», ярославська – «White Bears» («Білі ведмеді») та деякі інші. Існують також невеличкі, але добре озброєні, дисципліновані і структуровані скінгедівські угруповання (наприклад, «Русская цель» у Москві), чисельність яких не перевищує 25 осіб. Зафіксоване навіть угруповання скін-феміністок «Російські дівчата». Також у Росії активно діє «Hammerskins-Russia» – російське відділення міжнародної організації.

У бритоголових є власна преса: «Белое сопротивление», «Под ноль», «Отвертка», «Стоп», «Я – белый», «Streetfighter», «Русский хозяин», «Правое Сопротивление», «Штурмовик» (була заборонена за розпал національної і расової ворожнечі та ненависти). В Інтернеті створено безліч сайтів, практично кожне угруповання має свій сайт, є навіть особисті сайти окремих скінів. Мережа Інтернет стала базою існування електронних бібліотек забороненої літератури, місцем спілкування, обміну досвідом та контактів між скінами різних міст і країн. Про скінів знято чимало фільмів (найбільш попу-

лярними серед наших глядачів стали: «Американська історія ікс», «Бритоголові», «Фанатик», «Наци» та ін.), в яких режисери намагалися висвітлити проблематику цієї нелегкої теми. Телеканал «REN-TV» також намагався висвітлити рух російських бритоголових у документальному фільмі «Скінгеди», але за відгуками самих скінів, їм це не зовсім вдалося. Хоча це й зрозуміло – до такої теми потрібен особливий і неоднозначний підхід.

Основні музичні стилі бритоголових – «oi!», «г.а.с.» (англ. «рок проти комунізму»), «white power rock» («рок білої сили»). Музика цих стилів є водночас політичним ресурсом, оскільки у ній викладена суть скінівської ідеології. Тексти пісень скін-груп вирізняються своєю надзвичайною агресивністю і ненавистю до жовтих, чорних, євреїв та арабів. Основні музичні групи російських скінів: «Штурм», «Белые бульдоги», «Радагаст», «Вандал», «Дивизион», «Русское гетто» (з 1997 року – «Коловрат»), «Крэк», «Терор», «Атака», «TNF», «Гром» та ін.

В одязі російські скіни намагаються бути схожими на західних. *Шарабан* – голена голова, яка у бійці не давала можливості супротивнику схопити скіна за волосся. Але справжньою причиною голеної голови є те, що скіни з'явилися на протипагу неформальству, поширеному на Заході, адже гіпі носили довге волосся. *Гріндерси* – скінівські чоботи. Найбільш популярні – фірм «Гріндерс», «Доктор Мартінс», а також всі інші військові чоботи. Колір шнурків на чоботях вказує на приналежність скіна до тієї чи іншої групи: білі – white power, червоні – red skin (хоча на початку зародження цього руху значення були зовсім іншими). *Бомбер* – коротка балонна курточка без комірка. *Джинси* носять будь-якої фірми, кольору та підкочують їх. Джинси одягають з тонкими підтяжками переважно білого кольору.

Російські бритоголові всередині своїх «структур» користуються системою військових звань часів

советської армії або німецького вермахту. Найпопулярнішими є нашивки у вигляді нацистської свастики, кельтського хреста, портрета Гітлера, числа 88 (тобто Heil Hitler!), прапора рабовласницької Конфедерації, літер WP (White Power – «біла сила») або числа 14, яке вважається «святим», бо воно є символом англійської фрази «We must secure the existence of our people and a future for white children!» («Ми повинні зберегти існування наших людей і майбутнє для білих дітей!»). Існують навіть специфічні вимоги до зображення «нацистської» свастики: вона мусить бути на ребрі 45°, і її кінці направлені праворуч. Якщо цих вимог не дотримано, то значення свастики змінюється. Наприклад, свастика з кінцями, загнутими ліворуч, стає сваргою – давнім священним слов'янським знаком, який теж поширений серед ультраправих.

Скіни зазвичай не носять з собою ніякої зброї, проте у бійках використовують ремені з важкою бляхою, намотані на руку. Також вони користуються декоративними ланцюжками, які чіпляють на джинси, підкреслюючи свій стиль. У масових заворушеннях використовуються ножі, арматура, викрутки та інші залізні предмети. Популярною зброєю у бійці стала бейсбольна бита, на придбання якої не потрібен дозвіл, хоча ударами якої можна покалічити людину. Одним словом, неонацистська молодь перейняла усі «здобутки» вуличних банд та вдало їх використовує...

Щодо ідеології скінів, то вони вважають, що іммігранти з менш розвинутих країн, «особи кавказької національності», негри і цигани забруднюють їхнє чисте арійське суспільство, забирають робочі місця, аргументуючи, що з припливом іммігрантів зросла злочинність, збільшилася кількість різних хвороб, кількість наркозалежних (як відомо, основні поставки наркотиків до Росії ідуть саме через Кавказ і Середню Азію), а також збільшилось безробіття, адже всі ринки зайняті «чужими», які вста-

новили там свої «кримінальні» порядки. Кожен скін має такі основні цілі, якими й керується у житті:

1) вигнання з Росії насильницьким способом усіх осіб неслов'янського походження;

2) допомога у побудові «Великої Росії» (або іншої країни, скажімо, для українських – «Великої України»);

3) боротися з наркоманією;

4) повалити та зруйнувати владу так званого «Z.O.G.» (Zionist Occupation Government) – «Сіоністського окупаційного уряду»;

5) утворити могутній щит Європи, який би припинив наплив небілих іммігрантів (між іншим, ця ідея з кожним днем набуває все більшого поширення, оскільки збільшується кількість ісламістських організацій, які ставлять собі за мету боротися проти невірних у Європі);

6) дотримуватися «чистоти» раси.

Терор скінів проявляється у постійному фізичному насильстві проти осіб неслов'янського походження у тих місцях, які, здавалося б, мали бути під пильним наглядом правоохоронців – на вулицях міст, на центральних ринках (ті, хто дивився фільм «Антикіллер-2», могли це побачити), у метро. Під час таких заходів нерідко доходить до жорстоких вбивств. Лякає те, що скіни, навіть після вчинення розбою, не завжди намагаються втекти, а «сміливо», в очікуванні прибуття міліції, позують перед відеокамерами телебачення, розповідаючи про свої «хоробрі» вчинки і про свої погляди.

20 квітня (день народження Адольфа Гітлера) представники неслов'янського населення великих російських міст – від біженців та нелегалів до респектабельних студентів – сумирно сидять по доміках і гуртожитках. Цей день для них є найстрашнішим, оскільки всі скіни відзначають цю дату масовими «стадними» погромами «чужих», так званим очищенням від кольорових, «комунок» та різних «небритоголових». Наприклад, у квітні 1998

року російські скіни розіслали по редакціях московських газет факси, у яких попереджували, що на честь дня народження А. Гітлера вони будуть кожен день убивати по негру. Більшість газет не сприйняла цю заяву серйозно, і даремно. Асоціація іноземних студентів упродовж місяця після 20 квітня нарахувала щодня по 4 акти насильства щодо темношкірих студентів.

Поширення руху скінів стає для російської влади неприємною проблемою на міжнародних об'єктах. Наприклад, дипломати із Азербайджану, Казахстану, Вірменії, Киргизії, Афганістану, Таджикистану, Грузії, Узбекистану, ПАР, Беніну, Судана, Індії, Нігерії та інших країн офіційно заявляють МЗС РФ про своє занепокоєння щодо поширення цього неонацистського руху і виступають з проханнями посилити заходи безпеки у зв'язку з цією проблемою. Кількість погромів, побиттів, убивств та звернень у зв'язку з цим іноземних держав стали мірилом наростання сили російських скінів.

Скіни виступають проти інших субкультурних утворень, скажімо, реперів, металістів, неформалів, байкерів, растаманів та всіх інших, хто не з ними. Свідченням цього можуть слугувати масові бійки по всій Росії скінів з представниками різних молодіжних культур, які часто завершувались тяжкими тілесними пошкодженнями і смертями з обох боків.

Багато скінів є членами ультраправих організацій, які проводять активну роботу з молоддю для залучення нових кадрів у лави своїх боївок і штурмзагонів. Найяскравіше проявили себе у цій роботі такі організації і партії, як «Национальный фронт», «Национально-республиканская партия России», «Русское Национальное Единство» (РНЕ О.П. Баркашова), «Народная национальная партия» (ННП), «Русский национальный союз», «Имперская партия России». Частина скінівських груп входить на автономних правах до російських націоналістично-

шовіністичних партій як молодіжні ланки цих партій. ННП не стільки намагається завербувати молодь у свою партію, скільки поширити в їхньому середовищі свою ідеологію – «русизм». Згідно з цією ідеологією, у ХХ столітті було два великих арійських герої – Ніколай II і Адольф Гітлер. Гітлер нібито був месником за принесеного більшовиками і євреями в ритуальну жертву Ніколая II і намагався нести Хрест – Свастіку у поневолену ними Росію...

В останні три-чотири роки пожвавились зв'язки між російськими і зарубіжними скінами. Представники неофашистських організацій США, Німеччини, Австрії, Прибалтики, Біларусі й України неодноразово відвідували Росію та ділились своїм досвідом роботи зі скінівською молоддю. Наприклад, з США приїжджали представники Ку-клукс-клану і НСДАП/АО, з Німеччини – «Молодих вікінгів» (організація, заборонена у ФРН), Німецького народного фронту, «Сталевого шолому» (заборонена у ФРН), Національного Народного фронту та інших. Німецькі неонацисти налагодили регулярні поставки російським скінам літератури, екіпіровки, аудіо- та відеокасет, обмундирування. Російською мовою тиражуються «Майн Кампф» А. Гітлера і «Міфи ХХ століття» Альфреда Розенберга, диски й аудіокасети з маршами III Райху (на жаль, на українських книжкових розкладках знайти зазначену літературу теж зовсім не складно).

За неофіційними припущеннями, зараз у Москві налічується понад 4 тисячі скінів, у Петербурзі – близько 4 тисяч, у інших великих містах їхня чисельність сягає від 1 до 2 тисяч, а в загальному по Росії – не менше 15 тисяч за офіційними даними, а за неофіційними – до 100 тисяч. Росія за кількістю скінів посідає перше місце у світі, за нею йде Німеччина. В усіх європейських країнах чисельність скінів не більша, ніж в одній Росії, що нас, як сусідів, насторожує і породжує абсолютну впев-

неність у потребі стримування масового проникнення до нашої країни цих «коричневих» настроїв.

Доволі часто при обшуках домівок учасників скін-руху у них виявляють вибухові речовини і різного роду зброю. Небезпека полягає у тому, що можуть з'явитися люди, які будуть зацікавлені у підпорядкуванні цього руху терористичним цілям. Війна малими силами з величезним резонансом – мрія багатьох екстремістських ватажків. Росія, у цьому випадку, яскравий приклад впливу та патронату частини бізнесу і влади на рух скінів шляхом їхнього фінансування задля досягнення власних цілей.

На противагу правим скінам у Росії були створені угруповання *red skins* (червоні скіни), які стоять, фактично, на засадах анархізму і комунізму. Одяг червоних скінів відрізняється червоними шнурками або ж нашивками на рукавах чи наплечниках з комуністичними символами колишнього СРСР та портретами Леніна, Че Гевари або Нельсона Манделі. Однак, здебільшого «червоні» країн СНД майже не дотримуються ніяких стереотипів щодо вбрання, задовольняючись простим та таким, що особливо не кидається в очі. Серед прихильників таких угруповань активну діяльність розгорнула міжнародна організація «The fighters for freedom» (The FFF) – «Борці за свободу», яка об'єднала антиглобалістів, анархістів, комуністів, екологістів не тільки в Росії, але й у багатьох постсовєтських країнах. Цікаво, що неокомуністи під час мітингів користуються прапорами з зображенням чорних серпа і молота у центрі білого кола на червоному тлі. Тут варто згадати, як А. Гітлер у 1923 році на з'їзді нацистів пояснив значення партійного (нацистського) прапора: біле коло на червоному тлі – символ національної чистоти і сили, а чорна свастика – заклик до боротьби з комуністами і євреями. Що ж, коментарі зайві... Зараз найбільш впливовою партією червоних скінів є «Национал-большевистская

партия». Червоні скіни розгорнули «масовий терор» проти правих скінів, але без особливих успіхів.

«Новий порядок» по українськи?

Перші скіни в Україні з'явилися ще у 1992 році, тоді їх було кілька десятків. В одязі вони намагалися бути схожими на зарубіжних скінів, але у багатьох не було відповідної «екіпіровки». Починаючи з 1994-1995 років, у Києві створилося серйозне об'єднання довкола групи «Бульдог», у Харкові, Львові, Полтаві та інших великих містах з'являються угруповання скінів, які мали власні статuti та організаційну структуру (наприклад, житомирське угруповання «Гайдамаки», що у різний час налічувало від 20 до 50 осіб). Українські скіни стояли на засадах національної держави і сповідували ідеї інтегрального націоналізму Дмитра Донцова (крайня форма націоналізму, близька до нацизму), який не модернізувався через невміння сучасної верхівки правого руху відійти від ідей першої половини ХХ ст. і рухатися далі. Цілі українських бритоголових такі ж, що й у російських, але з українським ухилом. У 1997 році, коли київську організацію Соціал-національної партії України (СНПУ) очолював Олесь Вахній, значна частина київських скінів перебувала у лавах цієї партії, але після арешту лідера за пограбування ситуація дещо змінилася, а керівництво перейшло до львів'янина Олега Тягнибока. Сьогодні тільки у Києві ультраправих молодчиків налічується до 500, а на загал по Україні їх декілька тисяч.

На теренах України діє ряд організацій правого і «білого» спрямування. У Києві діє офіційне представництво міжнародної політичної скінівської організації «Blood & Honour Ukraine» («Кров і Честь»), заснована культовим рок-музикантом скінгедів Яном Стюартом Дональдсом з метою захисту соціальних і національних прав усіх білих націй з європейським корінням), активістами якої є чимало

українських скінів, яке складається з ВН Захід, ВН Центр, ВН Північ та ВН Південь; «Blood & Honour Division Ukraine» – відгалуження, що характеризується своєю проросійською позицією; «Украинское движение против нелегальной иммиграции» (на чолі з Я. Дунаєвим), на теренах СНД існують ще російський і беларуський відділи «Руху проти нелегальної імміграції»; «World Church of the Creator – Украина» («Рух креативності» або «Всемирная церковь Создателя») – відділ світової організації «WCOTC», яка має незначну кількість членів – крійторів в Україні, але постійно проводить військові тренування та займається вишколом. Члени організації мають посвідчення на інші прізвища, діють у суворій тасмниці, мають окремих бойовий підрозділ – «Белые береты», організація планує створення українського відгалуження «The Struggle» («Боротьба»), основна мета – побудова Великої білої імперії. За правилами члени WCOTC не мають заважати діяльності інших правих сил, натомість всіляко їм сприяти. Зараз відділення «WCOTC-Украина» є в Івано-Франківській, Київській, Черкаській, Полтавській, Харківській та Кіровоградській областях.

Українські red skins представлені такими організаціями: «Украинский коммунистический рабочий союз», «Донецкая областная молодёжная ассоциация «Че Гевара», всеукраїнське об'єднання «Ліва ініціатива» Олега Верника, «Федерация анархистов Сумщины», відділення російської організації ліберальних соціалістів «Автономное действие», «Украинская анархо-инициатива «TIGRA – NIGRA», «Объединённые антифашисты Украины», різні молодіжні організації, підтримувані Комуністичною, Соціалістичною та Прогресивною соціалістичною партіями України. Ці організації є відверто проросійськими, але, на щастя, їхню діяльність можна охарактеризувати словом комедіантство.

Хоча більшість українських скінів і декларує свою любов до всього, що пов'язане з національними традиціями і культурою, розмовляють вони, переважно, російською мовою, за винятком західноукраїнських. Поширені серед українських скінів й ідеї російського панславізму. Великий вплив на погляди українських скінів мають такі публікації, як «Шлях аріїв» Ю. Канигіна.

Скіни масово активізуються під час футбольних матчів, на яких вони провокують вболівальників на погроми та інші подібні акції. До речі, більшість у футбольних фан-клубах складають футбольні хулігани – «хулси» та «ультраси», які часто бувають й скінами. Зараз можна прослідкувати злиття футбольних хуліганів зі скінами та співпрацю між ними. Найбільшою і найбільш відомою акцією українських скінів став погром синагоги Бродського у Києві 13 квітня 2002 року, який відбувся після завершення футбольного матчу між командами «Динамо» (Київ) – «Металург» (Донецьк). Під час погрому були вибиті вікна, побитий охоронець синагоги, а скіни і футбольні хулігани викрикували лозунги правого спрямування. Після цього погрому Дем'ян – ударник з легендарного музичного гурту «Сокира Перуна» – за розбиття шибки у синагозі отримав чотири роки ув'язнення.

Збираються скіни масово в основному на сейше-ни своїх музичних команд. «Сейшени» (концерти) мають приблизно такі назви: «Рок проти комунізму», «Рок проти жидів» тощо. До слова, майже кожен серйозний сейшн в Україні проходить під музику не тільки українських груп, а й російських та часом беларуських, і навіть у Львові.

Як відомо, для більшої частини скінівської спільноти ОУН (Організація українських націоналістів), УПА (Українська повстанська армія) та СС – Галичина є ідеалами політичної і військової організації. Нашивка «СС – Галичина» була і залишається дуже популярною серед українських скінів.

Проте, існує різниця у поглядах українських скінів залежно від регіону. Наприклад, українці зі східного і південного регіонів значно відрізняються від українців Західної України: у мовній традиції, питаннях створення союзу з Росією, ставленні до засновників інтегрального націоналізму і под. Зрозуміло, що настрої у суспільстві впливають і на ультраправу молодь. Тож можна констатувати, що західноукраїнські ультраправі переважно є послідовниками українського націоналізму, який виник у ХХ ст. Лише частина скінів належить до правих партій, хоча більшість або не знаходить партію, яка б відповідала їх ідеалам, або ж не бажає підкорятися і дотримуватися відповідних правил, які панують в організаціях даного типу. Тому хибним є твердження частини журналістів, що скіни – це представники Української Національної Асамблеї-Української Народної Самооборони, Конгресу українських націоналістів, Молодіжного націоналістичного конгресу, Соціал-національної партії України (зараз ВО «Свобода»), Тризуба ім. С. Бандери, Організації українських націоналістів(м), ОУН(р) та Української консервативної партії Щокіна, Соціал-патріотичної асамблеї слов'ян (очолює Едуард Коваленко). Хоча в Українській націонал-трудої партії (УНТП) основу складають саме скіни, це, все-таки, новий витвір київських скінів, який поступово набирає обертів по всій Україні. УНТП 1 квітня 2006 року під Києвом організувала сейшн, на якому були присутні близько 200 скінів з України, а також з Росії та Білорусі. УНТП постійно проводить акції патріотичного спрямування: 1 травня 2006 року – марш протесту проти імміграції; 6 травня 2006 року активісти УНТП не допустили ходи за легалізацію легких наркотиків (ця акція протесту мало не завершилась побиттям наркоманів на Михайлівській площі, якби не заслін міліції, яка їх охороняла) та багато інших акцій.

Активну участь в ультраправому житті бере Харківська обласна організація «Патріот України». Ця організація є наступницею молодіжного відділу колишньої СНПУ, а її члени декларують боротьбу за права українців Харківського регіону та й усієї України. Організація тісно співпрацює з ВО «Свобода», всіляко підтримуючи її діяльність.

Основними музичними групами українських скінів є «Сокира Перуна» (перша назва – «Бульдог», Київ), «Сейтар» (Київ), «Цирюльня ім. Котовського» (Миколаїв), «White's Load» (Київ), «Білий шквал» (Львів), «Nachtigall» (Львів), «Дер Пароль» (м. Старокостянтинів, Хмельницька область), «Щит і меч» (Миколаїв), «Лють(Дніпро 14/88!)» (Дніпропетровськ), «Русич» (Київ), «Сварга», «Притон» (Житомир) та ін. Готична група «Кому вниз» також є гордістю «правої» сцени. Серед вітчизняних виконавців важкої музики набирає популярності national socialistic black metal (nsbm – націонал-соціалістичний блек-метал), з яких варто виділити харківську групу «Dub Vuk», яка здобула велику популярність. А також ряд груп блек-металу, які різко переорієнтувались у групи правого спрямування, як, скажімо, відома «Nokturnal Mortum» (Харків), яка зараз грає арійський блек-метал, хоча починала і здобула славу як справжня антихристиянська група. «Nokturnal Mortum» тісно співпрацювала з групою «Lucifugum» (Житомир) – званою блек-метал групою, учасники якої вважали досить кумедним те, що в одній із статей їх назвали nsbm-групою, і тим самим підтвердили, що вони не змінюють свого стилю за найменшим поштовхом моди, як це зробили «Nokturnal Mortum».

Цікавим є зв'язок українських скінів із «славнозвісною» організацією Ку-клукс-клан (товариство створене у 1864 році колишніми солдатами американської Південної армії після Громадянської війни, яке вбивало і тероризувало кольорових поселенців; розформоване у 1869 році; у 1920-х рр. поновлює

свою діяльність; його осередки розташовані не тільки на території США, а й в Англії, Канаді та інших країнах). Про це стало відомо, коли ЗМІ повідомили, що Георгій Щокін, перебуваючи на посаді ректора Міжнародної академії управління персоналом (МАУП), нагородив колишнього голову Ку-клукс-клану Девіда Дюка ступенем доктора історичних наук (захищав дисертацію на тему боротьби із сіонізмом), а у маупівському журналі «Персонал», редактором якого є Ігор Слісаренко, була опублікована його стаття.

Серед українських шкінів існує багато неоязичників, які є прихильниками РУН-віри (Рідна українська національна віра), що породжує непорозуміння і розкол, оскільки більшість шкінів – православні. Такі ж проблеми і у російських шкінів. У Росії до язичництва додається ще й старообрядництво, яке деякі шкіни вважають більш давньою «правильною» релігією. Ряд старообрядницьких православних церков говорять про необхідність побудови російського «Третього Риму», що добре сприймається у колах праворадикальної молоді. З'явилася велика кількість так званих язичницьких волхвів (жерців), які «намагаються донести до нас язичництво ще з дохристиянської доби на Русі». Створено багато українських музичних груп, які у своїх текстах звеличують язичницький культ і висвітлюють «зраду» Володимира Великого – хрестителя Руси.

Порівнюючи російських шкінів з українськими, варто відзначити, що українські праві, на думку автора, більш науково підковані, мають власну думку, а не підкоряються фанатичній сліпій вірі.

Якщо ви захочете побачити київських шкінів, вам це буде легко зробити: пройдіть через підземний перехід на майдані Незалежності («Труба») і ви точно їх зустрінете. Разом з тим можна констатувати, що рух шкінгедів в Україні не є масовим та не набув такого розмаху, як, скажімо, в Німеччині, Росії чи у Великій Британії. В Україні він базується,

радше, на моді, ніж на ідеології. Про расову чи національну нетерпимість серед нашої молоді (крім, можливо, поодиноких випадків, які траплялись навіть і в совєтські часи) говорити не варто. Однак, слід не забувати, що цей рух таїть у собі величезну небезпеку для суспільства, а його вибух може відбутися у будь-який час.

“хворі на музику”

Марія
Єщенко

Місто нав'язливо проникає у мої думки, зриває своїм шумним настроєм останні сонні завіси мого незадоволення раннім вставанням. Сумбурно плануючи у голові події дня, я ховаюся у передбачуваний, але приємний репертуар плеєра, намагаюся не зважати на натовп, на зиму, на те, що знов не встигла поспіяти, на людей, на людей, на людей... Надто великий перелік того, на що я намагаюся не зважати, тож врешті-решт здаюся і остаточно прокидаюся – «Ну що ж, Місто, – ти перемогло, доброго ранку. Що нового?»... І одразу на мене хвилиною накочується купа вражень, якими Місто з радістю ділиться з усіма небайдужими. Люди... Мого віку... Живуть дивними речами...

«Йдемо сидіти до «Шаленої Мами» ввечері... По текільці, а потім... кажуть в 44 бріт-поп сьогодні... М?» – долинає з одного боку.

«Ти ходив на Ван Бюрена? Хе, та він вже давно не в темі, зараз хаус застаріває... Вчора так кльово відвисли у клубці. Хоча надто шоколадна публіка, проте after-party чудове!» – чую з іншого.

Коло виходу з метро нервово палить дівчина у чорній куртці, чорний вузеньких штанця і з яскраво-рожевим рюкзаком з надписом – «I m EMO, don't u ever talk to me».

Я таких уже бачила... І не тільки таких. Я знаю, як вони одягаються, де проводять вечори, що наспівують собі під ніс. Я стикалася з такою кількістю «неформалів», що назбирала у голові цілу колекцію різних типажів і стилів. Чому неформалів? Тому що вони, мовляв, іншого формату, вірніше, поза будь-яким форматом... Хоча насправді, коли тих, які думають, що вони кардинально відрізняються від інших, назбирається більше, ніж десяток – це вже формат. А таких вже назбиралося навіть на декілька форматів. Вони знайшли себе у музиці. Кожен у різній музиці. А музика знайшла себе в них. І тепер вони звучать в унісон. Неначе все зрозуміло і прос-

то, проте буває все ж цікаво інколи – що кожен з них каже батькам перед виходом з дому, коли повертається додому, у кого закохується та про що мріє... Місто, а що ти думаєш про них? Про нас?...

Акорд перший – *indie rock n roll is all I need!*

Класичний рок-н-рол уже давно помер... Зустріти його бравурні мотиви можна хіба що на ретро-вечірках або на старих платівках у мами, яка у свій час потайки витинала з зарубіжних журналів фотки вічномолодого Елвіса. Ну, може, ще якісь альтернативні виконавці прикольнуться разок і щось таке рок-н-рольне злабають... От британці, наприклад, дружно «прикольнулися» на початку 90-х років і створили бріт-поп, який вважають продовженням старенького р-н-р, і який постійно плутають з інді, що з'явився водночас... Чесно кажучи, звучання різне, проте певну категорію неформалів пре. Сповідуючи стиль життя – sex, drugs, rock-n-roll, бріт-попшики та інді-роківці залишаються приємними для спілкування людьми, які носять вузенькі штанці, обмотуються шаликами у дивний спосіб (зрозумілий тільки «своїм») і люблять прикольні аксесуари, які нагадують те, що могло лежати на вітринах крамниць Лондона у 80-х роках. Підсумуємо – задимлений паб, хлопець за барною стійкою, келих пива, приталений плащ кольору беж, класичні чорні черевики, вузькі чорні джинси, розкуйовджене волосся «під Галахерів», цигарка у руці... У думках – вокалістка, яка душевно наспівує у стилі YeahYeahYeahs щось про «...my love is like your cigarette»...

Акорд другий – *punk not dead або don't wanna be an american idiot.*

Ходять чутки (сама я не впевнена), що раніше, у нашому світлому советському минулому, діти мріяли стати льотчиками і космонавтами, і зараз це докір усій нашій дорогій генерації «пепсі», яка ні про що, звісно, вже не мріє, і працювати, звичайно, взагалі не хоче. А от і ніфіга подібного! Кожен

сучасний український панк, що має власну гідність і тверезі очі, мріє грати у групі, може, навіть у ній співати (читай – «горланити»). Круто заробляють ті, хто здає гаражі і підвали, бажано з апаратурою, вони вам розкажуть, на що готові піти юні «ансамблі», щоб перетворити свій незв'язний галас у хіт, як співали Блінки – *my first punk-rock song*. Тож генерація «пепсі» не така вже й ледача, якщо зазирнути глибше! Панки бувають різні. Передовсім – «важкі» і «легкі». Перші відверто кажуть, що слухають мазафаку і зависають від ефекту, коли крізь нескінченний гуркіт ударних і аритмічний сураунд електрогітари диким ревом долинає голос, що затя-я-я-ягує голосні та зводить їх до непереможного «е-е-е-е-е» (класно виходить, якщо розтулити писок та уявити, що лякаєш лева). Важкі панки часто «нариваються», тому носять з собою ціпка. Допмагає не завжди. Легкі ж панки вважають, що різнокольорових написів на наплечниках і значків на кшталт «shit happens» забагато не буває, як і пірсингу, і різних крутих шмат, наритих на секунді, тому одягають і чіпляють усе, і побільше! Такі теж нариваються, але швидко утікають на скейті, який завжди наготові висить за спиною. Такі, до речі, знають, за скільки хвилин висихає від дощу кожен «спот» у місті («спот» – місце, де возяться на скейтах). Їм не ліньки їхати на сейшн, навіть якщо він бозна-де, у іншому кінці міста, бо де ж ще можна подивитися на собі подібних і досхочу посмеятися (українською – поштовхатися) та замутити стейдж-дайвінг (українською – стрибати зі сцени у зал, з надією, що підхоплять).

Акорд третій – *є панки, яким стало сумно або Кохання і трохи Смерти*

Рожево-чорні смарклі... Вокал зривається і ніби тоне у плачі, гітара дотягує останнє соль-ля-ре і помирає... А потім знов народжується разом з фразою на кшталт «Я буду жити, і ти не зупиниш!». Ех, одразу видно, у діточок було нещасливе перше кохан-

ня, правду кажуть «у імо-кідів не буває здорових дітей». ЕМО – це невиліковна хвороба самознищення і самокопання, за якими стоять самолюбство і бажання, щоб хтось утішив. Коли ж хтось почне утішати – неодмінно нарветься на агресію. Коса гривка, що закриває одне око, яскраво-чорне волосся, чорний лак на нігтях (у хлопців також) і різні вкраплення рожевого... ЕМОtional... Тож слів нема, лише емоції.

Акорд заключний, проте не останній – *тунц-тунц-тунц* або *The world is mine*

Вони не конче мажори, і не обов'язково приїздять у клуби на власних тачках. Їхні окуляри не завжди справжній Дольче і Capitan Black вони палять лише раз на місяць, але так, щоб усі бачили. Вони просто меломани. Проте їхня музика інша. Майже без слів. А навіщо слова, коли можна та-а-ак рухатися і та-а-ак ковбаситися, заплющивши очі і канонизувавши ді-джея, який таке-е-е робить з танцполом. Головне – у цьому немає ані кінця, ні початку, просто музика і ти.... І так триватиме, доки не захочеться абсенту, а потім знову... І так до ранку... А потім – у коматозні цілодобові зони, пити каву і думати про наступну ніч. Картинка – дівчина з довгим прямим волоссям, майже непомітним макіяжем, на високих підборах та у стильних джинсах, можливо з крутою мобілкою у руці, бажано – із крутим хлопцем поруч... А в голові – «Tricky time never stops...»...

Це не все. Усіх не перерахуєш. Але їх можна зустріти. У пабі, на дискотечі, на концерті живої музики, на сейшені... У кожного свої «місця» і «паролі». У кожного своя душа. Чи є я серед них? До якого типу належу та чим живу, що робить мене тією чи іншою? Неформатною. Або форматною. Відповідь складна. Нехай хтось інший напише про мене. Я ж бо знаю найголовніше – те, що робить мене мною – це молодість. А молодість – це можливість обирати. Себе.

Коментар до статті [1]

03.03.07 11:15__magira_iz_Ji-magazine

Ви не відчули якоїсь трохи зверхньої сепарації, чи легкого натяку на осуд? Усі «вони» підлягають аналізу і опису, а Авторка ніби збоку, навіть трохи вище. Лукаве загравання наприкінці трохи вирівнює ситуацію, але враження недобррозичливості до інших молодих залишається. Якби це писав хтось, кому за 40 – зрозуміло. Досвід зовсім інший, бачить і розуміє трохи більше. Але ж Авторка – мабуть, одноліток тих, про кого пише. Невже вона уже не вірить, що і з такого формату молодости можна вийти на нормальний рівень? То хто ж тоді має у «них» вірити?

АНАСТАСІЯ ІГНАТЕНКО ОЛЕКСАНДР РІЗЕНКО

рукописи
не горять
або
дві
сторінки
із
двох
щоденників

Молодь – це та формація суспільства, яку завжди усі хотіли навчитися розуміти (батьки, викладачі, перехожі, сусіди по сходовій клітці), однак ніколи нікому це не вдавалося. Та й, наслідуючи зробити припущення, мабуть, нікому це й не вдасться.

Саме ці «створіння» завжди були іншими, вони уособлювали у собі специфічний дух і світобачення, які не є притаманним для жодного із представників іншої вікової категорії. Молодь завжди була іншою і так само завжди шокувала навколишній світ – думками, діями, відсутністю дій та відсутністю думок.

Про молодь написано безліч книг і у кожній із них автор сотнями тисяч знаків намагається довести читачеві, що саме він (автор), як ніхто інший, досконало знає та розуміє психологію і специфіку поведінки молоді. У кожній книзі завжди висвітлені потуги Атланта створити правила, за якими варто поводитися з молоддю та прописати аксіоми, які передбачали б поведінку непередбачуваної за своєю природою формації. Однак, ці потуги завжди перетворюються у працю Сізіфа, оскільки навіть самі молоді люди інколи не можуть зрозуміти, чому вони повели себе саме таким чином, незважаючи на те, що уже близько 10 днів прокручували у голові схожу ситуацію та чітко розплановані кроки, за якими треба діяти за таких обставин.

Молодь зрозуміти неможливо...

...неможливо також і зрозуміти радикалізм та упертість кожного представника юначого віку. І цей радикалізм полягає не лише у спротиві порадам батьків, та й інших досвідчених людей, які стверджують, що бажають лише добра (правда, вони не розуміють, що навіть таке, на перший погляд, очевидне поняття, як добро є кардинально відмінним для різних вікових категорій, а особливо для молоді). Найбільш дивним та незрозумілим проявом

молодечого радикалізму та унікальності є наявність протиріч між людьми одного віку, людьми спільних переконань і цінностей, проте людьми із різними первинними та вторинними статевими ознаками. Йдеться про кардинальність і повну несумісність і несхожість думок представників чоловічої і жіночої половин молодого покоління.

У даному матеріалі автори пробують продемонструвати кардинальний радикалізм та яскраві відмінності у юнаків та юнок на такі, вічно живі та актуальні теми, як одруження, вагітність, секс, спілкування із батьками коханої людини, необхідність працювати.

До речі, перед початком аналізу яскравих відмінностей, на перший погляд, доволі близьких між собою людей, хотілося б зазначити, що дуже часто у молоді існують величезні проблеми із спілкуванням – їх ніхто ніколи не розуміє (інколи навіть вони самі), їх ніхто ніколи не хоче вислухати до кінця та спробувати поставити себе на їхнє місце. Саме через це частенько молоді люди вирішують повністю подарувати свої думки, душу та переживання клаптикові паперу – сторінці у щоденнику. А засобом комунікації стає звичайнісінька ручка за 30 копійок. Таким чином створюється ідеальна формула: ручка за 30 копійок + аркуш паперу за 15 копійок = щастя від того, що хтось вислухав, радість від того, що ніхто не перечив і не виправляв і просто-таки ейфорія, що жодна жива душа не давала порад. Додайте до цього переліку ще й «...рукописи не горять...» і стане цілком зрозуміло, чому так багато молоді віддає перевагу сповіді білому аркушу, а не відвертій розмові із другом чи батьками.

Наша праця якраз і буде ґрунтуватися на двох сторінках із двох щоденників двох молодих людей, у яких відмінностей через їхній однаковий вік більше, аніж між країнами ЄС та СЕП (існування якого

за сьогоднішніх політичних реалій стає усе більш реальним).

Як то кажуть: Ladies First

Квітослава – молода, надзвичайно приваблива дівчина, котрій у жовтні виповнилося 19 років. Її життя можна сміливо порівняти із прекрасним вінком із польових квітів, який плавно тече вниз за течією ріки – він радує очі українців своєю красою і сам милується зачарованими поглядами людей. Цей вінок є практично безтурботним, він дуже рідко заплітається у очереті, а якщо таке і трапляється, то добрі люди його виплутують та знову пускають по воді. У віночка все є – життєдайне середовище – вода, в якій він купається, привітне лагідне сонечко, яке зігриває квіти, а також наповнює життям бутони, які от-от мають розпуститися. Час від часу на віночок сідають прекрасні метелики, які роблять життя і привабливість цього дива ще більш вишуканими та казковими.

Саме таким і є життя Квітослави на першій погляд. Однак про те, що робиться у неї в душі, знає лише цей білий папір, наповнений символами, які байдуже, але точно передадуть переживання і душевні муки дівчини.

«...17 квітня 2006 року. Нарешті почалася справжня весна – сніг уже давно стік веселими потічками, а от по-справжньому життєдайне сонячне тепло пролилося на землю лише сьогодні. Пташки заспівали веселих пісень, а разом із ними заспівала і моя душа.

ВЕСНА...

Наскільки це слово є приємним та, водночас, таємничим. Душа починає співати і вимагати кохання, а тіло, як бездумний раб, робить все можливе, аби задовольнити ці бажання.

Сьогодні я зустрілася із Остапом, і, побачивши його, зрозуміла, що просто хочу поспілкуватися

з цим милим юнаком. Але він, на жаль, чомусь явно не поділяв моїх чистих бажань. Звичайно, спочатку він мило провадив бесіду, однак потім все частіше намагався мене поцілувати або ж доторкнутися до різних частин тіла, які завжди, немов магнітом, притягують до себе хлопців. Я ніколи не могла зрозуміти цієї частини психіки юнаків – ну чом вони не можуть і не хочуть просто милого спілкування, їм завжди потрібні плотські задоволення. Без них же так чудово можна провести час.

Звичайно, частенько я відповідала взаємністю на поцілунки – спочатку тому, що мені цього хотілося, однак потім я зрозуміла, що мені цього хочеться лише 10 хвилин, а Остапу постійно. Наступних півгодини я відповідала йому взаємністю лише через те, що знаю, як йому подобається мене торкатися та цілувати. Однак, усьому є своя межа. Я просто не розумію цих хлопців – вони наче з іншої планети....

...коли я попросила Остапа зупинитися і просто поговорити, він сказав, що не може втримати себе у руках. Я все розумію – весна, кров бурлить, але повинна бути сила волі в чоловіка. Адже не головне в цьому житті поцілунки, ласки і секс. Все це звичайно приємно, але ж достатньо і одного разу на тиждень, аби отримати заряд задоволення, яке розливається по всіх венах і наче струмом пронизує кожну клітинку. Але ж ні – Остап цього не розуміє, не хоче зрозуміти. Складається враження, що більше ні про що він думати не може і зустрічається зі мною лише через моє розкішне тіло. Укотре ці роздуми мене глибоко засмутили, адже мені з цим хлопцем добре, я хочу, аби ми були разом, але часто мені хочеться одного – просто розмови, а от йому кардинально іншого – мого тіла.

Ні, все-таки цих хлопців зрозуміти неможливо, навіть незважаючи на те, що ми одного віку!...»

«...13 травня 2006 року. Сьогодні в нашому університеті відбувся «Ярмарок вакансій». Основна ідея полягає в тому, що студенти приходять у велику залу, де стоять стенди різноманітних компаній, і залишають тим роботодавцям, у кого вони хотіли б працювати, своє резюме. А згодом, якщо поталанить, представник компанії зателефонує, влаштує співбесіди і відбере собі молодих людей на роботу в компанію. Компаній на «Ярмарку вакансій» представлено дуже багато, тому знайти роботу там вдається практично кожному.

Саме туди я й подалася сьогодні о 11.00, попередньо роздрукувавши своє резюме. Оскільки я вчуся на економіці, то і працювати я хотіла б за фахом. Через це я вирішила залишити своє резюме представникам аудиторської компанії «Deloitte», адже саме там можна досягти успіхів і зробити кар'єру. Я вірила, що мене візьмуть, бо дуже цього хотіла. Я хочу заробляти багато грошей, зробити кар'єру, утримувати сім'ю та бути повністю незалежною від свого чоловіка.

Саме це я і розповіла Остапу. Наступних півдня ми не розмовляли...

Я не могла зрозуміти, у чому справа, я злякалася, що Остап знайшов собі іншу подругу, однак не знає, як мені повідомити про це. Нарешті ввечері він підійшов до мене, увесь червоний від злості, і заявив – «Дороженька, якщо ти і надалі хочеш зустрічатися зі мною, ти повинна негайно написати в «Deloitte» e-mail та сказати, що нікуди не ідеш».

Я була шокована. Наступні пояснення були просто потоком ідіотичних вимог, які не вкладаються в мою голову:

– ти не повинна працювати. Я не хочу, аби ти робила кар'єру. Гроші ти будеш отримувати лише від мене, а свій час повинна повністю присвячувати сім'ї (звичайно, ще не зараз, а коли ми одружимося). Але у жодному разі ти не будеш працювати. Ти просто не можеш стати незалежною business lady,

купувати їжу у фастфудах та наймати няню для виховання дитини. Я хочу, аби ти завжди була вдома, виховувала дитину, готувала смачну домашню їжу, зустрічала мене з роботи, подавала теплу вечерю, вислуховувала всі новини, які відбулися зі мною упродовж дня. Тепер, дізнавшись мою точку зору, ти повинна вирішити раз і назавжди – або ти зараз ідеш працювати, але більше ти мене не побачиш; або пишеш листа до «Deloitte» і ми далі щасливо зустрічаємося.

Я була у шоку. По-перше, він жодного разу не говорив зі мною про шлюб, аж тут раптом він наспівився припустити, що ми можемо стати сім'єю (раніше він цього боявся, як вогню). По-друге, чому це я повинна увесь час сидіти вдома, чекати його, готувати їжу (ненавиджу куховарити) та кожного разу, коли мені будуть потрібні гроші, звертатися до нього. Ні, це просто жахливо. Я хочу стати незалежною, впевненою у собі жінкою, кар'єрі якої будуть заздрити навіть найбільш успішні чоловіки. Я буду їздити на власному авто, заробляти величезні гроші, їсти у ресторанах... я не буду жити, наче на ланцюгу у власного чоловіка. Вирішено – до «Deloitte» я нічого писати не буду, чекатиму на повідомлення про співбесіду!

Ні, все-таки цих хлопців зрозуміти неможливо, навіть, незважаючи на те, що ми одного віку!...»

«...20 травня. Проїшов тиждень і я дізналася, що представники «Deloitte» зателефонували моїй одноклассниці. Я зрозуміла, що моя кар'єра встигла закінчитися, так і не розпочавшись. Зваживши на те, що із Остапом ми упродовж цілого цього тижня не спілкувалися, я вирішила зайти до нього і сказати, що нікуди не йду, однак аргументувати це не тим, що мене не взяли, а тим, що він для мене дорожчий.

Та й справді, я помітила, що цього тижня мені було просто жахливо – я не мала з ким порадитися,

на чие плече прихилити голову, кому пожалітися, кого обійняти. Можливо, все-таки той «Deloitte» і не вартує того, аби через нього втрачати таке щастя, як кохана людина.

...як я уже писала – я вирішила зайти до Остапа і помиритися. Раніше я уже бувала у нього, але лише у будні, коли батьки були на роботі, а ми за руки тікали з пар та бігли до нього. Цього ж разу була субота. Двері мені відкрив батько Остапа – Володимир Олегович, і запитав, до кого я прийшла. Я назвалася подругою Остапа, сказала, що мені потрібно з ним поговорити. Після 30 хвилин бурхливої розмови та одночасних криків, на кшталт «Я не можу без тебе! Мені було так важко!», ми ніжно обнялися та поцілувалися. Рішення було прийнято на користь Остапа – працювати не їду.

Через мить після того, як відпустили один одного із обіймів, до кімнати постукав Остапів батько і запросив нас випити чаю. На кухні сиділа мама Остапа – Оксана Степанівна. Батьки були надзвичайно раді зі мною познайомитися, оскільки уже багато чули про мене, однак жодного разу не бачили і не спілкувалися. Вони виявилися надзвичайно приємними і милими людьми, з якими я одразу знайшла спільну мову. Не буду довго писати, що ми робили та про що говорили, однак результат був наступним – додому я потрапила лише тоді, коли на мобільний подзвонив мій тато і сказав, що уже 23.00 і я годину тому повинна була бути вдома. До того ж, на наступні вихідні ми домовилися вчотиригох – я, Остап та його батьки сходити в боулінг.

Остап мене провів додому і аж перед моїми дверима промовив:

– Моєму здивуванню просто немає меж. Ти так легко, весело та незакомплексовано спілкувалася з моїми батьками, що я просто був шокований. Невже ти їх абсолютно не боїшся? Просто я чітко пам'ятаю, як я перший раз познайомився з твоїми батьками, особливо з татом, я просто слова не міг

сказати. Я не знаю чому, але у мене якийсь панічний страх перед твоїми батьками. А от ти – просто молодчина – так вільно і класно спілкуватися! Я просто в захваті.

Ні, все-таки цих хлопців зрозуміти неможливо, навіть незважаючи на те, що ми одного віку!... – і чого боятися батьків, вони ж звичайні люди, до того ж надзвичайно приємні та милі. І у жодному випадку вони не зроблять нічого поганого людині, яку кохає їх син чи донька. Ні, все-таки зрозуміти Остапа, та й всіх хлопців загалом інколи буває дуже важко!»

Тепер він

Ярко – чудовий молодий юнак, якому, як і Квітославі, катастрофічно бракує спілкування, що і призвело до необхідності звертатися до щоденника. Взагалі, життя Ярка можна порівняти із життєрадісними метеликом, саме таким, який час від часу сідає на квіточки. Його життя є в міру безтурботним, однак, все ж, йому потрібно працювати крильцями, аби вижити у цьому світі. Він є надзвичайно красивим, але інколи забуває, що основна його привабливість – крильця – є дуже крихкими. Саме через це він уже не раз, підлітаючи близько до вогню або гарячої лампочки, обпальовав їх.

А про що ж він думав, обпальюючи крила та просто спілкуючись із жорстоким навколишнім світом, який не може зрозуміти переживань та цінностей молодого людини? Цього не знає ніхто, окрім елегантного чорного щоденника, обтягнутого приємною шкірою. Саме йому Ярко періодично виливає душу.

«...1 квітня 2006 року. Я зовсім забув, який сьогодні день, саме через це у кожного бажаного була можливість розіграти мене так, як йому чи їй це заманеться.

Найдивнішим у всьому цьому стало те, що місію першого жарту виконала моя рідненька дівчинка – Ярина. Все почалося з того, що ми зустрілися у парку, аби походити його приємними тінистими алеями. Находившись до такого стану, коли всі розмови та думки почали зводитися до теми лавочки, на якій можна буде перепочити, ми вирішили випити чаю. Зробивши замовлення, я заглибився в очі Ярини, оскільки надзвичайно люблю вдивлятися у їхню блакить. Уже через хвилину мого споглядання Ярина промовила: «Я вагітна». Мене наче вдарили по голові, а потім ще раз вдарили. Перед очима почало все крутитися, відняло мову.

З усього цього Ярина зрозуміла, що я явно не очікував такої новини. Однак, про аборт навіть не могло бути і мови, адже я люблю свою дівчинку!

Сказавши останнє речення вголос, я побачив, що Ярина очікувала на таку відповідь і навіть не припускала, що вона може бути іншою.

А от найцікавіше сталося потім – коли ми почали обговорювати ставлення кожного із нас до того, що трапилось. Саме тоді я зрозумів, наскільки люди, тобто хлопці і дівчата, є різними. Виявилось, Ярина навіть була щасливою, що завагітніла, вона раділа, вона дуже хотіла народити цю дитину. Для неї жодної проблеми не становив той факт, що ми не були одруженими, що моя заробітна платня становить всього 900 гривень та ще багато інших прагматичних і меркантильних нюансів. Вона просто раділа, що стане мамою і більше нічого її не турбувало.

Я ж, натомість, почав панічно думати, що робити – як сказати батькам, як жити далі, в голові почали крутитися думки – чому це сталося саме зі мною, як таке взагалі можливо. А от моя кохана просто раділа і не думала, чому це сталося саме з нами.

Врешті, вона зізналася, що це тільки жарт, але на його прикладі у мене була чудова нагода переконатися, наскільки різними можуть бути люди одного віку, проте протилежної статі...»

«...13 липня 2006 року. Мій двоюрідний брат вирішив одружитися і запросив нас із Яриною на весілля. Все було класно – весела музика, багато молоді, запальні танці. І от під час одного із вальсів ми заговорили про наше одруження.

Я був переконаний, що таких глобальних розбіжностей, як із питанням про дитину, у нас не може бути, тому сміливо і впевнено почав:

– Мені здається, що ми могли би жити разом, тобто одружитися. Але це ще не зараз. По-перше, треба стати на ноги, по-друге, треба свідомо підійти до цього процесу, по-третє, необхідно на 100% бути впевненими, що ми хочемо здійснити цей крок.

У відповідь дзвінкий жіночий писк:

– Ти що, здурів? Як ти таке можеш говорити? Я вважаю, що одружитися нам потрібно якомога швидше. Ми вже давно перевіряємо наші почуття, я хочу бути постійно з тобою, хочу бути твоєю дружиною.

Мушу сказати, така бурхлива реакція мене дещо здивувала, оскільки я був упевнений, що хоча б у питанні шлюбу наші думки будуть схожими. Але ж ні – я був упевнений, що здійснювати цей крок варто не раніше, аніж у 25 років, а Ярина навіть припустити не могла, що одружимося пізніше, ніж у 21.

Через два роки, коли нам виповнилося по 22, ми радісно одружилися, але я частенько згадую нашу розмову та знову і знову переконуюся: наскільки різними можуть бути люди одного віку, проте протилежної статі...»

Завдяки цим двом сторінкам із щоденників двох молодих людей можна збагнути всю глибину провалля між світобачення, а також специфіку переконань та принципів. Все-таки молодь – це інший світ, до того ж світ, який складається із двох кардинально різних підсвітів. Проте, якимось чином ці підсвіти не воюють, а кохають!!! *Фантастика...*

Коментар до статті [1]

12.02.07 12:30__magira_iz_Ji-magazine

Попри те, що редакторські коментарі є «робочим» жанром і ніколи не оприлюднюються, цього разу важко утриматися від поради цим Молодим Авторам: збережіть цей текст і прочитайте його вперше років у 30, вдруге – у 40, а втретє – коли вам буде за 50. З кожним десятиліттям реакція буде різною. Найбільш адекватна, напевне, все-таки втретє, коли ви остаточно зрозумієте, чим була ваша молодість :-)

фланер

ОЛЯ
КОЦЬКА

«Я бачив, що на мене дивляться»
Барбе д'Оревільї

Я люблю місто. Люблю спостерігати за дивними метаморфозами, яких воно набуває у часі вакацій. Столики каварень уже виставлені на брук. Пані сидять за ними в ясних, кольорових сукенках. У повітрі, скаламучений золотистим сонячним промінням, тане запах кави. Розполум'янена краса світу розпорощується алеями, бульварами і пасажами. У міському парку грає музика і алеями плине променад. Кружляє і навертається, розминається і зустрічається у симетричних арабесках, що повсякчас повторюються. Тоді раптом, у якомусь пункті простору, крізь «*vingouche*», неспішно рухаючись, з'являється фланер.

Його прогулянки нагадують «*l'art pour l'art*» – вершину безпредметної діяльності в ім'я досконалої форми. Фланерувати повільно, демонструючи дар байдужого споглядання – знакові атрибути нового соціокультурного типу «естетства», що заявляє про себе як про цілком міське явище XIX століття, народжене містом і ним виховане.

Уявлення про «позачасовий» тип традиційно пов'язується з культурою Франції XIX століття. Знайшовши у ній своє найбільш рельєфне практичне і теоретичне вираження, естетство отримало ряд маркерів, одні з яких спрацювали на створення «позачасового» образу. Інші (як, скажімо, зв'язок з чистим мистецтвом чи філософією денді) визначили його образ в історичному контексті.

Тип естета, що його можна визначити як «історичний», для аналізу має свою специфічну складність. Зближення цього поняття з дендизмом є цілком очевидним і виправданим, проте не тотожним. Тип естета, навіть поміщений в історичний контекст – поняття значно ширше, аніж поняття денді.

Проте, XIX століття дає безліч прикладів, коли образи естета і денді накладаються один на одного¹.

Неспромога вдаватись в сему короткому есеї до деталей залишає поза увагою тонкощі та нюанси різниці між типами «естет – фланер – денді», тому надалі вживатиму їх здебільшого, як слова-синоніми. Важливо, що всі вони правдомовлять про естетичні категорії, сформовані культурою XIX ст., які, однак, не втрачають актуальності і нині.

Вважаю, що якраз на часі застосувати ще одну ключову тезу: мені видається, що в образі фланера знаходять (частково) своє втілення риси естетичного судження прекрасного, запропоновані Кантом – незацікавленість, універсальність, завершеність і необхідність. Фланер виступає і мистецьким критиком, який визначає канон «стилю», а, водночас, і практиком «чистої краси».

Я спробую показати, як філософія тріади «естет-фланер-денді» задає тон мистецьким настроям початку XIX ст. (перенесення уваги від природи до міських просторів), і як категорії прекрасного знаходять своє відображення в манері ходіння, в мозаїці поглядів фланера, в деталях і колористиці костюму денді, в особливих стосунках естета з містом і з природою (як трансформується увага з природи на місто).

Фланер

Французьке слово «*flaneur*» почало використовуватись з 30-х років XIX століття на означення однієї з форм дозвілля, – практично безцільних прогулянок містом, – яке невдовзі стало невід'ємним атрибутом образу денді². Щоденні прогулянки у вишуканих туалетах здійснювала не лише дендиська молодь, але й поважна французька літературна еліта – Альфред де Мюссе, Теофіль Готье, Бодлер, Барбе д'Оревільї, Стендаль, Бальзак. Філософія фланеру мала значний резонанс в їхніх творах.

Звичайно, література схильна до ідеалізацій. Герой роману «Навпаки» (Гюїсманса) – зразковий естет Дез Есент – доволі істотно відрізняється від свого прототипу – графа Роберта де Монтеस्क'ю. А втім, саме завдяки цій рисі літератури в уяві публіки XIX століття і наступних літ викристалізувався образ «зразкового денді».

Краса дендиської прогулянки ґрунтується на конструктивному принципі економії рухів – в його фізіологічному та естетичному вимірах. За Бальзаком, неквапна хода – атрибут мудреця і філософа. Естетизм – це тілесна і життєва програма фланера. Умовою незацікавленого споглядання снують плавна хода поєднана з байдужістю, і одночасно, благоодною «невзорушністю обличчя».

Під час прогулянки фланер провадить спостереження, і його винятково гострий зір працює як погляд «художника сучасного життя». Спостерігаючи за іншими, він завжди залишає простір для того, щоб і самому ставати центром уваги.

Ритуальна прогулянка Т. Готьє з домашньою черпахою³ – вистава в уславлення стоїчної незворушності та величній самодостатності денді. Його спокій – це поза заперечення міських ритмів, акцентована дозвільність, не позбавлена зверхності відповідь «зайнятим людям».

«Теорію ходи» можна опублікувати не інакше, як у десяти чи дванадцяти томах» – напише згодом Оноре де Бальзак. Манера і стиль прогулянки – ціла філософія, яка уславлює «фізіологічну економію рухів». Кожен зайвий порух – надмірна легковажність. Фланер повинен «триматись прямо, ставити ноги по одній лінії, не нахилитись надто сильно ні праворуч, ні ліворуч, непомітно задіювати до руху усе тіло, легенько похитуючись, нахилити голову»⁴. З першого кроку прогулянка естета – це втілення «чистого мистецтва»: добірна кольорова гама, стриманість ліній і форм, урівноважений ритм. Для ньо-

го важливо зберігати спокійну велич. За словами Стендаля, «пристрасть шкодить красі».

А для того, щоб позбутись непродуманої спонтанності – необхідно її спланувати і продумати. Позірна безцільність ходи фланера – це така ж омана, як і байдужість до думки оточуючих. Прогулянка денді нагадує особливий жанр перформансу, ключовими моментами якого є театральність, повільні кроки, увага до зовнішнього вигляду і продумана до деталей непорушність маски (масок).

У «Художнику сучасного життя» Бодлер дає опис фігури фланера, людини, яка «одягається, щоб на неї дивилися». В. Беньямін вважає фланера емблемою для буржуа, який замислився над тим, що означає бути цікавим. Бажання долучитися до культурного життя для буржуа ускладнювалась тим, що впевненості у «правильності» своїх смаків він не мав. Його судження потребували проходження ініціації думками «професіоналів», представлених у все більш поширеному жанрі критичних нарисів («Буржуа смирна істота, готова всією душею полюбити хороший живопис, аби тільки йому розтлумачили його сенс»⁵).

Насправді, буржуа, який старанно грає роль денді-фланера, часто відчуває докори сумління за даремно витрачений час на такі прогулянки. Проте, закони світського успіху диктують свої умови. Тоді як фіксовані професійні і соціальні ролі розсипаються в часі модерну, умовою успіху стає мобільність, здатність адаптовуватися, свобода, уособлення якої був безтурботний денді. Але потрібно зауважити, що попри протиріччя, які існували між «диктаторами моди» і «буржуа», яке часто підкреслюють, не можна думати, що у літератури і мистецтва XIX сторіччя було якесь інше поживне середовище, крім буржуазії.

Після революції буржуазія бере владу у свої руки і готова забезпечити письменнику його існування, якщо тільки той погоджується повернутися

в її лоно. Але для більшості це виявляється неприйнятним з кількох причин. По-перше, два століття королівської опіки привчили письменника ставитися до буржуазії зневажливо. По-друге, оскільки він був «паразитом паразитуючого класу», то звик вважати себе інтелектуалом, що культивує чисту думку і чисте мистецтво.

Життя денді – як і «красне мистецтво» – не приносить ніякої користі, окрім, власне, насолоди споглядання. Все, що входить в обов'язки естета – диктувати і втілювати хороший смак, *bon ton*.

Сповідуючи філософію «міської краси» (подіумом світських раутів фланера є міські парки, бульвари etc.), естет задає ритм і мистецьким (літературним і художнім) настроям загалом.

Природа vs Місто

У свідомості людини XVIII століття природа втрачає риси жорстокої недосконалості, усе частіше сприймаючись як зразок, основа і джерело всього доброго та прекрасного. XIX століття в своїх уявленнях про природне змінює акценти. Антинатуралістський рух, характерний для всього століття, проходить від Сен-Симона до Маларме, Бодлера і Гюїсманса.

«Природа віджила своє. Витончені натури терпеливі і уважні, але їм «приїлась» нудотна одноманітність небес і пейзажів. Природа, по суті, спеціаліст вузького профілю, який знається лише на своїй ділянці. <...> І немає нічого особливого в її наче б мудрих і великих творіннях, чого не міг би повторити людський геній»⁶.

Уявлення про принципові переваги створеного людиною лягли в основу оцінювання творів мистецтва. На ціннісну шкалу відтепер наноситься рівень їх невідчужуваності натурі. За цією логікою реалістичний, натуралістичний живопис і (ще гірше) фотографія розцінюються як пасивне і надміру реалістичне копіювання природи. «Мистецтво – не

фотографія, воно повинно ідеально перевтілювати дійсність» (Т. Готьє). «Фотографічне виробництво стало притулком усіх художників-невдах, недостатньо обдарованих чи надміру ледачих» (Бодлер).

Один з найважливіших у культурному сенсі виразів сторіччя оцінюється схвально лише як апофеоз «нового» бачення, наукового й об'єктивного, але при розгляді в мистецьких категоріях програє. Критикуючи натуралізм, Бодлер протиставляє «сліпому копіюванню дійсності» мистецтво, багате на уяву, – уява завжди вища за будь-які прояви грубої реальності».

Саме тому розвинена уява стає однією з ключових рис естета. Пройшовши курс тренінгів, естет може дозволити собі насолоджуватись вигаданими радощами, що нічим не будуть відрізнятися від явних. Уява естета – це категорія інтелектуального і чуттєвого порядку, поєднання знання і сенсорних відчуттів. Як справжній митець, хороший смак він натреноує у своїх щоденних практиках.

У випадку естета зв'язок між мисленням і відчуттями завжди виявляється вкрай тісним. Він постійно фліртує зі своїми відчуттями, витончуючи їх і загострюючи. Він означає свій внутрішній світ артистичною грою, яка ним переноситься і у сферу публічного. Саме тому вибір естета спрямований на місто. Природа – надто проста, щоб нею захоплюватися.

Міський простір – карта бажань естета, безперервна знакова поверхня, топографічна розгортка його потоку свідомості. Він читає карту власним тілом, вимірюючи кроками пунктири своїх вільних маршрутів. Класичний простір для прогулянки у місті – «острівки природи»: парки, міські сади, бульвари.

Блукання містом – просторова метафора екзистенційного пошуку, який реалізовується у міському пейзажі задля повноти самореалізації. Денді – індивідуаліст, але, аби бути таким, як повітря, він

потребує оточення, натовпу. Мистецтво розчинитись у міській метушні передбачає момент театральності, зміни масок, тамування зорового голоду і дослідницької цікавості.

Оптичні ігри

Модерна культура – якщо розуміти її як епоху «сучасності», коли після завершення основних буржуазних революцій в Європі формується новий тип міської культури – передбачає особливі візуальні стратегії. Натренованість у таких забавах підготувала важливі зміни у сприйнятті світу і на повсякденному рівні: санкціонувалось право на ілюзію. Ставлення до зорової інформації наче наперед передбачало певну долю ілюзорності картинки, чи, щонайменше, готовність до нових несподіваних ракурсів.

Ми опиняємось на середохресті візуальних оптичних ігор. Погляд фланера мав очевидне для сучасників смислове і ціннісне наповнення, і з'ясувати ці ефемерні ігри давно минулих днів – захоплива справа для культуролога.

По суті, ця мова поглядів і є мовою естетика. Яскравим прикладом цього є структура еркерного вікна, чудово описаному Барбе д'Оревільї. Завдяки вікну-вітрині денді стає «the observed of all observers». Дивився він – але і на нього дивились. Усі, хто неспішно проходили повз мали нагоду до деталей роздивитись його туалет і порівняти з власним. Вагомий мотив у візуальних іграх – бажання бути поміченим, потреба небайдужого погляду.

Глядацьке бажання створювало у зоні перед вікном надзвичайно інтенсивний простір блискавичних обмінів поглядами, двосторонню оптичну площину, де миттєво стиралась різниця між суб'єктами і об'єктами споглядання, спостерігачами і спостережуваними.

Завдяки новому колективному візуальному досвіду поширився феномен «надбачення». М. Ям-

польській⁷ називає його носіїв: лахмітник, детектив, фланер – знакові фігури у ХІХ столітті. Уміння «уважного погляду» опановує більшість; детектив та лахмітник досягають в тому професійності; денді ж навчається не лише читати візуальні тексти, але й писати їх, до того ж майстерно. Його зовнішність і манери стають твором, який можуть спробувати читати всі, але зрозуміє не кожний.

Чуттєве

ХІХ століття встановлює особливі стосунки публічного і приватного простору. Частково це пов'язано зі змінами соціальної динаміки. За словами Річарда Сенета⁸, ХІХ століття піддає ерозії публічну сферу, і, за умов неможливості відділення публічного від приватного, зовнішнє починає розглядатися як свідчення внутрішнього, особистісного, індивідуального. Зацікавлення фізіогномікою, найменшими виявами «природної» семіотики обличчя і тіла, стають продуктами впевненості у тому, що видиме не приховує сутність, – воно є провідником до неї.

Естет та денді – особливі фігури в ХІХ сторіччі – вони ідеальні і безстрашні експериментатори, здатні грати зі своїм образом, вкладаючи у нього почуття.

Вважається, що факт «соціальної рівності» у новому типі суспільства зробив підкреслення психологічної автентичності бажаною нормою. У такому разі, оскільки безпосереднє вираження автентичного не передбачає створення свого сценічного образу, то це визначило своєрідну кризу акторської майстерності людини ХІХ сторіччя. Експериментувати із зовнішністю та поведінкою для неї тепер стало ризиковано. Свідомість того, що внутрішнє виявляє себе через зовнішнє, зобов'язує бути обережним: «кожний експеримент є певним твердженням про експериментатора»⁹.

З поширенням у суспільстві ідей про відповідність приватних почуттів їх публічним вираженням, посилювалися намагання приховати природну експресію, а за нею і свою не-публічну індивідуальність. У такому випадку поза денді як майстра самоконтролю мала розцінюватись виключно як соціальна маска, – її обриси, що їх могла бачити інша фланеруюча маска, вводять у оману. Це ідея «життя як театру», винесена з XVIII століття.

Надвизначність денді й естета можна розцінювати як очевидне перебільшення міри, але воно програмного характеру. Їх експресивність завжди породжена і дозована свідомістю. У зв'язку з цим можна говорити про естета і денді як «автопроекти». У кодексі дендизму таке значення виявляє себе від початку, – денді героїчно створює власний образ, культивує стриманість, «помітну непомітність», уміння «дивувати не дивуючись» тощо.

Чутливість естета не чуттєвого, а інтелектуального порядку. Він найповніше відчуває речі не безпосередньо, а опосередковано, через ним же надані цим речам значення.

Кемп

Дендиська штучна чуттєвість ледь помітною ніточкою приводить нас до ще одного виміру «дендизму» – сучасного. Денді, як твір мистецтва, не міг би уникнути метаморфоз, пов'язаних з добою технічної відтворюваності і тотального споживання. Кемп – рішення бути денді у вік масової культури. Це послідовне естетичне світосприйняття, яке втілює перемогу форми над змістом, естетики над мораллю, іронії над трагедією.

Втручання масової культури, позначене комерціалізацією дендизму як культурного продукту, змінило ситуацію, що панувала в XIX столітті. Ідеї у популярному викладі та типізовані атрибути дендизму вже не цілком відповідали раніше заявленому елітарному статусу. Захисним механізмом у такій

ситуації, на думку Сьюзан Зонтаг¹⁰, стало відкриття ігрової естетики кемпу. У постаті Оскара Вайльда європейський дендизм зустрів її провісника. Його програма – це вмілий баланс між серйозністю й іронічною самопародією. Поїздка Вайльда до США, де американській публіці рекламним буклетом було представлено колаж з основних ідей естетизму, виявилась першим досвідом «коммодифікації» дендизму, першим кроком на шляху до кемпу. «Знавець кемпу знаходить більш майстерні насолоди. Не в латинських віршах, рідкісних винах і оксамитних куртках, але в найгрубішій, найпоширенішій насолоді... Явне використання не забруднило предмет його насолоди, оскільки він навчився володіти ним у свій особливий спосіб. Кемп – дендизм в часи масової культури – не розрізняє речей унікальних і речей, поставлених на потік. Кемп переборює відразу до копій»¹¹. Ідучи на видимі поступки, дендизм залишає за собою право на «хороший смак», хай навіть і знаходячи його у «поганому».

Елітарний характер дендизму довгий час визначав це наслідування як таке, що відбувається в межах власної «екологічної ніші».

Але денді підкупав тим, що перетворив свій образ на твір мистецтва. В епоху появи перших залізниць і масової літератури, яка читалася у дорозі, він, як завершений тип, також був ідеальним товаром для споживання.

Від елітарного дендизму кемпу залишились, зокрема, принципи, за якими люди поділяються на втаємничених та невтаємничених. Невід'ємне тут – знання коду, уміння відкрити приховане, необхідність тонкого розуміння нюансів.

Реалізуючи свій, штучного характеру, проєкт особистості, «естет-фланер-денді» водночас заявляють про нього як про такий, що репрезентує їх індивідуальність. Штучність, як похідне від «штуки» («искусственность» від «искусства»), незаці-

кавленість і напрацьований смак – ось що визначає цінність, а також експонованість «естета».

1. Дез Есент з роману Гюїсманса «Навпаки» (1884) – зразковий естет – у роки, коли ще провадив публічне життя у Парижі, був не менш зразковим денді. Пізніше мізантропічне відлюдництво герцога дає привід до того, щоб розцінювати його життя радше як програму чистого естетства, а не дендизму.

2. Вайнштейн О. Денди: мода, література, стил життя. 2-е изд., испр., доп. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. – С. 307.

3/ Мова йде про прогулянки Дез Есента з черепахою, що має інкрустований панцир. Див.: Гюїсманс Ж., Рильке Р., Джойс Д. Наоборот. Три символических романа. – М., 1995.

4. Вайнштейн О. Денди: мода, література, стил життя. 2-е изд., испр., доп. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. – С. 307.

5. Бодлер. «Салон 1845» – М.: Искусство, 1986.

6. Гюїсманс Ж. Наоборот // Три символических романа. – М., 1995.

7. Ямпольский М. Наблюдатель. Очерки истории видения. – М.: Ad Marginem, 2000.

8. Сеннет Р. Падение публичного человека / Пер. с англ. О. Исаевой, Е. Рудницкой, Вл. Софронова, К. Чухрукидзе. М.: Логос, 2002. – 424 с.

9. Сеннет Р. Падение публичного человека... С. 213.

10. Зонтаг С. Заметки о кемпе / Мысль как страсть. – М., 1997.

11. Зонтаг С. Заметки о кэмпе ... С. 61.

Коментар до статті [1]**12.02.07 09:44__magira_iz_Ji-magazine**

Ну що ж, добрий взірець мислячої молоді людини. Тема матеріалу ніби далека від заявленої журналом, однак друкуємо на захист молоді перед інколи агресивними академіками советського розливу, що бачать у молодших себе винятково загрозу для власного академічного трону, а не бажаних спадкоємців. А ще було дуже симпатично, якби Авторка, до злості усіх зашкарублених консерваторів, прийшла колись до редакції у крутому молодіжному «прикиді». Власне, такий стиль письма і думання плюс молодіжний стиль життя і видається єдино перспективним.

ВІКТОР МАЗІН

фрагменти
революційного
СНУ

Час без часу

Так вийшло, що Час Перестройки збігся з часом Рейву. У всякому разі, рейв-культура для мене нерозривно пов'язана з часом змін. Власне кажучи, це був не зовсім час. Це був період *позачасовости*, неймовірного сновидіння, в якому переплелися різні часи. Комунізм пішов. Капіталізм не прийшов. Настав творчий хаос. Люди, що на уламках советської імперії втратили орієнтири, кинулися у різні часи. Хтось шукав себе у Перуна, хтось – у християнстві, хтось – у гітлерівській Німеччині, хтось – у світлому минулому Леніна, а хтось не шукав нічого. Хтось відкрив рейв.

Зовсім різнорідний ідеологічний Стан Поза Часом виявився на місці більш-менш однорідної соціальної тканини советського дискурсу. Хаус-музика, а за нею техно-музика і есідхаус, що з'явилися наприкінці 1980-х, відрізнялися, власне, не бажанням сплавити воедино різні музичні культури і традиції, а збереженням різнорідного музичного простору. Засемпльовані цитати з Бетовена і Led Zepelin, Алі Акбар Хана і Джеймса Брауна нікуди не впліталися, вони зберігалися у новому контексті. Музика ця абсолютно точно передавала дух часу, а точніше, вона і була цим духом. У різночасовому просторі постсоветського онейроїда нова музика виявилася більш адекватною, аніж, скажімо, в Америці чи Англії, де вона народилася.

Для мене цей творчий хаос, музичний хаус позначив, нарешті, прихід юности. Юність припала не на роки юности. Вона прийшла на зміну старості. Мама, довідавшись, що я ходжу ночами «на танці», так і не змогла у це повірити. Адже вік для дискотек минув, та й при всій одержимості музикою дискотеки я завжди не терпів. Але рейв не був ані танцями, ані дискотекою!

Незважаючи на своє ім'я, рейв не був божевільям. Хіба що божевільям творчого ентузіазму. Сло-

во, якого ми не знали, – «неможливо». Творчий ентузіазм зносив усі бар'єри.

Увесь час щось діялося, усі друзі були чимось захоплені, ніхто не плював у стелю. Сергей Курьохін влаштовував зі своєю «Поп-механікою» цілі вистави на головних концертних майданчиках тоді ще Ленінграда. Тімур Новіков організував конференцію про сучасне мистецтво у Будинку вчених. Ми з Алесею Туркіною проводили концептуальні виставки у Музеї етнографії, Музеї революції, ДК «Маяк». Іван Мовсесян розташував мальовничі полотна розміром два на три метри на розведеному Дворцовому мосту. Тоді ж із Тімуром, Афіркією, Алесею і Іреною Куксенайте ми почали працювати над осмисленням того, що діялося довкола, а точніше, процесів усередині нас. Територія цього осмислення дістала назву «Кабінет».

Як усе це було можливе?! Як можна було влаштувати рейв у павільйоні «Космос» на ВДНХ?! Як можна було захоплювати майстерні, будинки, палаци?!

Я бачу величезний портрет Юрія Гагаріна, що повільно освічується, а потім згасає. Перед ним на тонкому лазерному промені завис Сергей Ануфрієв, який розвинув таку швидкість, що остаточно порвав із земним тяжінням. Космос відкривався.

Я чую фонтан ідей Жені Бірманна і Вані Салмакова. Ми годинами обговорюємо проведення науково-психопатологічного рейв-конгресу з фізиками-ядерниками у Московському університеті, що так і не відбувся, але якось не жаль. Ідей набагато більше, ніж можна втілити у життя. Женя з Ванею провели «Горькій Дом»: на сцені ДК ім. Горького в екстазі билися рейвери, а на балконах навколо сцени маленькі тендітні балерини, як у сповільненому сні, робили па. Потім ми усі подалися на велотрек у Крилатському.

Я пам'ятаю сонячний ранок на пероні Ленінградського вокзалу Москви, куди висипав числен-

ний рейв-десант. Експорт рейв-культури до столиці продовжувався.

Де ще міг з'явитися рейв

як не в Ленінграді? як не в місті революцій? як не в місті, зорієнтованому з моменту свого народження на Захід?

Немає нічого дивного й у тім, що рейв-культура зародилася у художньому середовищі. Піонерами рейв-культури були художники Тімур Новіков, Георгій Гур'янов, Сергей Бугаєв-Афріка. Утім, усіх трьох можна назвати і музикантами. Гур'янов – барабанщик «Кіно»; Новіков – не тільки меломан, але і, подібно Харі Парчу, винахідник інструментів, найзнаменитішим з яких став утюгон; Афріка грав у «Звуках Му» і в безлічі інших музичних колективів. Усі троє брали участь у проєктах «Поп-механіки». Художниками були і майбутні прославлені автори крупномасштабних рейв-проєктів Олег Назаров і Деніс Одінг. Ми познайомилися в їхній веселій майстерні, завішеній картинами, написаними флуоресцентними фарбами. Це були творчі люди. Промоутери, продюсери і PR-менеджери у ті часи ще не з'явилися.

У пантеоні петербурзьких святих особливо шанованими художньою громадськістю були Енді Ворхол, з яким безпосередньо були пов'язані психоделічні експерименти Velvet Underground, і Джон Кейдж, якого у багатьох сенсах можна вважати предтечею техномузики. Святі Ворхол і Кейдж, утім, були ще і людьми, з якими був цілком земний контакт. Зірки були близькими і далекими.

Окрему сторінку в історії рейва, звичайно ж, вартувало б відвести Сергею Курьохіну. І не стільки тому, що його цікавила новонароджена музична культура, і навіть не тому, що він записав платівку з Вестбамом, але тому, що його «Поп-механіка» цілком відповідала новій електронній культурі. Різномірність, цитатність, повторюваність і непов-

торність – от що ріднило нову хаус-музику з поп-механічними діями.

Фонотероризм

Однак, нова електронна музика, на відміну від «Поп-механіки», не містила у собі нічого від вистави, театру, поп-культури. Хаус-музика, а тим паче техно, породжувала транс, екстаз, ініціацію. Нав'язливо повторювані ритмічні структури, занурення в шари звукової архітектоніки наводили на думку про цілющий характер цієї музики. Як говорила Ірена Куксенайте, «ми тут, щоб витанцювувати наші травми». Рейв сприймався як територія терапії.

Звуковий терор був націлений на реорганізацію, ресуб'єктивацію психічного простору. Ця музика начебто проробляла той найглибший стик, що Лакан представляв як межу символічного і реального. Як би патетично це не звучало, але фонотероризм рейву виводив на орбіту життя і смерті. Територія, танцпол орієнтувалися не на лінію обрїю, а на абстрактну вертикаль.

Незважаючи на удавану примітивність хаус-музики, техно-музики, есід-музики, вона була такою лише для «зовнішнього вуха». Ця музика була не тільки ударами «бумс-бумс-бумс», як здавалося деяким нашим колегам. Вона була заснована на безлічі різних шарів. Недарма слово «многослойка» було настільки популярним. Велика одноманітність ритму доповнювалося великою розмаїтістю фактур. Це була психоделічна революція. Вона відбувалася ніби у кібернетичному просторі звуків, адже йшлося, між іншим, про цифрову революцію як у музиці, так і у сфері хемічних препаратів.

Покоління хемзахисту

На сцену вийшло хемічне покоління. Chemical Brothers. Chemical Generation. Chemical revolution.

На відміну від першої психоделічної хвилі 1960-х років психоделічна революція кінця 1980-х – незважаючи на всю Перестройку – пройшла без політичних гасел. Це була технологічна, комп'ютерна і хемічна революція. Нікому навіть на думку не спадало апелювати до природи чи до природного начала у людині. Ніхто, на щастя, не говорив про наркотичне розширення свідомости. Ніхто не цитував Кастанеду і Крішнамурті. Ніхто не вставляв квіти у гвинтівки. Це була урбаністична революція. Революція Фарма-Техно-Кібер.

Це була революція в революції: рейв проти МТВ, екстазі, проти прозака. Психоделічна рейв-хвиля була симптомом і авангардом глобальних змін. Вона стала провісником Кібер-Фарма-Вибуху.

Рейв – жертва клубної індустрії

Революція у музиці була пов'язана не тільки з технологічним розривом, але і з позицією автора, точніше, з його смертю. Заявлена Фуко і Бартом Смерть Автора ніде не була настільки очевидною, скільки у новій електронній музиці. Після декількох століть панування авторської музики прийшли нові часи. Кожен міг узяти готові музичні зразки музики, свого роду звукові реді-мейди і сотворити з них щось зовсім нове. Збулася мрія Джона Кейджа: кожна людина стала композитором.

Йшли роки. Капіталізм проникав в усі закутки. Відкривалися клуби. Рейв піддався інституціоналізації. Творчий хаос закінчувався. Настав Новий Порядок. До міста прийшов Закон.

Перший симптом занепаду рейв-культури я відзначив для себе у середині 1990-х на одному з заходів у Манежі. Танцюючі переорієнтувалися. Якщо раніше на танцполі були мікрогрупи й одинаки, їхнє положення жодним чином не залежало від місця

перебування діджея, то тепер діджей перетворився у поп-зірку. Як на рок-концерті, шанувальники взялися шукати кумира. Звук ішов звідусіль, але захід нагадував гігантську аеробіку, тільки місце спортивного інструктора посів кумир молоді – діджей.

Другим симптомом стало розмноження у місті клубів. Мета відвідування була зовсім іншою, ніж на рейві, – не відрив, не вихід за межі соціальної тканини, а, навпаки, її реорганізація. Це був уже не рейв, а знову – дискотека. Знову дискотека. Відвідувачі говорили, що йдуть відриватися, а під цим розумілася зовсім звичайна справа – випити і кого-небудь «заклеїти».

Третім і останнім симптомом стала головна мета організації неодискотек – одержання прибутків і надприбутків. Реклама, пиво і сигарети стали непорушними атрибутами цих заходів. Тепер «рейви» могла організувати навіть мерія, принаймні, «вони» стали проходити під її патронатом.

із повісті

“кладовище сердець”

**ВОЛОДИМИР
ВАКУЛЕНКО**

Запис 2. Серце художника

Знову цей набридливий запах перепеченого м'яса. Місця рідко вибирають самі, найчастіше ними наділяють, або розподіляють між іншими. От і мені виділили місце поблизу «Шашличної». Це ще й нічого, бо місцина добра, зручний таки собі підвальчик, через який іде магістраль водогону, що постачає гарячу воду на цей район міста. Тепло, затишно. Вчора, поблизу смітника, знайшов радейко. Знайомий небога на прізвисько Конструктор, який непогано розуміється на техніці, за кілька годин відремонтував словоблудник – хоч якісь там мітичні дискурси пробубонить. Ще циганчук з сусідньої вулиці поцупив для мене батарейки. До речі, серед нашого бомжачого контингенту багацько здібних і талановитих людей. Деякі навіть з вищою освітою! Як і у Конструктора, у багатьох просто не пішли справи. Серед нас немає хіба що депутатів, хоча вони бомжують, бо найбільша убогість людини – це втрата розуму.

Сам я колись непогано малював фарбами, тепер іноді на зворотному боці афіші малюю знайденим олівцем. Дивуюся молоді. Багато талановитих митців використовують запліснявілі за минулої епохи стіни. Нещодавно хтось намалював на підніжжі ще не знищеного пам'ятника Леніну броньовик червоним спреєм. Прикольнo стало, у хлоп'ят з гумором усе якші. Ера дурнів скінчилися. А минулої суботи якісь репери розмалювали і «Шашличну» всілякими символами та літерами. Файно, з фантазією. Можна вже б і музей графіті організувати, але «вищим» ніяка тусовка не потрібна, тобто будь-який рух. Зазвичай трохи допомагають, але здебільшого це нагадує піар партії ім. Павліка Морозова. Витягують одного лизоблюда, зашпорюють тисячі непродажних. А ті підлабунники малюють їм банальщину на прохання елітарної пузатости. За це липовим меценатам і фуршет, і слава. Та для них це

для галочки, вони на цьому більше вкрадуть, ніж дадуть. Здебільшого обдарована молодь або борсається в незрозумілій каші з надією на майбутнє? або зколюється і спивається. Згадалася позаминулорічна «Помаранчева Революція». Люди, які мене знали, запрошували допомогти з листівками й афішами. Що ж, я не проти виступати за ідею, тому погодився. Господи, скільки бруду набачився. Слава Богу, що він тхнув від меншості. Купка народу йшла заради грошей, йшла вигідно себе продати. Юди бісові! Я стояв пліч-о-пліч з молоддю, підтримуючи волю, розраховуючи, що кучмівський безлад згине, що країна підніметься і нам дадуть дихати по-справжньому і кожному воздасться належне. От за що ми боролися тоді. За що нас так кинули?

Єдине, в чому саме я тоді виграв, так це те, що пахан смітників, бізнесознавець Васько, який управляє нашими фінансами, наділив мене теплим місцем, де я і є зараз – оцим от підвальчиком поблизу шашличної. Це ліпше, ніж колишня хатинка-картонка, де взимку нажив купу хвороб, зокрема і астму. Васько підтримував помаранчеві переконання і навіть пробачив невчасну здачу баришу.

Чомусь згадалася своя двокімнатна квартира в хрущовці. Дев'яності роки, часи плакатних реформ змінилися на дебатні, дружина пішла від нестачі зарібку, забрала з собою все, що мало хоч якусь цінність, забрала і сімнадцятилітнього сина. А я? Стілець, ліжка, ковдра, стіл, лампа, десяток тубиків з затвердлою фарбою і добряча купа старих безрамних картин. Пробував модернізуватися, бо завжди недолюблював попсові ліси і натюрморди, хотілось щось свого – індивідуального у стилі андеграунду. Так було, поки не закінчилася фарба. Тепер, у суху погоду, я малюю ескізи з натури дурнувтим панянкам в переході метро. Щоправда, для себе на афішах прикольніше малювати, але заплилим жиром тіткам і вуйкам не хочеться це дарувати.

Стас (так звати мого сина) повернувся до мене через кілька років, надумав вчитися далі. Минав дев'яносто п'ятий і доля врешті-решт почала мені посміхатися. Взяли в одну непогану фірму дизайнером інтер'єру. Працював би там і по сьогодні, якби її не жерли податківці і не виникли інші обставини. Стас одружився. Гризти мене невістка почала вже через місяць після весілля. Потім капала на голову чоловікові, коли я щось намагався пробубоніти на свій захист. Син не витримав і я опинився на вулиці.

Щось похолоднішало. Що це? Труби ледь теплі. Йой, що ж це таке? Невже знову якась там хаотична революція? Треба, мабуть, висунутися нагору і оцінити ситуацію. Хоч би ментів біля шашличної не було. Знову пристьобаються. То їм документа покажи, то чому я саме в цьому підвалі. Гарний тип Васько, але від ментів не відмазує. Знайомий мент постійно палить мене, він вже знає, де я малюю, і тому увічливо просить франека – типу за аренду. Але ж з кожного мазепи я маю у свою кишеню тільки володимирку. Чи на них настачишся, як півтижня працювати тре? А зараз ще й мряка майже тиждень, та й взимку заощадження тануть, прибуток злиденний, та й то, коли хтось запросить якомусь крутію картину намалювати на свято, але щоб зекономити. Тож зараз і самому тяжко. Однаково треба вибиратися. Бо ще й хліба йок. Що ж, я обережно.

Зустрічаю на вулиці знайомого барда, який вводить в курс справ даної ситуації: на водоканалі серйозна аварія. Якийсь там агрегат полетів. Подачу гарячої води припинено на найближчі три доби. Це щонайменше. А що потім? Чи до весни не промерзається все? Їм пофіг, їхні робочі постійно довбнуть асфальт, але куди ж нам? На термометрі мінус десять, на ніч буде ще гірше. На холодних трубах не поспиш. Хоч до підмісткових бомжів шуруй на вогнище. От тільки чи дасть довбана астма цього разу вижити?

Коментар до статті [1]

10.03.07 13:50 __magira_iz_Ji-magazine

Кожному з нас здається, що бомжі на вулиці, у пивницях, на вокзалах такими народжуються, або беруться нізвідки. Однак, кожен з них має свою історію, і починалася вона, як і наша, від якого-такого, але дому. І ця історія не виняток. Радше правило. Кожен може опинитися на вулиці, незалежно від сьогоднішньої посади, статусу, родинності. «Від тюрми, і від суми...» Молодість – це також безоглядна жорстокість до усього, що не пасує до її конструкту. Це та ж безвідповідальність за викинутого на вулицю безталанного старця-художника, як і безвідповідальність за отримані задоволення із «Молодості» Ані Трофімової.

SCC1391

МОЛОДІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЯ

Розпочинати розмову про новостворений проєкт легко, якщо не знаєш підводних каменів протистояння «авангард–традиція». Однак, усвідомлюючи *множинну і цитатну* ситуацію постмодерну, залучати власну діяльність в поле напруги позірних опозицій було б надто легковажно, особливо після деконструктивного заповіту Деріди. Тим паче, що жодної протестної нотки проєкт у собі не несе – він просто адекватний існуючій культурній ситуації (адекватність не означає звичність). Ця стаття – про шестимісячний (на момент написання тексту) гібрид лейблу і музею «Свиноферма» і молодість як організаційну стратегію. Запропонована тема «І» стала плідним інструментом рефлексії над власним кураторським проєктом – адже лише молодість може дозволити собі експеримент не-наукового характеру, без чіткого плану і прогнозованих результатів, лише молодість відчуває себе впевнено в ситуації, коли навколишні не готові вписати її прояви у свій укшталтований світ, лише молодість дозволить собі формуватись у плині подій, адекватно реагуючи на них, підшуковуючи форми діяльності – адже саме молодість є найменш соціалізованою, найменш вишколеною в певних правилах.

Виведення нового виду

У шестимісячного людського дитинчати ріжуться зуби, воно повзає і сідає. Свиноферма за цей час встигла якісно виникнути, запропонувавши київській і львівській аудиторії низку публічних акцій, а позагеографічній інтернет-спільноті – динамічний сайт. «Свиноферма» – це просто слово, яке випадково прийшло до голови організаторці Гриці Ерде і нічого не означає. На її місці могла б бути змієферма чи пасіка. Зрештою, навіть збіг з роком свині за китайським гороскопом став новорічною несподіванкою для засновниць. Несподіванкою для публіки виявилась позиція організаторок: ми точно

знаємо, чим Свиноферма не має бути, а чим буде – поекспериментуємо.

Позірну легковажність можна пояснити кількома чинниками. Свиноферма почалась із тривожного відчуття *відсутності*, коли підозрюєш, але не можеш чітко визначити неправильність/ности звичного. Очевидна невідповідність дійсного бажаному спонукає молодих професіоналів змінювати щось у своєму оточенні, або просто змінювати оточення. Останнє провокує інтелектуальну еміграцію, перше – культурні проєкти (промовистий приклад – фестиваль «Слухай українське», організований мистецьким об'єднанням «Дзига» у 2002 році – як реакція на відсутність україномовної музики на телебаченні у період Новорічних свят).

Бажання адекватно реагувати на білі плями постсоветського художнього дискурсу зумовило своєрідний формат проєкту, що сам по собі є триваючим експериментом. Свиноферма змінюється і шукає нові форми активності у сфері сучасного мистецтва, створюючи не естетичні артефакти, а використовуючи мистецтво як аналітичний інструментарій культурної критики. Змінність (якби йшлося про фізичну особу, змінна ідентичність), свідчить не про безпринципність молодого проєкту (і молоді взагалі), а про спосіб адаптації до сучасних умов. Плинний формат діяльності нагадує метафору бункера Поля Вірільйо – споруди, яка не стоїть на непорушній тверді, а плаває у непевному морі сучасності, легко змінюючи свою зовнішню подобу відповідно до оточення, зберігаючи внутрішнє недоторканим.

Проєкт сучасного мистецтва (?) contemporary art (?) актуального мистецтва (?)

Сфера, в якій функціонує проєкт, потребує окремого пояснення. У свій час у середовищі московських інтелектуалів дискутувалась відсутність розріз-

нення «modern-contemporary» у російській мові і доречність використання терміну «современное искусство», адже кожен маляр може сміливо іменувати себе «современным» (таким, що діє тут і зараз). Вихід з ситуації знайдено у терміні «актуальное искусство», з обґрунтуваннями на кшталт: традиціоналісти не захочуть називати себе актуальними (сьогоденними, швидкоплинними), адже претендують на вічні цінності. Термін «актуальне мистецтво» був засвоєний без зайвих рефлексій, водночас деякі українські інтелектуали використовували неперекладене «contemporary art», немовби вказуючи на чужість нового мистецтва традиційній (правильній, споконвічній) *національній* візуальній культурі. Мова є конвенціональною, і означник «актуальне» конотує не лише певний напрямок у мистецтві, але й набір феноменів споживацької культури: від тенденцій моди до відомих брендів. Враховуючи київську галерейну ситуацію (представлену галереєю Березницьких, новоствореними Fine Art та PinchukArtCenter, які декларують орієнтацію саме на цей формат), справді можна визначити «актуальне мистецтво» як один з трендів в українській культурній сфері, основними характеристиками якого будуть запотребованість, кічовий епатаж і комерційність, а знаковими представниками – Ілля Чічкан і Маша Шубіна.

Зрозуміти нехить послуговуватись, здавалось би, нейтральним «сучасним мистецтвом» можна, давши запит «українське сучасне мистецтво» пошуковому Google. Першим результатом є сайт <http://www.sofia-a.com/>, під заголовком «ГАЛЕРЕЯ. Сучасне українське мистецтво», ідея створення якої виникла «одночасно з пропозицією журналу «Образотворче мистецтво» започаткувати мистецьку серію «Наш час – наш простір», мета якої – показати-представити тих мистців, творчість яких є знаковою в українському просторі». Першим іменем в переліку знакових сучасних художників є ім'я Марії Прийма-

ченко. Такі парадокси властиві дискурсу Національної спілки художників та молодшого покоління псевдо-альтернативних салонних живописців, з творчістю яких можна ознайомитись у будь-якій львівській галереї (промовистою в цьому сенсі є «Зелена канапа» на вул. Вірменській). Неймовірно відсталість такого «сучасного мистецтва» розуміє навіть достатньо попсовий художник Сергій Савченко («сказати чесно, на Заході я вперше відчув, що моє мистецтво – це 60-ті роки. У світі є сучасні течії, цікаві, різноманітні, вони десь слабші, десь сильніші, але всі ці розмови про нашу неперевершену класичну художню школу – дурниці. Ми так відстали, як «Таврія» від «Мерседесу»; інтерв'ю «Пост-Поступу» №2(8).

Свиноферма могла б опинитись між Сцїллою та Харибдою, якби прагнула позиціонувати себе в межах певного стилю, адже з експериментаторством, новими медіа (новими в сенсі *не-олійний-живопис*, від використання якого ніяк не можуть дистанціюватись українські художники), динамічністю, масштабними освітніми чи концептуальними (не-репрезентативними) проєктами перелічені мистецькі сфери не асоціюються. На щастя, пряме значення слова «сучасний» найбільше підходить для діяльності, орієнтованої не на відтворення художніх тенденцій, а на безпосереднє реагування та гру з культурною ситуацією (у межах якої співіснують Національна спілка художників та група Р.Е.П., галерея Дзига та PinchukArtCenter, харківська формація SOSka та смолоскипівський Семінар творчої молоді). Ключова для постмодернізму метафора різоми вчить сприймати культурні явища у їх множинності, а не опозиційності, вибудовувати бриколаж¹ з підручних засобів, цінність якого – у віртуозній грі з наявним. Такий інтердисциплінарний бриколаж і є кінцевим продуктом Свиноферми.

Окреслену позицію ілюструє проєкт «Самки та яйцекладки: жінки з культури», запланований на 2007 рік. Патріархат сформував для чоловіків безліч моделей життєвого успіху, типів самореалізації і зразків до наслідування. У випадку з жінками традиційні ролі – матір, дружина, і, максимум, рукодільниця – довго і з боротьбою змінювались на лікарку чи вчительку, і все ще сутужно трансформуються у професорку чи президентку. Професійна діяльність перебуває за межами уявлень про феміне, і молода особистість, будучи в межах традиційного гендеру, може відчувати брак прийнятних життєвих моделей. Ранні роботи Гриці Ерде, які формують тіло виставки, розповідають відчуту на собі історію: жінці в українській культурі пропонується бути самкою, доповнивши свою основну дітородну (яйцекладну) функцію небагатьма доступними опціями: спокусниці та грішниця (Єва), жертви (Катерина), матері-виховательки, здатної на самопожертву (Богоматір), берегині духовних цінностей (Маруся Чурай). Відверто і нищівно інтерпретуючи перелічені образи, художниця збувається їх, відмовляючись формувати власну особистість під архетипним пресингом.

Попри наративність формування експозиції метою «Самок та яйцекладок» не є репрезентація певних художніх робіт чи одиничний феміністичний жест. Проєкт розтягнуто в часі на цілий рік – для мандрівки українськими містами з фіксацією усіх відгуків і дискусій (тур починається в березні з Харкова). Відбуваючись у різних середовищах, виставка перетвориться на лакмусовий папірець регіональних ситуацій, піднімаючи ряд проблемних питань – від готовності сприймати (розуміти, пояснювати) проблемне сучасне мистецтво до гендерної толерантності. Остаточним результатом є сума відгуків, рецензій, емоцій усіх учасників, презентована у кінці року.

Така організація проєкту має мало спільного з традиційним форматом виставки, яка зазвичай презентує певне ім'я, творчу формацію чи розкриває задану тему. Зміщення акцентів – з особистості митця на її/його оточення, змінює і ставлення до художнього твору. Це вже не елітарний продукт, цінність якого в його одиничності та репрезентативному потенціалі, а репліка, не зображення, а запитання.

Новочасний музей, пост-освітній лейбл

Такий підхід до художнього твору змінює критерії відбору. Звичний музей/художня галерея є місцем пам'яті², покликаним архівувати та показувати – отже, формувати певну історію та певну традицію. «Мистецьку вартість» твору визначає його відповідність пропагованій музеєм історії/традиції. Завдяки цим функціям галерейний простір втрачає свої фізичні характеристики – перетворюючись на інститут легітимації. Лещата «цінності» закривають галерею та музей для поточного мистецтва – експериментального, змінного, короткотривалого, мистецтва жесту, слова, безпосередньої реакції на сьогоденне. Вилучені зі свого контексту, в просторі, який ставить певні вимоги, такі проєкти перетворюються на мумії власних ідей. Більш прийнятним місцем існування для них є Інтернет. Важливо, щоб між хвилиною асоціацією, викликаною проєктом, і пошуком потрібної інформації був лише клік мишки. На відміну від будь-якого Центру сучасного мистецтва чи актуальної галереї, Свиноферма не є ні ресурсом легітимації, ні кінцевою інстанцією, де відрізняють мистецтво від не-мистецтва. Це форум, на якому звучать різні голоси. Розділи сайту «матеріальні» і «нематеріальні» активи формують різношерстий архів матеріалів, з яких куратор/ка, художник/ця, відвідувач/ка можуть формувати власні інтелектуальні колажі чи податися в Інтернет-серфінг.

Ідею не-репрезентативності артикулювала остання галерейна подія. У межах виставки «Звітний проєкт» (Київ, Центр Сучасного Мистецтва, 21.12.2006 – 11.02.2007) відбулась інтерактивна інсталяція «Виставковий простір Свиноферми». Початкову ідею сформував Гриця Ерте. Свинофермівська галерея (якщо вона колись втілиться у фізичному просторі) – це приміщення корисною площею 30 метрів квадратних, без вікон, з одними вхідними дверима, де стоятиме лавка та експонована робота. Такий мінімалізм пояснюється бажанням виставляти щотижня (чи щодня) новий проєкт, представлений лише одним об'єктом (фото, відео, живописом, інсталяцією тощо), який можна аналізувати як самодостатнє творіння/ хвилину реплік/ лінк на серію подібних робіт.

Галерея-ідея може втілюватись у різних просторах та різних конфігураціях. Розгортка в ЦСМ була спробою нової артикуляції художніх робіт, а також художньою роботою сама по собі. Не зважаючи на пафосний контекст гостьової інституції, інсталяція створила відчуття ескізності, випадковості, динамічності простору, в який потрапляв глядач/ка. У дальньому кінці приміщення коридорного типу стояла лавка та експонувалась робота-лінк на сторінки сайту (щодня інша). Після трьох тематичних тижнів (матеріальні активи, міксмедія, різне та інше), простір інсталяції було по-новому зоновано – у першій частині зали розмістилась виставка робіт учасників авторської школи SCC139 «Репетиторство»; у другій продовжилось представлення одиничних робіт (тиждень фотографії, тиждень тіпа живопису).

Проєкт «Репетиторство» (19-28.01.2007) дав початок новій формі Свинофермівської активності – рефлексіям на тему української освіти та покоління, яке виходить на культурну сцену, формуючи яскравий феномен.

Молоді професіонали, народжені на початку 1980-х років, вчилися у постсовєтських універсах, де вже щось чули про європейську систему освіти, але на практиці відбувались формалістичними нововведеннями. Грунтовну, систематичну освіту довелося замінити самоосвітою. Ті, хто обрали бажану творчу професію, намагаються осучаснювати український художній процес (цей напрямок діяльності обрала київська група Р.Е.П.); ті, хто обирали фах за велінням батьків чи фінансовою перспективою, однак не втратили потягу до мистецтва, стають не лише потенційними споживачами, але й конкурентами перших. Видання мережевої прози літературним лейблом «Буква та цифра» яскраво змальовує це покоління – успішних професіоналів-юристів, економістів, банкірів, які використовують Інтернет для розкриття власного творчого потенціалу. Позбавлені авторських амбіцій, вони віддають свої твори напів-анонімній Мережі – з якої зроджуються культурні проєкти нового типу.

Метою «Репетиторства» було не стільки навчання, скільки створення ситуації нового досвіду для всіх учасників. Гасло «Вчимо сучасному мистецтву за 2 тижні» вказує на іронічний підхід до формування певної освітньої моделі, яка відрізняється як від традиційної академічної, так і від формату гостьових лекцій «зірок»-кураторів чи художників. За результатами співбесіди до школи записалось 10 осіб. Усі учасники виказали добру обізнаність з останніми подіями в мистецькому житті Києва, розповіли про власні творчі спроби, – однак нагоди здобути систематичні знання з історії чи теорії мистецтва вони не мали. Така ситуація характерна для більшої частини публіки, котра щось бачила-чула-цікавиться, але не має базових знань. 20 січня відбулась лекція «Треш/тренд», яка ознайомила з прикладами мистецької діяльності за останні 50 років, та найбільш знаковими іграми – іронією і пастижом, цитатністю, грою з формою, простором, образами,

мовою і смислами... 21 січня, упродовж екскурсії київськими галереями, слухачі мали можливість порівняти українську ситуацію з отриманими знаннями.

Практичне завдання (як у школі) було достатньо чітке. Проект мав відповідати трьом вимогам: а) розкривати тему автобіографії; б) використовувати трешову стилістику (у сенсі і гри з потоком готових образів, і продуктів масової культури, які стають сміттям одразу після створення); в) бути добротним зробленим (продумана форма відповідає змісту). Упродовж тижня тривали індивідуальні консультації. 27 січня було встановлено виставку авторських робіт слухачів, на яких чекав найважчий момент – чесний і суворий іспит (28.01).

Екзаменатори презентували різні покоління і різний освітній досвід. Якщо позиція лекторки-організаторки нагадувала роль шкільної учительки малювання, що дуже обережно позначає орієнтири, з яких можна вибудовувати власну карту сучасного мистецтва, однак не вказує «правильний» шлях, то екзаменатори, артикуючи особисті позиції, створили певну систему цінностей, яка у спрощеному вигляді була відображена оцінками за дванадцятибальною системою. Критика кожної роботи стала ще одним освітнім досвідом для слухачів, а для екзаменаторів – можливістю відчувати себе в ситуації класичного академізму, коли рішення приймається на основі особистісної здатності інтерпретувати роботу, співвідносячи її з знайомими моделями. Структура проекту і його назва була грою з знайомими освітніми формами, апофеозом якої і став іспит.

«Репетиторство» поставило запитання: ми нарікаємо на низький рівень мистецької освіти – а як взагалі має виглядати навчальний курс і звітність з сучасного мистецтва (враховуючи його принципову експериментальність)? Поставлені в академічну ситуацію, художники, що позиціонують свою діяльність як альтернативу офіційному мейнстріму, спра-

цювали за тією ж схемою: на оцінювані роботи накладали власні смислові матриці (що *по суті* те ж, що й оцінювати живопис за академічними критеріями). Казуси іспиту обрисовують проблеми усієї української культурної сфери, влучно підмічені гуртом «Брати Гадюкіни» ще в середині 90-х:

*люди в твалт – фірман сволота
де ж ти скурвий сину всіх нас завіз
тож перша робота –
фірмана в болото
ну а по друге
перфарбуєм віз (з пісні «Червона Фіра»)*

Двадцятьма роками раніше Мішель Фуко застерігав від подібного розвитку подій³. Повертаючись до робіт учасників «Репетиторства»: інсталяція «Торт» Саші, за задумом автора, мала створювати радісний настрій (на відміну від достатньо грузного сучасного мистецтва). Однак кондитерське диво з будівельної арматури, прикрашене справжніми свічечками, перетворилося на розлогу суспільну метафору – привабливе і доступне на перший погляд (освіта, тілесні задоволення, індустрія краси тощо) виявляється нестраним сурогатом. Інсталяція Марини «Автобіографія», чесна розповідь, складена з особистих артефактів, може сприйматись як набір речей, в якому ще не відбулося мистецтво, або як узагальнений портрет покоління, що виходить на культурну арену: тих, хто ще були жовтенятками, але вже не були піонерами, поступово і романтично знайомились з плюсами і мінусами споживацької культури й технічного прогресу, здобували перспективну освіту, отримують зарплату в конвертах.

Якщо цінністю мистецького твору є не відповідність певним правилам і нормам художності, а здатність аналізувати сьогоденне, то професійна художня освіта (особливо в українському варіанті) перестає бути домінантою – людина, безпосередньо

залучена в якусь культурну формацію (скажімо, консалтингову фірму з нормативною корпоративною етикою), краще оперуватиме цим матеріалом. Професійний художник вдаліше презентуватиме свою роботу, однак бриколажний принцип формування проєктів знімає цю різницю – професіонали з аматорами отримують рівні шанси, постачаючи матеріал для кураторських колажів.

1. Бриколаж – поняття, артикульоване Клодом Леві-Стросом, полягає у зміні підходів до виконання завдання. На відміну від інженерного методу, бриколаж не залежить від конкретних матеріалів і інструментів: правила гри в тому, аби викручуватись за допомогою «підручних засобів», тобто на кожний момент з обмеженою сукупністю химерно підібраних інструментів і матеріалів, оскільки складання цієї сукупності не співвідноситься ані з проєктом на даний час, ані з яким-небудь іншим проєктом, а є зумовленим як всіма можливостями збагачення наявних запасів, так і використанням попередніх залишків. Інакше кажучи, елементи збираються і зберігаються за принципом «це може завжди згодитися» (Клод Леві-Строс. Первісне мислення).

2. Концепт, запропонований французьким істориком П'єром Нора, наділяє певні місця, речі чи події здатністю витворювати смисли і концентрувати в собі історичну пам'ять. Характерними прикладами місць пам'яті є музеї, кладовища, архіви, традиційні святкування тощо. Місця пам'яті надзвичайно важливі для будь-якої ідеології, адже є засобами її підтвердження і трансляції.

3. «...головне, слід *злати* кермо» («Про народне правосуддя. Дискусія з маоїстами», 1972 рік).

Довідка: Проєкт новочасного музею та мистецького лейблу www.svynofetma.com функціонує в віртуальному та реальному вимірі, виконуючи роль як простору для творчого експерименту і комунікаційно-критичного поля, так і реального гравця арт-сцени. Іронізуючи над архівними функціями музею, Свиноферма колекціонує роботи, авторів та лінки на сайті, пропонуючи користувачам створювати власні інтердисциплінарні колажі з зібраного матеріалу. З он-лайнного життя проєкт виходить у публічний простір, організовуючи короткотривалі середовища. Мета свинофермівських акцій – репрезентувати не певні імена чи спільноти художників, а нові концептуальні структури художнього процесу, провокувати, жартувати на грані стьобу та починати дискусії. Авторка-організаторка Гриця Ерде, кураторка SCC139.

Коментар до статті [1]

10.03.07 14:40 __magira_iz_Ji-magazine

Попри те, що матеріал є, на нашу думку, погано прихованою рекламою, ми подаємо його в надії, що оте впевнене «кукурік» не буде одноразовим, і за-презентований новочасний музей і мистецький лейбл житиме довше, аніж «хвилинні репліки/лінки»

RE: 12.03.07. 10:02 _____ SCC139

На все воля Аллаха

беате гросегер

"ВІЗЬМИ СВОЄ
ЖИТТЯ У ВЛАСНІ
РУКИ"
МОЛОДЬ АВСТРІЇ

На відміну від своїх батьків, сучасне молоде покоління сприймає світ, у якому зростає, занадто складним для цілісного осмислення і вивчення його дієвих механізмів зокрема. Сучасні молоді люди – це діти мультиопційного суспільства, про яке згадують чи не у кожній газеті. У будь-якій життєвій сфері – споживанні, проведенні вільного часу, освіті, поглядах на життя чи цінностях молодь на зламі тисячоліття має справу із перенасиченням пропозиції звідусіль. Це, з одного боку, відкриває молодим людям безмежні можливості для вибору, а з іншого – ставить перед суворою необхідністю робити правильний вибір нерідко у ранньому віці. Природно, що для багатьох молодих людей це занадто складно.

Окрім того, у певних сферах суспільного життя сучасна молодь відчуває втрату існуючих дотепер гарантій. Планування майбутнього для 14-ти чи 15-ти літніх стає схожим на претензійно-сміливу мрію: високий випускний бал вже більше не гарантує стабільного робочого місця на ринку праці; система пенсійного забезпечення – дискусійна, та й у приватній сфері довготривалі гарантії здаються дедалі дефіцитнішими. Генерація батьків живе, як відомо, за принципом послідовної моногамії – партнерство дедалі рідше триває до кінця життя, частіше ж воно розривається вже через декілька, а то й через десяток років – і навряд чи ця ситуація зміниться у майбутньому. Тому реакція сучасної молоді цілком природна – це посилена потреба чіткого орієнтування і емоційного захисту в житті.

До раннього юнацького віку найважливішою системою відліку та орієнтації для молоді є сім'я. Потім щоразу більшої ваги у щоденному спілкуванні набувають друзі. Це підтверджує статистика (Четвертий звіт про становище молоді в Австрії), за даними якої в юнацькому віці основна орієнтація звернена на своїх однолітків, а стосунки з батьками

є не надто істотними. Тобто тепер, значно раніше, ніж ще 20-30 років тому, молодь виходить з рамок сімейного укладу, особливо, коли йдеться про дозвілля, але вона не втрачає емоційного зв'язку з батьківським домом.

Конфлікт генерацій не настільки невідчутний

Понад 50% молодих австрійців характеризують стиль виховання своїх батьків як авторитарно-співучасний. У них складається враження, що батьки, хоч і прислухаються до їхньої потреби брати активну участь у формуванні сімейної атмосфери, та все ж намагаються встановлювати межі у вихованні й не залишати дітей самих на себе у стилі *laissez-faires*.

Молодь відзначає той позитивний факт, що на загал генерація їхніх батьків прагне дати молодому поколінню хорошу освіту, щоб сформувати їм надійну базу для здобуття стабільних засобів для існування в майбутньому. Значно критичніше молоді люди (як дівчата, так і хлопці) оцінюють готовність своїх батьків визнавати власні помилки і просити вибачення у дітей, якщо не мали рації.

Більшість молодих австрійців вважають, що їхні батьки добре їх розуміють і знають, що з ними відбувається. До тих дорослих, котрі перебувають поза системою близького зв'язку з сім'єю, вони проявляють набагато менше розуміння. Семеро з десяти молодих людей віком від 14 до 19 років відверто зізнаються, що більшість дорослих, на їхню думку, принципово мало розуміються на проблемах та запитах молоді.

Життя однолітків і близьких за віком молодих людей у суспільстві

Схоже на те, що конфлікт генерацій усередині сім'ї став менш гострим, але на загально-суспільному рівні стосунки між молодими й старшими людьми навряд чи поліпшилися. Молодь, щоправ-

да, не тримає, як колись, опозиційної дистанції до суспільства дорослих, але однак відчуває нерозуміння і тому надає перевагу спілкуванню між однолітками.

Залишається фактом і те, що молодь на зламі тисячоліть, на противагу до попередніх генерацій молодих людей, все менше й менше спирається на життєвий досвід та життєву мудрість своїх попередників. У суспільстві близьких за віком молодих людей сьогодні частіше спостерігаються процеси набуття досвіду з життя (за соціальними дослідженнями це називається самосоціалізацією). Найбільшої ваги при цьому набувають друзі або Peergroups – групи однолітків, однодумців etc, оскільки саме вони можуть допомагати у формуванні ідентичності або підтримати власним життєвим досвідом.

На тлі усезростаючої суспільної індивідуалізації останнім часом усе частіше обговорюється проблема реальної соціальної відмежованості молодих людей. Насправді ж, як повідомляється у Четвертому звіті про становище молоді в Австрії, все виглядає якраз навпаки: молоді люди тяжіють до колективних стосунків. Близькість до людей, яким вони вірять і довіряють, формує відчуття впевненості й захищеності. А це дає змогу відчувати себе комфортніше у безмежному морі пропозицій і вибору у нашому індивідуалізованому суспільстві.

На щодень молодь радиться, передовсім, зі своїми друзями-однолітками. Це спостерігається частіше, коли справа стосується якоїсь проблемної тематики. Дві третини 14-19-річних відверто кажуть, що свої проблеми вони радше воліли б обговорювати зі своїми друзями, аніж з дорослими. За даними Четвертого звіту про становище молоді в Австрії, молоді люди звертаються значно частіше й охочіше до друзів, на кілька років старших від себе, оскільки ті ще зовсім недавно самі цікавилися тими ж проблемами і добре розуміють, що відчувають їхні молодші друзі. А в ідеальному випадку вони вже мають

свою, набуту власним досвідом стратегію вирішення проблем.

Але у справді складних життєвих ситуаціях, коли виникають фінансові проблеми чи молоді люди заходять у конфлікт з законом, вони, як і завжди, переважно шукають поради й підтримки у своїх батьків.

Молодь у суспільстві розваг

До найважливіших сфер життєдіяльності сучасних молодих людей належить, поруч із друзями та родиною, проблема проведення вільного часу. Не дивно, бо ж вони є дітьми суспільства розваг. Для молоді, особливо для тих, кому ще немає 20-и років, наявність великої кількості вільного часу є критерієм якості життя.

Цікаво, що в розумінні як дівчат, так і хлопців, вільний час не конче має бути пов'язаний із активністю. Навпаки, саме у молодому віці дівчата й хлопці мають особливу потребу у спокої, відпочинку, релаксації, або, як кажуть вони самі, Couchen. Добре проведений час – це для молодих людей хороше поєднання принадних пропозицій для розваг, насолоди нічого-не-роблення і солодкої ліни. Іншими словами, молодь хотіла б витягнути з усього їй запропонованого найбільш атракційні речі, але не хотіла б відчувати над собою тиск суспільства розваг.

На загал молодь сприймає вільний час як компенсацію за стрес навчальних буднів (легенда про те, що праця/навчання поступово зливатимуться в одне ціле з вільним часом, що розкриватиме більше шансів для самореалізації, на думку більшості молоді, не відповідає дійсності).

Здебільшого дозвілля молоді в Австрії не дуже відрізняється від дозвілля молоді у Німеччині: музика, ЗМІ, друзі, молодіжні культури та молодіжно-культурні стилі – це найважливіші складові міксу дозвілля молоді. І найголовніше – вільні для простору території видаються молодим людям значно

привабливішими від педагогічно захисних приміщень.

Молодіжна культура

Молодіжна культура з її строкатим багатством популярних молодіжно-культурних сцен відіграє сьогодні головну роль у світі молодіжного дозвілля і є водночас провідною культурою для молоді. За статистикою (Четвертий звіт про становище молоді в Австрії), для восьми з десяти дівчат і хлопців віком від 14 до 19 років одна або й декілька молодіжно-культурних сцен є принадними і cool. Такі молоді люди належать до «загальної групи молоді, зорієнтованої на молодіжну культуру», їх цікавить загальна тематика й стилі молодіжної культури, які впливають на процеси творення ідентичності молоді.

Частка тих, котрі ідентифікують себе справжніми «членами» або активними продуцентами молодіжної культури є, як і передбачалося, меншою. Як свідчать дані, тут найбільше представлена чоловіча половина молоді з середніх і вищих освітніх прошарків, а також молодь, споріднена з новими інформаційними та комунікативними технологіями.

Отже, рушійна сила сучасних молодіжно-культурних сцен локалізується у частці (сегменті) молодих іноваторів та Trendsetter'ів (тих, що формують моду). Для формування молодіжної спільноти, особливо коли йдеться про сферу музики й спорту, молодіжно-культурні тематичні сфери відіграють набагато більшу роль і на значно ширшому рівні. За статистикою, головним об'єднуючим фактором серед молодіжних груп є не лише «хемія, яка мусить співпадати» і просторова близькість, але й спільні музичні інтереси, стиль життя, місця зустрічей, частково і спільні спортивні інтереси. Спільна zaangażованість у суспільно-корисній праці чи активна діяльність у молодіжній організації для форму-

вання тісного кола друзів однозначно відіграють другорядну роль.

Цікава деталь: більшість молодіжних груп в Австрії не є абсолютно гомогенними за віком. Тобто, це не групи однолітків у вузькому сенсі, а радше «Peer-Clіquen» (групи молоді, яких об'єднує щось спільне), де спільні інтереси та щоденний досвід молодих людей приблизно одного віку творять групову ідентичність і до яких можуть увійти як старші, так і молодші, щоправда при умові, що вони поділяють інтереси, які творять спільноту кліки.

Мета у житті, життєві цінності

Молоді люди, орієнтовані на молодіжну культуру, часто справляють враження людей експресивних і нерідко поверхневих. Найчастіше таке враження складається у людей, не достатньо добре поінформованих про молодіжну культуру. За статистикою, такі молоді люди часто є навдивовижу глибокими натурами.

Ставлячи перед собою життєві цілі та обираючи життєві вартості, більшість молоді зовсім не має на меті конфронтувати із світоглядом батьків. Найважливішою метою життя для молодих людей є хороші друзі, гармонійне життя у родині, надійність у широкому розумінні та надійне місце праці зокрема, задоволення життям, професія, яка не була б лише обов'язком, а залишала б простір для самореалізації й приносила б задоволення.

Для суб'єктивно вдалої молодіжної фази правильна доза задоволення у житті є, звичайно, важливою. Але задоволення – це не все. Серйозне ставлення до здобуття освіти як до інвестування у своє професійне майбутнє набуває у сучасної молоді щоразу більшого значення. І не в останню чергу тому, що генерація молодих людей на зламі тисячоліття як в Австрії, так і у Німеччині реально бачить нестабільну ситуацію щодо свого професійного майбутнього. Значення освіти й праці набрали тенденцій-

но значно більшої ваги у життєвій перспективі молодих австрійців упродовж останніх років, незначною мірою зросло навіть усвідомлення вигоди від результатів праці. Напевне, для сучасної молоді найбільше підійшли б такі ключові слова «Візьми своє життя у власні руки».

У концепції свого життя молодь маніфестує глибоке бажання до самовизначення, самостійності та відповідальності за себе. Там, де суспільство дорослих виявляє недостатньо розуміння до проблем і запитів молодих людей, їхнє бажання до відповідальності за себе мимоволі набуває характеру тиску. У такому випадку ключові слова мали б змінитися на більш песимістичні: «Допомагай собі сам, інакше ніхто тобі не допоможе».

«Клаптикова» ідентичність (Patchwork) і «принцип безпринципності»

На загал цінності й мета життя молодих людей не дуже й відрізняються від цінностей і мети генерації їхніх батьків. Та все ж невелика різниця є: молоді люди не так міцно тримаються за принципи, як їхні батьки. І власне це запроваджує багатьох дорослих в оману. Сучасна молодь не завжди ідеологічно послідовно може розкрити суть своїх життєвих перспектив та цінностей, а переважно розкидає їх строкатими, часто суперечливими «клаптиками» за принципом Patchwork, комбінуючи елементи найрізноманітніших світоглядів інколи у дуже нетиповий і дивний спосіб.

У процесі розвитку для молодих людей проблема розв'язку протиріч і суперечностей поступається зараз перед більш важливим завданням. Молодь мусить знайти відповідне поле напруги, куди можна було б делегувати уже наявні протиріччя і суперечності. У сфері досліджень ідентичності це називають формуванням ідентичності за принципом адитивної ідентичності. Цікаво, що молодь визнає автентичним те, що з її власної перспективи

відповідає дійсності. А автентичність для молодих австрійців за статистикою цілковито визначається трендом (тенденція, напрямок розвитку). Більш, ніж половина 14-19-річних молодих людей возвели своє прагнення до чогось справжнього та автентичного у ранг особистої життєвої філософії: «Я не люблю позерів, важливо бути природнім. Це посправжньому відображає мою життєву позицію».

Поширене кліше про те, що сучасні молоді люди є протагоністами розпущеного та вкрай поверхневого суспільства розваг, очевидно, не відповідає дійсності. Більш реальним видається те, що сучасна молодь значно активніше, ніж попередні покоління молодих людей, намагається віднайти врівноважене й гармонійне співвідношення між труднощами і розвагами життя з позиції високих вимог автентичності.

Переклала Алла Ільницька

Екегард Зандер

медіа
в юнацькому віці

Серед нас панує упереджене, з відтінком негативності уявлення щодо стосунку молоді до медіа, хоч досі не було проведено належного емпіричного дослідження реального ставлення сімей до медіа у німецькомовному просторі. Маємо лише давні матеріали Німецького інституту у справах молоді м. Мюнхена. З 1992 по 1998 рік тричі упродовж юнацького віку було опитано 22 молодих (від 13 до 20 років) мюнхенця та їхні родини стосовно медіа-досвіду. Це родини середнього прошарку, котрих торкнулися проблеми безробіття та боргів, проблеми дітей у школі, труднощі з вихованням дітей та налагодженням контакту з ними, розлучення партнерів. Молоді люди, котрі брали участь в опитуванні, належать до «теле-генерації» 90-х років. Вони зростали разом з образами й сюжетами, які подавало телебачення і, звичайно, інші медіа. Ці образи й сюжети стали невід'ємною частиною їхніх особистих медіа-біографій. Завдяки багаторазовому перегляду фільмів та сприйняттю інших видів медіа – музичних дисків чи дисків з казками, вони ознайомилися з різноманітними стилями, пізнали багато сюжетів (від фабулярних фільмів Action до фільмів жахів Ногого, від «драматичних» до сатаністських фільмів, від любові, еротики, сексу до наукової белетристики Science Fiction і від фільму «Липова вулиця» до фільму «Добрі часи, погані часи»). Поряд із здобуттям таких медіа-знань через постійний контакт з медіа зростала їхня соціальна компетентність. Тобто медійні сюжети й досвід допомагали їм справлятися з труднощами власного повсякдення, відмежуватися від смаків своїх батьків і братів-сестер через власні медійні уподобання, і, тим самими, утвердити себе. Для молоді цієї телегенерації музичні і друковані засоби масової інформації були не менш важливими, але все ж телебачення стало провідним. Досвід спілкування з комп'ютером це покоління (молодь 90-х) здобуло

вже у більш пізньому віці. Сучасні молоді люди належать радше до комп'ютерної генерації, оскільки з дитинства ростуть поряд з ПК. Але телебачення відіграє для них теж досить велику роль. Отже, обидві «генерації» виявляють чіткі паралелі своєї медіа-соціалізації.

Яку роль відіграють медіа у повсякденні опитаних молодих людей та їхніх батьків?

Стосунок різних сімей до медіа має різноманітні способи вияву. Це залежить від медіа-біографії покоління батьків, особистих преференцій, стилю комунікації, а також від концепції виховання і поглядів кожного члена родини на медіа. Те, як родини використовують ЗМІ, залежить радше від соціокультурних передумов, і не в останню чергу від приналежності до того чи іншого суспільного прошарку, від освітніх можливостей і шансів позашкільної освіти. Сюди додаються суб'єктивні очікування щодо корисності медій, поширена ідеологія сімейної спільноти, а також характерний для кожної статі й кожної генерації життєвий досвід і досвід соціалізації. Все це впливає на ставлення кожної родини і кожного зокрема до ЗМІ й надає йому відповідного відтінку. У зв'язку з цим можемо говорити про різні стилі поведінки з мас-медіа, які переплітаються із стилем життя кожної людини і є формою вияву власного життєтворення. Сім'я – це те місце, де діти вперше пізнають медіа. Від того, *в якій* спосіб сім'я комунікує, значною мірою залежить, *чого* діти навчаться від батьків. Батьки не лише впливають на вибір та оцінювання дитячих серіалів, вони ще довгий час формують смак своїх дітей, аналізуючи ті чи інші медіа. Це виявляється, наприклад, у той спосіб, як батьки говорять про фільм, яке місце у щоденному житті посідає їхня улюблена музика із старих, або теперішніх часів. Чи часто вони, скажімо, цікавляться музикою своїх дітей і слухають її час від часу, або награвать дітям

свою музику і розповідають про свої уподобання в молодості. Дослідження з теми «Родина і мас-медіа» показують:

- що соціальна й медійна поведінка у родині тісно пов'язані між собою;

- що медійна поведінка є складовою частиною повсякденного досвіду та світоглядного спрямування;

- що в загальному контексті родини значення медіа змінюється для її окремих членів або ж вони взаємно впливають одне на одного;

- що у спогадах батьків, котрих ми опитали, окремі медійні епізоди (якийсь фільм жахів; фільм про кохання «Сісі»; якась конкретна пісня чи любовна сцена з фільму) поєдналися для них з їхніми особистими життєвими фазами. Ці епізоди викликають у них спогади про зустрічі з друзями, про пережиті почуття й настрої. Деякі важливі медійні моменти визначали окремі життєві фази батьків і навпаки: батьки згадують окремі пісні й фільми, коли розповідають про свою молодість;

- що значення медіа залежить від того, в яких життєвих умовах перебуває та чи інша сім'я (прошарок, доходи, рівень освіти, місце проживання, розмір помешкання, форма сім'ї). Значення такого, на перший погляд загального і часто вживаного поняття «життєві умови та доходи», чітко проявляється в оснащенні засобами масової інформації, наприклад, використання пропозицій кабельного телебачення чи служб online.

Крім того, дослідження проблеми «Сім'я та мас-медіа» підтверджують, що такі фактори, як «сімейний клімат» і комунікаційний стиль у сім'ї накладають відбиток на ставлення до мас-медіа. Батьки своєю поведінкою і стилем виховання можуть створити для дітей рамки, які допомогли б дітям здобути власний досвід у ставленні до медіа. Важливо, *яке* ставлення до суті медіа виказують батьки, наприклад, схвалення, заперечення, підтвердження,

відхилення, емоційне чи раціональне, позитивне чи негативне підсилення. Від батьків діти отримують концептуальні знання та дії щодо мас-медіа. У батьків та молодих людей, котрі були опитані, спостерігалася неабияка готовність до розмови та компромісів. Компроміс – це не лише вміння *говорити одне з одним* і просто *уміння поступатися*, а радше свідомо угода двох чи більше осіб бути взаємно люб'язними. На конкретне запитання, що відбувається, коли члени сім'ї мають різні бажання, батьки та діти переважно відповідали, що вони завжди «*якось*» знаходять компроміс:

- «*Кожен висловлює свої побажання, тоді спільно приймаємо рішення*».

- «*Виконання побажань урівноважуються*».

- «*Часом право обирати має мама, часом я*».

- «*Потім ми все обговорюємо і якось приходимо до спільного рішення*».

- «*Часом так, часом інакше*».

Молодь змінюється, тому змінюється її ставлення до улюблених медіа

Як змінилася у повсякденні медіа-діяльність молодих людей, котрих ми опитали? *Школа (включно з домашніми завданнями), освіта, професії та навчання* забирають найбільше щоденного часу, а з 16-ти років – ще на годину більше, відповідно, це зменшує кількість вільного часу.

У 16-річному віці частина молоді завершує освіту (Hauptschule: 9 клас, здобуття атестату про освіту; початок професійно-технічного навчання), інша частина посилено займається в гімназії (неповна середня освіта, збільшення кількості навчальних предметів). *Слухання музики* посідає постійне друге місце посеред усіх видів діяльності і є *найважливішим видом медіа-діяльності для молоді упродовж усього підліткового віку*. Різниця лише в кількості часу – щодня від однієї до трьох годин.

Телебачення та перегляд відеофільмів набуває з 15-річного віку радикально іншого характеру. 13/14-річні «глядачі без міри» перетворюються в «нормальних глядачів». З 16-річного віку молоді люди присвячують телебаченню максимально 1,5 години, а молоді пари, котрі працюють і мають власне житло, знову відводять на TV значно більше часу. На *телефонування* молодь тратить в середньому три чверті години щодня. Одна четверта молоді телефонує щоденно від однієї до півтора години. З 15-річного віку молодь використовує телефон для взаємної підтримки, щоб відверто поговорити, вислухати, висловити проблеми. Значення *читання* упродовж всього підліткового віку постійно падає, крім обов'язкової шкільної літератури. Але серед підлітків трапляються й такі, що читають багато (до 2 год. на день). Більшість опитаних молодих людей належить до числа тих, що читають мало. Найнижчий рівень інтересу до читання спостерігається у 19/20-річних: «На читання немає більше часу і зацікавлення».

Натомість усе більше й більше часу підлітки відводять комп'ютеру. У 13/14 років вони переважно грають у комп'ютерні ігри, та згодом, коли зростають вимоги до навчання, освоєння фаху, складання випускних іспитів і навчання у вищій школі, комп'ютер набуває значення допоміжного технічного засобу.

Активність молоді поза домом (outdoor activities), згідно з опитуванням, значно зростає у підлітковому віці. Бути постійно в колі друзів – це найголовніше бажання підлітків і вони використовують для цього будь-яку нагоду. Упродовж підліткового періоду їхня діяльність кількісно та якісно постійно змінюється. Медійну діяльність молодь провадить переважно у вільний час, тобто тоді, коли можна займатися улюбленими справами відповідно до своїх інтересів.

Друзі важливіші, ніж телебачення й усі інші медіа

У 13/14-річному віці медіа, особливо телебачення, відіграють у житті молоді центральну роль, але в 15/16 років з'являється «ефект насичення». Систематичний перегляд серіалів і художніх фільмів дав змогу молоді пізнати багато речей, до того ж більшість серіалів збудовано за однією й тією ж схемою. У 13/14 років вони є ще «глядачами без міри», у 15/16 вони стають «нормальними глядачами». З 16-річного віку для молоді встановлюється «часова норма» для перегляду телебачення, яка становить приблизно 90 хвилин на день. «Я вже тим телевізором ситий по зав'язку», «Телебачення – це даремна трата часу» – так молодь у цьому віці часто висловлюється про телебачення. Один 20-літній учень спеціалізованої загальноосвітньої школи, згадуючи дитинство і підлітковий вік, робить такий висновок: «Це, очевидно, діти, які в дитинстві дивилися замало, потім вони дивляться досить багато, а коли надивилися, я думаю, їм досить і вони шукають чогось іншого». У трьох опитуваннях молодь постійно висловлює побажання якомога частіше і довше бути зі своїми друзями. Для цього вони використовують будь-яку нагоду і завжди хочуть для зустрічей «більше часу». Отже, період молодості – це не лише медіа-період. Для більшості молодих людей віком 15/16 років телебачення вже «out», тому що друзі для них набагато важливіші.

Ефект збайдужіння до телебачення у 15/16-річних молодих людей

Такий ефект збайдужіння до телебачення у період дорослішання молодих людей є наслідком того, що молодь мусить все більше й більше часу приділяти шкільним завданням, підготовці до іспитів, освіті, навчанню у вищих школах, професії та цивільній службі. Тепер у центрі уваги молодих людей є формування та підтримка добрих стосунків

з друзями. Окрім того, пріоритет уподобань змінюється на користь інших медіа (музика, комп'ютер, театр, газети та ін.). Молодь все частіше збирається на спільні перегляди нових кінострічок у кінотеатрах. З цим пов'язана зміна ставлення до телебачення («ТБ не є зараз тим, чим було») і до інших медіа взагалі. Цікавість до телепрограм і блукання телеканалами втратило свою загадковість і змінилося на інтерес до певних улюблених медіа-пропозицій із врахуванням того, що подобається друзям. Але багато хто залишається вірним своїм колишнім улюбленим телефільмам і телесеріалам. Навіть у 19/20 років вони люблять час від часу їх переглядати.

Молоді люди, котрих ми опитали, пов'язують етапи свого розвитку зі своїм медійним досвідом і враженнями. Одна 19-літня абітурієнтка повідомляє про свої улюблені фільми: «Це якір опори у моїй біографії». Наприклад, більшість 15/16-літніх молодих людей у 2-му опитуванні назвали фільм «Список Шіндлера» одним з найяскравіших вражень, який змінив їхнє уявлення про стосунки між людьми або вплинув на світогляд. Таким «медійним якорем» можуть бути й музичні твори, які молоді люди почули за особливих обставин, а потім, у майбутньому, з цією музикою відтворюються колишні настрої й почуття. З віком у молоді міняються інтереси й теми (згідно з опитуванням). Хлопцям, наприклад, перестають подобатися фільми Action і вони з більшим задоволенням дивляться фільми про стосунки Beziehungsfilmе або драми, як-от «Список Шіндлера». Дівчата поряд зі своїми улюбленими фільмами про стосунки Beziehungsfilmе й танцювальними фільмами Tanzfilmе («Dirty Dancing» чи «Pretty Women») починають дивитися пригодницькі фільми й фільми Action, щоб відкрити для себе аспекти насилля чи нові зразки поведінки, напр., як досягнути свого у житті, як вистояти у важких ситуаціях і таке інше. Дуже часто молоді люди, оглядаючись назад, самі дивуються, як вони ще рік тому

могли захоплюватися тим чи іншим фільмом, музикою, (кіно)зіркою.

Значення медіа у підлітковому віці

Молоді люди дорослого віку, згадуючи себе у підлітковому віці, кажуть, що медіа відігравали для них другорядну роль і не мали вирішального значення для розвитку їхньої особистості. Все ж при опитуванні (13/14, 15/16 та 19/20-річних) всі детально розповідають про свої медіа-враження та медіа-уподобання і силу їхнього впливу. Вони наголошують на тому, що медіа розширили їхній горизонт знань та світогляд. З часом підлітки усе більше дистанціюються від медіа і можуть критично оцінити своє до них ставлення. Поряд з класичними медіа (музика, телебачення, відео) молодь у підлітковому віці відкриває для себе інші ЗМІ, що релативує значення телебачення (напр. газети, театр). Медійні події та враження є ніби маркерними лініями у життєвих спогадах. Улюблені медіа і їхнє наповнення стали для молодих людей особливими подіями й відіграли важливу роль у їхньому житті, додаючи впевненості у ті моменти життя, коли треба було щось змінити. Молодь має здатність бути «вірною своїм улюбленим медіа», які зачіпають, передовсім, їхні особисті проблеми. Вірність окремим медіа є одночасно виявом «вірності самому собі». У підлітковому віці молодь використовує медіа передовсім для того, щоб налагоджувати контакти з оточенням: медіа стають темою для бесіди з членами родин, з друзями і є приводом для спільних культурних акцій (спільний перегляд телепрограм, слухання музики, відеоігри, похід до кінотеатру, до концертної зали та ін.). Спільним медіа-островом для всіх молодих людей є музика. В анкеті, де молодь має висловити свої бажання, проти речення «Хотілося б мати більше часу для...» стоїть *медіа*. Молоді люди, яких ми опитали, вважають, що вони задовольняють свої потреби у користуванні медіа.

З віком молодь потребує більше спокою й менше комунікації через щільний щоденний графік. Бажання підлітків якнайкраще орієнтуватися у мас-медіа і стати експертом в окремих медійних речах зменшується, коли вони досягають 15/16 років. 19/20-річні молоді люди вважають себе більш самостійними тоді, коли можуть здобути певну незалежність від медіа та актуальних медіа-пропозицій. У зв'язку з цим міняється їхнє ставлення до медіа, відбувається переоцінка цінностей. Музиці відводять роль медіа для створення хорошого самопочуття.

Пошук індивідуальних тем

В анкетуванні молодь визначила для себе два найбільш поширені способи поведінки з телебаченням: блукання телеканалами і сфокусований на якусь конкретну тематику перегляд телепрограм. Молодь переважно «прочісує» телепростір, поки не наштовхнеться на щось цікаве і не зупиниться на ньому. З одного боку, це відомі й перевірені медіа-пропозиції, з другого – щось невідоме, чуже і «зовсім інше» («the significant other»). Зміст і тематика художніх фільмів знайомлять молодих людей з новим та іншим досвідом, тому що цей медіа-досвід доповнює, розширює та похитує їхній реальний досвід. З іншого боку, молодь здійснює свідомий вибір програм, коли має на меті подивитися якийсь конкретний фільм, серіал чи телепередачу. Рекламні паузи використовуються для того, аби щось перехопити.

Чим старшими стають молоді люди (згідно з опитуванням), тим свідоміше вони ставляться до вибору телепередач, обираючи критерієм свої тематичні інтереси. А їхніми улюбленими телепередачами є відповідно ті, які зачіпають їхні індивідуальні теми. Все, що не пов'язано з цими темами, одночасно відходить на задній план.

Що шукає молодь у мас-медіа?

Медіа охоплюють цілу палітру тем, де молодь завжди може знайти щось для себе, де може заспокоїти свої сумніви, віднайти відповіді на актуальні запитання, навіть якщо ці відповіді носять зовсім різний характер: як мені поводитися, яким я бачу самого себе, як дивляться на мене батьки, друзі, як мене як дівчину/хлопця сприймають інші? Крім музики, яка завжди була дуже важливою для молоді («Музика поправляє, посилює настрій, відтворює почуття за допомогою звуків і слів»), не менш важливу роль молодь відводить кінофільмам. У дівчат і хлопців є свої актуальні «особисті улюблені фільми» (вони називають їх також – «мої мега-фільми» і часто їх переглядають). Молодь, яка брала участь в опитуванні, щотижня й щороку переглядає незліченну кількість фільмів, але своїми «улюбленими фільмами» називає лише ті, котрі безпосередньо співпадають з її життєвими ситуаціями. Якщо порівняти названі улюблені фільми багатьох хлопців та дівчат, то можна виділити певні «життєві теми», що є їхнім кредо. Вони стосуються двох тематичних сфер:

- пошук чоловічого і жіночого начала;
- пошук свого походження, своїх коренів.

Обираючи тематику своїх улюблених фільмів, молодь (згідно з опитуванням) тяжіє до проблем пошуку й потреби безпеки, надійності та захищеності. Причини тут абсолютно різнопланові. Дане дослідження показало, що названі проблеми найчастіше зустрічаються в адоптивних сім'ях, або в сім'ях, де діти живуть з нерідним батьком/нерідною матір'ю. Молоді люди вирішують для себе цю проблему в той спосіб, що займаються проблемами свого минулого. Тут, з одного боку, велика роль відводиться колишнім улюбленим фільмам і серіалам, які колись часто переглядалися. Медіа-досвід минулого в закодованій формі зберігає колишні дитячі враження і згадка про це стає формою самостверд-

ження щодо власного життєвого шляху і власних досягнень тут і сьогодні. Неможливо жити, не враховуючи власної життєвої історії, а індивідуальні медіа-враження стали для них важливими пунктами у біографії. З іншого боку, молоді люди хочуть зрозуміти суть чоловічої та жіночої природи і перенести ці образи на себе. В улюблених фільмах вони знаходять цікавий матеріал щодо своїх сумнівів та мрій і черпають поживу для фантазії в пошуках власного життєвого шляху. Вибір «особистих улюблених фільмів» не випадковий, а безпосередньо пов'язаний з їхнім власним життям. Медіа зі своїми сюжетами є ніби віддзеркаленням їхніх власних життєвих ситуацій. Деякі хлопці (згідно з опитуваннями) страждають від того, що не знають свого батька або його нема. Вони у своїй фантазії малюють здогадки, як би повівся їхній батько, як сильний і гідний любові чоловік, в тій чи іншій ситуації. Відповіді вони шукають, наприклад, у фільмах: «Сталевий кулак», «Не маючи виходу», «Зоряні війни» і под. Дівчат (згідно з опитуваннями) хвилює, наскільки вони відповідають образів справжньої жінки; які саме риси характеру й ознаки улюблених «зірок» їм найбільше імпонують; яка манера поведінки і зовнішній вигляд улюблених «зірок»-жінок їм взагалі не подобається. Вони запитують себе: «Чим мене так захоплює ця «зірка» і чи є таке в мені?» Типовим є не позбавлене критики наслідування, а пошук власних уподобань і розуміння відмінності від смаків інших людей. Почуття недосконалості/недоліків протистоять почуттям ейфорії/високомірності. Дехто з опитаних дівчат по 20 разів переглядали фільми «Dirty Dancing», «Pretty Women», «Зелені помідори», «Ворог у моєму ліжку». Хлопці, котрі хочуть подолати відчуття страху перед майбутнім, а також перед насиллям і жахами, обирають своїми улюбленими фільмами «Мовчання ягнят», «Цвинтар ласкавих звірів», «From Dusk till Dawn», «Той, що танцює з вовками».

Медіа у центрі спілкування й інтересів

Художні фільми, серіали, «зірки», а також музичні стилі є не лише складовою частиною спільного культурного знання молодих людей, а й виявом їхньої спільної молодіжної культури, тому що так вони повертаються до свого спільного інформаційного минулого, навіть якщо кожен з них все по-різному сприймав і опрацьовував. Якщо молода людина розповідає про свої улюблені медіа-сюжети, то переважно розповідає й історії зі свого життя. Ці розповіді про медійне наповнення завжди супроводжуються цілою низкою власних інтерпретацій та пов'язаних з ними відчуттів і думок. У цих розповідях є ключик і підказка, що бере для себе оповідач як особистість з тієї чи іншої історії чи пісні; на чому акцентує оповідач, характеризує того чи іншого актора, ту чи іншу співачку. Молодь користується ЗМІ не лише для свого задоволення, а й для своїх соціальних контактів, зокрема щоб налагодити стосунки зі своїми однолітками: медійні сюжети є стандартною темою у розмовах з друзями, братами-сестрами, батьками. Медіа створюють рамки для спільної діяльності як у колі сім'ї, так і в групах однолітків (спільний перегляд ТБ, слухання музики, відео-і телеігри, спільний похід до кінотеатру, на концерти, в бібліотеки та інше). Хоч вважається, що медіа ізолюють членів сім'ї між собою, бачимо, що у сім'ях дуже багато говорять про медіа. Такі спільні бесіди про медіа ведуться до 15-річного віку. З 16 років їх кількість зменшується, а також пов'язаний з бесідами спільний перегляд ТБ. Молодь більше цікавиться спілкуванням у колі друзів, і все більше хотіла б відмежуватися від уподобань та звичок батьків. У цьому віці молодь виявляє значно більший інтерес до школи, освіти, професій, навчання у вищих школах, а також до позитивного й негативного досвіду у спілкуванні з друзями. Розмови про медіа зайняли свою самостійну нішу у щоденній комунікації молоді й набу-

ли особливої якості як у колі сім'ї, так і в групах однодумців. Розмови про серіали чи кінофільми дають змогу молоді видозмінювати медіа-історії, вкраплювати у розповідь власний досвід і пережиті почуття, відразу не розкриваючи «приватних тем» чи «приватної думки». Обговорення медіа молоді люди використовують, передовсім, як увертюру до бесіди, щоб увійти в розмову і вести її на рівних. Крім того, такі бесіди – це камуфляж, за яким вони маскують власні бажання, страхи і проблеми, і в такий спосіб простежують, як їхні «власні теми» сприймаються групами однолітків. Сюди належить і провокативний момент перевірки себе та інших. Якщо це вдається, то їм стає легше висловлювати власну думку і говорити про себе. Щодо розмов про медіа в сім'ї, батьки повідомляють, що їхні доньки і сини часто діляться враженнями про фільми й серіали, і тоді внутрішні хвилювання своїх дітей вони бачать, як на долоні. Після спільного перегляду фільмів про стосунки, діти, як правило, цікавляться стосунками батьків: «Ви також будете розлучатися?», «Ви ще любите одне одного?», «Ви також доживете до старості разом?».

Побачити себе як у дзеркалі. Медіа-заохочення до дій

Медіа, а особливо художні фільми, значною мірою спричиняються до того, що молодь починає набувати впевненості в собі, оскільки в медійних сюжетах часто впізнає себе як у дзеркалі. Для пошуку «дзеркала» своїх тем у мас-медіа існує драматургічний потрійний крок. Цей процес розпочинається у 13/14 років, коли внаслідок особистого розвитку й нових вимог з'являються особисті теми (прощання з дитинством; страх перед невідомістю; відмежування від батьків; пошук невідомого батька; відкидання авторитетів). Медіа-сюжети відображають їхні сподівання, бажання, страхи і спричиняються до того, що молоді люди можуть зрозуміти

і прийняти свої проблеми та сумніви. У 15/16 років їхні особисті теми виходять на поверхню і будуть ще довго їх супроводжувати: досвід своєї поведінки, виявлення сильних і слабких сторін свого характеру, спільні пережиті враження з друзями, перше кохання, крім того враження від подорожей. Медіа-сюжети як віддзеркалення реальності (фільми, тексти пісень, навіть книжки) є дуже важливими для молодих людей, оскільки співзвучні з їхнім досвідом. У 19/20 років особисті теми проявляються більш чітко й усвідомлено. Несподівано виявилася відповідь молодих людей на запитання, які медіа відігравали для них важливу роль в молодшому віці (фільми, музика і под.). Улюблені медіа з 13/14-річного віку не втратили свого значення й через 5 років – теми й проблеми, які хвилювали їх тоді, залишилися винятково актуальними досі. Дотепер нездійсненим лишилося бажання багатьох дівчат і хлопців знайти ідеального партнера – у своїх улюблених медіа вони знаходять відлуння своїх почуттів – там все залишилося таким же, там все живе досі. Медіа залишаються віддзеркаленням і самоствердженням одночасно.

Батьки у ролі критичних супутників і помічників

Коли дітям 13/14 років, у сім'ї ще багато справ діється спільно (проведення вільного часу, медіа-активність та ін.). Ведеться багато спільних розмов, суперечок про ЗМІ, кожен висловлює свої думки, уявлення, жарти стосовно медіа, йде обмін інформацією. Коли діти дорослішають (15/16 років), спільна медіа-активність значно зменшується. І діти, і батьки більше замикаються кожен на собі. Обидві генерації «відпускають» одна одну, стають самостійнішими і відмежовуються одна від одної у своїх медіа- та інших уподобаннях, вважаючи медіа-активність «часом для себе» і «особистою справою». Спочатку родина пізнає мас-медіа спіль-

но, з часом – кожен член сім'ї індивідуально. На противагу досвідів попереднього покоління, де телебачення й радіо належали радше до сфери табу й були пов'язані з проблемами, сучасні батьки відносять мас-медіа швидше до позитивних аспектів у розвитку своїх дітей, аніж до таких, які мають шкідливий вплив. На їхню думку, доньки/сини повинні мати свою думку щодо медіа; ЗМІ мали б розширювати загальний світогляд їхніх дітей, розвивати їхній смак, допомагати їм формувати й висловлювати власну думку. Батьки не є противниками медіа-культури своїх дітей, а їхніми помічниками й критичними супутниками. Наприкінці дослідження багато матерів і дехто з батьків визнали, що мали занадто багато безпідставних упереджень стосовно поведінки дітей з мас-медіа і їхніх медіа-уподобань. Батьки також є безпосереднім прикладом для наслідування. Діти сприймають фільми, серіали, музику та книжки так, як це сприймають їхні батьки. Упродовж років нагромаджується так звана сімейна культурна спадщина, яку діти, починаючи з 14/15 років, ставлять під сумнів і протиставляють їй власні уподобання та інтереси. Незважаючи на такі протести й відмежування, частина цієї культурної спадщини все ж залишається. Молоді люди, котрі з 19/20 років розпочинають свою професійну діяльність і живуть зі своїми партнерами в окремих помешканнях (це переважно випускники Hauptschule), знову («як і раніше!») вечорами довго просиджують разом перед телевізором. І практикують ті ж уподобання й звички, які культивувалися в їхніх сім'ях, коли вони були дітьми. Колишній домашній медіа-досвід накладає відбиток на молоді пари, відчувається невидима присутність батьків.

Отже, підлітковий період – це процес змін, в яких мають брати участь обидві генерації – батьки і молодь. Це процес, котрий важко собі уявити без

батьків у ролі помічників, критиків та надійних супутників.

«Більше часу для ...»

Чого бажає собі молодь?

У списку побажань «Для чого ти хотіла б/хотів би мати більше часу?» ніхто з молоді (ні 13/14-річної, ні 15/16-річної, ні 19/20-річної) не назвав жодної медіа-діяльності, зате на першому місці стоїть побажання *прогулянок та зустрічей з друзями*. Це бажання постійно зростає у підлітковому віці, ніби для цього справді ніколи не буває достатньо часу: «Разом кудись ходити, тільки це, цілий день, цілу ніч» – це побажання стає стандартним від 15/16 років. Такого ж рангу набуває бажання «*мати можливість більше займатися тим, чим я хотіла б/хотів би*». З 15/16 років молоді люди постійно повторюють, що через велике навантаження у школі їм бракує простору для себе. Звільнення від шкільних обов'язків та вимог вони сприймають як велике полегшення, але, з іншого боку, починають усвідомлювати важкість професії, роботи, навчання в університеті. З 15/16 років у їхньому повсякденні зростає кількість «запланованого часу». Багатьом важко знайти гармонійний баланс між запланованими обов'язками і бажаннями на кшталт «більше часу для себе». До того ж, вони часто перевантажують самі себе реалізацією власних інтересів. Побажання «мати більше часу» стосується зовсім не медіа. Молодь потребує більше «*спокою*» і «*менше комунікації*». Для більшої частини опитаної молоді дуже важливо мати «*більше часу для себе*» і «*більше часу для відпочинку, нічого-не-роблення і сну*». Таке побажання найчастіше висловлюють молоді люди, котрі вже якийсь час прожили з партнеркою/партнером, або давно працюють, чи підробляють поряд з навчанням: «Виспатися – на це я хотіла б мати час, якби могла. Просто так цілий день нічого не робити – я не можу собі більше такого дозволити. Кожен

день у мене справді запланований по хвиликах, від ранку до ночі. Тоді треба робити те й інше. Часом я вже роблю справи абияк, просто звалоюся. Я б так хотіла мати час, щоб дозволити собі сказати: *Сьогодні я побуду вдома і подивлюся телевізор. І мене не буде за це мучити сумління.* Такого останнім часом просто не буває, бо тоді я думаю, що вже давно не бачила свого друга і він напевно сердиться, або ще ціла гора всього, що треба було б зробити» (20-літня студентка, яка, паралельно з навчанням, працює).

«Власне, у мене достатньо часу для всього, чим я займаюся! Ага, знаю – хотів би більше спати! Сну справді замало. Суцільна робота!» (20-літній студент вищої професійної школи). У такі будні, коли з професією, школою та медіа пов'язана різноманітна й насичена комунікативна активність, справді невпинно росте бажання до *«відсутності комунікації»*: «У мене майже щодня така програма, що мушу постійно думати – тут треба зробити те, там треба зробити се, щоб прийти додому і знати, нарешті нічого вже не треба робити! (19-річний абітурієнт). «А коли в мене нарешті є вільний час, то в телевізорі нема нічого мудрого» (19-річна студентка, яка, паралельно з навчанням, працює).

Молоді люди в ролі «медіа-експертів»

Для 13/14-річних молодих людей є важливою справою знатися на медіа. Особливо серед однолітків існує вимога бути в курсі всіх справ, уміти підтримати розмову, бути «в темі», щоб не справляти враження «Null-Checker'a». Стандартно треба вважатися «медіа-експертом» хоча б у якійсь одній сфері. Крім того, є бажання показати батькам, що вони знаються на ЗМІ і що їхні уподобання в аудіо-відеосферах відрізняються від батьківських.

У 15/16 років така манера поведінки кардинально міняється. Лише дві п'ятих молодих людей (однаково, як дівчат, так і хлопців) і надалі вважають

для себе важливим добре знати медіа. Не всім подобається, що темою бесід серед однолітків мають бути медіа-сюжети, оскільки вимога добре володіти медіа-інформацією створює певний тиск. Для багатьох важливішими вже стали власні критерії вибору медіа і їм більше не хочеться слухати інших: «Я не той, хто буде рухатися за схемою і купувати те, що зараз на першому місці» (16-літній гімназист). «Не знаю, чи це так обов'язково, знатися на рок-групах. Всі думають, що ти останній дурень, якщо не знаєш, що таке «ACDC», хто там є в групі – але мені байдуже. Я знаюся на комп'ютері, це моя фахова сфера» (16-літній учень).

У 19/20 років всі ці «вимоги» стосовно медіа суттєво слабнуть. Для молоді в цьому віці вже зовсім не обов'язково орієнтуватися в актуальних медіа, вони стали до них «байдужими».

«Мій медіа-острів».

Що б ти взяв зі собою на цей острів?

Стаючи самостійнішими, молоді люди *все більше дистанціюються від мас-медіа*. Це підтверджують дані з розділу опитувань «Медіа-острів»: «Якби тобі довелося самому податися на острів і можна було б взяти зі собою лише щось одне із ЗМІ, що б ти вибрав?». Відповіді на це запитання розкривають значення медіа.

Молодь надає перевагу *музиці*. Ці результати ще раз підтверджують велике значення музики в цілому і значення слухання музики для молоді в підлітковий період.

У 13/14-річному віці медіа-островом для хлопців і дівчат без сумніву є улюблена музика. Музичні медіа, з одного боку, асоціюються з рухливістю молоді, оскільки музичні прилади завжди можна взяти зі собою в мандрівку. З іншого боку, музика підсилює гарний настрій, тому що «острів» асоціюється з вакаціями, новими враженнями, цікавим проведенням часу, а також з тугою. На чужині (острів)

молодь потребує чогось «свого». А улюблена музика – це щось особисте, індивідуальне. Для молоді, яка брала участь в опитуванні, «острів» – це швидше ситуація, у якій велику роль відіграє світ почуттів. Тобто острів – це «внутрішній світ».

Музика, як медіа і мова почуттів, поєднується з цим «острівним» почуттям. «Острів» асоціюється радше зі своєю кімнатою вдома, де вони слухають «свою музику».

У 15/16 років пристрасть до музики продовжується.

У 19/20 років лише частина дівчат/молодих жінок називають своїм медіа-островом музику: «Музика допомагає, коли нудно».

Переклала Алла Ільницька

ТЕТЯНА МЕЛЬНИК

ВІДХІД

Вихід на Захід як вихід на запах...
Сходинки в себе, до себе, чи від...
Кроки по ребрах, по рейках, по трапах.
Сходження в небо – дорога на Схід.

Чуєш! Я вкотре не скривджена братом!
(як гостре лезо на дотик батіг...)
Ліва і права – щока розтята.
Ліва – це Захід. Права – це Схід...

Боже... Чи трохи тобі мене треба?
Може не відаєш – я з тих живих,
що відрікалися тричі від себе...
тричі від себе – гадаєш, не гріх?

Може... це Юда з любові був катом?
(чи ж не боліло йому хоч на чверть...)
Сина небесного вести до страти,
Вести до неба... неначе на смерть.

АВТОРИ ЧИСЛА:

Бадью Ален (Badiou Alain), один із найбільш оригінальних і впливових французьких мислителів. Професор знаменитої Еколь Нормаль і міжнародного філософського коледжу, де провадить семінар з так званих «антифілософів», до яких зараховує Сен-Поля, Ніцше, Вігенштайна, Лакана і деяких інших. Вважає своїми учителями Платона і Гегеля, має стійку репутацію радикала і навіть маоїста. Окрім філософських творів його перу належать кілька романів і театральних п'єс. Франція.

Бодрійяр Жан (Baudrillard Jean), філософ постмодерністського напрямку, соціолог, германіст, перекладач, викладач Нантерського університету; учасник подій травня 1968. Франція.

Бугай Юрій, студент 2-го курсу Могилянки. Можливо, майбутній політолог. За фахом. Київ.

Вакуленко Володимир, вільний поет, любитель панківського стьобу. Львів.

Гітлін Тод (Gitlin Todd), соціолог, журналіст, романіст, професор Колумбійського університету. Один із організаторів першої загальнонаціональної демонстрації у США проти війни у В'єтнамі, а також першої загальноамериканської кампанії проти підтримки корпораціями апартеїду в ПАР. США.

Горбик Роман, літератор, постсократик. Київ.

Гросегер Беате (Grosegger Beate), док., науковий керівник Інституту досліджень молодіжної культури та сприяння молодіжній культурі у Відні, співавтор Четвертого звіту про становище молоді в Австрії, виконаним на замовлення Федерального міністерства з проблем соціального захисту, генерацій та захисту споживачів. Відень.

Дроздовський Дмитро, редактор відділу критики і публіцистики журналу «Все-світ», лауреат премії ім. О. Гончара, здобувач гранту Президента України для молодих письменників і літераторів у 2005 р. на видання книжки «Код майбутнього», секретар журі Всеукраїнської учнівської олімпіади з української мови і літератури МОН України. Київ.

Дудко Оксана, студентка Львівського національного університету імені Івана Франка у 2000-2005 рр. Саме цього періоду життя стосується поданий у журналі текст. Львів.

Щенко Марія, студентка 2 курсу Києво-Могилянської Академії, майбутній політолог. Пише. Обожаю писати. Хоч писати. Сподівається на успіх. Київ.

Жіжек Славой (Zizek Slavoj), словенський культуролог і соціальний філософ фройдо-марксистського кшталту, професор, президент Люблянського Товариства теоретичного психоаналізу і Інституту соціальних досліджень, сьогодні вважається одним із найбільших авторитетів у сфері взаємостосунків людини і соціуму, а також одним із найбільш цікавих інтерпретаторів і модернізаторів теорії лівих рухів. Любляна.

Залуцька Інна, магістрантка програми культурології Центру магістерських програм Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів.

Зандер Екегард (Sander Ekkehard), доктор філософії, науковий співробітник Deutsche Jugend Institut (Німецький інститут молоді). Мюнхен.

Ігнатенко Анастасія, студентка 4-го курсу Могиляки. Просто обожаю польові квіти та активний відпочинок – вона не уявляє свого життя без дайвінгу, гірськолижного спорту та виїзду на природу з наметами на 15 днів. Київ.

Іздрик Андрій, бакалавр філософії і богослов'я (диплом виданий УКУ 2006). Студент Центру магістерських програм при ЛНУ. Львів.

Камасв Юрій, математик за фахом, частину життя віддав государевій службі, зараз працює у філії солідної енергетичної компанії. Публікувався в альманасі Гоголівської академії «Діджитал-романтизм» і часописі «Київська Русь» (книга «Шляхи») (в порядку хронології). Пише переважно в непопулярному і маргінальному тепер жанрі історичної прози. Найбільша частина доробку розміщена на сайті Гоголівської академії. Кременець.

Коломісць Іван, вічний студент Національного Університету «Києво-Могилянська академія», на даний момент – за спеціальністю «політологія»; координатор проекту інтернет-видання про культуру sumno.com; мешкає в Києві, але душею зі Львова.

Коцька Оля, магістрантка програми культурології Центру магістерських програм Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів.

Ларіє Арлет (Laguiller Arlette), відома французька жінка-політик, профспілкова активістка, революціонерка. З 1973 року речник і лідер троцькістської партії «Lutte Ouvrière» («Робітнича боротьба»), до якої приєдналася 1968 року. У 1974, 1979, 1981, 1988, 1995, 2002 рр. висувалась від партії на президентські вибори, під час яких часто була єдиною жінкою-кандидатом. У 2002 р. отримала 5,72% (близько двох мільйонів голосів виборців). У 1999-2004 рр. – депутат Європарламенту. Авторка низки книг, остання з яких – «Мій комунізм» (Paris, Plon, 2002). Офіційний сайт: <http://www.arlette-laguiller.org/> Франція.

Лауда Лера, студентка Інституту журналістики при Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка. Київ.

Мазін Віктор (Мазин Виктор), психолог-психоаналітик, головний редактор журналу «Кабинет: Картини Мира», співредактор журналу «Acta Psychiatrica», член редакційної ради журналу «Siksi». Співкуратор концептуальних художніх проєктів у музеях Санкт-Петербургу, Москви, Амстердама, ГанOVERA, Гельсінкі. Автор проєкту, куратор і директор «Музею сновидінь Зигмунда Фрейда». Санкт-Петербург.

Мельник Тетяна, поетка, літературознавець. За походженням та станом душі – киянка. У 1999-му році закінчила філологічний факультет Київського педагогічного університету ім. Драгоманова. У 2001-му захистила магістерську тезу на кафедрі української літератури та компаративістики університету «Києво-Могилянська Академія». Авторка кількох поетичних збірок, а також численних наукових публікацій у таких виданнях, як: «Слово і час», «Варшавські українознавчі записки», «Київські полоністичні студії». Улюблений колір – червоний. Нинішній пункт земного перебування – Deutschland, Bonn.

Нансі Жан-Люк (Nancy, Jean-Luc), професор Страсбурзького університету гуманітарних наук, запрошений професор Каліфорнійського університету в Берклі (США). Входив до керівного складу великих дослідницьких центрів, зокрема Паризького центру філософських досліджень політики і міжнародного філософського коледжу. Разом з Жаком Дерідою, Сарою Гофман і Філіпом Лаку-Лабартом виступив співзасновником впливової книжкової серії «La Philosophie en effet». Автор двадцяти книг, присвячених таким різноманітним темам, як німецький романтизм, суть, свобода, комунізм, нацистський міт, початкова множинність мистецтва, божественне (зокрема і у Гольдерліна). Франція.

Охотін Петро, студент третього курсу факультету соціальних наук і технологій Національного університету «Києво-Могилянська академія», співкоординатор Мережевої громадської ініціативи «Український Авангард», співмодератор вебсайту <http://ua-so.in.ua/>. Член Київського полку Характерного козацтва. Інтереси в житті: Мережеві структури, бунт заради бунту, система та антисистема, культурна революція, сюрреалізм, Ситуаціоністський інтернаціонал, «Дзен-гагаринське двіженіє», неоязичництво, християнство, новояз, студентське самоврядування, профспілковий рух. Київ.

Пруденко Яся, аспірантка філософського факультету КНУ ім. Т. Шевченка. Київ.

Рєпа Андрій, культуролог, перекладач, публіцист. Готує кандидатську дисертацію на тему «Політичне уявне в літературно-критичному дискурсі Франції 19 ст.». Переклав книгу Етьєна Балібара «Ми, громадяни Європи? Кордони, держава, народ» (Київ: Вид-во «Курс», 2006). Персональний блог: <http://andriyguera.blogs.nouvelobs.com/> Київ.

Римашевський Юрій, студент філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, журналіст, провокатор. Львів.

Різенко Олександр, також студент, також 4-го курсу і також Могиляки, проте більш спокійний. Віддає перевагу пасивному відпочинку, спокійному читанню книг перед камином та приємному спілкуванню із друзями за гальбою пива. Через величезну кількість спілкування із Анастасією починає також потрохи заражатися активним відпочинком. Київ-Львів.

Роденкова Тетяна, студентка-магістрантка Львівського національного університету імені Івана Франка, спеціальності «Соціологія». Досліджує цінності молоді в умовах сучасного українського суспільства. Львів.

Сичевський Антон, студент Житомирського державного університету ім. І. Франка за спеціальністю історія і правознавство, член молодіжної громадської організації «Волинський клуб стипендіста «Semper Polonia», співпрацює з Житомирською обласною діловою газетою «Меркурій», цікавиться філателією і фалеристикою, любить більярд. Житомир.

Степанов Андрій, магістрант філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів.

Трофімова Аня, магістрантка програми культурології Центру магістерських програм Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів.

Фітель Оксана, випускниця Національного університету «Львівська політехніка» за фахом «Менеджмент ЗЕД», автор поетичних добірок, статей для періодичних видань. Львів.

Чернявська Катерина, випускниця Львівського національного університету імені Івана Франка, майбутня дружина пана Джельсоміно. Неаполь.

SCC139 (Тамара Злобіна), має в активі дипломи бакалавра мистецтвознавства і магістра культурології. Продовжує навчання в аспірантурі з філософії у Національному інституті стратегічних досліджень. SCC139 – змінний набір букв і цифр, який використовує за кураторський псевдонім, є алюзією на книгу Жана Бодрійяра «Символічний обмін і смерть». Формально псевдонім відсилає до перших графіті-райтерів Нью-Йорку 1970х років, які зламали тоталітарний візуальний код міста. Змістовно натякає на відмову від традиційних формул кар'єрного росту, одним з показників якого є модус «зробити собі ім'я». Львів-Київ.